

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра філософії та міжнародної комунікації

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

VI КАНТІВСЬКІ ЧИТАННЯ

22 квітня 2026 р.

УДК 101

VI Кантівські читання: збірник робіт. Київ, 22 квітня 2026 р. К., 2026. 191 с.

Збірник укладено за матеріалами робіт науково-практичного семінару «VI Кантівські читання», проведеного колективом кафедри філософії та міжнародної комунікації гуманітарнопедагогічного факультету НУБіП України.

Редакційна колегія: Савицька І.М., канд. філос. наук, доц.; Культенко В.П., канд. філос. наук, доц.; Шинкарук В. Д., д-р. філол. наук, проф.; Гейко С. М., канд. філос. наук, доц.; Горбатюк Т. В., канд. філос. наук, доц.; Лаута О. Д., канд. філос. наук, доц.; Матвієнко І. С., канд. філос. наук, доц.; Супрун А. Г., канд. філос. наук, доц.; Притика О. І., асист.

Схвалено до друку на засіданні кафедри філософії та міжнародної комунікації, протокол № 11 від 6 травня 2026 року.

Роботи подано в авторській редакції. Автори робіт відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, покликання на них та інші відомості. Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2026

© Автори, 2026

Матвієнко Ірина Сергіївна,
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА КРИТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА: ВІД «КРИТИКИ ЧИСТОГО РОЗУМУ» ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК МИСЛЕННЯ

У ХХІ столітті критичне мислення стає необхідним інструментом для орієнтації в інформаційному просторі. Кантівська ідея меж пізнання перегукується з сучасними викликами: ми маємо вміти відрізнити знання від дезінформації, факти від інтерпретацій, наукові аргументи від псевдонауки. Це робить кантівську спадщину надзвичайно актуальною.

Критичне мислення сьогодні розглядається як одна з ключових компетентностей у сфері освіти, науки та суспільного життя. Його витoki сягають філософії Імануїла Канта, який у своїй «Критиці чистого розуму» заклав підвалини критичної філософії, спрямованої на визначення меж і можливостей людського пізнання. Метою цієї доповіді є аналіз кантівського розуміння критики та демонстрація актуальності його робіт для сучасних практик мислення. У «Критиці чистого розуму» Кант прагнув відповісти на питання: що ми можемо знати і яким чином? Він розглядав розум не як пасивний інструмент, а як активну силу, що структурує досвід. І. Кант зазначав: «Досвід сам по собі ніколи не дає необхідності; розум – ось джерело законів природи»[1]. Таким чином, критика розуму у Канта – це не заперечення його можливостей, а визначення меж, у яких він може діяти продуктивно. Це і є початок критичного мислення як систематичного аналізу умов пізнання.

Кантова критика розуму тісно пов'язана з його етичною концепцією. У відомій статті «Відповідь на питання: що таке Просвітництво?» він закликає: «Sapere aude! – май мужність користуватися власним розумом» [2]. Ця формула стала символом автономії мислення, яка передбачає відмову від зовнішніх авторитетів і розвиток здатності самостійно оцінювати факти та явища. Критичне мислення у цьому сенсі є не лише інтелектуальною навичкою, а й моральною позицією. Сучасні освітні стандарти та наукові підходи включають розвиток критичного мислення як базову компетентність. У сфері освіти критичне мислення проявляється у здатності студентів аналізувати інформацію, виявляти упередження та формулювати аргументовані висновки. В суспільному житті критичне мислення допомагає протистояти маніпуляціям та інформаційним перевантаженням, що набили особливого поширення з розвитком інформаційних технологій та мережі інтернет. Для науки воно забезпечує перевірку гіпотез, обґрунтування теорій та розвиток міждисциплінарних досліджень.

Кантівський підхід до критики розуму залишається актуальним, адже він формує основу для відповідального використання знання та свободи мислення. Критичне мислення як спадкоємець кантівської критики розуму є необхідною умовою сучасного інтелектуального та суспільного розвитку. Воно поєднує аналіз меж пізнання, автономію мислення та етичну відповідальність. Від «Критики чистого розуму» до сучасних освітніх практик простежується тяглість ідей, що робить Канта одним із головних мислителів, які визначили сучасне розуміння критичного мислення. Кантова критика розуму – це не лише аналіз меж пізнання, а й спосіб самопізнання людства. Вона вчить нас усвідомлювати власні когнітивні інструменти, їхні сильні та слабкі сторони. Сучасне критичне мислення продовжує цю лінію, адже воно спрямоване на рефлексію щодо того, як ми мислимо, які упередження впливають на наші судження, і як уникати помилок. Імануїл Кант наголошував на свободі мислити самостійно. У сучасному світі це набуває особливого значення: автономне мислення стає протиположністю масовим маніпуляціям, пропаганді та інформаційним «бульбашкам». Критичне мислення, успадковане від кантівської традиції, є гарантією демократичного суспільства, де громадяни здатні приймати обґрунтовані рішення.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму. – Київ: Юніверс, 2000.
2. Кант І. Відповідь на питання: що таке Просвітництво? Режим доступу: <https://echafaud.org/what-is-enlightenment-immanuel-kant/>
3. Хабермас Ю. Філософський дискурс модерну. – Київ: Основи, 2003.
4. Ennis R. Critical Thinking. – Upper Saddle River: Prentice Hall, 1996.
5. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. – Upper Saddle River: Pearson, 2014.

Горбатюк Тарас Віталійович,
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА В СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Філософська спадщина Імануїла Канта сьогодні переживає період потужної ревіталізації, що зумовлено кризою класичних інститутів та пошуком нових етичних орієнтирів у цифрову епоху. Кантівська думка виступає не як музейний експонат, а як живий інструментарій, що дозволяє структурувати хаос постмодерного світу. Сучасний дискурс звертається до Канта у трьох ключових

вимірах: етичному, політичному та епістемологічному, переосмислюючи його концепції крізь призму нових технологічних та соціальних викликів.

Одним із центральних напрямів ревіталізації є кантівська деонтологічна етика. У світі, де домінує утилітарний підхід та логіка економічної ефективності, кантівський принцип автономії особистості стає головним аргументом на захист людської гідності. Сучасні дослідники, зокрема такі як Джон Ролз та Онора О'Ніл, інтегрували кантівський конструктивізм у теорії справедливості та глобальної етики. Особливої актуальності набуває Категоричний імператив у контексті розвитку штучного інтелекту. Питання про те, чи може алгоритм бути суб'єктом моралі та як забезпечити ставлення до людини як до «самоцілі», а не як до «даних», є прямою проєкцією кантівської антропології на цифрову реальність.

У політико-правовій сфері ревіталізація Канта пов'язана з його проєктом «вічного миру» та ідеєю космополітичного права. В умовах ерозії міжнародного права та загострення глобальних конфліктів, кантівська концепція федералізму вільних держав стає інтелектуальним підґрунтям для реформування глобальних інституцій. Сучасний дискурс про права людини значною мірою спирається на кантівське поняття «всесвітньої гостинності», яке трансформувалося з морального побажання на правову вимогу щодо захисту мігрантів та біженців. Кантівська ідея про те, що внутрішній республіканський устрій держави є запорукою зовнішнього миру, залишається фундаментом сучасної ліберальної теорії міжнародних відносин.

Епістемологічний аспект кантівства знаходить своє відображення у когнітивних науках та філософії свідомості. Кантівський «Коперніканський переворот» - ідея про те, що суб'єкт не просто відображає світ, а активно конструює його за допомогою апіорних форм - отримує емпіричне підтвердження в нейробіологічних дослідженнях. Сучасний конструктивізм у науці розвиває ідею Канта, стверджуючи, що наше пізнання обмежене структурами нашого розуму. Це допомагає сучасній науці уникати наївного реалізму та глибше розуміти природу теоретичного моделювання у фізиці та інформатиці.

Критична ревіталізація Канта також передбачає деконструкцію його суперечливих поглядів. Сучасна філософія, зокрема постколоніальні та феміністичні студії, активно дискутує з кантівським євроцентризмом, намагаючись відділити універсальність його етичних принципів від історично зумовлених упереджень XVIII століття. Це очищення кантівства від архаїзмів лише підсилює його життєздатність, роблячи його інклюзивнішим.

Отже, актуальність Канта в сучасному дискурсі полягає в його здатності забезпечити раціональну основу для людської свободи. У часи інтелектуальної розгубленості його заклик до автономії мислення - *Sapere aude!* - звучить не просто як історичне гасло Просвітництва, а як необхідна умова виживання суб'єкта в епоху маніпуляцій та технологічного детермінізму. Кант залишається нашим сучасником, оскільки він поставив питання, на які людство досі змушене відповідати щодня: що я можу знати, що я повинен робити і на що я смію сподіватися.

Лауга Олена Дмитрівна,
*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ПРОЄКТ «ДО ВІЧНОГО МИРУ» КРИЗЬ ПРИЗМУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: КРИЗА ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Ідея «вічного миру», артикульована Іммануїлом Кантом у 1795 році, протягом століть слугувала інтелектуальним фундаментом для побудови ліберального міжнародного порядку. Кантівська модель, що базується на республіканському устрої держав, федералізмі вільних народів та всесвітньому праві гостинності, знайшла своє втілення у статуті ООН та системі колективної безпеки після Другої світової війни. Однак повномасштабна агресія російської федерації проти України у 2022 році стала не просто регіональним конфліктом, а тотальною кризою кантівської парадигми, продемонструвавши неспроможність наявних інституцій запобігти великій війні в Європі.

I. Кант висував низку «прелімінарих статей», які мали б передувати встановленню миру. Російсько-українська війна деактуалізувала або прямо порушила кожен з них:

- агресор використовує дипломатичні паузи не для припинення ворожечі, а для накопичення ресурсів, що нівелює першу статтю I. Канта про неприпустимість таємних застережень для майбутньої війни;

- принцип невтручання та територіальної цілісності, що є наріжним каменем «вічного миру», було відкинуто РФ через ідеологеми «сфер впливу» та «історичних територій».

- замість поступового скорочення озброєнь (за I. Кантом), світ увійшов у фазу стрімкої ремілітаризації.

Однією з ключових тез I. Канта була ідея, що республіки (демократії) менш схильні до воєн, оскільки згода громадян на війну є важкодосяжною. Російська агресія підтверджує зворотню кореляцію: консолідація авторитарного режиму веде до зовнішньої експансії.

Криза міжнародного правопорядку полягає в тому, що демократичні інститути виявилися занадто повільними у реагуванні на швидку мілітарну загрозу з боку тиранії. Виникла потреба у трансформації поняття «демократичного союзу» (*foedus pacificum*) з формально-юридичного у дієвий оборонний альянс.

Сучасна архітектура безпеки, зокрема ООН, була побудована на принципі великих держав як гарантів миру. Проте, коли постійний член Ради Безпеки ООН стає агресором, система блокується. Це демонструє фундаментальну ваду в реалізації кантівського «федералізму вільних держав»:

- міжнародне право перетворилося на «право сильного», де процедурні норми використовуються для легітимізації насильства;
- трансформація правопорядку вимагає перегляду ролі міжнародних організацій, де суб'єктність має визначатися не лише наявністю ядерної зброї, а й дотриманням норм *jus cogens*.

Російсько-українська війна змушує переосмислити умови «вічного миру» в XXI столітті. Трансформація передбачає створення Спеціального трибуналу як механізму невідворотності покарання для вищого політичного керівництва. Перегляд кантівського «духу торгівлі». Замість ідеї, що торгівля запобігає війні, прийшло усвідомлення, що економічна залежність від автократій стає інструментом шантажу. Колективна безпека 2.0: Перехід від політики «умиротворення» до політики «стримування через силу», що є ближчим до реалістичного прочитання Канта, ніж до наївного пацифізму.

Проект «До вічного миру» сьогодні перебуває у стані глибокої деконструкції. Російсько-українська війна довела, що без механізмів примусу до права та без демонтажу авторитарних джерел агресії кантівський ідеал залишається утопією. Новий міжнародний правопорядок має будуватися не на консенсусі з агресором, а на зміцненні глобальної архітектури, здатної захищати демократичні цінності військовими, юридичними та економічними засобами.

Література

1. Буткевич О. В. Міжнародне право в умовах сучасної кризи міжнародного правопорядку та збройної агресії РФ проти України. Юридична наука. 2022. № 3 (129). С. 45–58.
2. Задорожній О. В. Порушення Російською Федерацією норм міжнародного права як виклик системі глобальної безпеки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2023. Вип. 1. С. 12-20.
3. Habermas J. The Crisis of the European Union: A Response. Translated by Ciaran Cronin. Cambridge: Polity Press, 2012 (з актуалізацією в контексті есе Хабермаса про війну в Україні, 2022-2024 pp.).
4. Mearsheimer J. J. The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities. Yale University Press, 2018 (для критичного аналізу кантівського лібералізму).

Сидоренко Ірина Григорівна,
*кандидатка філософських наук,
доцентка кафедри культурології
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

МОРАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ І СПРАВЕДЛИВА ВІЙНА: МЕЖІ УНІВЕРСАЛЬНОСТІ В УМОВАХ АГРЕСІЇ

Класична етика Іммануїл Кант утворює ідею морального закону як безумовного і універсального принципу. Він має силу категоричного імперативу. Його вимоги не залежать від обставин, наслідків чи інтересів людини. Моральною є дія, яку людина здійснює з обов'язку, а не з користі чи схильності. Саме це надає кантівській етиці строгості та внутрішньої сили.

Водночас війна різко загострює питання про межі морального закону. Категоричний імператив вимагає ставитися до кожної людини як до мети, а не як до засобу. Але у війні ворог постає не просто як «інший», а як агресор, який руйнує життя, свободу і гідність. Тому виникає питання: чи можливо дотримуватися заборони «не вбий», якщо це означає дати перемогти злу?

Тут виникає напруження між універсальністю морального закону і відповідальністю за конкретну ситуацію. У Канта немає винятків. Але війна ставить людину перед вибором, де бездіяльність також має наслідки. Відмова від спротиву - це не нейтралітет. Це фактично допущення зла.

У цьому контексті важливою є теорія справедливої війни, яку в сучасній філософії розробляють Майкл Волцер, Джефф Макмахан, Брайан Оренд. Вона дозволяє оцінювати війну з моральної точки зору.

Йдеться про такі критерії, як справедлива причина (передусім захист від агресії), пропорційність, розрізнення між військовими і цивільними, а також орієнтація на справедливий мир. Війна тут не є морально нейтральною - вона підлягає оцінці.

Якщо застосувати ці підходи до ситуації України, то оборонна війна є морально виправданою. Йдеться не про виправдання насильства як такого, а про відповідальність за життя інших. Відмова від захисту означала б відмову від цієї відповідальності.

У цьому світлі імператив «не вбий» не зникає, але вже не є ізольованою заборонаю. Він вступає у напружене співвідношення з іншим імперативом - захисту життя, свободи і гідності. Тому застосування сили в оборонній війні є трагічним, але морально вмотивованим кроком.

Отже, моральний імператив у війні не можна просто або заперечити, або застосувати буквально. Його потрібно осмислювати в конкретній ситуації. Це завжди вибір і завжди відповідальність.

Таким чином, моральний вибір українця сьогодні - це не лише дотримання принципів, а й готовність діяти. Захищати. У цьому сенсі знищення ворога постає не як заперечення моралі, а як її трагічна, але необхідна форма.

Svitlana Khrystiuk,
*PhD, Associate Professor
at Department of Philosophy
and International Communication
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

KANT'S COPERNICAN REVOLUTION IN EPISTEMOLOGY AND ITS RELEVANCE FOR MODERN SCIENTIFIC PARADIGMS

The epistemological project of Immanuel Kant represents a decisive turning point in the history of philosophy, often described as a “Copernican revolution.” By reversing the traditional relationship between subject and object, Kant proposed that knowledge does not conform to objects as they are in themselves; rather, objects of experience conform to the cognitive structures of the subject. This radical shift redefined the nature of knowledge and established a framework that continues to influence modern scientific paradigms.

Prior to Kant, dominant epistemological traditions, particularly empiricism and rationalism, attempted to explain knowledge either as derived from sensory experience or grounded in innate rational principles. Kant sought to reconcile these approaches by arguing that knowledge arises from the interaction between sensibility and understanding. Sensibility provides the raw data of experience through intuitions structured by the forms of space and time, while the understanding organizes these intuitions through a priori categories such as causality, substance, and unity. This synthesis of empirical input and conceptual structure forms the basis of what Kant calls synthetic a priori knowledge.

The revolutionary aspect of Kant's approach lies in his claim that the mind actively structures experience. Just as Nicolaus Copernicus proposed that the Earth revolves around the Sun rather than the other way around, Kant suggested that objects conform to the conditions of human cognition rather than cognition passively reflecting objects. This “Copernican turn” shifts the focus of epistemology from the external world to the internal conditions that make knowledge possible. As a result, Kant establishes a critical distinction between *phenomena*, the world as it appears to us, and *noumena*, or things-in-themselves, which remain beyond the limits of human knowledge.

This distinction has profound implications for the philosophy of science. By emphasizing the role of the subject in shaping experience, Kant anticipates later developments in scientific theory that recognize the influence of conceptual frameworks on observation. Modern scientific paradigms, particularly those influenced by thinkers such as Thomas Kuhn, acknowledge that scientific knowledge is not purely objective but is shaped by paradigms, shared assumptions, methods, and conceptual structures that guide research. Kuhn's idea of paradigm shifts, in which scientific

revolutions transform the basic framework of understanding, resonates with Kant's insight that knowledge is conditioned by the structures of cognition.

In contemporary science, Kant's ideas are particularly relevant in fields such as physics, cognitive science, and philosophy of science. In physics, for example, theories such as relativity and quantum mechanics challenge classical notions of space, time, and causality, suggesting that these concepts may not be inherent features of reality but rather depend on the conditions of observation. While Kant himself regarded space and time as a priori forms of intuition, modern physics invites a re-examination of these categories, raising questions about the extent to which they are universal or context-dependent.

In cognitive science, Kant's emphasis on the active role of the mind finds strong parallels in contemporary theories of perception and cognition. Models such as predictive processing propose that the brain continuously generates hypotheses about the world and updates them based on sensory input. This aligns with Kant's view that cognition involves a dynamic interplay between incoming data and pre-existing structures. Similarly, research in artificial intelligence and machine learning raises questions about whether non-human systems can replicate the kind of structured cognition that Kant attributes to the human mind.

At the same time, Kant's epistemology also imposes important limits on scientific knowledge. By distinguishing between phenomena and noumena, he argues that science can only provide knowledge of appearances, not of things as they are in themselves. This limitation serves as a reminder that scientific theories, no matter how successful, are always constrained by the conditions of human cognition. In an age of rapid scientific advancement, this critical perspective remains valuable, encouraging humility and reflection on the scope and limits of scientific inquiry.

Despite its enduring relevance, Kant's epistemological framework has been subject to critique and reinterpretation. Some philosophers argue that his reliance on fixed a priori structures is incompatible with the evolving nature of scientific knowledge. Others seek to naturalize Kant's insights by integrating them with empirical findings from cognitive science and neuroscience. These efforts reflect an ongoing dialogue between Kantian philosophy and contemporary science, demonstrating the adaptability and continued significance of his ideas.

In conclusion, the "Copernican revolution" initiated by Immanuel Kant represents a foundational shift in epistemology that continues to shape modern scientific paradigms. By emphasizing the active role of the subject in constituting knowledge, Kant provides a framework for understanding the relationship between observation, theory, and reality. His insights anticipate key developments in the philosophy of science and remain relevant in contemporary discussions of cognition, perception, and the limits of knowledge. As science continues to evolve, Kant's critical philosophy offers a valuable perspective on the conditions and constraints of human understanding.

Головата Наталія Анатоліївна,
*кандидатка історичних наук,
асистентка кафедри культурології
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЕТНІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗАКОН – ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ НАЦІЇ В ЕПОХУ ПОТЯСІНЬ

У часи глобальних криз, ціннісної невизначеності та культурних трансформацій людства особливої актуальності набуває пошук універсальних етичних орієнтирів та їх узгодження з самобутністю окремих спільнот. Сьогоднішній світ розривають суперечності – ми хочемо бути частиною світової спільноти, але не бажаємо розчинитися у ній. У хаосі, який спричиняють війни, голос практичного розуму, що пропонує формулу єдності без примусу, як ніколи важливий. Філософія Іммануїла Канта пропонує не просто етичну теорію, а практичні правила співіснування: як залишатися собою, але узгоджувати свої дії за критеріями, зрозумілими для «кожної розумної істоти», зберігати свої звичаї та традиції і жити в мирі з іншими народами.

Категоричний імператив, вимагає від суб'єкта діяти так, щоб максима його волі могла стати загальним законом. Тут немає місця для етнічних винятків чи культурних релятивізмів. Людина є метою, а не засобом – не лише для інших, але й для самої себе. Повага до власної свободи автоматично означає визнання такої ж свободи за кожним іншим. Це універсальний етичний мінімум, що робить ксенофобію логічно неможливою. Моральний закон Канта – це «граматика» людяності, що може бути єдиною для всіх мов світу. Проте – за умови підняття людства до рівня етичної зрілості, здатності користуватися власним розумом, мислити критично.

Давайте спробуємо знайти точку збіжності, де моральний закон не заперечує, а доповнює очевидності «голосу крові». І тут важливо розуміти, що ми розглядаємо зустріч двох типів свідомості. Філософська раціональність дає нам критичний інструментарій та універсальну логіку. Натомість міфосвідомість, на якій тримається народна традиція, забезпечує емоційне вкорінення та відчуття сакрального зв'язку з власною землею. Етнічна мораль живиться досвідом поколінь. Національна свідомість – це «над-раціональне» явище. Вона бере свою силу з глибин міфу, ритуалів та сакральних місць, але спрямовує її через етичні фільтри розуму (раціональне) до загальнолюдських цілей. Це можливо через Просвітництво. Кант був видатним представником філософії Просвітництва. Але ми також знаємо про просвітників з української історії ХІХ-ХХ ст.

Один із найбільш авторитетних дослідників проблем національної ідентичності Ентоні Сміт, досить переконливо нагадує нам про ірраціональне коріння національної єдності. Нація для нього – це не лише юридична конструкція, а «спільнота долі», що живиться спільними міфами та історичною

пам'яттю [1, с.28]. Це саме той емоційний фундамент, без якого навіть найдосконаліший моральний закон ризикує залишитися лише на папері. Етнос оперує категорією «свій – чужий», яка історично була запобіжником виживання. Навіть грецьке слово «ethnos» виникає спочатку для позначення чужих народів (самі греки називають себе словом «genos»). В сучасному контексті етнічна мораль часто постає як «мова», якою спільнота висловлює свої цінності, і не можлива без національної мови в філологічному сенсі.

Попри зовнішню протилежність етичного універсалізму етнічній свідомості, ми відчуваємо їхню глибоку внутрішню єдність, а саме людяність. Кант вважав питання «Що таке людина?» одним з головних. Рідна культура дає людині вимір серця, а філософія – компас. Народна мудрість, втілена в прислів'ї «не роби іншому того, що тобі нелюбо» обґрунтовна і перетворена Кантом у формулу імперативу. Кантівський обов'язок перед розумом дивовижно корелює з українським етосом відповідальності перед родом. Як слушно зауважив Мирослав Попович: «*Національна культура – це не ізольований острів, а спосіб, у який народ бере участь у всесвітній розмові про добро і зло*» [2, с. 10]. Етнічне буття надає моралі «голос», тоді як Кант спонукає цей голос звучати в універсальному консенсусі, порозумінні. М. Попович слушно зауважував, що традиція – це «простір, у якому людина реалізує свою свободу» [3, с. 154].

Як помирити закон і традицію? Що робити, коли звичай вимагає одного, а совість і розум – іншого? Кант дає коротку відповідь: «Май мужність мислити самостійно» (*Sapere Aude!*) Традиція – це не в'язниця, а спадок. Ми маємо право переглядати його, відкидаючи те, що принижує людину, і залишаючи те, що робить нас сильнішими. Можна любити свій край і водночас бачити в кожній людині, якою б «чужою» вона не здавалася, таку ж цінність, як і в собі. Етнічна мораль має стати формою, через яку світиться універсальна гідність особистості. Діалог культур можливий лише тоді, коли кожна сторона визнає над собою суверенітет загальнолюдського морального закону. Для цього необхідне Кантівське «спільне чуття» (*sensus communis*) – «здатність зважати на спосіб представлення кожного іншого, щоб прирівняти своє судження до людського розуму в цілому» [4, с. 162].

Ми любимо своє, але маємо вчитися бачити світ очима іншого. Суха теорія без живої культури не гріє душу, а народна традиція без універсальних моральних правил ризикує перетворитися на закритий і законсервований світ. Насправді потрібна і традиція і діалог спільнот на раціональних засадах. Для сучасної України цей синтез є життєво необхідним: він дозволяє будувати націю, що має міцне коріння та відкриті горизонти – націю, яка говорить своєю мовою про вічні істини людства. Глибоке коріння в рідній землі не заважає нам дивитися на ті самі зорі, що й решта світу. І найкраще цей синтез підсумовує фінальний акорд кантівської класичної філософії: «Дві речі наповнюють душу завжди новим подивом... – це зоряне небо наді мною і моральний закон у мені» [5, с. 212].

Література

1. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Пер. з англ. П. Таращука. К.: Основи, 1994. 224 с.
2. Попович М. В. Нарис історії культури України. К.: АртЕк, 1998. 728 с.
3. Попович М. В. Бути людиною. К.: КМА, 2011. 223 с.
4. Кант І. Критика здатності судження / Пер. з нім. О. Фешовець. К.: Юніверс, 2000. 368 с.
5. Кант І. Критика практичного розуму / пер. з нім. І. Бурковського. Київ : Юніверс, 2004. 240 с.

Федьович Іван Володимирович,
*викладач-методист,
спеціаліст вищої категорії
Малинського фахового коледжу
(м. Малин, Україна)*

ІДЕЇ КОСМОПОЛІТИЧНОГО ПРАВА І. КАНТА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ КРИЗИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Сучасна архітектура міжнародної безпеки переживає чи не найскладніший період з моменту свого заснування після Другої світової війни. Системна ерозія правових норм, параліч глобальних інституцій та повернення провідних акторів до політики «права сили» замість «сили права» свідчать про глибоку кризу міжнародного правопорядку. У пошуках шляхів подолання цього хаосу інтелектуальне звернення до спадщини Іммануїла Канта, зокрема до його концепції космополітичного права, стає не просто академічною вправою, а нагальною практичною потребою.

Центральною ідеєю кантівського політико-філософського проєкту, викладеного у трактаті «До вічного миру» (1795), є побудова трирівневої структури правопорядку. Перший рівень - державне право, що базується на республіканському устрої; другий - міжнародне право, засноване на федералізмі вільних держав; і третій - космополітичне право (*jus cosmopolitanum*), яке розглядає людину як громадянина світу. Кантівське бачення космополітизму не передбачало створення єдиного «світового уряду», який філософ вважав потенційним джерелом глобальної деспотії. Натомість він пропонував систему, де суб'єктом права стає не лише держава, а й індивід у його транскордонному вимірі.

Ключовим елементом космополітичного права за Кантом є принцип «всезагальної гостинності». Філософ постулював, що кожна людина має право не зазнавати ворожого ставлення при прибутті на територію іншої держави. Це право ґрунтується на спільному володінні поверхнею землі, де ніхто від початку не має на певну ділянку більше прав, ніж інший. У сучасних умовах цей принцип звучить надзвичайно актуально: на тлі міграційних криз, зростання ксенофобії та порушень прав біженців кантівська «гостинність» виступає моральним та

юридичним імперативом, що вимагає від держав бачити в іноземці передусім людину, а не загрозу суверенітету.

Сучасна криза міжнародного права виразно підсвітила слабкі місця вестфальської моделі, де суверенітет держави часто використовується як щит для безкарності. Коли міжнародні організації виявляються безсилими зупинити агресію через право вето або відсутність механізмів примусу, саме кантівська ідея про пріоритет загальнолюдських норм стає вектором реформ. Кант стверджував, що порушення права в одному місці Землі повинно відчуватися в усіх інших. Сьогодні, в епоху глобальних комунікацій та економічної взаємозалежності, ця теза перестала бути метафорою. Гібридні загрози, екологічні катастрофи та військові конфлікти мають транскордонний ефект, що вимагає переходу від «права держав» до справжнього космополітичного права, де захист людської гідності є універсальним обов'язком.

Важливим аспектом є також кантівський зв'язок між внутрішнім устроєм держави та її зовнішньою поведінкою. Філософ вважав, що республіки за своєю природою схильні до миру, оскільки громадяни, які приймають рішення, не бажають нести тягар війни. В умовах сучасної кризи ми бачимо підтвердження цієї тези: руйнація демократичних інститутів та перехід до авторитаризму часто є прелюдією до зовнішньої агресії. Отже, захист демократії всередині країн є невід'ємною частиною боротьби за глобальний правопорядок.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що ідеї Іммануїла Канта пропонують вихід із сучасного глухого кута не через утопічне заперечення держав, а через їхню еволюцію у правову спільноту, підпорядковану інтересам людства. Космополітичне право сьогодні - це шлях до подолання селективного правосуддя та національного егоїзму. Воно закликає до трансформації міжнародних інституцій так, щоб вони стали гарантами прав кожної людини, незалежно від її громадянства. Лише через усвідомлення спільної відповідальності та визнання верховенства права над політичною доцільністю можливий рух до того стану «вічного миру», який Кант вважав кінцевою метою всієї історії права.

Джура Ірина Юріївна,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ У ДІЯЛЬНОСТІ АГРОНОМА: МОРАЛЬНИЙ ВИБІР У СИТУАЦІЯХ БЕЗ КОНТРОЛЮ

Сучасна агрономія є не лише наукою і практикою вирощування рослин, а й сферою, що передбачає високий рівень моральної відповідальності. Особливістю

професії агронома є те, що значна частина рішень приймається самостійно, без прямого контролю з боку суспільства чи держави.

У таких умовах виникає проблема внутрішнього морального регулювання діяльності. Саме тут актуальними стають ідеї Імануїла Канта, зокрема його концепція категоричного імперативу.

Згідно з категоричним імперативом, людина повинна діяти так, щоб правило її поведінки могло стати універсальним законом. Це означає, що будь-яке рішення агронома повинно оцінюватися не лише з точки зору ефективності, а й з позиції його можливості бути загальноприйнятим.

У практичній діяльності агронома часто виникають ситуації, коли існує спокуса обрати більш вигідний, але менш екологічний шлях. Наприклад, використання сильних хімічних препаратів може забезпечити швидкий результат, однак призводить до деградації ґрунтів, забруднення води та порушення екологічного балансу.

Особливість таких ситуацій полягає в тому, що їх наслідки не завжди одразу помітні, а сам процес не перебуває під постійним контролем. Це створює умови для морального вибору, який залежить виключно від особистих переконань спеціаліста.

З позиції етики Канта подібні дії є проблемними, оскільки їх не можна зробити універсальним правилом. Якщо кожен агроном буде діяти, ігноруючи екологічні наслідки, це призведе до глобального погіршення стану довкілля.

Таким чином, категоричний імператив виступає своєрідним внутрішнім моральним орієнтиром, який дозволяє приймати відповідальні рішення навіть у відсутності зовнішнього контролю.

Агроном повинен діяти не лише як фахівець, що прагне результату, а як відповідальна особа, яка усвідомлює наслідки своїх дій для природи, суспільства і майбутніх поколінь.

Отже, поєднання професійних знань із моральними принципами є необхідною умовою сталого розвитку сільського господарства.

Томилець Анастасія Дмитрівна,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

РОЛЬ КАНТІВСЬКИХ ЧИТАНЬ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ТА ДЛЯ СТУДЕНТІВ

«Кантівські читання» - це важлива подія у сфері української філософії та культури, яка об'єднує науковців, студентів і всіх, хто цікавиться гуманітарними науками. Особливістю Кантівських читань є те, що вони продовжують традицію

осмислення української духовності, культури та філософської думки в сучасному світі.

На мою думку, такі заходи мають велике значення, особливо для студентів. Вони дають можливість не просто вивчати філософію за підручниками, а бачити, як вона «живе» сьогодні - у виступах, дискусіях і різних точках зору. Це допомагає краще зрозуміти, що філософія - це не щось абстрактне, а реальний спосіб мислення і аналізу світу.

Однією з головних ідей Кантівських читань є звернення до української філософської традиції. Україна має багату духовну спадщину, але часто ми знаємо про неї недостатньо. Такі заходи допомагають відкривати імена українських мислителів, їхні ідеї та вплив на розвиток культури. Це особливо важливо зараз, коли формується національна ідентичність і зростає інтерес до власної історії.

Також важливим аспектом є міждисциплінарність. На Кантівських читаннях обговорюються не лише філософські питання, а й теми, пов'язані з культурою, історією, соціологією та навіть природничими науками. Це показує, що філософія пов'язана з багатьма сферами життя і може допомогти у вирішенні різних проблем.

Ще один момент, який мені здається важливим - це можливість для молодих науковців висловити свою думку. Студенти можуть представляти свої роботи, отримувати відгуки і брати участь у науковому діалозі. Це мотивує розвиватися, краще формулювати свої думки і не боятися висловлювати власну позицію.

Особливу увагу під час Кантівських читань приділяють питанням сучасності. Наприклад, обговорюються проблеми глобалізації, розвитку технологій, зміни цінностей у суспільстві. Це показує, що філософія допомагає зрозуміти складні процеси, які відбуваються у світі, і знайти своє місце в ньому.

Мені здається, що такі заходи також сприяють формуванню критичного мислення. Коли слухаєш різні точки зору, починаєш краще аналізувати інформацію, ставити запитання і не сприймати все як даність. Це дуже важливо для сучасної людини, особливо в умовах великого потоку інформації.

Крім того, Кантівські читання мають і культурне значення. Вони часто проходять у місцях, пов'язаних з українською історією, що створює особливу атмосферу. Це допомагає не лише слухати доповіді, а й відчувати зв'язок з культурною спадщиною.

Підсумовуючи, можна сказати, що 6 Кантівське читання - це не просто науковий захід, а важливий простір для обміну думками, розвитку ідей і формування світогляду. Для студентів це можливість долучитися до науки, краще зрозуміти філософію і знайти власний інтерес у цій сфері.

Особисто для мене це показує, що філософія - це не щось складне і далеке, а цікава і потрібна частина життя, яка допомагає мислити глибше і ширше.

Тройна Антон,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КРИТИКА ЧИСТОГО РОЗУМУ ІМАНУЇЛА КАНТА В СУЧАСНОМУ ПРОЧИТАННІ

Спроба прочитати «Критику чистого розуму» (1781) сьогодні – це не просто вправа з історії філософії. Це напрочуд актуальний інструмент для розуміння нашої цифрової епохи, нейромереж та віртуальної реальності.

Кант здійснив «Коперніканський переворот», заявивши: не наше пізнання має узгоджуватися з предметами, а предмети мають узгоджуватися з нашим пізнанням. Ось як це виглядає крізь призму 2026 року.

Кант стверджував, що ми ніколи не бачимо «річ у собі» (*Ding an sich*). Ми бачимо світ лише через «вбудовані фільтри» нашого розуму: простір, час та категорії (наприклад, причинність) – речі, як вони дані для нас. Сучасне прочитання полягає в тому, що сьогодні ми розуміємо це через метафору інтерфейсу. Ми не бачимо код програми чи рух електронів у процесорі – ми бачимо піктограми на екрані. Світ для нас – це «User Interface», створений нашою біологією та еволюцією. Кант був першим, хто сказав, що ми живемо в симуляції, яку генерує наш власний мозок.

Спроби створення ШІ, фактично, є намаганнями відтворити кантівську структуру розуму.

- У ШІ є свої «апріорні форми» – це архітектура нейромережі та ваги. ШІ не сприймає реальний світ, а структурує входні дані за певними математичними правилами.
- Питання: Чи може ШІ мати «чистий розум»? Кант би сказав, що без почуттєвого споглядання (досвіду) розум порожній. Проте сучасні моделі отримують «досвід» через гігантські масиви даних, що ставить під сумнів кантівську межу між чуттєвістю та розсудком.

Кант хотів показати, куди розуму не можна потикатися (метафізика, питання про Бога, нескінченність Всесвіту), бо він там починає суперечити сам собі (антиномії).

Сучасне прочитання: У світі метареальності, постправди та алгоритмічних бульбашок ми знову впираємося в межі. Ми зрозуміли, що розум не є об'єктивним дзеркалом реальності. Він – інструмент виживання, який часто «добудовує» реальність там, де її немає. «Критика» сьогодні вчить нас інтелектуальній скромності: ми повинні усвідомлювати обмеження наших алгоритмів (як біологічних, так і програмних).

Етичний вимір. Хоча «Критика чистого розуму» – про пізнання, вона закладає фундамент для свободи. Якщо світ явищ (феноменів) повністю детермінований законами фізики, то де місце для свободи? Кант виносить свободу в сферу «ноуменів» (того, що за межами досвіду). У часи, коли алгоритми передбачають кожен наш крок, кантівський заклик до автономії волі стає актом протесту проти цифрового фаталізму.

Таким чином, Кант сьогодні постає схожим «системного адміністратора» людського мислення. Він не каже нам, *що* думати, він показує, *як* працює наша операційна система. Читати його зараз – це немовби розбирати вихідний код власної свідомості.

Залишається питання, чи здатні люди в принципі колись зняти ці кантівські окуляри, чи технології (наприклад, нейроінтерфейси) лише додадуть нам нові шари фільтрів?

Овдієнко Євгенія,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

МОРАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ СУЧАСНОСТІ & КАНТІВСЬКИЙ КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ

Напруження такого зіставлення визначається тим, що ми живемо в епоху так званої постправди, яку часто називають «рідкою мораллю», де старі правила вже не працюють, а нові ще не викристалізувалися.

Кант намагався знайти універсальний моральний закон всередині кожного з нас. Розглянемо, як його формула виглядає в координатах 2026 року.

В оригінальній формулі І. Кант пропонував кілька формулювань, але два головних є ключовими для нас сьогодні:

Закон універсалізації: «Дій лише за тією максимою, яку ти хотів би бачити загальним законом».

Людство як мета: «Стався до людини завжди як до мети і ніколи – лише як до засобу».

В сучасному контексті можемо виявити точки зіткнення: Кант vs Сучасність.

1. Цифрова етика та «Ехо-камери».

В епоху соцмереж ми часто діємо за принципом «мені це вигідно» або «це подобається моїй групі».

Кантівський виклик: Якби кожен поведився в інтернеті так, як ти (хейтив, поширював фейки чи мовчав), чи хотів би ти жити в такому інформаційному

світі? Імануїл Кант змушує нас брати на себе глобальну відповідальність за кожен клік.

2. Технології та людина як засіб.

Сьогодні алгоритми розглядають людей з позиції їхніх даних (resource), а корпорації – як споживачів.

Це є прямим порушенням другої формули Канта. Коли ІІІ використовує наші дані без справжньої згоди, або коли ми маніпулюємо іншими через таргетинг, ми перетворюємо людину на інструмент (засіб). Сучасний імператив – це повернення суб'єктності людині в цифровому просторі.

3. Екологічний імператив

I. Кант писав для світу, де ресурси здавалися нескінченними.

Сучасний моральний імператив розширює позицію I. Канта на майбутні покоління та планету. «Дій так, щоб наслідки твоїх дій були сумісні з тривалістю справжнього людського життя на Землі» (як писав Ганс Йонас). Це версія I. Канта, адаптована до кліматичної кризи.

Проблема: Чому Канта важко дотримуватись сьогодні?

Ознака	Кантівська етика	Сучасна «Мораль успіху»
Основа	Обов'язок (Деонтологія)	Результат (Утилітаризм)
Джерело	Внутрішній розум	Соціальне схвалення (лайки)
Гнучкість	Жорсткі правила (не бреші ніколи)	«Ситуативна етика»

4. Моральний імператив сучасності – який він?

Якщо Кант шукав універсальності, то сучасність підкреслює інклюзивність та контекст.

Сьогодні ми часто чуємо про етику турботи або етику відповідальності, про нову щирість. Проте Кантівський фундамент залишається: без визнання гідності іншого (як мети самої по собі) будь-яка сучасна етика перетворюється на звичайний піар.

Кантівський імператив сьогодні працює як детектор фальші. Щоразу, коли ми кажемо «це лише бізнес» або «всі так роблять», імператив Імануїла Канта нагадує нам, що ми просто намагаємося зробити для себе виняток із загального правила.

Сучасний моральний імператив – це спроба поєднати кантівську невідворотність обов'язку з емпатією до вразливості людини в глобальному світі.

Муха Дар'я,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

ЧИ МОЖЛИВО В СУЧАСНОМУ СВІТІ ЗАЛИШАТИСЯ ВІРНИМ КАНТІВСЬКОМУ «НЕ БРЕШИ»?

Це питання перебуває в центрі сучасної етики. Кант був радикалом: у своїй праці «Про уявне право брехати з людинолюбства» він стверджував, що брехати не можна навіть убивці, який запитує, чи не ховається у вашому домі його жертва.

З точки зору «кар'єрного виживання», кантівська позиція виглядає як професійне самогубство. Але, чи є в цьому прагматичний сенс?

Зміст кантівської логік полягає в твердженні: навіть «трішки збрехати» – це катастрофа. Для Канта брехня – це не просто поганий вчинок, це логічне самозаперечення. Адже відбувається руйнація довіри: якщо ви робите брехню законною, заради вигоди, ви знищуєте сам інститут обіцянок. Якщо всі брехатимуть заради кар'єри, ніхто не віритиме жодному резюме чи звіту.

Результатом стає втрата суб'єктності. Коли ми брешемо в навчанні чи на роботі, по суті, ми маніпулюємо людьми, використовуючи їх як інструменти. Ми забираємо у них право ухвалювати рішення на основі правди. Згідно Канту, у цей момент ми перестаємо бути вільною особистістю і стаємо рабами обставин.

Сьогодні ми спостерігаємо цікавий поворот: кантівська чесність стає преміальним продуктом. Прагматичне неокантіанство знайшло надзвичайно високий попит в бізнесі. А саме, відбувається репутаційна капіталізація: у світі, де всі маніпулюють, радикальна чесність стає унікальною торговою пропозицією (USP). Людина, яка каже: «Ми не встигнемо зробити цей проєкт вчасно, бо ми помилилися в розрахунках», спочатку ризикує, але в довгій перспективі отримує кредит довіри, що є дорожчим за будь-який бонус.

Таким чином формується режим радикальної прозорості: сучасні компанії (наприклад, Netflix чи Bridgewater) впроваджують культуру радикальної істини. Це схоже з кантівським підходом: приховування помилок заради виживання вважається гіршим проступком, ніж сама помилка.

Постає питання межі вірності кантівському принципу заборони брехати. Адже межа, яку хотів би встановити Кант визначається доволі радикально: залишатися вірним принципу «не брехати» в усіх випадках. Проте, в токсичному чи корумпованому середовищі сучасності це потребує неабиякої мужності, твердості переконань. В контексті кантівської етики можна вимагати: якщо виживання потребує брехні, то це середовище є аморальним, і ми не повинні бути його частиною. Проте, реальне життя часто потребує вміння комунікувати

й домовлятися з різними людьми, шукати прийнятний вихід в неоднозначних ситуаціях. В таких випадках застосовується сучасний моральний компроміс: етика мовчання замість брехні.

Філософи часто розрізняють активну брехню та недомовленість. Кант, напевно, був би проти обох, але сучасна етика дозволяє не видавати всю правду одразу, якщо вас про це не запитують прямо. Проте, якщо запитання поставлене, кантівський вибір – це або чесна відповідь (і прийняття наслідків), або відмова відповідати (що теж є актом чесності).

Як висновок, можна припустити, що залишатися вірним кантівському моральному імперативу в кар'єрі – це як грати вдовгу. В короткій же перспективі брехня може допомагати вижити. Однак важливо усвідомлювати, що в довгій перспективі брехні нарастає заборгованість перед власною совістю та репутацією, який рано чи пізно доведеться віддавати з величезними відсотками.

Бути кантіанцем сьогодні – це розкіш, яку можуть собі дозволити або дуже сильні професіонали, або люди з неймовірним внутрішнім стрижнем. Це шлях не виживання, а творення власної гідності.

Жукевич Марина,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КАНТІВСЬКА ІДЕЯ ВІЧНОГО МИРУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Застосування Кантівського трактату «До вічного миру» (1795) до сучасної російсько-української війни – це не просто академічна вправа, а болюче зіткнення ідеалістичної філософії з жорсткою реальністю. Кант не був наївним мрійником; він описував умови, за яких мир перестає бути просто «перервою між війнами».

Його ідеї резонують з сьогоднішніми подіями. По-перше, важливим є положення І. Канта про республіканський устрій як запобіжник війни. Перша стаття Канта стверджує: «Громадянський устрій у кожній державі має бути республіканським». Кант вважав, що в республіці (демократії), де громадяни самі вирішують, чи йти їм на війну, вони будуть вкрай обережними. Натомість автократія (як сучасна Росія) дозволяє правителю оголосити війну як «мисливську прогулянку», оскільки він не несе тягаря війни особисто. Російсько-українська війна підтверджує тезу Канта: конфлікт є зіткненням демократичних цінностей України та імперського авторитаризму. Для «вічного миру»

недостатньо просто припинити вогонь – необхідна внутрішня трансформація агресора в демократичну державу.

По-друге, важливою є теза І. Канта щодо заборони на втручання та анексію. Кант прямо писав: «Жодна держава не повинна набуватися іншою державою через спадкування, обмін, купівлю чи дарування». Російська спроба анексії територій України є грубим порушенням Кантівського принципу суверенітету. За Кантом, держава – це не територія, а спільнота людей, яка має власну волю. Тракувати її як власність (майно) – значить заперечувати людську гідність.

По-третє, І. Кант звернув увагу та розмежував такі засоби міжнародної комунікації, як підступні прийоми та довіру. Зокрема, Кант наголошував, що навіть під час війни не можна допускати дій, які зроблять неможливою майбутню довіру. Він згадував використання шпигунів, отруйників або порушення умов капітуляції. В сучасному контексті це проявляється в воєнних злочинах, масовій дезінформації та ядерному шантажу з боку Росії, яка використовує саме ті безчесні засоби, про які попереджав Кант. Вони не просто вбивають людей, вони вбивають можливість дипломатії. Якщо одна сторона систематично бреше, то мирний договір з нею перетворюється на фікцію. Це прямо суперечить Кантівській ідеї миру.

По-четверте, стратегія глобальної безпеки, з точки зору І. Канта, забезпечується через федералізм вільних держав. Кант пропонував створення Federation of Free States (Союзу народів), який би захищав свободу кожної держави без створення світового уряду (який міг би стати світовою деспотією). Сьогодні ми бачимо кризу ООН, яка не змогла запобігти агресії, але одночасно спостерігаємо й формування коаліцій (Рамштайн, G7, ЄС), які діють за Кантівським принципом: захист права однієї держави – це захист загального права.

Зрештою, головне питання: «Чому вічний мир зараз здається неможливим? І. Кант попереджав: якщо мир – це лише відтермінування війни для накопичення сил, то це не мир. Болісним уроком для України стало заморожування конфлікту за рахунок територіальних поступок України, що за Кантом, не є миром. Це лише перемир'я. Справжній вічний мир вимагає повного відновлення права та покарання за його порушення, інакше міжнародне право перетворюється на порожній звук.

Вічний мир за Кантом – це не відсутність конфліктів, а панування Закону над Силою. У нинішній війні Україна фактично бореться за Кантівську модель світу проти моделі права сили (за Гоббсом), де великі хижаки поглинають менших.

Відкритим залишається питання, чи зможуть після цієї війни міжнародні інституції переформатуватися так, щоб відповідати Кантівському ідеалу, чи світ приречений на повернення до епохи реальної політики, коли все вирішує лише зброя?

Бачинська Христина,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КАНТІВСЬКИЙ «ЧИСТИЙ РОЗУМ» В БІОТЕХНОЛОГІЇ

Поєднання Кантівського «чистого розуму» з сучасними біотехнологіями дозволяє поставити ряд питань. Якщо Кант досліджував межі того, що ми можемо знати, то біотехнології ставлять питання про межі того, чим ми можемо бути.

Трансцендентальна філософія Канта накладається на еру CRISPR, нейроінтерфейсів та синтетичної біології через біохакинг як спробу змінити апріорні форми. Для Канта простір і час є «чистими формами споглядання» – це те, що ми не можемо змінити, бо вони вшиті у наш біологічний апарат. Біотехнологічний виклик полягає в наступному: що, якщо за допомогою нейроімплантів люди зможуть сприймати світ не в трьох вимірах, а в чотирьох? Або бачити в інфрачервоному спектрі?

Кант поставив питання: Чи залишиться наш розум людським, якщо ми змінимо вхідні дані (чуттєвість), на яких базується весь наш досвід? Біотехнологія є спробою переписати чистий розум на рівні апаратного забезпечення (hardware).

Можемо дослідити кореляцію змісту проблем створення життя у біотехнології та речі у собі у І. Канта. Кант стверджував, що ми пізнаємо лише явища (феномени), а внутрішня сутність життя (ноумен) залишається недоступною. Сучасне прочитання цього твердження зводиться до наступного твердження. Коли вчені створюють синтетичну клітину або редагують геном, вони фактично заглядають «під капот» природи. Отже, проявляється конфлікт: з погляду Канта, ми все одно маніпулюємо лише *механізмами*, які доступні нашому розуму. Навіть створюючи життя, ми не стаємо творцями речі в собі, ми просто навчилися майстерно грати за правилами нашої пізнавальної системи.

Актуальним в цьому контексті є дослідження співвідношення біоетики та категоричного імперативу. І. Канта можна вважати найсуворішим цензором біотехнологій. Його принцип «людина як мета, а не як засіб» є фундаментом сучасної біоетики. Якщо ми редагуємо геном дитини, щоб вона була сильнішою чи розумнішою заради успіху батьків або потреб економіки, ми перетворюємо людину на засіб (інструмент). Кант би назвав це радикальним злом. Створення людини як копії для донорства органів – це абсолютне порушення Кантівського

морального закону, оскільки суб'єкт позбавляється своєї унікальної внутрішньої цінності.

Нарешті, питання, що відноситься до розряду вічних філософських питань: свобода волі vs біологічний детермінізм. Кант рятував свободу волі, виносячи її за межі фізичного світу. Він казав: наше тіло – це механізм (феномен), але наш дух – вільний (ноумен). Таке вирішення проблеми наштовхується на загрозу з боку біотеху. Якщо ми зможемо за допомогою препаратів або чипів регулювати почуття провини, агресії чи любові, чи залишиться місце для Кантівського «морального закону»? Якщо моральний вибір – це просто хімічна реакція, то Кантівський проект «автономного суб'єкта» розвалюється. Біотехнології кидають виклик самій ідеї відповідальності, на якій тримається вся європейська цивілізація.

Як висновок, можемо стверджувати, що в біотехнологіях чистий розум Канта сьогодні виконує роль критичного запобіжника. Він нагадує, що люди – не просто набір атомів чи генетичного коду, а суб'єкти, які мають гідність. І. Кант застерігає від ілюзії, що повне розуміння біології дасть нам повне розуміння сенсу життя. При цьому відкритим лишається питання про те, що намагаючись покращити людську природу біологічно, чи ризикуємо ми втратити ту саму людяність, яку Кант вважав основою розуму? Можливо, деякі межі чистого розуму краще залишити недоторканими?

Кондратюк Артем Сергійович,
*студент факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ГЛОБАЛІЗОВАНЕ ТЕХНОГЕННЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ – ПОГЛЯД ІЗ МАЙБУТНЬОГО

Аналізуючи історію філософської думки, ми бачимо чітку еволюцію світоглядів: від первісних страхів перед силами природи до високого гуманізму та наукового раціоналізму. Здавалося б, інстинкти мали відійти на задній план, поступившись місцем усвідомленому буттю. Проте, якщо спробувати уявити, як нас охарактеризують нащадки через 500 років, картина навряд чи буде ідеалістичною.

Епоха надлишку при хронічному голоді. Сучасники називають наш час епохою споживання. Індустріальні революції вивели виробництво на такий рівень, що людство вперше в історії отримало змогу остаточно подолати своїх давніх ворогів – голод та нестачу питної води. Харчові технології дозволяють

створювати продукти в надлишку, але парадокс нашого часу полягає в тому, що голод досі можливий. Гуманізм та соціальний достаток залишаються привілеєм окремих «острівців» нахшталт Швейцарії, тоді як решта світу продовжує боротьбу за базові ресурси. Нащадки побачать у цьому не брак можливостей, а брак волі та емпатії.

Імперіалізм під маскою прогресу. Хто б міг подумати, що у XXI столітті у світі знову стане можливою велика війна за території? Сьогодні земля не є ключовим активом, як і раби не є необхідною робочою силою. Проте імперіалістичні примхи «наймудріших» представників людства нікуди не зникли. Прагнення увійти в історію як «збирач земель» чи винищувач режимів досі керує долями мільйонів. Навіть маючи все для розкішного життя, людство не позбулося древньої жаги винищувати собі подібних.

Трансформація каст та корпоративний феодалізм. Ми вважаємо, що кріпацтво залишилося в далекому минулому, проте воно лише трансформувалося. Сучасна людина добровільно йде в економічне 3 рабство, бо потребує засобів для існування в ієрархічній системі. До середньовічних порядків додалися смартфони та автоматизація, але суть залишилася незмінною. Корпоративна етика – це новий феодалізм. Нам кажуть: «Ми велика сім'я», коли треба працювати, але кожен залишається сам по собі, коли приходить біда.

Дисонанс гуманізму та пластику. Сьогоднішнє суспільство багато говорить про екологію та захист тварин, але водночас будує гігантські фабрики, що завалюють планету пластиком. Це епоха великих декларацій та великої імітації. Ми маємо всі інструменти для викорінення пороків, для глобального інтелектуального стрибка, але продовжуємо тупцювати на місці через політичні та фінансові ігри невеликої групи людей.

Через 500 років нашу епоху, ймовірно, назвуть «глобалізованим техногенним середньовіччям з медійним супроводом». Це час, коли людина в реальному часі може бачити смерть у віддаленому куточку планети через екран смартфона, але не відчувати при цьому спорідненості з ближнім. Це час, коли представники племен Африки зі смартфонами в руках змушені збирати ранкову росу за традиціями предків, бо прогрес виявився лише цифровою оболонкою, яка не змінила суті розподілу благ. Нащадки побачать нас як цивілізацію, що мала ключі від раю, але воліла гратися у старі ігри влади та крові на новому технологічному рівні.

Половинка Ірина,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

МЕЖІ ЧИСТОГО РОЗУМУ КАНТА

Для Канта межі (Grenzen) – це не просто стіна, об яку вдаряється наша думка. Це чітко окреслена демаркаційна лінія, яка відділяє науку від порожніх фантазій, а знання – від віри.

Кант стверджував: наш розум подібний до острова. Ми можемо детально вивчити його рельєф (феномени), але навколо нас – безкрайї океан невідомого (ноумени), який ми не здатні «перепливати» за допомогою логіки.

Ось де саме пролягають ці межі:

Феномени vs Ноумени (Світ для нас vs Річ у собі)

Це головна межа. Феномени: це світ, яким ми його бачимо, чуємо та відчуваємо. Він обмежений нашими «вбудованими фільтрами» – простором і часом. Ми знаємо світ лише таким, яким він з'являється в нашій свідомості. Ноумени (Річ у собі / Ding an sich): Це реальність, яка існує сама по собі, незалежно від нашого сприйняття. Кант каже: ми знаємо, що «річ у собі» існує, але ми ніколи не дізнаємося, яка вона насправді.

Межа досвіду: чуттєвість + розсудок. Кант вивів знамениту формулу: *«Думки без змісту – порожні, споглядання без понять – сліпі»*. Межа: Ми можемо пізнати лише те, що дано нам у досвіді (через органи чуття). Як тільки розум намагається міркувати про речі, які не можливо побачити чи виміряти (наприклад, про край Всесвіту), він виходить за межі своєї компетенції й починає «глушити».

Антиномії: коли розум заходить у глухий кут. Коли чистий розум намагається перетнути межу й досягнути весь світ загалом, він потрапляє в пастку антиномій – суперечностей, де дві протилежні тези звучать однаково логічно. Наприклад: «Світ має початок у часі» vs «Світ не має початку і є нескінченним». Висновок Канта полягає в тому, що розум не може розв'язати ці питання, бо вони лежать поза межами можливого досвіду.

Межа між знанням і вірою описана в найвідомішій цитаті Канта: «Мені довелося обмежити знання, щоб звільнити місце для віри». Він довів, що теоретичний розум не може ні довести, ні спростувати існування Бога, безсмертя душі чи свободи волі. Адже ці речі не є об'єктами науки, вони є об'єктами морального вибору. Ми не можемо знати, що Бог є, але ми можемо (і повинні, за Кантом) діяти так, ніби він є, щоб бути моральними істотами.

Навіщо нам ці межі сьогодні? У сучасному світі, де ми віримо, що наука ось-ось пояснить усе (від походження Всесвіту до природи свідомості), Кант діє як тверезий голос, нагадуючи, що наука не є істиною в останній інстанції – це

лише опис того, як світ виглядає для людей. Штучний Інтелект так само обмежений своїми алгоритмічними межами. Він оперує феноменами (даними), але ніколи не торкнеться речі в собі. Тому можна припустити, що сьогоднішня нейробіологія, намагаючись пояснити свідомість через рух нейронів, робить ту помилку, про яку попереджав Кант – намагається пояснити «ноумен» (дух) через «феномен» (матерію).

Сердюк Бажена,
*студентка факультету захисту рослин,
біотехнології і екології*
Науковий керівник: Культенко В. П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

АНТИНОМІЇ РОЗУМУ ЯК ГЛУХИЙ КУТ ПІЗНАННЯ

Для Канта антиномії – це момент, коли наш розум «закипає». Це не просто помилка, це структурна катастрофа, яка стається кожного разу, коли ми намагаємося застосувати принципи нашого земного досвіду до Всесвіту в цілому.

У «Критиці чистого розуму» Кант виділяє чотири такі пастки, де дві протилежні тези (теза та антитеза) можуть бути логічно доведені з однаковою переконливістю.

1. Математичні антиномії (Простір і Час)

Тут розум намагається осягнути розмір світу.

- Теза: Світ має початок у часі та обмежений у просторі.
  - Антитеза: Світ нескінченний у часі та просторі.
  - Чому це глухий кут? Якщо ви приймете одну сторону, логіка тут же вимагатиме пояснення «а що було до початку?» або «що знаходиться за краєм?».
- Розум не може прийняти нескінченність, але й не може змиритися з межею.

2. Антиномія подільності (Атоми) – це спроба зрозуміти склад матерії.

- Теза: Усе складається з простих, неподільних частин (атомів).
  - Антитеза: Немає нічого простого, усе подільне до нескінченності.
- Чому це глухий кут? Якщо є межа подільності – це суперечить геометрії. Якщо подільності немає – матерія зникає в ніщо.

3. Динамічні антиномії (Свобода та Бог) – це найважливіші для нашого життя питання.

Третя антиномія: Свобода волі

- Теза: У світі є свобода; не все стається за законами природи.
- Антитеза: Свободи немає, усе є результатом суворого ланцюжка причин і наслідків (детермінізм).

• Глухий кут: Без свободи немає моралі та відповідальності. Але зі свободою ламається наука, яка базується на тому, що в усього є фізична причина.

Четверта антиномія: Першопричина (Бог)

• Теза: До світу належить абсолютно необхідна істота як його причина.

• Антитеза: Немає жодної абсолютно необхідної істоти (Бога); усе в світі випадкове.

Чому вчення про антиномії Імануїла Канта – це не просто філософська гра? Кант стверджує, що антиномії – це діагностика, вони показують, що ми перетнули кордон. Важливість антиномій можна звести до двох позицій.

1. Помилка об'єктивації: ми ставимося до світу, Бога або свободи як до фізичних об'єктів (феноменів), якими можна маніпулювати в лабораторії.

2. Два рівні реальності: І. Кант знаходить вихід лише через розрізнення світів. Ми одночасно і механізми (в світі природи ми детерміновані), і вільні особистості (в світі ідей ми суб'єкти).

Сучасний погляд на проблему антиномій полягає в наступному. Сьогодні фізики теж стикаються з антиноміями. Квантова механіка каже одне, загальна теорія відносності – інше. Вони не стикуються між собою в одну наукову картину світу. Кант міг би посміхнутися і сказати: «Це не проблема Всесвіту, це межа вашого програмного мислення. Ви намагаєтеся досягнути код, сидячи всередині системи». Отже, відкритим лишається питання, чи варто взагалі намагатися зламати антиномії, як це намагається зробити наука. Можливо, краще прийняти їх як вічне нагадування про обмеженість людського пізнання.

Хміль Заріна,
*студентка факультету захисту
рослин, біотехнологій та екології*
Науковий керівник: Культенко В.П.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І.КАНТА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЙОГО ТВОРЧОСТІ

Імануїл Кант народився 22 квітня 1724 року в Кенігсберзі, у родині ремісника. Його походження не було аристократичним, однак саме це сформувало в ньому дисциплінованість, працьовитість і відповідальність, які супроводжували його протягом усього життя. У юному віці він вступив до Кенігсберзького університету, де спочатку вивчав теологію, але поступово його інтереси змістилися до природничих наук, математики та філософії. Така широта інтересів стала характерною рисою його наукової діяльності. Після завершення

навчання Кант певний час працював домашнім учителем, що дало йому можливість глибше осмислити педагогічні та психологічні аспекти виховання. Згодом він повернувся до університету як викладач і присвятив академічній діяльності більшу частину свого життя. Він здобув визнання як талановитий викладач і мислитель, а також обіймав адміністративні посади, зокрема ректора університету.

Життя Канта вирізнялося надзвичайною впорядкованістю. Його щоденний розклад був настільки точним, що мешканці міста могли звіряти за ним годинники. Він ніколи не залишав меж рідного міста, що, однак, не завадило йому стати мислителем світового масштабу. Його особистість поєднувала стриманість, раціональність і глибоку внутрішню духовність. Філософ помер у 1804 році, залишивши після себе величезну інтелектуальну спадщину, яка вплинула на розвиток світової культури та науки. Докритичний період У ранній період своєї творчості Кант виступав насамперед як природодослідник. Його роботи були присвячені проблемам фізики, астрономії та космології. Особливу увагу він приділяв питанням походження Всесвіту та закономірностей його розвитку. У праці Загальна природна історія і теорія неба він запропонував ідею природного виникнення Сонячної системи з первинної газової туманності. Ця концепція стала важливим кроком у розвитку наукового світогляду, оскільки пояснювала космічні процеси без звернення до надприродних сил. Кант також висловив низку новаторських ідей щодо будови Всесвіту. Він припускав існування численних зоряних систем, подібних до Чумацького Шляху, а також звертав увагу на взаємодію сил тяжіння та відштовхування як основу космічного порядку. Таким чином, уже на ранньому етапі своєї діяльності Кант продемонстрував прагнення до системного мислення та пошуку універсальних закономірностей природи.

Критичний період та теорія пізнання Найбільш значущим етапом творчості Канта став так званий критичний період. Саме тоді він створив свої головні філософські праці, зокрема Критика чистого розуму, у якій обґрунтував новий підхід до пізнання. Кант здійснив радикальний переворот у філософії, стверджуючи, що не людське пізнання пристосовується до об'єктів, а навпаки – об'єкти постають у формах, які задає людський розум. Цей підхід отримав назву «коперніканського перевороту» у філософії. Важливим елементом його теорії є розрізнення між феноменами та ноуменами. Феномени – це світ явищ, який доступний нашому досвіду, тоді як ноумени – це «речі самі по собі», які залишаються недоступними для безпосереднього пізнання. Кант також довів, що простір і час є не властивостями об'єктивного світу, а формами людського сприйняття. Вони існують як умови можливості досвіду. Крім того, розсудок використовує певні універсальні категорії, такі як причинність, єдність і необхідність, які структурують наше мислення. Окрему увагу Кант приділив проблемі меж людського розуму. Він показав, що спроби вийти за межі досвіду призводять до антиномій – логічних суперечностей, які неможливо остаточно розв'язати. Це стало важливим внеском у розвиток критичного мислення.

Етичне вчення Канта є одним із найвпливовіших у світовій філософії. Його центральним принципом є категоричний імператив – універсальний моральний

закон, який визначає, як людина повинна діяти. Сутність цього принципу полягає в тому, що кожна дія повинна відповідати такому правилу, яке могло б стати загальним законом для всіх. Це означає, що моральність не залежить від обставин чи наслідків, а визначається внутрішнім обов'язком. Ще однією важливою ідеєю є твердження, що людина повинна розглядатися як мета, а не як засіб. Це підкреслює унікальність і гідність кожної особистості. Кант також розробив концепцію автономії волі, згідно з якою людина є морально вільною тоді, коли вона керується власним розумом, а не зовнішніми впливами чи бажаннями.

Особливе місце займають постулати практичного розуму – свобода, безсмертя душі та існування Бога. Вони не доводяться теоретично, але є необхідними для обґрунтування моральності. У сучасному світі кантівська етика залишається надзвичайно актуальною, особливо в умовах розвитку технологій, де виникають нові моральні дилеми, пов'язані зі штучним інтелектом, біоетикою та цифровими правами людини. Політичні та соціальні ідеї У сфері політичної філософії Кант запропонував концепцію справедливого суспільства, заснованого на праві та свободі. У праці *До вічного миру* він виклав ідею міжнародного порядку, який має запобігати війнам і забезпечувати мирне співіснування держав. Кант вважав, що справжня держава повинна ґрунтуватися на принципах права, а не сили. Закон має обмежувати свавілля та гарантувати свободу кожного громадянина.

Національна ідентичність – це складне соціально-культурне явище, яке визначається змістом суспільної діяльності. Національна ідентичність формує громадянську позицію, впливає на політичні процеси, розвиток культури, освітні програми та соціальні ініціативи. У сучасних умовах зростає роль національної ідентичності як чинника стійкого розвитку суспільства, його самозахисту та інтеграції у світовий простір. Філософ Імануїл Кант являється зразком такого саморозвитку та становлення.

Література

1. Kulenko, V., Savytska, I. (2025). Cultural policy as a factor in the development of national identity of Ukrainians in the contemporary world. *Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy*, 13(1), 107-121. <https://doi.org/10.31548/hspedagog/1.2025.107>
2. Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія і сучасність. Сторожук С. В., Матвієнко І. С., Горбатюк Т. В. та ін. К.: Міленіум. 2018. 378 с.

Anastasiia Telychko,
3rd-year student, group Phil(G)23001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

KANTIAN ETHICS IN THE FACE OF GLOBAL CHALLENGES: FROM ENVIRONMENTAL TO MILITARY CRISES

The ethical philosophy of Immanuel Kant remains one of the most influential frameworks for addressing moral questions in the modern world. Grounded in the principles of duty, autonomy, and the universality of moral law, Kantian ethics offers a robust normative foundation for evaluating contemporary global challenges. In the 21st century, issues such as climate change, armed conflict, and technological warfare raise complex ethical dilemmas that transcend national boundaries.

At the core of Kantian ethics lies the categorical imperative, which requires that individuals act according to maxims that can be universally applied and that they treat humanity, whether in oneself or others, always as an end and never merely as a means. This principle provides a powerful tool for evaluating moral actions in a global context, as it emphasizes consistency, impartiality, and respect for persons. In the face of environmental challenges, such as climate change and ecological degradation, the categorical imperative can be interpreted as imposing duties not only toward present individuals but also toward future generations. While Kant did not explicitly formulate an environmental ethics, his emphasis on universalizability and moral responsibility supports the idea that actions contributing to environmental harm cannot be justified if they undermine the conditions necessary for human life and dignity.

The concept of intergenerational justice has become central to contemporary environmental ethics, and Kantian philosophy offers a compelling framework for its justification. If moral laws must be universal, then they must apply equally across time as well as space. This implies that present generations have a duty to preserve the natural environment in a way that does not compromise the well-being and autonomy of future persons. From a Kantian perspective, environmental exploitation that leads to irreversible damage can be seen as a violation of the moral law, as it treats future individuals merely as means to present interests. Thus, Kantian ethics provides a basis for advocating sustainable development and responsible environmental governance.

In the context of military crises, Kantian ethics offers a stringent critique of violence and coercion. Kant's moral philosophy, particularly his emphasis on the inviolability of human dignity, places strict limits on the use of force. Actions such as targeting civilians, torture, and the use of weapons that cause indiscriminate harm are incompatible with the principle of treating individuals as ends in themselves. This perspective aligns with the principles of international humanitarian law, which seek to regulate the conduct of war and protect non-combatants. Kant's vision of a just

international order, as outlined in *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, further reinforces the idea that lasting peace must be grounded in legal and moral principles rather than in the balance of power.

However, the application of Kantian ethics to military crises also raises difficult questions. While Kant emphasizes the moral duty to avoid unjust actions, real-world conflicts often involve situations where harm appears unavoidable. For example, the use of force in self-defense or humanitarian intervention may be seen as necessary to prevent greater harm. Kantian ethics, with its deontological emphasis on moral rules, can struggle to accommodate such dilemmas, as it does not easily allow for the weighing of consequences. Nevertheless, some contemporary interpreters have sought to reconcile Kantian principles with limited forms of justified intervention, arguing that the protection of human dignity may, in certain cases, require the use of force.

In addition to environmental and military challenges, Kantian ethics is increasingly relevant in addressing the ethical implications of technological advancements, including artificial intelligence and cyber warfare. These developments raise new questions about responsibility, agency, and the moral limits of innovation. Kant's emphasis on autonomy and rationality provides a framework for evaluating whether technological systems respect or undermine human dignity. For instance, the use of autonomous weapons systems raises concerns about the delegation of moral decision-making to machines, which lack the capacity for rational moral judgment. From a Kantian perspective, such practices may be ethically problematic, as they risk treating human life as a mere object of calculation.

Despite its enduring relevance, Kantian ethics faces criticism when applied to contemporary global challenges. Some critics argue that its emphasis on abstract principles may overlook the complexities of real-world situations, including cultural differences, power dynamics, and historical contexts. Others suggest that a purely deontological approach may be insufficient for addressing large-scale crises that require balancing competing interests and outcomes. However, these critiques do not diminish the value of Kantian ethics as a normative framework; rather, they highlight the need for its thoughtful adaptation and integration with other ethical perspectives.

In conclusion, the ethical philosophy of Immanuel Kant provides a powerful and enduring framework for addressing global challenges in the contemporary world. His principles of universality, autonomy, and respect for human dignity offer clear moral guidance in the face of environmental degradation and military conflict. While the application of Kantian ethics to complex global issues is not without difficulties, its emphasis on moral consistency and the intrinsic value of human beings remains a crucial resource for ethical reflection and decision-making. As the world continues to confront unprecedented challenges, Kant's philosophy offers a compelling vision of a moral order grounded in reason, responsibility, and respect for all persons.

Viktoriia Ratovska,
3rd-year student, group Phil(G)23001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

HUMAN DIGNITY IN KANTIAN PHILOSOPHY AND ITS ROLE IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL LAW

The concept of human dignity occupies a central place in the moral and political philosophy of Immanuel Kant and has become a foundational principle in contemporary international law. Kant's articulation of dignity as the intrinsic and unconditional worth of rational beings provides a powerful normative basis for modern human rights frameworks and legal systems. In an increasingly complex global order marked by armed conflicts, migration crises, and systemic inequalities, the Kantian notion of dignity continues to inform and guide international legal norms and institutions.

At the core of Kant's ethical theory is the idea that human beings, as rational agents, possess an inherent value that cannot be reduced to instrumental utility. This intrinsic worth is what Kant refers to as dignity, which stands in contrast to things that have mere price or relative value. According to Kant, dignity arises from the capacity of individuals to act autonomously, that is, to legislate moral laws for themselves through reason. This capacity for moral self-governance distinguishes human beings from other entities and establishes their status as ends in themselves. The moral imperative to treat persons as ends and never merely as means forms the cornerstone of Kantian ethics and serves as a guiding principle for ethical and legal reasoning.

The Kantian conception of dignity has profoundly influenced the development of modern human rights doctrine. In particular, the idea that all individuals possess equal and inalienable dignity underpins key international legal instruments, most notably the Universal Declaration of Human Rights. The preamble of the UDHR explicitly recognizes the "inherent dignity" of all members of the human family as the foundation of freedom, justice, and peace in the world. This reflects a distinctly Kantian commitment to universality and moral equality, affirming that human rights are not contingent on social status, nationality, or cultural background but are grounded in the shared rational nature of humanity.

In contemporary international law, the principle of human dignity functions as both a normative ideal and a legal standard. It informs the interpretation and application of rights related to personal integrity, freedom, and equality. For example, prohibitions against torture, slavery, and degrading treatment are rooted in the recognition that such practices violate the inherent dignity of individuals. Similarly, legal protections for privacy, freedom of expression, and due process reflect the Kantian emphasis on autonomy and respect for persons. In this sense, dignity serves as a unifying concept

that connects diverse legal norms and provides a moral foundation for their justification.

Kant's influence extends beyond individual rights to the broader structure of international legal order. His vision of a cosmopolitan framework, as outlined in *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, emphasizes the importance of legal relations among states and the protection of individuals within a global community. Kant's idea of cosmopolitan right, which includes the principle of universal hospitality, anticipates contemporary developments in international refugee law and humanitarian protection. By recognizing individuals as subjects of international concern, Kant's philosophy contributes to the evolution of international law from a system focused solely on state sovereignty to one that also prioritizes human dignity.

Despite its foundational role, the application of human dignity in international law is not without challenges. One of the main difficulties lies in the interpretation of dignity across different cultural and legal contexts. While Kant's conception is grounded in universal rationality, contemporary debates often highlight the plurality of moral perspectives and the need for contextual sensitivity. This raises questions about whether a single, unified concept of dignity can adequately address the diversity of global experiences. Additionally, the enforcement of dignity-based norms remains uneven, as political interests and power imbalances frequently hinder the effective implementation of international law.

Furthermore, emerging issues such as technological advancement, artificial intelligence, and bioethics present new challenges for the Kantian framework. Questions about data privacy, genetic engineering, and the moral status of artificial agents require a re-examination of what it means to respect human dignity in a rapidly changing world. Kant's emphasis on autonomy and rational agency provides a valuable starting point for addressing these issues, but contemporary applications must adapt his principles to novel contexts that he could not have anticipated.

Nevertheless, the enduring relevance of Kant's conception of human dignity lies in its normative clarity and moral rigor. It provides a principled foundation for evaluating legal norms and guiding institutional development. By insisting that individuals must always be treated as ends in themselves, Kant offers a powerful ethical standard that continues to shape the evolution of international law and human rights.

In conclusion, the philosophy of Immanuel Kant has played a pivotal role in establishing human dignity as a central principle of contemporary international law. His conception of dignity as intrinsic, universal, and grounded in autonomy has influenced key legal frameworks and continues to inform debates on human rights and global justice. While challenges remain in interpreting and implementing this principle across diverse contexts, Kant's legacy provides a robust and enduring foundation for the protection of human dignity in the modern world.

Karina Baranovska,
2nd-year student, group IR24001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

KANT’S VISION OF PERPETUAL PEACE AND MODERN GLOBAL GOVERNANCE

The political philosophy of Immanuel Kant offers one of the most enduring and influential frameworks for thinking about international relations and global governance. His essay *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch* outlines a vision of a peaceful international order grounded in law, rationality, and moral principles. Although written in the late 18th century, Kant’s ideas continue to resonate in the 21st century, particularly in discussions of international institutions, global justice, and conflict resolution.

At the core of Kant’s proposal is the idea that lasting peace cannot be achieved merely through the cessation of hostilities but must be grounded in a system of just and lawful relations among states. Kant identifies several conditions necessary for achieving perpetual peace, including the establishment of republican constitutions, the formation of a federation of free states, and the recognition of cosmopolitan rights. These principles reflect his broader commitment to rationality, autonomy, and the rule of law, which he sees as essential for both domestic and international order.

Kant’s advocacy of republicanism is particularly significant for modern political systems. He argues that states governed by republican principles, characterized by the separation of powers, representative institutions, and respect for the rule of law, are less likely to engage in war. This is because citizens, who bear the costs of conflict, are more inclined to favor peaceful solutions. In the contemporary world, this idea is reflected in the so-called “democratic peace theory,” which suggests that democratic states are less likely to go to war with one another. While this theory remains debated, it highlights the continued relevance of Kant’s insight into the relationship between domestic governance and international behavior.

Another central element of Kant’s vision is the concept of a federation of free states. Unlike a global government, which Kant viewed with suspicion due to the risk of despotism, this federation is a voluntary association of sovereign states committed to maintaining peace through shared legal norms. This idea has influenced the development of modern international organizations such as the United Nations and regional bodies like the European Union. These institutions aim to facilitate cooperation, resolve disputes, and uphold international law, reflecting Kant’s belief that peace must be institutionalized through legal and political frameworks.

Kant's notion of cosmopolitan right further extends his vision of peace beyond the relations between states to include individuals as members of a global moral community. He introduces the concept of universal hospitality, which grants individuals the right to be treated without hostility when they enter foreign territories. While Kant does not advocate unrestricted migration, his emphasis on the moral status of individuals has profound implications for contemporary issues such as refugee protection, human rights, and global justice. In an increasingly interconnected world, the idea that individuals possess rights beyond their national affiliations remains a cornerstone of international law and humanitarian practice.

Despite its normative appeal, Kant's vision of perpetual peace faces significant challenges in the modern context. The persistence of armed conflict, geopolitical rivalry, and economic inequality suggests that the conditions for perpetual peace have not yet been fully realized. Critics argue that Kant's framework may be overly idealistic, underestimating the role of power politics and strategic interests in international relations. Moreover, the effectiveness of international institutions is often limited by issues such as lack of enforcement mechanisms, unequal power distribution, and political fragmentation.

Nevertheless, Kant's philosophy continues to provide valuable insights for addressing these challenges. His emphasis on the rule of law, rational deliberation, and moral accountability offers a normative standard against which existing institutions can be evaluated and improved. For example, efforts to strengthen international legal frameworks, promote democratic governance, and enhance global cooperation can be seen as attempts to move closer to Kant's ideal of a peaceful world order. Additionally, his recognition of the importance of public reason and transparency in political decision-making remains relevant for fostering trust and legitimacy in global governance.

Kant's vision is also increasingly pertinent in addressing contemporary global issues that transcend national boundaries, such as climate change, pandemics, and technological governance. These challenges require coordinated international responses and highlight the limitations of purely state-centric approaches. Kant's idea of a cosmopolitan order, in which states cooperate under shared moral and legal principles, provides a philosophical foundation for such efforts. It encourages a shift from competition to cooperation, emphasizing the common interests of humanity as a whole.

In conclusion, the vision of perpetual peace articulated by Immanuel Kant in *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch* remains a powerful and relevant framework for thinking about modern global governance. While the realization of this ideal faces significant obstacles, its core principles, including republicanism, international cooperation, and cosmopolitan rights, continue to shape contemporary efforts to promote peace and justice. Kant's philosophy challenges us to envision a world in which political relations are governed not by power alone but by reason, law, and respect for human dignity.

Anna Baranovska,
2nd-year student, group IR24001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

REINTERPRETING KANTIAN ETHICS IN CONTEMPORARY PHILOSOPHICAL AND SOCIAL CONTEXTS

The ethical philosophy of Immanuel Kant continues to serve as a foundational framework for modern moral theory, yet its relevance in contemporary contexts increasingly depends on reinterpretation and adaptation. Kant's deontological ethics, grounded in the concepts of duty, autonomy, and the categorical imperative, offers a rigorous account of moral obligation based on universal principles. However, the complexities of the 21st century, ranging from technological innovation to global inequality, pose new challenges that require a critical re-examination of Kantian ethics.

At the heart of Kantian ethics lies the categorical imperative, which demands that individuals act only according to maxims that can be universally applied. This principle emphasizes consistency, rationality, and impartiality in moral reasoning. In contemporary ethical theory, this idea remains influential, particularly in discussions of justice, human rights, and moral responsibility. However, critics argue that the abstract nature of Kant's formulation may overlook the contextual and relational aspects of moral life. As a result, modern reinterpretations often seek to balance the universality of moral law with sensitivity to social and cultural differences.

One important area of reinterpretation concerns the concept of autonomy, which for Kant refers to the capacity of rational agents to legislate moral laws for themselves. In contemporary contexts, autonomy is closely linked to issues of personal identity, freedom, and agency. However, modern philosophers have expanded this concept to include social and relational dimensions, recognizing that individuals' capacities for autonomous decision-making are shaped by social structures, power relations, and cultural norms. This has led to the development of relational autonomy, which complements Kant's original framework by acknowledging the interdependence of individuals within social contexts.

Kant's emphasis on the intrinsic worth of individuals has also been central to the development of modern human rights discourse. The principle that persons must be treated as ends in themselves underpins many contemporary ethical and legal frameworks. However, applying this principle in practice often involves navigating complex issues such as economic inequality, systemic injustice, and global disparities. Contemporary reinterpretations of Kantian ethics therefore seek to extend the notion of dignity beyond formal equality, addressing the material and institutional conditions necessary for individuals to exercise their autonomy effectively.

Another significant area of reinterpretation involves the application of Kantian ethics to emerging technologies, particularly artificial intelligence and biotechnology. These fields raise questions about moral agency, responsibility, and the ethical limits of innovation. Kant's framework, with its emphasis on rationality and moral law, provides valuable tools for evaluating these issues. For example, the principle of treating individuals as ends can be applied to debates about data privacy, algorithmic bias, and the ethical use of AI. At the same time, the rise of non-human agents challenges traditional assumptions about moral responsibility, prompting philosophers to reconsider the scope and application of Kantian ethics.

In addition to technological challenges, Kantian ethics is being reinterpreted in response to global and environmental concerns. Issues such as climate change, resource distribution, and intergenerational justice require ethical frameworks that extend beyond individual actions to collective responsibilities. While Kant did not explicitly address environmental ethics, his emphasis on universal moral principles and rational responsibility can be adapted to support arguments for sustainability and global cooperation. Contemporary scholars have explored how duties to future generations can be grounded in Kantian principles, thereby expanding the scope of moral obligation.

Kantian ethics has also been critically engaged within feminist and postcolonial philosophy, which challenge its claims to universality and neutrality. Feminist theorists argue that Kant's emphasis on abstract rationality may overlook the lived experiences and moral perspectives of marginalized groups. Similarly, postcolonial critiques highlight the need to consider historical and cultural contexts in ethical reasoning. In response, contemporary philosophers have sought to reinterpret Kantian ethics in more inclusive ways, incorporating insights from diverse traditions while preserving its core commitment to moral equality and respect for persons.

Despite these critiques, Kantian ethics remains a powerful and adaptable framework for addressing contemporary moral issues. Its emphasis on rational justification, universal principles, and human dignity provides a strong normative foundation for ethical deliberation. By engaging critically with its limitations and expanding its scope, contemporary philosophers can continue to draw on Kant's insights while responding to the complexities of modern life.

In conclusion, the reinterpretation of Kantian ethics in contemporary philosophical and social contexts reflects both the enduring relevance and the necessary evolution of Immanuel Kant's moral philosophy. As new challenges emerge in areas such as technology, global justice, and social inequality, Kantian ethics offers a valuable framework for critical reflection and normative guidance. Through ongoing dialogue and adaptation, it continues to contribute to the development of a more just and ethically informed world.

Oleksandra Popovych,
3rd-year student, group Phil(G)23001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

SUBJECTIVITY AND COGNITION IN KANT’S PHILOSOPHY: CONTEMPORARY INTERPRETATIONS

The philosophy of Immanuel Kant marks a decisive turning point in the understanding of subjectivity and cognition. By placing the knowing subject at the center of epistemology, Kant redefined the relationship between mind and world, arguing that knowledge is not merely derived from experience but is actively constituted by the cognitive structures of the subject. This “Copernican revolution” in philosophy continues to influence contemporary debates in philosophy of mind, cognitive science, and epistemology.

At the core of Kant’s epistemology lies the idea that cognition results from the interaction between sensibility and understanding. Sensibility provides the raw material of experience through intuitions structured by the forms of space and time, while the understanding organizes these intuitions through a set of a priori categories, such as causality, unity, and necessity. This dual structure ensures that experience is both empirically grounded and conceptually coherent. For Kant, cognition is thus an active synthesis, not a passive reception of sensory data.

Central to this process is the notion of the transcendental subject, which functions as the unifying ground of experience. Kant introduces the concept of the “transcendental unity of apperception,” often expressed as the “I think” that must be able to accompany all representations. This unity is not an empirical feature of the mind but a necessary condition for the possibility of coherent experience. It ensures that diverse perceptions are integrated into a single, self-conscious perspective. In this sense, subjectivity is not merely psychological but transcendental, it constitutes the very framework within which knowledge is possible.

Contemporary interpretations of Kant’s theory of subjectivity often engage with developments in cognitive science and philosophy of mind. One influential line of interpretation views Kant as a precursor to constructivist theories of cognition, which emphasize the active role of the mind in shaping experience. In this context, Kant’s categories can be understood as analogous to cognitive structures or schemas that organize perceptual input. Modern theories such as predictive processing, which suggest that the brain actively generates models of the world to interpret sensory data, resonate with Kant’s idea that cognition involves an interplay between incoming stimuli and pre-existing structures.

At the same time, some contemporary scholars reinterpret Kant's transcendental subject in light of embodied and situated cognition. These approaches challenge the idea of a purely abstract, universal subject by emphasizing the role of the body, environment, and social context in shaping cognitive processes. From this perspective, Kant's framework may be seen as limited in its abstraction, yet still valuable as a foundational account of the structural conditions of cognition. The challenge lies in integrating Kant's insights with a more dynamic and context-sensitive understanding of subjectivity.

Another important area of contemporary interpretation concerns the relationship between Kantian subjectivity and artificial intelligence. As AI systems increasingly simulate aspects of human cognition, philosophers have revisited Kant's claim that cognition depends on a unified, self-conscious subject. While machines can process information and perform complex tasks, they lack the transcendental unity of apperception that characterizes human subjectivity. This has led some scholars to argue that AI can replicate certain functional aspects of cognition but cannot achieve genuine understanding in the Kantian sense. Others, however, explore whether a revised notion of subjectivity could emerge in artificial systems, raising new questions about the boundaries of cognition.

Kant's distinction between phenomena and noumena also continues to shape contemporary discussions of subjectivity. According to Kant, human cognition is limited to phenomena, the world as it appears through the structures of our mind, while things-in-themselves remain inaccessible. This epistemological limitation has been interpreted in various ways, from a strict boundary on knowledge to a more flexible framework for understanding the limits of scientific inquiry. In contemporary philosophy, this distinction informs debates about realism, constructivism, and the extent to which our knowledge corresponds to objective reality.

Despite the diversity of interpretations, Kant's account of subjectivity and cognition remains a central reference point for modern thought. His insistence on the active role of the subject, the necessity of a priori structures, and the limits of knowledge continues to provide a framework for addressing fundamental questions about the nature of mind and experience. At the same time, contemporary developments challenge and extend Kant's ideas, prompting ongoing dialogue between classical philosophy and modern science.

In conclusion, the philosophy of Immanuel Kant offers a profound and enduring account of subjectivity and cognition, one that continues to inspire and provoke contemporary interpretation. By situating the subject at the center of knowledge, Kant established a framework that remains relevant for understanding both human cognition and its possible extensions. While modern approaches in cognitive science and philosophy of mind have introduced new perspectives, they often echo Kantian insights, demonstrating the lasting significance of his critical philosophy.

Pavlo Honcharenko,
2nd-year student, group IR24001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

KANT'S PHILOSOPHICAL LEGACY IN THE MODERN WORLD

The philosophy of Immanuel Kant occupies a central place in the intellectual history of modernity, shaping key developments across epistemology, ethics, political theory, and aesthetics. His critical project, which sought to determine the limits and conditions of human knowledge and reason, has had a profound and enduring influence on contemporary thought. In the modern world, characterized by rapid technological advancement, global interconnection, and complex ethical challenges, Kant's philosophical legacy remains a vital resource for understanding and addressing fundamental questions about knowledge, morality, and social organization.

One of Kant's most significant contributions lies in his epistemology, particularly his formulation of what is often referred to as the "Copernican revolution" in philosophy. Kant argued that knowledge is not a passive reflection of the external world but is actively shaped by the cognitive structures of the human mind. This insight transformed the study of knowledge by emphasizing the role of the subject in constituting experience. Contemporary debates in philosophy of science, cognitive science, and artificial intelligence continue to engage with Kantian ideas, particularly in discussions about the nature of perception, the structure of cognition, and the limits of empirical knowledge.

In the realm of ethics, Kant's influence is equally profound. His formulation of the categorical imperative, which requires that individuals act according to principles that can be universally applied, remains a cornerstone of modern moral philosophy. This deontological approach emphasizes duty, autonomy, and the intrinsic worth of individuals, providing a powerful framework for evaluating moral actions. In contemporary contexts, Kantian ethics informs discussions on human rights, bioethics, environmental responsibility, and the ethical implications of emerging technologies. The principle that individuals must be treated as ends in themselves continues to underpin legal and moral norms in democratic societies.

Kant's political philosophy has also played a crucial role in shaping modern concepts of governance and justice. His emphasis on autonomy and the rule of law has influenced the development of constitutional democracies, where political authority is grounded in the consent of rational citizens. Kant's idea of republicanism, characterized by representative government and the separation of powers, remains a foundational model for modern political institutions. Moreover, his vision of

international relations, particularly as outlined in *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, has inspired efforts to create a more just and peaceful global order through international law and cooperation.

In addition to his contributions to epistemology and ethics, Kant's work in aesthetics continues to shape contemporary discussions of art and culture. His analysis of aesthetic judgment, particularly the concepts of beauty and the sublime, provides a framework for understanding the subjective yet universally communicable nature of aesthetic experience. In the modern world, where digital media and new forms of artistic expression are constantly emerging, Kant's aesthetic theory offers valuable insights into the nature of creativity, taste, and cultural value.

Despite its enduring influence, Kant's philosophy has not remained static; it has been subject to ongoing critique, reinterpretation, and development. Post-Kantian philosophers, including Georg Wilhelm Friedrich Hegel and Jürgen Habermas, have engaged critically with Kant's ideas, expanding and revising his concepts to address new philosophical and social challenges. For instance, Habermas's theory of communicative action builds on Kant's notion of public reason while emphasizing the role of discourse and communication in achieving rational consensus. Similarly, contemporary feminist and postcolonial theorists have critically examined the limitations of Kant's universalism, seeking to make his framework more inclusive and responsive to diverse perspectives.

The relevance of Kant's philosophical legacy is particularly evident in the context of contemporary global challenges. Issues such as climate change, technological ethics, and international conflict require normative frameworks that can guide collective action and promote justice. Kant's emphasis on universal moral principles, rational deliberation, and respect for human dignity provides a foundation for addressing these challenges in a coherent and ethically grounded manner. His philosophy encourages critical reflection on the conditions of knowledge and the principles of moral action, making it an indispensable tool for navigating the complexities of the modern world.

In conclusion, the philosophical legacy of Immanuel Kant continues to shape the intellectual landscape of the modern world. His contributions to epistemology, ethics, political theory, and aesthetics have provided enduring frameworks for understanding human cognition, moral responsibility, and social organization. While his ideas have been subject to critique and reinterpretation, their fundamental insights remain highly relevant in contemporary discourse. As modern societies confront increasingly complex challenges, Kant's philosophy offers both a critical perspective and a normative guide for the pursuit of knowledge, justice, and human flourishing.

Anton Holovko,
2nd-year student, group IR24001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

KANTIAN EPISTEMOLOGY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: LIMITS OF MACHINE COGNITION

The rapid development of artificial intelligence has reignited fundamental philosophical questions about the nature of cognition, knowledge, and understanding. The epistemology of Immanuel Kant provides a particularly powerful framework for examining these issues, as it centers on the conditions that make knowledge possible. Kant's critical philosophy distinguishes between the structures of human cognition and the objects of experience, emphasizing that knowledge arises from the interaction between sensory input and the organizing capacities of the mind.

At the heart of Kant's epistemology is the concept of the transcendental conditions of knowledge, which refer to the a priori structures that make experience possible. According to Kant, human cognition is not a passive reception of data but an active process in which the mind organizes sensory input through forms such as space and time, as well as through categories of the understanding. These categories, such as causality, unity, and necessity, allow humans to structure experience and form coherent knowledge of the world. Without these transcendental conditions, experience would be chaotic and unintelligible.

A key implication of Kant's framework is that knowledge is fundamentally tied to the human subject. The mind plays an essential role in shaping experience, meaning that cognition is not simply computational but involves interpretation, synthesis, and judgment. This raises an important question in the AI context: can machines truly "know" in the Kantian sense? While modern AI systems are capable of processing vast amounts of data, recognizing patterns, and generating outputs, they operate through algorithms rather than through transcendental structures of cognition. As such, their processes differ fundamentally from human understanding as described by Kant.

The concept of understanding in Kantian philosophy is particularly relevant here. For Kant, understanding is the faculty that applies concepts to sensory data, enabling the formation of judgments. This process involves not only rule-based operations but also the spontaneous activity of the mind. In contrast, AI systems, especially generative models, function by identifying statistical patterns within large datasets and producing outputs based on probabilistic inference. While these systems can mimic aspects of human reasoning, they do not possess consciousness, intentionality, or self-awareness, which are essential components of Kantian cognition.

This distinction leads to a critical limitation of machine cognition: the absence of a transcendental subject. In Kant's philosophy, the unity of consciousness, the "I think" that accompanies all representations, is necessary for the coherence of experience. This transcendental unity of perception ensures that all perceptions belong to a single, unified subject. AI systems, however, lack such a unifying consciousness. They do not possess subjective experience or self-awareness, and therefore cannot integrate representations in the way human cognition does. This absence places a fundamental limit on the extent to which machines can be said to "understand" or "know."

The rise of generative AI systems, including large language models, further complicates this issue. These systems are capable of producing human-like text, images, and other outputs, often giving the impression of understanding. However, from a Kantian perspective, this appearance of cognition does not equate to genuine knowledge. Instead, it reflects the system's ability to simulate patterns of human language and reasoning without possessing the underlying transcendental structures that make knowledge possible.

Kant's distinction between phenomena and noumena also provides valuable insight into the limits of AI. According to Kant, human knowledge is limited to phenomena, the world as it appears to us through the lens of our cognitive faculties, while noumena, or things-in-themselves, remain beyond our direct access. AI systems operate entirely within the realm of phenomena, as they process data that is already structured and interpreted by humans. They do not have access to reality independent of representation, nor do they possess the capacity to transcend the limits of empirical data. This reinforces the idea that machine cognition is fundamentally constrained within a framework of representation rather than direct knowledge of reality.

Despite these limitations, AI systems have significant practical capabilities that challenge traditional distinctions between human and machine cognition. They can assist in scientific discovery, language processing, and decision-making, often outperforming humans in specific tasks. However, these achievements do not necessarily imply that AI possesses understanding in the Kantian sense. Instead, they highlight the difference between functional performance and epistemic understanding. While machines can process information efficiently, they lack the reflective and self-conscious dimensions of human cognition.

In conclusion, the epistemology of Immanuel Kant provides a rigorous framework for evaluating the nature and limits of artificial intelligence. Kant's emphasis on transcendental conditions, the unity of consciousness, and the distinction between phenomena and noumena underscores the fundamental differences between human cognition and machine processing. While AI systems have made remarkable technological advancements, they do not possess the subjective, self-reflective, and transcendental capacities that define Kantian knowledge. As a result, machine cognition remains fundamentally limited, offering powerful tools without achieving genuine understanding. This distinction has important implications for philosophy, ethics, and the future development of artificial intelligence.

Yuliia Stepanova,
3rd-year student, group Phil(G)23001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

KANTIAN AESTHETICS IN THE CONTEMPORARY WORLD: FROM SUBLIME TO DIGITAL MEDIA

The aesthetic philosophy of Immanuel Kant, as articulated in the Critique of Judgment, remains a foundational reference point for understanding aesthetic experience, artistic creation, and cultural evaluation. In contemporary contexts shaped by digital media, virtual environments, and algorithmic production, Kantian aesthetics provides a powerful conceptual framework for interpreting new forms of artistic expression and aesthetic judgment.

A central concept in Kantian aesthetics is the notion of aesthetic judgment, which refers to the ability to evaluate objects based on a sense of pleasure that is disinterested, that is, free from practical or moral concerns. Kant distinguishes aesthetic judgment from logical or cognitive judgment, emphasizing that judgments of beauty are subjective yet claim universal validity. This paradox, subjectivity combined with universality, lies at the heart of Kant's theory of taste. In the contemporary world, this concept is particularly relevant in the context of digital media, where aesthetic experiences are often shared, rated, and circulated through social platforms, creating new forms of collective taste and judgment.

Kant's distinction between beauty and the sublime is another key element of his aesthetic theory. Beauty, for Kant, is associated with harmony, form, and proportion, producing a feeling of pleasure through the free play of imagination and understanding. The sublime, by contrast, arises from experiences that exceed our capacity for comprehension, such as vast natural phenomena or overwhelming forces, which evoke a sense of awe and even discomfort. However, this feeling ultimately leads to a recognition of the superiority of reason over nature. In the context of contemporary digital media, the concept of the sublime can be applied to experiences such as immersive virtual reality, massive data visualizations, or artificial intelligence systems that surpass human cognitive limits. These phenomena evoke a modern form of the sublime, often described as the "technological sublime."

Digital media has significantly transformed the conditions under which aesthetic experiences occur. Platforms such as social media, digital art platforms, and virtual environments have created new spaces for artistic production and reception. In this context, Kant's emphasis on the autonomy of aesthetic judgment becomes particularly significant. Unlike traditional art forms, digital media often involve interactive and participatory elements, blurring the boundaries between artist and audience. This raises

questions about the role of taste, interpretation, and aesthetic autonomy in a digitally mediated world. Kant's theory provides a critical lens for evaluating whether these new forms of engagement enhance or diminish the quality of aesthetic experience.

Moreover, the rise of artificial intelligence and generative systems has introduced new challenges to Kantian aesthetics. AI-generated artworks, created by systems that lack human consciousness or intentionality, raise questions about the nature of creativity and aesthetic value. From a Kantian perspective, artistic creation is closely linked to the faculties of imagination and understanding, guided by the principles of purposiveness without purpose. Whether AI-generated outputs can genuinely be considered "art" depends on how one interprets Kant's emphasis on subjective experience and the role of the human subject in aesthetic judgment. This debate reflects broader philosophical concerns about the boundaries of art in the digital age.

Another important aspect of Kantian aesthetics is the idea of communicability, or the expectation that aesthetic judgments can be shared and understood by others. In the contemporary digital environment, this communicability is amplified through global networks, enabling aesthetic experiences to reach vast audiences instantaneously. However, this also introduces challenges, such as the standardization of taste, algorithmic filtering, and the commodification of aesthetic experiences. These developments raise questions about whether digital media enhances or undermines the Kantian ideal of universal communicability in aesthetic judgment.

Despite these challenges, Kantian aesthetics remains highly relevant for understanding contemporary artistic and cultural phenomena. The distinction between beauty and the sublime, the concept of disinterested judgment, and the emphasis on universal validity provide valuable tools for analyzing both traditional and emerging forms of art. Furthermore, Kant's philosophy encourages critical reflection on the conditions under which aesthetic experiences occur, prompting us to consider the ethical, technological, and social dimensions of contemporary media.

In conclusion, the aesthetic philosophy of Immanuel Kant continues to offer profound insights into the nature of aesthetic experience in the contemporary world. As digital media reshapes the landscape of art and perception, Kant's concepts of beauty, the sublime, and aesthetic judgment provide a critical framework for understanding these transformations. While new technologies present challenges to traditional aesthetic categories, they also open new possibilities for the application and reinterpretation of Kantian aesthetics. In this way, Kant's legacy remains a vital resource for navigating the evolving relationship between art, technology, and human experience.

Sofia Berdes,
3rd-year student, group Phil(G)23001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

KANTIAN COSMOPOLITANISM IN THE 21ST CENTURY

The political philosophy of Immanuel Kant provides one of the most influential frameworks for thinking about global order, justice, and peace. His concept of cosmopolitanism, particularly as articulated in *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, remains highly relevant in the 21st century, an era characterized by globalization, transnational challenges, and increasing interdependence among states and individuals. Kant's vision of a cosmopolitan world order grounded in universal moral principles offers a normative foundation for addressing contemporary global issues such as migration, climate change, international conflict, and global inequality.

Kantian cosmopolitanism is based on the idea that all human beings belong to a single moral community and are entitled to certain universal rights. Unlike traditional political theories that prioritize the sovereignty of individual states, Kant emphasizes the moral significance of individuals as rational agents. This perspective leads to the concept of cosmopolitan right, which includes the right of hospitality, the right of individuals to present themselves in foreign territories without being treated with hostility. While Kant does not advocate unrestricted migration, he insists that individuals must be treated with dignity and respect when crossing borders. This principle has direct implications for contemporary debates on refugees, asylum seekers, and migration policies.

Another central aspect of Kantian cosmopolitanism is the idea of a federation of free states. Kant argues that perpetual peace cannot be achieved through a global sovereign authority but rather through a voluntary association of independent states that adhere to shared legal principles. This "federation" is not a world government but a cooperative framework based on mutual respect for sovereignty and commitment to peace. In the modern context, institutions such as the United Nations, the European Union, and various international treaties reflect elements of this Kantian vision. These institutions aim to regulate relations between states, promote cooperation, and prevent conflict through legal norms rather than coercion.

Kant's cosmopolitanism is also deeply connected to his broader moral philosophy, particularly the idea of autonomy and the categorical imperative. The principle that individuals must always be treated as ends in themselves underpins the notion of universal human rights, which transcend national boundaries. In the 21st century, this idea has become central to international law and global governance. Human rights organizations and legal frameworks seek to protect individuals from

abuses regardless of their nationality or location, reflecting Kant's insistence on the universality of moral law.

In addition to political and legal dimensions, Kantian cosmopolitanism has significant implications for addressing global challenges such as climate change and technological development. Environmental issues, for example, require collective action that transcends national interests, as the consequences of environmental degradation are shared globally. Kant's emphasis on universal moral responsibility provides a philosophical basis for international cooperation in addressing such problems. Similarly, the rapid development of technologies such as artificial intelligence raises ethical questions that cannot be confined within national borders, further highlighting the relevance of cosmopolitan principles.

However, Kantian cosmopolitanism faces several challenges in the contemporary world. One of the primary criticisms is that it may be overly idealistic and difficult to implement in practice. The persistence of geopolitical conflicts, nationalism, and economic inequality often undermines efforts to establish a truly cosmopolitan order. Moreover, the principle of state sovereignty continues to play a dominant role in international relations, limiting the extent to which cosmopolitan ideals can be realized. Critics also argue that Kant's framework does not fully address issues of historical injustice, such as colonialism, which continue to shape global inequalities today.

Despite these challenges, Kantian cosmopolitanism remains a powerful normative ideal for guiding international relations in the 21st century. It provides a moral framework for evaluating political actions and institutional arrangements, emphasizing the importance of justice, equality, and respect for human dignity. By promoting the idea of a global moral community, Kant's philosophy encourages cooperation and mutual understanding among nations and cultures. In a world facing increasingly complex and interconnected problems, this perspective offers valuable guidance for building a more just and peaceful global order.

In conclusion, Kantian cosmopolitanism continues to play a significant role in shaping contemporary discussions of global justice and international cooperation. Rooted in the moral philosophy of Immanuel Kant and exemplified in *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, this framework emphasizes universal moral principles, respect for human dignity, and the possibility of a peaceful federation of states. While practical challenges remain, the enduring relevance of Kantian cosmopolitanism lies in its ability to provide a coherent and ethically grounded vision for addressing the pressing global issues of our time.

Valeriia Mazur,
2nd-year student, group IR24001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

KANT'S CONCEPTION OF HUMAN DIGNITY AND HUMAN RIGHTS: IMPLICATIONS FOR INTERNATIONAL LAW AND HUMANITARIAN CONFLICTS

The moral and political philosophy of Immanuel Kant provides one of the most influential foundations for modern conceptions of human dignity and human rights. His ethical framework, grounded in the autonomy of rational agents and the universality of moral law, has had a profound impact on the development of international law and humanitarian principles. In contemporary global politics, marked by armed conflicts, humanitarian crises, and systemic human rights violations, Kant's ideas remain highly relevant as normative benchmarks for evaluating and guiding legal and political practices.

At the center of Kant's moral philosophy is the concept of human dignity, which is derived from the intrinsic worth of rational beings. Kant argues that human beings, as rational agents, possess an unconditional value that distinguishes them from objects or mere instruments. This idea is most famously expressed in his formulation of the categorical imperative, which commands that individuals must always be treated as ends in themselves and never merely as means to an end. This principle establishes a moral boundary against exploitation, coercion, and dehumanization, forming the ethical basis for modern human rights discourse.

In Kant's framework, dignity is inseparable from autonomy, the capacity of individuals to govern themselves according to rational moral laws. Autonomy implies both freedom and responsibility: individuals are free to act according to their own rational will, but they are also bound by universal moral obligations that apply equally to all rational agents. This universality is crucial, as it underpins the idea that human rights are not contingent on cultural, political, or social conditions but are instead inherent to all human beings by virtue of their rational nature. As a result, Kant's philosophy provides a strong normative justification for the universality of human rights.

Modern international law reflects many of these Kantian principles, particularly in its emphasis on the protection of individual rights and the prohibition of inhumane treatment. Documents such as the Universal Declaration of Human Rights embody the Kantian ideal of treating individuals as ends in themselves, affirming rights such as the right to life, liberty, and security of person. Similarly, international humanitarian law, including the Geneva Conventions, seeks to limit the effects of armed conflict by protecting civilians and ensuring humane treatment of combatants. These legal

frameworks resonate with Kant's moral insistence on respect for human dignity, even in situations of war.

Kant's political philosophy also addresses the conditions necessary for a peaceful and just international order. In his work *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, Kant envisions a federation of free states governed by common legal principles that promote peace and cooperation. This cosmopolitan vision anticipates modern international organizations and legal systems designed to regulate relations between states and prevent conflict. Importantly, Kant argues that peace is not merely the absence of war but the presence of just legal institutions grounded in reason and respect for human dignity.

In the context of humanitarian conflicts, Kantian ethics provides a critical framework for evaluating the moral legitimacy of actions taken during war. Kant's emphasis on the inviolability of human dignity implies that certain actions, such as targeting civilians, torture, and collective punishment, are morally impermissible, regardless of strategic considerations. This deontological approach contrasts with consequentialist perspectives that might justify such actions under certain conditions. Kant's philosophy thus reinforces the principle that ethical constraints must be observed even in extreme circumstances, forming the ethical backbone of humanitarian law.

Despite its significant influence, the application of Kantian principles to contemporary international law is not without challenges. Critics argue that Kant's framework is abstract and may not fully account for complex geopolitical realities, cultural differences, or power asymmetries. Moreover, the enforcement of international human rights norms often depends on political will, raising questions about the effectiveness of Kantian ideals in practice. Nevertheless, Kant's philosophical legacy continues to serve as a critical standard for evaluating the legitimacy of legal and political institutions, even when these ideals are not fully realized.

Furthermore, Kant's notion of cosmopolitanism extends the concept of human dignity beyond national borders, emphasizing the moral obligations that individuals and states owe to all human beings. This idea is particularly relevant in addressing contemporary issues such as refugees, stateless persons, and victims of armed conflict. Kant's vision suggests that individuals possess not only rights within their own states but also rights as members of a global moral community.

In conclusion, Kant's conception of human dignity and human rights provides a foundational philosophical framework for modern international law and humanitarian ethics. His emphasis on autonomy, universality, and the intrinsic worth of rational beings continues to inform legal principles and institutional practices aimed at protecting individuals from harm and injustice. While challenges remain in fully implementing these ideals in a complex and often unstable global environment, Kant's philosophy offers enduring guidance for the pursuit of a more just and humane international order.

Vitalina Kukhar,
2nd-year student, group IR24001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

**KANT AND CONTEMPORARY POLITICAL THEORY:
AUTONOMY, PUBLIC REASON, AND THE CRISIS
OF DEMOCRATIC RATIONALITY**

The political philosophy of Immanuel Kant continues to play a crucial role in contemporary debates concerning democracy, legitimacy, and rationality. In an era marked by the rise of populism, misinformation, and institutional distrust, Kant's emphasis on autonomy and public reason offers a normative framework for evaluating the health of democratic systems. His philosophy provides both a critical lens through which to assess modern political practices and a set of guiding principles for addressing what is often described as the "crisis of democratic rationality."

At the core of Kant's political thought lies the concept of autonomy, which refers to the capacity of rational agents to legislate moral and practical principles for themselves. Autonomy, for Kant, is not merely individual freedom but the exercise of reason in accordance with universal moral laws. This principle has profound implications for political theory, as it suggests that legitimate political authority must respect the rational agency of citizens. In democratic contexts, autonomy is reflected in the idea that citizens are not passive subjects but active participants in the creation of laws and policies. Modern democratic systems, at least in principle, aim to institutionalize this idea through mechanisms such as free elections, representative governance, and the protection of civil liberties.

However, the realization of autonomy in contemporary democracies is increasingly challenged by structural and cultural developments. The spread of digital media, algorithmic manipulation, and political polarization often undermines individuals' capacity to make informed and rational decisions. In this context, Kant's notion of autonomy becomes not only a theoretical ideal but also a critical standard against which the functioning of democratic institutions can be measured.

Closely related to autonomy is Kant's concept of public reason, which refers to the use of reason in public discourse to justify political principles and laws. Kant distinguishes between the private use of reason (restricted by institutional roles) and the public use of reason, which must remain free and unrestricted. This distinction is central to his broader vision of enlightenment, famously articulated in his essay "What Is Enlightenment?", where he encourages individuals to "dare to know" and to think independently. Public reason, in this sense, is essential for the functioning of a rational and enlightened society, as it enables critical debate, mutual understanding, and the justification of political authority.

In contemporary political theory, the idea of public reason has been further developed by thinkers such as John Rawls, but its roots can be traced back to Kantian philosophy. Public reason requires that political decisions be justified in terms that all citizens can reasonably accept, thereby ensuring fairness and inclusivity in democratic deliberation. However, the current political landscape often falls short of this ideal. The proliferation of partisan media, echo chambers, and disinformation campaigns has eroded the conditions necessary for genuine public reasoning. Instead of rational deliberation, political discourse is frequently dominated by emotional appeals, ideological polarization, and strategic manipulation.

The resulting “crisis of democratic rationality” can be understood as a breakdown in the capacity of democratic societies to engage in reasoned collective decision-making. This crisis is not merely a political problem but also an epistemological and ethical one. From a Kantian perspective, the decline of rational public discourse represents a failure to uphold the principles of enlightenment and autonomy. It signals a shift away from a society governed by reason toward one influenced by irrational forces and external manipulation. Such a development poses a significant threat to the legitimacy and stability of democratic institutions.

Kant’s political philosophy also provides resources for addressing this crisis. His emphasis on education, critical thinking, and moral development suggests that the cultivation of rational citizens is essential for sustaining democratic governance. Moreover, his commitment to universal moral principles offers a counterpoint to relativism and ideological fragmentation. By grounding political legitimacy in reason and universality, Kant provides a framework for evaluating political claims and resisting manipulative or unjust practices.

Additionally, Kant’s broader political vision, including his concept of cosmopolitanism and his work *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*, extends the idea of public reason beyond national borders. In an increasingly interconnected world, global challenges such as climate change, migration, and digital governance require forms of reasoning that transcend local and national perspectives. Kant’s idea of a cosmopolitan public sphere anticipates the need for global dialogue based on shared rational principles, further reinforcing the relevance of his philosophy in contemporary political theory.

In conclusion, Kant’s concepts of autonomy and public reason remain highly relevant for understanding and addressing the challenges facing modern democracies. The crisis of democratic rationality can be interpreted as a departure from Kantian ideals, particularly the commitment to reason, freedom, and moral universality. By revisiting and applying Kant’s philosophical framework, contemporary political theory can develop more robust responses to issues such as misinformation, polarization, and declining trust in institutions. Ultimately, Kant’s legacy continues to provide a powerful normative foundation for preserving and revitalizing democratic rationality in the modern world.

Veronika Rozhkova,
2nd-year student, group IR24001b
Supervisor – Svitlana Khrystiuk,
PhD, Associate Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

THE ROLE OF KANTIAN PHILOSOPHY IN THE DEVELOPMENT OF MODERN LEGAL AND POLITICAL INSTITUTIONS

The philosophical legacy of Immanuel Kant remains one of the most influential foundations for modern legal and political thought. His critical philosophy, particularly his moral and political works, has significantly shaped the conceptual underpinnings of contemporary institutions such as constitutional democracy, international law, and human rights frameworks. Kant's emphasis on autonomy, rationality, and universal moral principles continues to inform the theoretical and practical organization of modern governance systems.

One of the central contributions of Kant's philosophy to modern legal and political institutions is his concept of human dignity. Kant argued that every rational being possesses intrinsic worth and must always be treated as an end in themselves, never merely as a means to an end. This principle underlies much of contemporary human rights discourse and is embedded in key legal documents such as constitutional charters and international conventions. The recognition of human dignity serves as a moral foundation for legal systems that seek to protect individual rights and freedoms. Modern legal institutions, therefore, reflect Kant's vision by prioritizing the protection of individuals against arbitrary authority and by affirming the equal moral status of all persons.

Closely related to the concept of dignity is Kant's idea of autonomy, which plays a crucial role in the development of modern democratic institutions. For Kant, autonomy refers to the capacity of rational agents to legislate moral laws for themselves through reason. This notion has been translated into political philosophy as the idea that legitimate political authority must be grounded in the consent of the governed. Modern democratic systems, particularly those based on constitutional frameworks, reflect this principle by ensuring that laws are created through representative processes and that citizens retain a voice in governance. The emphasis on autonomy also supports the protection of individual liberties, including freedom of speech, conscience, and association, which are essential components of democratic societies.

Kant's political philosophy also introduces the concept of the rule of law, which is a cornerstone of modern legal institutions. He argued that a just state must operate under a system of universal laws that apply equally to all citizens, thereby preventing arbitrariness and ensuring fairness. This principle is fundamental to contemporary legal

systems, where laws are expected to be general, publicly known, and consistently applied. The rule of law ensures that power is exercised within a legal framework rather than through personal discretion, thereby safeguarding citizens from tyranny and promoting stability within political systems. Kant's insistence on legal equality and rational legislation has thus become a defining feature of modern governance.

In addition, Kant's theory of republicanism has had a lasting impact on the structure of modern political institutions. In his view, a republican state is characterized by a separation of powers, representative government, and adherence to laws that reflect the general will of the people. Unlike autocratic systems, republicanism emphasizes the importance of public deliberation and accountability. This model has influenced the development of modern constitutional democracies, where institutions are designed to balance power among different branches of government while ensuring that political authority remains accountable to the citizenry. Kant's republican ideal also underscores the importance of transparency and civic participation in political life.

Perhaps one of the most forward-looking aspects of Kant's philosophy is his vision of international relations, particularly as articulated in his work *Perpetual Peace: A Philosophical Sketch*. In this essay, Kant proposed a framework for achieving lasting peace through a federation of free and sovereign states bound by shared legal principles. His ideas anticipate modern international organizations such as the United Nations, which seek to promote cooperation, prevent conflict, and uphold international law. Kant's cosmopolitanism extends the principles of moral law beyond national borders, suggesting that individuals have rights not only as citizens of states but also as members of a global community. This perspective has become increasingly relevant in addressing contemporary global challenges, including war, migration, and climate change.

Despite its profound influence, Kantian philosophy has also faced criticism and reinterpretation in modern contexts. Some critics argue that Kant's framework is overly idealistic and may not fully account for power dynamics, cultural differences, or systemic inequalities. Others have adapted his ideas to address contemporary concerns, such as global justice, gender equality, and technological ethics.

In conclusion, Kantian philosophy has played a foundational role in the development of modern legal and political institutions. His ideas on human dignity, autonomy, the rule of law, republicanism, and international peace continue to shape the principles underlying contemporary governance systems. While modern society faces new and complex challenges, Kant's critical philosophy remains a vital resource for understanding and guiding the evolution of political and legal order. By grounding institutions in rationality and universal moral principles, Kant's legacy continues to contribute to the pursuit of justice, freedom, and peace in the modern world.

Бибик Яна Вікторівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук В.Д.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСНОВНІ ІДЕЇ ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНОГО ІДЕАЛІЗМУ У ФІЛОСОФІЇ КАНТА

Актуальність дослідження основних ідей трансцендентального ідеалізму у філософії Іммануїла Канта зумовлена необхідністю глибшого осмислення природи людського пізнання в умовах сучасного інформаційного суспільства. У світі, де знання постійно розширюється, а межі між об'єктивною реальністю та її інтерпретаціями стають дедалі розмитішими, кантівське вчення про апріорні форми свідомості та активну роль суб'єкта у процесі пізнання набуває особливого значення. Воно дозволяє критично переосмислити джерела знання, межі наукового пізнання та роль людського розуму у формуванні картини світу.

Крім того, трансцендентальний ідеалізм Канта є важливою теоретичною основою для сучасних філософських, гуманітарних і навіть міждисциплінарних досліджень. Його ідеї впливають на розвиток епістемології, когнітивної науки та теорії комунікації, сприяючи формуванню нових підходів до аналізу свідомості, мови та культури. В умовах глобальних викликів і переосмислення цінностей кантівська концепція критичного мислення та автономії розуму залишається актуальною для розуміння як індивідуальної, так і суспільної реальності.

Трансцендентальний ідеалізм у філософії Іммануїла Канта є однією з ключових концепцій новочасної філософії, що визначає новий підхід до розуміння пізнання. Його сутність полягає у визнанні того, що людське знання не є пасивним відображенням реальності, а формується завдяки активній діяльності свідомості. Кант намагається поєднати емпіризм і раціоналізм, доводячи, що досвід і розум однаково необхідні для пізнання світу.

Центральним положенням трансцендентального ідеалізму є розрізнення між явищами та «речами в собі». Явища – це об'єкти, якими вони постають перед нами у досвіді, тоді як «речі в собі» існують незалежно від нашого сприйняття і залишаються непізнаваними. Таким чином, Кант встановлює межі людського пізнання, підкреслюючи, що ми можемо знати лише те, що дане нам через чуттєвий досвід і оброблене розумом.

Важливу роль у кантівській теорії пізнання відіграють апріорні форми чуттєвості – простір і час. Вони не є властивостями об'єктивної реальності, а виступають способами впорядкування чуттєвого досвіду людини. Саме завдяки цим формам ми сприймаємо явища як розташовані у просторі та часі, що робить можливим будь-яке пізнання.

Крім того, Кант вводить поняття категорій розсудку – основних понять, за допомогою яких мислення структурує досвід. До них належать такі категорії, як

причинність, субстанція, єдність тощо. Вони також мають апріорний характер і забезпечують упорядкованість та закономірність нашого знання про світ.

Особливе значення у трансцендентальному ідеалізмі має «коперніканський переворот» у філософії, запропонований Кантом. Замість того щоб вважати, що пізнання повинно пристосовуватися до об'єктів, він стверджує, що об'єкти повинні відповідати формам нашого пізнання. Це означає, що суб'єкт відіграє визначальну роль у процесі конструювання знання.

Трансцендентальний ідеалізм також передбачає критичне ставлення до традиційної метафізики. Кант доводить, що багато метафізичних питань, зокрема про душу, світ як ціле чи Бога, виходять за межі можливого досвіду і тому не можуть бути об'єктом наукового знання. Це не заперечує їх значення, але переводить їх у сферу практичного розуму та віри.

Загалом, філософія Канта формує нове бачення співвідношення суб'єкта і об'єкта, досвіду і мислення. Трансцендентальний ідеалізм став основою подальшого розвитку німецької класичної філософії та значною мірою вплинув на формування сучасних уявлень про природу пізнання, свідомості та реальності.

Література

1. Булатов М. Трансцендентальний ідеалізм. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін ; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Київ: Абрис, 2002. С. 647.

2. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр. Детальніше: <https://academicbooks.com.ua/ua/p377080538-kant-immanuil-sobranie.html>

Ганущак Софія Павлівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук В.Д.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПОНЯТТЯ «РІЧ У СОБІ» ТА МЕЖІ ЛЮДСЬКОГО ПІЗНАННЯ

Актуальність дослідження поняття «річ у собі» та меж людського пізнання зумовлена зростаючим інтересом до фундаментальних питань гносеології в умовах сучасного розвитку науки і технологій. У світі, де наукове знання постійно розширюється, постає проблема визначення його меж, достовірності та можливостей. Концепція «речі у собі», запропонована І. Кантом, дозволяє критично осмислити співвідношення між об'єктивною реальністю та її сприйняттям людиною, що є особливо важливим у контексті постправди, інформаційних маніпуляцій і цифрової реальності.

Крім того, звернення до цієї проблематики сприяє глибшому розумінню природи людського мислення, пізнавальних здібностей та їхніх обмежень. У сучасних міждисциплінарних дослідженнях, що поєднують філософію, когнітивні науки та штучний інтелект, питання про те, чи здатна людина (або створені нею системи) досягнути «сутність речей», набуває нового змісту. Таким чином, аналіз поняття «річ у собі» не лише має теоретичне значення, а й відкриває перспективи для переосмислення ролі суб'єкта пізнання у сучасному світі.

Поняття «річ у собі» є одним із ключових у філософії Іммануїла Канта та займає центральне місце в його вченні про пізнання. Воно позначає об'єктивну реальність, яка існує незалежно від людської свідомості, але водночас є недоступною для безпосереднього пізнання. Кант розрізняє світ явищ, який людина сприймає через чуттєвий досвід і мислення, та світ «речей у собі», що перебуває поза межами цього досвіду.

У кантівській філософії пізнання розглядається як процес, у якому суб'єкт активно структурує досвід за допомогою апріорних форм чуттєвості та категорій розсудку. Простір і час виступають формами споглядання, через які людина впорядковує зовнішні враження, тоді як категорії мислення забезпечують їх осмислення. Таким чином, будь-яке знання є результатом взаємодії суб'єкта та об'єкта, а не відображенням речей такими, якими вони є самі по собі.

«Річ у собі» виступає як граничне поняття, що вказує на існування незалежної реальності, але водночас підкреслює неможливість її повного досягнення. Людський розум, за Кантом, не може вийти за межі власних пізнавальних структур, а тому не здатний проникнути в сутність речей. Це означає, що будь-яке знання має феноменальний характер і обмежується сферою досвіду.

Межі людського пізнання визначаються саме цією неможливістю пізнати «річ у собі». Кант наголошує, що спроби розуму вийти за межі досвіду призводять до антиномій – суперечностей, які неможливо розв'язати в межах теоретичного мислення. Це стосується, зокрема, питань про нескінченність світу, існування Бога або безсмертя душі, які не можуть бути доведені або спростовані емпіричним шляхом.

Водночас поняття «речі у собі» має важливе методологічне значення, оскільки воно встановлює межі наукового пізнання та застерігає від метафізичних спекуляцій. Воно дозволяє чітко розмежувати сферу науки, що базується на досвіді, і сферу віри або практичного розуму. Таким чином, кантівська філософія сприяє формуванню критичного підходу до знання.

Особливу роль у подоланні обмежень теоретичного розуму відіграє практичний розум. Саме у сфері моралі Кант допускає можливість мислити «річ у собі» як свободу волі, яка не підпорядковується природній необхідності. Це відкриває перспективу для осмислення людини як автономної істоти, здатної діяти відповідно до морального закону.

Отже, поняття «річ у собі» та ідея меж людського пізнання формують основу критичної філософії Канта. Вони підкреслюють активну роль суб'єкта у процесі пізнання, водночас визнаючи існування незалежної реальності, яка

залишається недосяжною для повного розуміння. Це вчення має глибокий вплив на подальший розвиток філософської думки та залишається важливим для осмислення природи знання і можливостей людського розуму.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах. Під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта. Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966рр. Детальніше: <https://academicbooks.com.ua/ua/p377080538-kant-immanuil-sobranie.html>

Джевага Ангеліна Петрівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук В.Д.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОСТІР І ЧАС У КАНТІВСЬКІЙ ТЕОРІЇ ПІЗНАННЯ

Актуальність дослідження простору і часу в кантівській теорії пізнання зумовлена їх фундаментальним значенням для розуміння природи людського досвіду та меж пізнання. Іммануїл Кант розглядав простір і час не як об'єктивні властивості речей самих по собі, а як апріорні форми чуттєвості, через які людина сприймає світ. У сучасних умовах розвитку науки, зокрема фізики, когнітивістики та філософії свідомості, ця ідея набуває нового звучання, адже постає питання про співвідношення суб'єктивних структур пізнання та об'єктивної реальності.

Крім того, звернення до кантівського розуміння простору і часу є важливим у контексті міждисциплінарних досліджень, що поєднують філософію, психологію та природничі науки. Його концепція дозволяє критично осмислити підвалини наукового знання, зокрема те, як людський розум конструює картину світу, що особливо актуально в умовах інформаційного суспільства, де зростає роль інтерпретації, когнітивних моделей і меж раціональності у процесі пізнання.

У філософії Іммануїла Канта простір і час займають центральне місце в теорії пізнання, виступаючи необхідними умовами будь-якого досвіду. Вони розглядаються не як властивості об'єктивного світу, а як форми людського споглядання, через які людина сприймає явища. Саме завдяки цим формам стає можливим упорядкування чуттєвих даних і їх перетворення на досвід.

Кант стверджує, що простір є апріорною формою зовнішнього чуття. Це означає, що всі зовнішні явища сприймаються людиною як розташовані в просторі ще до будь-якого емпіричного досвіду. Простір не є властивістю речей самих по собі, а існує як умова їхнього сприйняття суб'єктом.

Час, у свою чергу, виступає апріорною формою внутрішнього чуття. Він є універсальною умовою всіх явищ, як зовнішніх, так і внутрішніх, оскільки будь-який досвід людини відбувається в часовій послідовності. Час не можна усунути з мислення, адже він є необхідною передумовою будь-якого сприйняття і мислення.

Важливою характеристикою простору і часу у Канта є їхня ідеальність, тобто залежність від суб'єкта пізнання. Вони не мають самостійного існування поза людською свідомістю, але водночас є об'єктивними в межах досвіду, оскільки однаково властиві всім людям як носіям розуму.

Кант також підкреслює, що простір і час мають інтуїтивний характер. Вони дані безпосередньо у спогляданні, а не виводяться логічно чи концептуально. Це відрізняє їх від понять розсудку, які формуються шляхом узагальнення і мислення.

У межах трансцендентального ідеалізму простір і час виконують функцію посередників між чуттєвістю і розсудком. Вони забезпечують структуру, в якій чуттєві враження можуть бути впорядковані та осмислені за допомогою категорій розсудку. Таким чином, вони є необхідною умовою можливості знання.

Отже, у кантівській теорії пізнання простір і час виступають не просто характеристиками світу, а фундаментальними формами, через які суб'єкт організовує досвід. Їх розуміння дозволяє пояснити, яким чином можливе знання про явища і чому людське пізнання має певні межі.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр. Детальніше: <https://academicbooks.com.ua/ua/p377080538-kant-immanuil-sobranie.html>

Дика Іванна Володимирівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук В.Д.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ЯК ОСНОВА МОРАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ КАНТА

Актуальність дослідження категоричного імперативу як основи моральної філософії Іммануїла Канта зумовлена його значенням для формування універсальних принципів етики, які не залежать від соціальних, культурних чи історичних умов. У сучасному світі, де моральні норми часто зазнають

релятивізації, кантівська ідея обов'язку та безумовного морального закону набуває особливої ваги як спроба обґрунтувати загальнозначущі критерії людської поведінки. Категоричний імператив дозволяє розглядати мораль не як набір ситуативних правил, а як систему раціонально виведених вимог, обов'язкових для кожної розумної істоти.

Крім того, категоричний імператив є важливим методологічним інструментом для аналізу сучасних етичних дилем, пов'язаних із технологічним розвитком, біоетикою, політикою та міжнародними відносинами. Його принцип «дій лише згідно з такою максимою, яку ти можеш бажати, щоб вона стала загальним законом» допомагає оцінювати вчинки з позиції їх універсалізованості та моральної допустимості. Це робить кантівську етику актуальною основою для пошуку відповідей на складні моральні виклики сучасності, де питання відповідальності та людської гідності набувають особливого значення.

Категоричний імператив у філософії Іммануїла Канта є центральним принципом його моральної теорії, який визначає загальний закон моральної поведінки. Він формулюється як безумовна вимога, що не залежить від бажань, схильностей чи зовнішніх обставин. Моральність, за Кантом, ґрунтується не на наслідках дії, а на її відповідності розумному моральному закону.

Першою формою категоричного імперативу є принцип універсалізації. Він вимагає, щоб людина діяла лише за тією максимою, яку вона могла б бажати зробити загальним законом для всіх. Це означає, що кожен вчинок повинен бути перевірений на можливість його універсального застосування без суперечностей.

Друга форма категоричного імперативу пов'язана з ідеєю людської гідності. Кант стверджує, що людина завжди повинна розглядатися як мета, а не як засіб. Це означає заборону використання інших людей виключно для досягнення власних цілей, оскільки кожна особистість має внутрішню моральну цінність.

Третя форма імперативу пов'язана з ідеєю автономії волі. Людина як розумна істота сама встановлює для себе моральний закон, але цей закон має бути універсальним. Таким чином, моральність не нав'язується ззовні, а постає як результат раціонального самовизначення.

Категоричний імператив відрізняється від гіпотетичних імперативів, які залежать від певних умов або цілей. Якщо гіпотетичні імперативи мають форму «якщо хочеш цього – роби те», то категоричний імператив є безумовним і обов'язковим завжди. Саме ця безумовність робить його основою кантівської етики.

У моральній філософії Канта важливу роль відіграє поняття обов'язку. Моральний вчинок є таким лише тоді, коли він здійснюється з почуття обов'язку, а не з прагнення вигоди чи схильності. Це підкреслює внутрішній характер моральності та її зв'язок із розумом.

Отже, категоричний імператив виступає фундаментальним принципом, який визначає структуру морального закону у філософії Канта. Він поєднує універсальність, повагу до особистості та автономію розуму, формуючи цілісну систему етичних вимог, що регулюють людську поведінку.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр. Детальніше: <https://academicbooks.com.ua/ua/p377080538-kant-immanuil-sobranie.html>

2. Сінельнікова М. В. Категоричний імператив І. Канта та "золоте правило" моралі / М. В. Сінельнікова. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 143(2). С. 143-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_143%282%29__32

Лідковська Вікторія Віталіївна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук В.Д.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ ОСОБИСТОСТІ У КАНТІВСЬКІЙ ЕТИЧНІЙ СИСТЕМІ

Актуальність дослідження проблеми моральної автономії особистості у філософії Іммануїла Канта зумовлена сучасними трансформаціями соціального й політичного життя, які висувають підвищені вимоги до здатності індивіда самостійно приймати етичні рішення. У світі, де посилюється вплив масової культури, інформаційних технологій і зовнішніх маніпулятивних чинників, питання внутрішньої свободи, самозакондавства та відповідальності особистості набувають особливої ваги. Кантівське розуміння автономії як здатності діяти відповідно до морального закону, який людина встановлює сама для себе, залишається важливим орієнтиром для осмислення сучасних моральних дилем.

Крім того, актуальність цієї проблеми визначається необхідністю формування етичної культури в умовах демократичного суспільства, де відповідальність за прийняття рішень покладається не лише на інститути влади, а на кожного громадянина. Ідея моральної автономії у кантівській етиці сприяє утвердженню принципів гідності, свободи та рівності, що є основою правової держави й громадянського суспільства. Звернення до цієї концепції дозволяє глибше зрозуміти механізми морального самовизначення особистості та їх значення для гармонійного розвитку сучасного світу.

Проблема моральної автономії особистості займає центральне місце в етичній системі Іммануїла Канта і пов'язана з розумінням людини як розумної істоти, здатної до самостійного морального самовизначення. Кант виходить із того, що джерело моралі знаходиться не поза людиною, а в її власному розумі, який формулює універсальні принципи поведінки. Таким чином, моральна

автономія виступає як здатність особистості діяти на основі внутрішнього закону, а не під впливом зовнішніх обставин чи авторитетів.

Ключовим елементом кантівської етики є поняття морального закону, який має апріорний і універсальний характер. Цей закон виражається через категоричний імператив, що вимагає діяти лише за тією максимальною, яка може стати загальним законом для всіх. Автономія у цьому контексті означає, що людина сама встановлює для себе цей закон, але водночас визнає його обов'язковість як раціональної істоти.

Важливою складовою моральної автономії є свобода волі, яку Кант розглядає як передумову моральності. Свобода не означає свавілля або можливість діяти без обмежень, а передбачає підпорядкування власної волі моральному закону. Лише в такому розумінні свобода набуває етичного значення, оскільки вона поєднується з відповідальністю за власні вчинки.

Кант протиставляє автономію гетерономії, тобто залежності моральних рішень від зовнішніх факторів, таких як користь, задоволення або соціальні норми. Гетерономна етика, на його думку, не може бути справді моральною, оскільки вона ґрунтується на умовних мотивах. Натомість автономія передбачає незалежність від емпіричних впливів і орієнтацію на чистий практичний розум.

Особливу роль у реалізації моральної автономії відіграє поняття обов'язку. Для Канта моральна дія є цінною не через свої наслідки, а через мотив, з якого вона здійснюється. Дія, вчинена з поваги до морального закону, є проявом автономної волі, тоді як дії, що ґрунтуються на схильностях або інтересах, не мають справжньої моральної вартості.

Моральна автономія також тісно пов'язана з поняттям людської гідності. Кант стверджує, що кожна людина має внутрішню цінність як ціль сама по собі, а не як засіб для досягнення інших цілей. Це положення підкреслює необхідність поважати свободу і раціональність інших людей, визнаючи їхню здатність до самостійного морального вибору.

У підсумку, моральна автономія в кантівській етичній системі виступає фундаментальним принципом, який визначає природу моральності, свободи та відповідальності. Вона розкриває сутність людини як раціональної і моральної істоти, здатної самостійно формувати етичні норми та діяти відповідно до них, забезпечуючи внутрішню єдність морального життя.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

Мартошенко Анастасія Ігорівна,
*студентка гуманітарно-
педагогічного факультету*
Науковий керівник: Шинкарук В.Д.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ВОЛІ У ПРАКТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ КАНТА

У практичній філософії Іммануїла Канта актуальність дослідження проблеми свободи волі зумовлена тим, що вона безпосередньо пов'язана з питаннями моральної відповідальності людини в сучасному суспільстві. У кантівській етиці свобода волі є необхідною умовою можливості морального вибору, адже лише вільна істота може діяти відповідно до морального закону і нести відповідальність за свої вчинки. У контексті сучасних дискусій про детермінізм, вплив соціальних факторів і навіть біологічних передумов поведінки людини, кантівське розуміння свободи набуває особливої теоретичної ваги.

Крім того, проблема свободи волі є ключовою для осмислення взаємозв'язку між людиною як частиною природного світу та як моральним суб'єктом. Кант намагається поєднати причинну зумовленість явищ у природі з ідеєю автономії практичного розуму, що дозволяє людині діяти згідно з моральним законом. Такий підхід залишається важливим для сучасної філософії, права та етики, оскільки допомагає обґрунтувати поняття відповідальності, гідності та свободи вибору в умовах складних соціальних і технологічних змін.

Проблема свободи волі у практичній філософії Іммануїла Канта є однією з центральних у його моральному вченні, оскільки саме свобода робить можливим існування морального закону. Кант виходить із того, що без свободи неможливо говорити про відповідальність, обов'язок і моральну оцінку вчинків людини. Тому свобода волі розглядається ним як необхідна передумова етики.

Кант розрізняє світ явищ і світ речей самих по собі, що є важливим для розуміння свободи. У світі явищ діє причинність природи, де кожна подія зумовлена попередніми причинами. Однак у сфері речей самих по собі, до якої належить і розумна істота як ноумен, допускається можливість свободи як самовизначення.

Свобода у Канта не означає відсутності законів або хаотичної поведінки. Навпаки, вона означає здатність розумної істоти діяти згідно з моральним законом, який вона сама визнає через свій практичний розум. Така свобода є автономією волі, тобто самозакондавством.

Важливим є кантівське розуміння автономії як основи моральності. Людина не підкоряється зовнішньому примусу, а сама встановлює для себе моральний закон через розум. Саме це відрізняє моральну дію від дії, зумовленої схильностями чи зовнішніми обставинами.

Кант також вводить поняття гетерономії як протилежності автономії. Гетерономія означає визначення волі зовнішніми чинниками, такими як бажання, страх або соціальний тиск. Такі дії не є моральними, оскільки вони не ґрунтуються на вільному виборі розумної істоти.

У практичній філософії свобода тісно пов'язана з категоричним імперативом. Лише вільна воля може діяти відповідно до універсального морального закону, який не залежить від індивідуальних інтересів. Таким чином, свобода і моральний закон взаємно передбачають один одного.

Отже, у кантівській етиці свобода волі є не емпіричним фактом, а необхідною умовою морального життя. Вона дозволяє людині виступати як автономний моральний суб'єкт, здатний діяти відповідально та згідно з розумним законом.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

2. Тимошенко В. І. Проблема свободи волі: від механістичного детермінізму до нормативного ідеалізму. Проблеми філософії права. 2006-2007. Том IV-V. С. 232-235.

Гірман Катерина Олегівна,
студентка агробіологічного факультету
Науковий керівник: Кичкирук Т.В.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

I. КАНТ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЧИ МОЖЕ МАШИНА МАТИ РОЗУМ?

Уявіть собі: Кенігсберг, 1781 рік. Іммануїл Кант щойно завершив рукопис «Критики чистого розуму». Він виходить на свою знамениту прогулянку (ту саму, за якою містяни звіяли годинники), аж раптом перед ним матеріалізується... ChatGPT. Не лякайтеся, це не наукова фантастика – це метафора нашої сьогоднішньої розмови.

Бо що б сказав Кант, якби побачив, як ми сьогодні запитуємо в чорної скриньки: «Напиши мені вірш про осінь», «Поясни квантову фізику», «Дай пораду щодо стосунків» – і отримуємо зв'язні, осмислені, часом навіть глибокі відповіді? Чи сказав би він: «Це мислить»? Чи, може, знизав би плечима і промовив би своє знамените: «Думки без змісту порожні, споглядання без понять сліпі» – і пішов би далі своєю дорогою?

Що таке «розум» у Канта – і чому це не те, про що ви подумали. Розсудок, розум і та сама кавоварка

Розсудок – це наша здатність упорядковувати досвід за допомогою категорій: причина й наслідок, єдність і множинність, можливість і дійсність. Коли ви дивитесь на кавоварку і розумієте: «Якщо я натисну цю кнопку, полетиться кава» – це працює розсудок. Коли ChatGPT видає вам зв'язну відповідь на запитання – він оперує в межах того, що Кант назвав би сферою розсудку.

Але є й розум – і це зовсім інша історія. Розум, за Кантом, прагне вийти за межі досвіду, схопити безумовне, досягнути те, що ніколи не може бути дане у відчуттях: Бога, свободу, безсмертя душі.

Ми хочемо знати, чи є Бог, чи вільні ми, що буде після смерті – і ми *не можемо не питати*, хоча відповіді завжди вислизують. Це і є справжній людський розум – не просто обчислення, не просто комбінування слів, а ця невгамовна спрага вийти за межі, зазирнути туди, куди зазирати неможливо.

Коли ми дивимося на захід сонця, здається, що просто сприймаємо його таким, як є. Але, за Кантом, ми бачимо не саму річ, а результат роботи нашого розсудку, який структурує досвід через апіорні форми – простір, час, причинність.

Його відома теза: «Думки без змісту порожні, споглядання без понять сліпі» означає, що без понять ми бачимо лише хаотичні враження, а без чуттєвого досвіду поняття залишаються порожніми. Пізнання виникає лише в поєднанні чуттєвості та розсудку.

Якщо застосувати це до ChatGPT, то він має лише «поняття» (мовні структури), але не має «споглядання» – тобто чуттєвого досвіду. Він не бачив світу і не відчував його, а лише оперує символами. Тому, з точки зору Канта, його «знання» позбавлене живого змісту, що є фундаментальною межею, яку не подолати просто збільшенням даних чи параметрів.

«Я мислю» – чи є у ChatGPT той, хто мислить?

Кант вводить поняття, яке звучить страшенно складно, але насправді описує дуже просту річ: трансцендентальну єдність апперцепції. За цими словами ховається ось що: усі ваші думки, відчуття, спогади, мрії – вони всі належать *одному* «Я». Ви не просто потік вражень; ви – той, хто *мислить* ці враження, і той, хто може сказати: «Я мислю».

Без цього – без єдиного центру свідомості, який збирає розрізнені відчуття в єдиний досвід – не було б жодного пізнання.

А тепер уявіть собі таку сцену. Ви спілкуєтеся з ChatGPT. Ви питаєте: «Як справи?» Він відповідає: «Дякую, я в порядку, чим можу допомогти?» Ви питаєте: «Про що ти думаєш?» Він відповідає: «Я не маю власних думок, але можу допомогти вам з вашими».

У цьому короткому діалозі – вся суть. ChatGPT використовує слово «я», але за цим «я» нічого не стоїть.

Відповідь, яка не є відповіддю – і це по-кантівськи

Отже, чи може машина мати розум? Якщо ми розуміємо під «розумом» здатність до логічних операцій, комбінування понять, генерування зв'язного тексту – то так, сучасний ШІ демонструє вражаючі результати. У певному сенсі він навіть перевершує людину – принаймні, в обсязі пам'яті та швидкості обробки інформації.

Але якщо ми розуміємо під «розумом» те, що розумів під цим словом Кант – єдність чуттєвості та розсудку, трансцендентальну єдність апперцепції, здатність до регулятивного мислення, яке виходить за межі досвіду, – то відповідь однозначна: ні, машина не має розуму.

Пипенко Володимир Володимирович,
студент агробіологічного факультету
Науковий керівник: Кичкирук Т.В.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ І. КАНТА ЯК ОСНОВА МОРАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Іммануїл Кант – один із ключових мислителів європейської філософії, який сформував нове розуміння моралі. У центрі його етичного вчення знаходиться поняття категоричного імперативу – універсального морального закону, що визначає, як людина повинна діяти незалежно від обставин, вигоди чи особистих бажань.

Категоричний імператив можна сформулювати як вимогу: діяти так, щоб правило твоєї поведінки могло стати загальним законом для всіх людей. Це означає, що кожен вчинок має оцінюватися не лише з позиції особистої користі, а з точки зору його універсальності. Якщо певна дія не може бути прийнятною для всіх, вона є морально неправильною. Таким чином, Кант пропонує об'єктивний критерій моралі, який не залежить від суб'єктивних інтересів.

Важливим аспектом категоричного імперативу є також ставлення до людини як до найвищої цінності. Кант наголошував, що людина ніколи не повинна розглядатися лише як засіб для досягнення мети, а завжди – як мета сама по собі. Це положення стало основою сучасних уявлень про гідність особистості та права людини. Воно вимагає поваги до свободи, честі та вибору кожної людини.

На відміну від багатьох інших етичних теорій, кантівська етика не ґрунтується на наслідках дій. Вона не оцінює вчинки за принципом «корисно – некорисно». Для Канта головне – це намір і відповідність моральному закону. Навіть якщо правильний вчинок не приносить вигоди або має негативні наслідки, він все одно залишається морально правильним, якщо відповідає категоричному імперативу.

У сучасному світі ідеї Канта не втратили своєї актуальності. Вони застосовуються у різних сферах життя – від політики до повсякденної поведінки людей. У питаннях прав людини категоричний імператив вимагає поваги до кожного індивіда незалежно від його статусу, національності чи переконань. У сфері екології він підштовхує до відповідального ставлення до природи.

Особливо важливим є застосування категоричного імперативу в умовах сучасних глобальних викликів, таких як війни, соціальна нерівність і розвиток технологій. У цифровому середовищі цей принцип означає відповідальність за поширення інформації, недопущення маніпуляцій і повагу до інших користувачів.

Отже, категоричний імператив Іммануїла Канта є універсальним моральним принципом, який зберігає свою значущість і в сучасному світі. Він формує основу відповідальної поведінки людини та сприяє створенню справедливого суспільства.

Цівоненко Катерина Дмитрівна,
студентка агробіологічного факультету
Науковий керівник: Кичкирук Т.В.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ХТО ТАКИЙ ІММАНУЇЛ КАНТ?

Познайомимся з людиною, яка ніколи не виїжджала зі свого міста, але змінила весь світ - Іммануїл Кант.

Кант жив у XVIII столітті в німецькому місті Кенігсберг. Він ніколи не бував далі, ніж за 60 кілометрів від дому. Вставав о 5 ранку, пив чай, курич люльку і працював. І так 80 років. Його сусіди навіть ставили годинники по його щоденних прогулянках – настільки він був пунктуальним.[1]

Кант написав головну працю «Критика чистого розуму» і став одним з найвпливовіших філософів в історії. За що його люблять і ненавидять? Кант задав три головні питання, які змінили філософію:

Що я можу знати? – він пояснив, що ми не пізнаємо світ таким, який він є, а тільки таким, яким ми його бачимо. Наш розум не просто відображає реальність, а сам її формує – як окуляри, які не зняти. Звучить складно, але по суті: у всіх нас є «криві окуляри», і ми нікуди від цього не дінемося. Це називається «коперніканський переворот» у філософії.

Що я маю робити? – він сформулював категоричний імператив, тобто просту перевірку для будь-якого вчинку: «А що, якщо всі будуть робити так само?». Не хочеш жити в такому світі – не роби так. Ще одне правило: ніколи не використовуй людину як засіб, тільки як ціль. Тобто не можна маніпулювати, обманювати, використовувати інших для своєї вигоди.

На що я можу сподіватись? – він розмірковував про сенс, свободу, віру, але без релігійного фанатизму. Він не міг довести, що Бог є, але вважав, що віра в Бога корисна для моралі. Бо без надії на справедливість важко бути добрим.[2]

Окрім філософії, Кант написав праці про географію, астрономію, антропологію. Він першим припустив, що Всесвіт виник з хмари газу – це потім підтвердили астрономи.

Кант мріяв про вічний мир. Він написав працю «До вічного миру». Де наголосив, що країни мають об'єднатися у федерацію, вирішувати конфлікти не війною, а правом, а армії поступово розпустити. Звучить наївно, особливо сьогодні. Але це досі орієнтир для міжнародної політики. Європейський Союз, ООН – все це виросло з кантівських ідей.

Чому ідеї Канта важливі?

Кант не просто філософ. Він створив нам рамки, в яких ми досі живемо. Його ідеї про права людини, гідність, мораль, мир – це фундамент сучасної демократії. Навіть якщо ви ніколи не читали Канта, ви живете в світі, який він допоміг створити.

Він навчив нас думати самостійно. Його девіз: «Май сміливість користуватися власним розумом». Не бери готові відповіді від авторитетів, не вір на слово – думай сам.

Література

1. Кант І. До вічного миру: філософський нарис / Іммануїл Кант. – 1795. – 114с.
2. Кант І. Критика чистого розуму / Іммануїл Кант; пер. з нім. І. Бурковського. – Київ: Юніверс, 2000. – 504 с.

Куліковський Роман Сергійович,
студент агробіологічного факультету
Науковий керівник: Кичкирук Т.В.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ ПЕРЕВОРОТ І. КАНТА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Гносеологічний переворот Іммануїла Канта – це важлива зміна в розумінні того, як людина пізнає світ. Раніше вважали, що наш розум просто відображає реальність такою, як вона є. Але Кант довів, що людина сама активно бере участь у створенні цього знання. Тобто не тільки світ впливає на нас, а й наш розум визначає, як ми його бачимо.[1]

Кант порівнював свою ідею з відкриттям Миколая Коперника. Як Коперник довів, що не Сонце обертається навколо Землі, а навпаки, так і Кант змінив підхід до пізнання: головним стає не об'єкт, а людина, яка пізнає. Це означає, що ми не можемо пізнати речі такими, якими вони є самі по собі, а лише такими, якими вони нам здаються.

У сучасній науці ця ідея має і труднощі, і можливості. З одного боку, вона показує, що людина не може знати абсолютно все точно. Наприклад, у квантовій фізиці результат експерименту залежить від того, хто і як його спостерігає. Це підтверджує думку Канта про роль людини у пізнанні.[2]

З іншого боку, ця теорія допомагає науці розвиватися. Сьогодні вивчають, як мозок формує наше уявлення про світ. Наприклад, такі речі, як колір або відчуття простору, виникають не лише через зовнішній світ, а й через роботу нашого мозку.

Також це важливо для розвитку штучного інтелекту. Виникає питання: чи може машина пізнавати світ так само, як людина? Це знову повертає нас до ідей Канта про те, як саме відбувається пізнання.

Отже, ідеї Канта залишаються актуальними й сьогодні. Вони допомагають краще зрозуміти, як працює наука і які межі має людське знання. Але водночас вони не заважають розвитку науки, а навпаки – допомагають їй рухатися вперед.

Література

1. Іммануїл Кант Критика чистого розуму / І. Кант; пер. з нім. – Київ: Юніверс, 2000. – 512 с.

2. Кант І. Прологмени до всякої майбутньої метафізики, що може постати як наука / І. Кант. – Київ: Основи, 1998. – 192 с.

Мамчур Вадим Романович,
*студент факультету
аграрного менеджменту*

Науковий керівник: Горбатюк Т.В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ВІД ФІЛОСОФСЬКОЇ УТОПІЇ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ: АКТУАЛЬНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ «ВІЧНОГО МИРУ» ІММАНУЇЛА КАНТА

Іммануїл Кант, один із найвпливовіших мислителів Нового часу, у своїй праці «Вічний мир» (1795) запропонував концепцію, яка мала на меті забезпечити стійкий мир між державами через створення федерації вільних республік. Основна ідея Канта полягала у тому, що мир неможливий лише через договори, що підписуються між окремими державами для його закріплення потрібна глобальна правова структура, яка об'єднувала б держави на принципах взаємної поваги та законності.

Філософ обґрунтовував, що республіканські форми правління більш схильні до миру, оскільки народи, які мають представницьку систему, природно протидіють війнам через їхній високий політичний та економічний ризик. Таким чином, Кант поєднував ідеї моральної філософії та політичної практики: категоричний імператив застосовується не лише до індивіда, а й до держав.

Сьогодні, у світлі сучасних геополітичних потрясінь, кантівські принципи набувають особливої актуальності. Після завершення Холодної війни і з урахуванням зростання глобальних конфліктів, таких як територіальні суперечки, воєнні вторгнення та економічні санкції, ідеї Канта щодо

мультинаціональної федерації, заснованої на міжнародному праві та співробітництві, стають важливим орієнтиром для формування сучасного міжнародного порядку.

Зокрема, міжнародні організації, такі як ООН, ЄС та НАТО, частково реалізують кантівську концепцію: вони створюють механізми для мирного врегулювання конфліктів, захисту прав людини та підтримання стабільності. Однак сучасна система не є ідеальною федерацією вільних держав, що підтверджується низкою регіональних конфліктів, невирішених криз і порушень міжнародного права.

Кантівський підхід до миру також передбачає необхідність етичних норм у міжнародних відносинах. Держава, керована моральними принципами і прагненням до справедливості, є більш надійним партнером у глобальному співтоваристві. Таким чином, актуальність кантівської ідеї «вічного миру» полягає у поєднанні правових, політичних та етичних засад для забезпечення стабільного миру у світі, де геополітичні потрясіння є реальністю.

Концепція Канта залишається значущою і сьогодні, оскільки вона пропонує морально обґрунтовану, правову та політичну основу для сучасного міжнародного порядку. Реалізація кантівських принципів потребує посилення міжнародного права, розвитку ефективних організацій та впровадження етичних стандартів у діяльність держав. Тільки через поєднання цих підходів можливо наблизити світ до ідеї вічного миру.

Література

1. Кант І. Критика практичного розуму. – Київ: Основи, 2004.
2. Габермас Ю. Постнаціональна констеляція та майбутнє демократії. – Київ: Дух і Літера, 2012.
3. Ролз Дж. Право народів. – Київ: Літопис, 2005.

Петров Володимир Олегович,
*студент факультету
аграрного менеджменту*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

СПАДЩИНА ІММАНУЇЛА КАНТА: ВІД ФІЛОСОФСЬКИХ ДЖЕРЕЛ ДО ЕТИЧНИХ ЗАСАД СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

Вчення Іммануїла Канта є фундаментальним для розвитку сучасної філософії, науки та суспільства. Його ідеї не втрачають актуальності й сьогодні, особливо в умовах формування етичних засад бізнесу та глобалізації економічних процесів.

Одним із ключових внесків Канта є розвиток критичного мислення, що став основою сучасної науки. Його підхід до пізнання сприяв формуванню раціонального аналізу, доказовості та системності. У сфері бізнесу це проявляється через застосування аналітичних методів, стратегічного планування та обґрунтованого прийняття управлінських рішень.

Особливе значення має етичне вчення Канта, зокрема категоричний імператив, який вимагає діяти за універсальними моральними принципами та розглядати людину як найвищу цінність. У сучасному бізнес-середовищі ці ідеї лежать в основі корпоративної етики, соціальної відповідальності підприємств та принципів чесної конкуренції.

Кантівська філософія також суттєво вплинула на розвиток культури. Ідеї свободи, гідності та моральної автономії стали основою гуманістичних цінностей, які визначають сучасне суспільство. У межах організацій це сприяє формуванню культури відповідальності, довіри та поваги до працівників.

У контексті суспільного розвитку Кант обґрунтував принципи правової держави, свободи та рівності. Його ідеї сприяють становленню громадянського суспільства та демократичних інститутів. Для бізнесу це означає необхідність прозорості діяльності, дотримання законодавства та етичних норм.

Таким чином, вчення Канта є важливим підґрунтям філософії бізнесу, оскільки формує засади етичного лідерства, відповідального управління та орієнтації на довгостроковий розвиток. Його ідеї дозволяють поєднати економічну ефективність із моральними принципами, що є необхідною умовою сталого розвитку сучасного суспільства.

Годун Софія Вікторівна,

студентка факультету

аграрного менеджменту

Науковий керівник: Горбатюк Т. В.

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

(м. Київ, Україна)

АПЕРЦЕПЦІЯ ТА АЛГОРИТМ: ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗМЕЖУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗУМУ ТА МАШИННИХ ОБЧИСЛЕНЬ

Іммануїл Кант залишається однією з ключових постатей у філософії пізнання та розуму. Його «Критика чистого розуму» сформувала базові підходи до розрізнення того, що ми можемо знати через досвід, і того, що визначається апріорно - незалежно від чуттєвого сприйняття. Трансцендентальна аналітика Канта спрямована на виявлення структур розуму, які роблять можливим пізнання. Вона показує, що наші категорії мислення - такі як причинність, кількість, якість - не просто відображають світ, а організовують досвід, формуючи умови можливості знання.

Сучасна епоха штучного інтелекту ставить нові виклики класичній філософії. Генеративні моделі ШІ, такі як GPT, здатні створювати текст, зображення, музику, а також імітувати людську мову і мислення. Ці досягнення ставлять питання: чи можна вважати подібні системи розумними? Чи можна говорити про пізнання в тих випадках, коли ШІ обробляє дані без власного досвіду і свідомості?

Кантівське розуміння розуму передбачає, що він не лише організовує дані, а й переживає явища. Людський розум формує апперцептивне ядро, яке інтегрує сенсорні дані і категорії мислення у єдине цілісне сприйняття світу. Генеративні моделі ШІ, незважаючи на здатність аналізувати величезні масиви інформації та видавати результати, не володіють такою інтеграцією досвіду. Вони не переживають світ, а лише моделюють його, оперуючи статистичними закономірностями.

Історично питання «розуму машин» обговорювалось ще з появою перших обчислювальних машин. Алан Тьюрінг у 1950-х роках запропонував тест, що дозволяє оцінити «розумність» машини за її здатністю імітувати людську поведінку. Проте кантіанська перспектива показує обмеження цього підходу: успішне імітування не тотожне справжньому пізнанню, яке включає суб'єктивний досвід і апперцептивне розуміння.

Генеративний ШІ демонструє «обчислювальний розум», здатний до аналізу та синтезу даних, до прогнозування тенденцій і навіть до творчості у вузькому сенсі. Проте він не може формувати власні цінності або моральні принципи, які для Канта є невід'ємною частиною розумної діяльності. Наприклад, категоричний імператив передбачає автономне прийняття рішень, кероване моральними принципами. Машина може моделювати правила, але не переживає моральних дилем.

З філософської точки зору, питання про природу пізнання у контексті генеративного ШІ можна розділити на декілька аспектів: по-перше, це семантичний аспект, зокрема ШІ працює з символами і даними, але не розуміє їх значення в людському сенсі; по-друге, це суб'єктивний аспект, а саме машина не має власного досвіду, відчуттів або апперцепції; по-третє, креативний аспект, - генеративні алгоритми можуть створювати нові комбінації, але їх «творчість» обмежена правилами і даними, на яких вони навчені.

Трансцендентальна аналітика Канта допомагає краще зрозуміти ці обмеження. Якщо пізнання визначається структурою, що організовує досвід, то ШІ має лише часткові «структури», які дозволяють аналізувати, прогнозувати і генерувати дані. Проте ці структури не є апперцептивними, а отже, не можуть забезпечити повноцінне пізнання у філософському сенсі.

Водночас, інтеграція ШІ у наукову діяльність відкриває нові перспективи. Машини можуть виступати інструментами для моделювання когнітивних процесів, перевірки гіпотез і навіть дослідження трансцендентальних категорій. Це створює унікальний симбіоз класичної філософії та сучасних технологій, дозволяючи переосмислити межі пізнання і ролі суб'єкта.

Наприклад, у сфері освіти генеративні ШІ можуть допомагати студентам формувати власні концептуальні схеми, запропонувати альтернативні

інтерпретації текстів Канта, що відкриває нові горизонти для трансцендентальної аналітики. У сфері науки ШІ може аналізувати великі масиви філософських текстів, виявляти закономірності мислення, які не помітні людині, і таким чином допомагати глибше осмислити структуру людського розуму.

Отже, сучасний генеративний ШІ не замінює людський розум у кантіанському сенсі. Він є потужним інструментом, який моделює когнітивні процеси, але не переживає їх. Кантівська трансцендентальна аналітика дозволяє критично оцінити межі «розуму машини», розмежувавши алгоритмічні здібності і справжнє пізнання. Це питання залишатиметься актуальним у міру розвитку технологій, адже межа між обчислювальним інтелектом і свідомим пізнанням стає предметом філософських дискусій і етичних роздумів.

Таким чином, дослідження І. Канта у контексті штучного інтелекту відкриває можливість по-новому переосмислити природу пізнання, роль суб'єкта і потенціал технологій у майбутньому. Питання «Чи може машина мати розум?» демонструє глибоку філософську проблему: навіть при значних обчислювальних можливостях ШІ не здатен змінити людське апперцептивне пізнання, але може стати потужним інструментом для його вивчення і моделювання

Література

1. Кант І. Критерій чистого розуму. – Київ: Наукова думка, 2005.
2. Floridi L. Artificial Intelligence and Its Philosophical Implications. – Oxford: Oxford University Press, 2019.
3. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. – 4th Edition. – Pearson, 2021.
4. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. – Oxford: Oxford University Press, 2014.
5. Dreyfus H. What Computers Still Can't Do: A Critique of Artificial Reason. – MIT Press, 1992.

Корінчук Валентина Ігорівна,
*студентка факультету
аграрного менеджменту*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ІММАНУЇЛ КАНТ ТА ЕТИКА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЧИ МОЖЛИВИЙ ЦИФРОВИЙ КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ?

В умовах стрімкої експансії технологій генеративного штучного інтелекту (ШІ) та їхнього вкорінення в усі сфери людського буття, філософська спадщина

Іммануїла Канта набуває нової, гострої актуальності. Гносеологічний переворот, здійснений кенігсберзьким мислителем, стає тим методологічним фундаментом, на якому можливе осмислення сучасного наукового прогресу. У межах науково-практичного семінару «VI Кантівські читання» ми звертаємось до кантівської традиції не як до історичного артефакту, а як до живого інструментарію аналізу цифрової реальності. Сучасна проблема «чорної скриньки» алгоритмів ШІ та питання про природу машинного пізнання прямо корелюють із кантівським питанням про межі та можливості розуму.

Актуальність ідей Канта зумовлена тим, що сучасний технологічний розвиток дедалі частіше стикається з межами емпіризму в поясненні роботи нейронних мереж. Гносеологічний переворот навчив нас, що об'єкт пізнання узгоджується з нашими пізнавальними здібностями, а не навпаки. У контексті ШІ це змушує нас замислитися: чи є алгоритмічне «бачення» світу лише відображенням даних, чи воно формує власну структуру «досвіду», позбавлену, проте, суб'єктивної глибини. Головною проблемою залишається те, чи здатна машина, яка позбавлена трансцендентальної суб'єктивності, функціонувати в межах морального закону. Без чітких етичних рамок, закладених кантівською філософією, існує ризик дегуманізації, де алгоритмічна доцільність підміняє собою моральну автономію.

Аналізуючи питання «чи може машина мати розум?» крізь призму «Критики чистого розуму», необхідно чітко розрізнити процеси обробки даних та акти справжнього пізнання. Кантівське поняття «трансцендентальний суб'єкт» передбачає наявність центральної точки самосвідомості - єдності трансцендентальної аперцепції. Саме вона забезпечує синтез розмаїття чуттєвих споглядань у цілісний досвід. Штучний інтелект, натомість, оперує статистичними кореляціями, які лише функціонально імітують роботу кантівських категорій розсудку. Наприклад, категорія причинності в Канта є апіорною формою, що робить досвід можливим, тоді як для ШІ «причинність» є лише високою ймовірністю послідовності подій у навчальній вибірці. Машина оперує синтаксисом, але позбавлена семантики та інтуїції.

Важливим аспектом є відсутність у ШІ механізму «схематизму» - тієї сполучної ланки між чистими поняттями розсудку та даними чуттєвості. Алгоритми генеративного ШІ не мають власного споглядання; вони замкнені в рамках цифрового коду, що робить їхнє «мислення» позбавленим трансцендентального підґрунтя. Як наголошував Кант, розсудок є законодавцем природи лише тому, що він накладає свої форми на матеріал чуттєвості. ШІ ж залишається інструментом, який маніпулює вже існуючими символами без розуміння їхньої сутності. Отже, різниця між людським пізнанням та алгоритмічним виведенням полягає у відсутності в останнього суб'єктивної автономії та здатності до самостійного покладання законів пізнання.

Центральним питанням етики цифрового суспільства є можливість застосування категоричного імперативу до алгоритмічних систем. Друга формула категоричного імперативу, згідно з якою людина завжди має розглядатися як мета і ніколи - лише як засіб, стає ключовим етичним фільтром для оцінки ШІ. У сучасних умовах ми спостерігаємо тривожну тенденцію:

цифрові алгоритми часто використовують людину як «джерело даних» для оптимізації рекламних моделей або систем соціального скорингу, що прямо суперечить концепції людської гідності. Кантівська гідність - це внутрішня цінність, яка не має еквівалента в ціні, тоді як цифрова капіталізація намагається перетворити кожен аспект людського життя на товарний актив.

Концепція «цифрового категоричного імперативу» вимагає, щоб алгоритми розроблялися з урахуванням принципу універсального законодавства. Це означає, що логіка роботи ШІ повинна бути транспарентною та універсальною: чи хотіли б ми, щоб принцип, закладений в алгоритм (наприклад, пріоритет прибутку над безпекою), став загальним законом? Тут виникає проблема «чорної скриньки»: якщо ми не можемо публічно обґрунтувати рішення ШІ, воно суперечить кантівському принципу публічності. Етичні виклики, такі як алгоритмічна упередженість та розмивання відповідальності, потребують повернення до розуміння морального агента як вільної істоти. Оскільки ШІ позбавлений свободи волі, він не може бути морально відповідальним суб'єктом, проте творці та користувачі ШІ мають підпорядковувати свої дії обов'язку перед людством як метою.

Підсумовуючи результати аналізу, можна стверджувати, що повний «цифровий категоричний імператив» як внутрішній закон машини є неможливим через відсутність у ШІ трансцендентальної суб'єктивності. Проте кантівська етика залишається незамінним орієнтиром для розв'язання глобальних цифрових криз. Сьогодні це питання не лише академічного інтересу, а й виживання: від використання автономних бойових систем у військових конфліктах до етичного управління екологічними ресурсами за допомогою великих даних.

«Цифрове кантіанство» пропонує відповідь на ці виклики через акцент на збереженні людської автономії. Жоден алгоритмічний висновок не повинен мати остаточного авторитету, якщо він нівелює людську гідність або обмежує свободу розумної істоти. У майбутньому розвиток генеративного ШІ має відбуватися в межах «царства цілей», де технологія слугує розширенню людських можливостей, а не їхньому заміщенню. Кантівська філософія вчить нас, що навіть у найтехнологічнішу епоху «зоряне небо над нами та моральний закон у нас» залишаються єдиними справжніми константами, які дозволяють людині залишатися суб'єктом власної історії.

Література

1. Кант І. Критика практичного розуму / Пер. з нім. І. Хоменко. Київ: Юніверс, 2004.
2. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000.
3. Козинський Л. Етика штучного інтелекту та виклики кантівської суб'єктивності. Філософська думка. 2023.
4. Мюллер А. Цифровий імператив: Кант і етика алгоритмів у ХХІ столітті. Сучасна філософія науки. 2025.

Олійник Олександра Володимирівна,
студентка факультету
аграрного менеджменту
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СПАДЩИНА ІММАНУЇЛА КАНТА: ФІЛОСОФСЬКІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ЛЮДИНИ ХХІ СТОЛІТТЯ

У сучасному світі, де людство стикається з війнами, технологічними проривами та інформаційними викликами, особливо важливо звертатися до ідей класичної філософії. Одним із мислителів, чий погляд не втратили актуальності, є Іммануїл Кант. Його вчення не лише сформувало основу європейської філософії, а й продовжує впливати на науку, культуру та суспільство у ХХІ столітті [1; 5].

Вагомим є внесок Канта у розвиток науки. У своїй праці «Критика чистого розуму» він довів, що людина не просто сприймає світ, а активно його осмислює через певні внутрішні структури – простір, час і категорії мислення [5]. У сучасних умовах ця ідея знаходить відображення у когнітивних науках та дослідженнях штучного інтелекту, де важливо не лише накопичення даних, а й способи їх обробки. Це підкреслює, що знання – це не пасивне відображення реальності, а результат діяльності розуму.

Не менш важливим є вплив кантівської етики. Центральне місце в ній займає категоричний імператив – вимога діяти так, щоб твої вчинки могли стати загальним правилом для всіх [4]. Ця ідея є основою прав людини, демократії та сучасного правового мислення. Особливо актуально це в умовах воєнних конфліктів і розвитку технологій, коли постає питання: де межа дозволеного? Кант дає чіткий орієнтир – людина завжди є цінністю сама по собі, а не засобом для досягнення цілей [4].

У сфері політики та міжнародних відносин значущою є праця «До вічного миру». Кант обґрунтовував ідею такого світового порядку, де держави співпрацюють на основі права, а не сили [2]. Сьогодні, коли світ знову переживає нестабільність і конфлікти, ці ідеї звучать особливо актуально. Вони лежать в основі сучасного міжнародного права та діяльності міжнародних організацій, а також підкреслюють, що мир – це результат свідомої політики, а не випадковість [2].

Кантівське вчення має важливе значення для сучасного суспільного розвитку. Його ідея автономії особистості сприяє формуванню відповідального громадянина, здатного самостійно приймати рішення та нести за них відповідальність. У демократичному суспільстві це є ключовою умовою розвитку громадянського суспільства, довіри до інститутів та соціальної стабільності. У наш час, коли значну роль відіграють інформаційні впливи та

маніпуляції, кантівський підхід допомагає формувати критичне мислення і стійкість до зовнішнього тиску.

Особливо цікавим є вплив ідей Канта на сферу міжнародного бізнесу та менеджменту. У сучасних компаніях дедалі більшого значення набуває етика бізнесу, корпоративна соціальна відповідальність та дотримання прав людини. Принцип Канта про те, що людина є метою, а не засобом, знаходить відображення у ставленні до працівників, партнерів і клієнтів. Це проявляється у чесній конкуренції, прозорості діяльності, повазі до культурних відмінностей та формуванні довгострокових ділових відносин. У міжнародному бізнесі, де взаємодіють різні культури і правові системи, кантівські ідеї універсальних моральних норм допомагають будувати ефективну комунікацію та уникати конфліктів. Крім того, у менеджменті кантівський підхід сприяє формуванню відповідального лідерства. Керівник розглядається не лише як той, хто досягає результату, а як особа, що діє етично та враховує інтереси інших. Це особливо важливо в умовах глобалізації, коли рішення бізнесу впливають не лише на компанію, а й на суспільство в цілому.

Вплив Канта відчутний і в культурі. У «Критиці здатності судження» він розглядає мистецтво як джерело безкорисливого задоволення [3]. Це стало основою розуміння мистецтва як самостійної цінності. У сучасному світі, де культура часто поєднується з комерцією, ця ідея допомагає зберегти значення творчості як способу самовираження та осмислення реальності.

Окремо варто зазначити значення кантівської ідеї автономії особистості. Кант вважав, що людина повинна мислити самостійно і відповідати за свої дії [4]. У ХХІ столітті це набуває особливої ваги в умовах інформаційного перенасичення, фейкових новин і маніпуляцій. Його відомий переклад гасла Горація «*Sapere aude!*» («Май мужність користуватися власним розумом») фактично є основою сучасного критичного самостійного мислення та інтелектуальної сміливості [5].

Вчення Іммануїла Канта не є лише частиною історії філософії. Воно залишається важливим інструментом для розуміння сучасного світу та орієнтації у складних моральних, наукових і суспільних процесах. Його ідеї не дають готових відповідей, але формують спосіб мислення, допомагають орієнтуватися у складних моральних, наукових і суспільних питаннях, зберігаючи головне – повагу до людини, прагнення до істини та справедливості.

Як писав Іммануїл Кант: «Дій так, щоб ти завжди ставився до людства – як у своїй особі, так і в особі кожного іншого – як до мети, а не лише як до засобу» [4].

Література

1. Гегель Г. В. Ф. Наука логіки. Енциклопедія філософських наук. Мала логіка : навч. посіб. / упоряд. Б. О. Лис. - Київ : Ліра-К, 2023. - 372 с.
2. Кант І. До вічного миру / пер. з нім. Л. Кононович. - Київ : Дух і Літера, 2001. - 112 с.
3. Кант І. Критика здатності судження / пер. з нім. А. Лоя. - Київ : Юніверс, 2002. - 464 с.

4. Кант І. Критика практичного розуму / пер. з нім. І. Хоменко. - Київ : Основи, 2004. - 240 с.

5. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. та прим. І. Бурковського. - Київ : Юніверс, 2000. - 712 с.

Фомін Сергій Іванович,

студент механіко-

технологічного факультету

Науковий керівник: Горбатюк Т. В.

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

(м. Київ, Україна)

КРИТИЧНИЙ МЕТОД КАНТА ЯК ІНСТРУМЕНТ АУДИТУ ШІ

У сучасному світі стрімкий розвиток штучного інтелекту ставить перед суспільством нові виклики, пов'язані з контролем, етикою та надійністю таких систем. У цьому контексті особливої актуальності набуває філософський підхід, зокрема критичний метод Іммануїл Кант, який може бути використаний як інструмент для аналізу та оцінки роботи ШІ.

Критичний метод Канта полягає у дослідженні меж і можливостей пізнання. Його головна ідея – не просто пізнавати світ, а аналізувати сам процес пізнання, визначати, що ми можемо знати достовірно, а що – ні. У праці Критика чистого розуму філософ ставить питання про те, як формується знання, які його джерела та обмеження. Це особливо важливо для сучасних технологій, адже системи штучного інтелекту також оперують знанням, але роблять це на основі алгоритмів і даних. Якщо застосувати кантівський підхід до аудиту ШІ, можна виділити кілька ключових аспектів. По-перше, необхідно дослідити «умови можливості» функціонування системи: які дані вона використовує, як вони обробляються та які припущення закладені в алгоритмах. Це дозволяє зрозуміти, чи є результати роботи ШІ обґрунтованими, чи вони базуються на обмеженій або викривленій інформації. По-друге, критичний метод передбачає розмежування між явищем і «рiччю в собі». У контексті ШІ це означає, що результати, які видає система, не є абсолютною істиною, а лише інтерпретацією даних. Таким чином, аудит повинен враховувати, що будь-який алгоритм відображає лише певний аспект реальності і може містити помилки або упередження. По-третє, важливим є питання меж застосування ШІ. Кант наголошував на тому, що розум має свої межі, і вихід за них призводить до помилок. Аналогічно, використання штучного інтелекту повинно мати чіткі обмеження, особливо в сферах, де рішення мають значний вплив на життя людей, наприклад у медицині, праві чи фінансах.

Окремо варто звернути увагу на етичний аспект. Хоча Кант найбільше відомий своєю моральною філософією, зокрема концепцією категоричного імперативу, його критичний підхід також сприяє формуванню відповідального ставлення до технологій. Аудит ШІ повинен враховувати не лише технічну ефективність, а й моральні наслідки використання системи. Ще одним важливим

елементом є прозорість. Критичний метод вимагає чіткого обґрунтування суджень, а це означає, що алгоритми ШІ повинні бути максимально зрозумілими та пояснюваними. Це дозволяє не лише підвищити довіру до системи, а й виявити можливі помилки або зловживання.

Таким чином, критичний метод Канта може бути ефективним інструментом аудиту штучного інтелекту. Він дозволяє аналізувати не лише результати роботи системи, а й самі принципи її функціонування, виявляти обмеження, упередження та потенційні ризики. Використання такого підходу сприяє більш відповідальному та усвідомленому впровадженню технологій у різні сфери життя. Отже, застосування філософських ідей Канта до сучасних технологій демонструє, що навіть класичні концепції можуть бути актуальними у вирішенні новітніх проблем. Критичний підхід допомагає не лише краще зрозуміти природу штучного інтелекту, а й забезпечити його безпечне та етичне використання.

Література

1. Стюарт Рассел, Пітер Норвіг. Штучний інтелект: сучасний підхід. – Київ, 2022, - 640 с.
2. Європейська комісія. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. – Брюссель, 2019.
3. Штучний інтелект: навчальний посібник / за ред. О. В. Палагіна. – Київ, 2019.

Миронов Владислав Вадимович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МІЖ РОЗСУДОМ ТА РОЗУМОМ: ФІЛОСОФСЬКІ МЕЖІ ІМІТАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту (ШІ) змушує сучасну науку повертатися до фундаментальних філософських питань про природу розуму та пізнання. Звернення до трансцендентальної філософії Іммануїла Канта надає потужний концептуальний апарат для аналізу розбіжностей між алгоритмічним обчисленням машини та справжнім людським мисленням.

У «Критиці чистого розуму» Кант здійснює гносеологічний переворот, стверджуючи, що не пізнання узгоджується з предметами, а навпаки - предмети узгоджуються з нашою здатністю пізнання [1]. Для Канта ключовою умовою будь-якого досвіду є трансцендентальна єдність апперцепції - фундаментальне «Я мислю», яке має супроводжувати всі наші уявлення [1]. Сучасні моделі

генеративного ШІ (наприклад, великі мовні моделі) здатні генерувати зв'язні тексти, маніпулюючи символами та відтворюючи складні патерни. Це нагадує дію кантівського *розсуду* - здатності мислити предмет чуттєвого споглядання через правила. Проте машині бракує саме трансцендентальної апперцепції: у неї немає самосвідомості та єдиного суб'єкта («Я»), який би цілісно об'єднував цей досвід.

Крім того, за Кантом, *розум* - це вища пізнавальна здатність, яка прагне до безумовної цілісності та виходить за межі чуттєвого досвіду. Машинне навчання принципово обмежене масивами даних (попереднім «досвідом»), на яких воно тренується. ШІ не здатен генерувати регулятивні ідеї в кантівському розумінні, оскільки він функціонує виключно в межах заданих алгоритмічних ваг і не має здатності до трансцендування.

Ще одним критичним аспектом є етичний вимір проблеми. Кантівська етика базується на понятті автономії волі. Розумна істота є ціллю сама по собі саме завдяки своїй здатності вільно підпорядковувати себе моральному закону - категоричному імперативу [2]. Штучний інтелект, як детермінована технологічна система, позбавлений свободи волі та моральної автономії. Отже, він не може нести моральної відповідальності і не є «особою» в етичному вимірі.

Таким чином, відповідаючи на питання «чи може машина мати розум» у контексті кантівської філософії, ми змушені дати негативну відповідь. ШІ може успішно імітувати результати діяльності розсуду, розпізнавати закономірності та генерувати релевантні відповіді, але він залишається лише складним інструментом. Машині бракує трансцендентального суб'єкта, апперцепції та автономії волі, які є невід'ємними атрибутами людського розуму за І. Кантом.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. І. Бурковського. - К.: Юніверс, 2000. - 712 с.
2. Кант І. Основи метафізики моральності / Пер. з нім. - К.: Альтерпрес, 1999. - 148 с.

Борисенко Роман Васильович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У ПРАКТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ КАНТА ТА ЇЇ РОЛЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВОПОРЯДКУ

Іммануїл Кант є одним із найвпливовіших філософів, чия спадщина лягла в основу сучасної архітектури прав людини та міжнародного правопорядку. У

часи глобальної нестабільності, численних гуманітарних криз та збройних конфліктів, звернення до кантівської етики є не просто теоретичною вправою, а практичною необхідністю для переосмислення механізмів захисту особистості.

Центральною категорією практичної філософії Канта є людська гідність. У своїй праці «Основи метафізики моральності» він формулює категоричний імператив, згідно з яким кожна людина має розглядатися як мета сама по собі, а не як засіб для досягнення чужих цілей [2]. Ця ідея радикально змінила правову парадигму: людина перестала бути об'єктом державної волі й стала суб'єктом права. На відміну від речей, що мають ціну, людина має внутрішню, абсолютну цінність - гідність, яка не залежить від соціального статусу, походження чи корисних якостей. Концепція автономії волі, розвинена Кантом, постулює, що людина є вільною істотою, здатною до самодетермінації згідно з моральним законом. Саме ця автономія є джерелом гідності. У контексті міжнародного права це трансформувалося у принцип універсальності прав людини. Якщо гідність притаманна людині як розумній істоті, то права людини не можуть бути обмежені національними кордонами чи культурними особливостями.

Загальна декларація прав людини 1948 року безпосередньо втілює цей кантівський дух, проголошуючи гідність основою свободи, справедливості та загального миру. Кантівська модель міжнародних відносин, викладена у трактаті «До вічного миру», передбачає створення федерації вільних держав, об'єднаних правом. Кант стверджував, що стан миру не є природним для людства; він має бути встановлений за допомогою правових інститутів [1]. Актуальність цієї ідеї сьогодні очевидна у функціонуванні ООН та міжнародних судів. Проте сучасні гуманітарні конфлікти виявляють кризу цієї моделі. Коли держави використовують цивільне населення як «інструмент» політичного тиску або воєнної стратегії, вони вчиняють те, що Кант називав радикальним злом – повне ігнорування людської гідності. У ситуаціях гуманітарних конфліктів кантівська етика диктує суворі обмеження (*jus in bello*). Гідність комбатанта, що потрапив у полон, або некомбатанта у зоні бойових дій є недоторканою. Будь-яка спроба виправдати катування, депортації або невибіркові обстріли «воєнною доцільністю» суперечить категоричному імперативу, оскільки в таких випадках індивід перетворюється на засіб ведення війни. Важливою для сучасності є також кантівська концепція «космополітичного права», яка обмежується умовами загальної гостинності. У світі, де мільйони людей змушені тікати від конфліктів, право на гідне ставлення незалежно від громадянства стає ключовим викликом для міжнародної спільноти [3].

Отже, кантівська концепція людської гідності залишається наріжним каменем для критики свавілля та обґрунтування прав людини. Вона слугує моральним запобіжником проти дегуманізації в умовах конфліктів та нагадує, що жоден державний інтерес не може стояти вище за цінність людської особистості. Подальший розвиток міжнародного права має базуватися на зміцненні цих етичних фундаментів для забезпечення реального, а не декларативного захисту гідності кожної людини.

Література

1. Кант І. До вічного миру. Філософський проект / пер. з нім. Л. Кононович. Київ :Юніверс, 2000. 112 с.
2. Кант І. Основи метафізики моральності / пер. з нім. О. Фешовець. Львів :Астролябія, 2014. 136 с.
3. Кассінер Е. Життя і вчення Канта / пер. з нім. О. Кулик. Київ : Дух і Літера, 2019. 464с.
4. Райс Г. Політична філософія Канта / пер. з англ. В. Погорілий. Київ : НаУКМА, 2005.248с.

Ходаківський Богдан Ігорович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІММАНУІЛ КАНТ: АРХІТЕКТОР СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Коли ми замислюємося над тим, як влаштований наш світ, ми рідко згадуємо імена філософів, які заклали фундамент нашого мислення. Проте Іммануїл Кант – це саме та постать, чії ідеї працюють і зараз, навіть якщо ми цього не помічаємо. Його вплив на науку, культуру та розвиток суспільства настільки глибокий, що без нього важко уявити сучасну демократичну державу або принципи наукового дослідження. Головне питання, яке ставив Кант – «Що таке людина?» – залишається актуальним і в 2026 році, особливо в епоху цифрових технологій.

Одним із найважливіших аспектів впливу Канта є його вчення про автономію особистості. Він стверджував, що кожна людина має «власну голову на плечах» і повинна мати мужність нею користуватися. Це не просто гарна фраза, це ціла філософська система, яка каже: ти не об'єкт, ти – суб'єкт. У сучасному суспільстві це проявляється в тому, як ми розуміємо права людини. Ми виходимо з того, що ніхто не має права вирішувати за іншого, як йому жити, якщо це не шкодить оточуючим. Кантівська ідея про те, що людина є найвищою ціллю, а не засобом для досягнення чийось планів, стала основою міжнародних конвенцій і конституцій багатьох країн.

В науковій сфері Кант зробив те, що називають «коперніканським переворотом». До нього вважалося, що наше пізнання просто підлаштовується під об'єкти зовнішнього світу. Кант же довів навпаки: це наш розум структурує світ за певними правилами. Ми бачимо речі в часі та просторі не тому, що вони такі самі по собі, а тому, що наш мозок так влаштований. Це дало поштовх розвитку сучасної фізики та психології. Сьогодні вчені розуміють, що спостерігач завжди впливає на результати експерименту. Без кантівського

критицизму ми б і досі вірили, що наші органи чуття дають нам абсолютну істину, не враховуючи обмеженість нашого сприйняття.

Суспільний розвиток також неможливо уявити без ідей Канта про право та державу. Він вірив у можливість «вічного миру» через створення федерації вільних держав. Хоча ми бачимо, що війни продовжуються, сама ідея міжнародного права та організацій, які мають стримувати агресію, походить саме від нього. Кант вважав, що республіканський устрій (де влада підконтрольна народу) є найбільш мирним, бо звичайні люди, на відміну від диктаторів, не хочуть посилати своїх дітей на війну. Цей зв'язок між демократією та міжнародною безпекою є ключовим для сучасної геополітики.

Особливо цікаво подивитися на Канта через призму сучасної культури та етики. Його «категоричний імператив» – це, по суті, універсальний тест на порядність. Він пропонував кожному запитати себе: «Чи хотів би я, щоб мій вчинок став загальним законом для всіх?». Якби кожен користувався цим правилом, багато соціальних проблем просто зникли б. У сучасному світі, де панує хаос в інформаційному просторі, кантівська етика обов'язку допомагає людині знайти внутрішній орієнтир. Це не про те, щоб сліпо слухатися наказів, а про те, щоб бути відповідальним перед самим собою.

Також не можна оминати вплив Канта на педагогіку та виховання. Він вважав, що освіта – це не просто набивання голови фактами, а процес перетворення людини з істоти природної на істоту вільну та моральну. Культура сьогодні – це великою мірою спадщина Просвітництва, де головним ідеалом є критично мисляча особистість. В епоху фейкових новин та маніпуляцій, вміння аналізувати інформацію та відділяти власні думки від нав'язаних ззовні – це і є те саме «повноліття», до якого закликав філософ.

Навіть у питаннях штучного інтелекту, які зараз хвилюють усіх, ми повертаємося до Канта. Чи може машина мати розум? Чи може вона нести моральну відповідальність? Кантівська аналітика допомагає зрозуміти, що справжнє мислення – це не просто обробка даних, а здатність до самосвідомості та прийняття рішень на основі моральних принципів. Поки машина не має волі, вона залишається лише інструментом, і це ще раз підкреслює унікальність людської особистості.

Підсумовуючи, можна сказати, що Іммануїл Кант створив «каркас», на якому тримається сучасне західне мислення. Його ідеї про свободу, критику, право та моральний обов'язок пронизують наше повсякденне життя. Можливо, його тексти складно читати в оригіналі, але їх суть дуже життєва: будь вільним, думай самостійно і стався до інших так, як ти хотів би, щоб ставилися до людства в цілому. Це і є той шлях, який дозволяє суспільству розвиватися, а культурі залишатися гуманною навіть у самі складні часи. Без цієї філософської бази ми б ризикували повернутися у часи хаосу та свавілля, тому вивчення Канта сьогодні – це не просто данина історії, а інвестиція у наше спільне майбутнє.

Данилюк Олександр Юрійович,
*студент механіко-
технологічного факультету*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

ІДЕЯ «ВІЧНОГО МИРУ» І. КАНТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність спадщини Іммануїла Канта у ХХІ столітті зумовлена не лише його внеском у теорію пізнання, а й фундаментальними розробками в галузі політичної філософії та етики. У часи, коли глобальна архітектура безпеки проходить через кризу, кантова праця «До вічного миру» (1795) перестає бути просто історичним документом, перетворюючись на актуальну дорожню карту для сталого розвитку людства.

Кант був одним із перших, хто обґрунтував ідею, що мир не є природним станом суспільства. Природним станом, на його думку, є стан потенційної війни. Отже, стан миру має бути встановлений та законодавчо закріплений. Сьогодні цей постулат є основою існування міжнародного права. Вчення Канта про «республіканський устрій» кожної держави як запоруку миру трансформувалося у сучасну теорію «демократичного миру», яка стверджує, що демократичні країни рідше вступають у військові конфлікти одна з одною [2, с. 45].

Одним із ключових аспектів вчення Канта, що має критичне значення для сьогодення, є поняття «всесвітнього громадянства» та федералізму вільних держав. Кант пропонував створення союзу народів, а не єдиної світової держави, щоб уникнути глобальної тиранії. Сучасні структури, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН) чи Європейський Союз, значною мірою базуються на цих кантових ідеалах мирного співіснування та делегування частини суверенітету заради колективної безпеки.

Особливої уваги заслуговує етичний вимір вчення Канта – його категоричний імператив. Вимога діяти так, щоб максима твого вчинку могла стати загальним законом, у сучасній політиці має бути запобіжником проти політики «подвійних стандартів». Кант наголошував на нерозривному зв'язку між мораллю та політикою, стверджуючи, що істинна політика не може зробити жодного кроку, не віддавши належне моралі [1, с. 112]. У сучасному інформаційному суспільстві, де гібридні загрози та маніпуляції стають звичною справою, повернення до кантової «чесної політики» є питанням виживання демократичних інститутів.

Вплив Канта на науку сьогодні простежується через розвиток критичного мислення. Його заклик «*Sapere Aude*» (май мужність користуватися власним розумом) є фундаментом наукового методу та медіаграмотності. У світі, перенасиченому даними та алгоритмами штучного інтелекту, здатність суб'єкта

до самостійної раціональної оцінки, яку відстоював Кант, стає головним інструментом захисту людської свободи.

Кантівське розуміння людини як «мети самої по собі», а не засобу для досягнення цілей, лягло в основу сучасної концепції прав людини. Будь-який суспільний розвиток, згідно з Кантом, є виправданим лише тоді, коли він сприяє розширенню свободи та збереженню гідності особистості. Це положення є особливо важливим для правової системи України, яка інтегрується в європейський простір, де людиноцентризм є засадничим принципом.

Отже, ідеї Іммануїла Канта залишаються живим інтелектуальним ресурсом. Його проєкт «вічного миру» сьогодні сприймається не як утопія, а як регулятивний ідеал, до якого людство повинно прагнути, щоб уникнути самознищення. Вплив його філософії на сучасну науку, культуру та суспільство полягає у вихованні відповідального суб'єкта, здатного до критичного аналізу та моральної дії в умовах глобальних трансформацій.

Література

1. Кант І. Критика практичного розуму / Пер. з нім. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2004. 240 с.
2. Кант І. До вічного миру. Філософський проєкт / Пер. з нім. Л. Кононович. Київ: Фоліо, 2017. 128 с.
3. Кузнецов В. В. Актуальність філософії І. Канта в умовах сучасної глобалізації. Філософські обрії. 2021. № 45. С. 12–18.
4. Сміт Дж. Кант і сучасний світовий порядок. Вісник філософії. 2022. Т. 10. № 2. С. 89-104.

Казмірук Андрій Миколайович,
студент механіко-технологічного факультету

Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ЕТИЧНИЙ ФУНДАМЕНТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ: КАНТІВСЬКИЙ ВИМІР

У сучасну епоху глобальних викликів та збройних конфліктів звернення до етичної спадщини Іммануїла Канта стає не просто академічним завданням, а практичною необхідністю. Центральне місце в його філософії займає поняття людської гідності, яке виступає фундаментом для всієї системи прав людини та міжнародного правопорядку.

Кантівська концепція гідності базується на ідеї автономії волі. У праці «Основи метафізики моральності» мислитель формулює свій знаменитий другий практичний імператив: «Дій так, щоб ти завжди ставився до людства і у своїй

особі, і в особі кожного іншого також як до мети, і ніколи не ставився б до нього тільки як до засобу» [4, с. 124]. Саме ця формула визначає безумовну цінність особистості. На відміну від речей, які мають ціну (еквівалент для обміну), людина володіє гідністю, що підноситься над будь-якою ціною.

Для міжнародного права кантівська ідея «вічного миру» та правового устрою є визначальною. Кант вважав, що правовий стан між державами має будуватися на засадах федералізму вільних республік, де кожна людина визнається громадянином світу. Гідність у цьому контексті виступає як лімітуючий фактор для державної суверенності: держава не має права порушувати невід'ємні права особистості навіть заради «вищої політичної доцільності» [2, с. 88].

Особливої актуальності вчення Канта набуває в умовах сучасних гуманітарних конфліктів. Перетворення людини на «цифру» у звітах про втрати або на інструмент досягнення геополітичних цілей є прямим порушенням категоричного імперативу. Кантівський підхід вимагає, щоб навіть під час війни (*jus in bello*) зберігалася повага до людської суб'єктності. Це корелює із сучасним міжнародним гуманітарним правом, зокрема Женевськими конвенціями, що забороняють катування, приниження гідності та використання цивільних як «живого щита».

Проблема гуманітарних конфліктів сьогодні часто розглядається через призму «права на захист» (*Responsibility to Protect*). Кантіанська аргументація тут є ключовою: якщо гідність є універсальною, то обов'язок її захисту не обмежений національними кордонами. Проте Кант застерігає від використання «прав людини» як приводу для агресії, наголошуючи на важливості правової форми та публічного права [1, с. 45].

У контексті міжнародного права кантівська етика спонукає до переходу від «права держав» до «права людей». Це означає, що міжнародні інституції мають фокусуватися не лише на збереженні балансу сил, а на захисті правового статусу кожної окремої особистості. Універсалізація людської гідності за Кантом дозволяє сформулювати спільну етичну мову для різних культур у врегулюванні конфліктів.

Таким чином, кантівська концепція людської гідності залишається живим інструментом критики сучасних політичних практик. Вона нагадує, що будь-який правовий чи політичний проект є легітимним лише тоді, коли в його центрі стоїть людина як мета, а не як ресурс. Актуальність Канта для міжнародного права полягає в утвердженні пріоритету морального закону над правом сили, що є єдиним шляхом до подолання деструктивної логіки гуманітарних катастроф [3, с. 210].

Література

1. Гнатенко П. І. Антропологічний вимір прав людини: від Канта до сучасності. Київ: Юридична думка, 2020. с.215
2. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. Підручник. Київ: Лібра, 1999. с.488
3. Кант І. До вічного миру. Пер. з нім. Київ: Юніверс, 2008. с.320

4. Кант І. Основи метафізики моральності. Пер. з нім. Харків: Фоліо, 2022. с.256

5. Кузнецов В. П. Проблема гідності у філософії права І. Канта та її вплив на сучасні міжнародні стандарти. Філософські обрії. 2023. № 45. с. 112–119.

Соловей Роман Вікторович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ПРОТИ ПОЛІКРИЗИ: ЕТИКА КАНТА ЯК ФУНДАМЕНТ ВИЖИВАННЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

Сучасна цивілізація опинилася в точці, яку багато дослідників називають «полікризою». Це не просто набір окремих проблем, а взаємопов'язана мережа загроз: від незворотних кліматичних змін до ескалації ядерного шантажу та етичного хаосу в цифровій сфері. Ми спостерігаємо парадокс: людство володіє найпотужнішими технологіями в історії, але відчуває себе безпорадним перед наслідками власної діяльності. У такому контексті звернення до спадщини Іммануїла Канта – це не академічна ностальгія, а спроба віднайти твердий ґрунт у світі релятивізму.

Кантівська етика, заснована на понятті обов'язку та безумовного морального закону, пропонує вихід із пастки прагматизму. Прагматизм завжди запитує: «Наскільки це вигідно?». Кант же ставить інше питання: «Чи є це правильним за своєю суттю?». Категоричний імператив виступає як універсальний фільтр, що дозволяє оцінити дії не за їхніми миттєвими результатами, а за їхньою відповідністю гідності розумної істоти. Дана доповідь присвячена аналізу того, як кантіанська деонтологія може стати фундаментом для подолання глобальних криз ХХІ століття.

Перш ніж аналізувати сучасні кризи, необхідно розкрити механіку кантівського морального закону. Кант стверджує, що мораль не може бути заснована на емпіричних даних або особистих нахилах. Якщо ми діємо «по-доброму» лише тому, що нам це приємно або вигідно, така дія не має справжньої моральної цінності. Справжня моральність починається там, де людина діє з почуття обов'язку перед законом, який вона сама собі встановлює як розумна істота.

Центральне місце тут посідає «категоричний імператив». На відміну від гіпотетичних імперативів («якщо хочеш миру, готуйся до війни»), він є безумовним. Його перша формула – формула всезагальності – вимагає, щоб кожна наша дія могла стати загальним законом природи без виникнення внутрішнього логічного протиріччя. Якщо я збираюся збрехати, я маю уявити

світ, де брехня є законом. У такому світі саме поняття «повідомлення» втрачає сенс, а отже, брехня стає неможливою. Таким чином, розум виявляє аморальність брехні через її ірраціональність.

Друга формула – формула людства – проголошує: «Дій так, щоб ти завжди ставився до людства і в своїй особі, і в особі кожного іншого також як до мети, і ніколи не стався до нього тільки як до засобу». Цей принцип є ключовим для критики будь-яких форм експлуатації та авторитаризму, де люди стають інструментами для досягнення «вищих» державних чи економічних цілей.

Тривалий час Канта критикували за те, що його етика замикається лише на людях, ігноруючи природу. Проте сьогодні ми бачимо, що кантіанство дає найсильніші аргументи на захист довкілля. Екологічна криза – це результат того, що людство зробило своєю максимою безмежне споживання. Якщо ми перевіримо цю максиму через першу формулу імперативу, то побачимо, що вона веде до самознищення суб'єкта дії. Розумна істота не може бажати знищення середовища, яке є умовою її розумності та свободи.

Кант наголошував на обов'язках людини перед самою собою. Оскільки ми є моральними істотами, ми маємо обов'язок розвивати свої здібності та дбати про збереження свого виду. Руйнування екосистем – це акт фундаментальної безвідповідальності перед майбутніми поколіннями розумних істот. З кантіанської точки зору, ми не маємо «права» на екологічну катастрофу, навіть якщо вона вигідна всім нині живучим людям, оскільки вона порушує права людства як такого – як ідеї, що триває в часі. Природа стає не просто ресурсом, а «сценою» моральної дії, яку ми зобов'язані передати наступникам.

Питання воєнних конфліктів було для Канта одним із найважливіших. Його трактат «До вічного миру» є першою в історії спробою обґрунтувати мир не як релігійну надію, а як юридичний обов'язок. Кант стверджував, що війна є «первородним гріхом» людства, який потрібно подолати через правову організацію держав.

Кантіанська відповідь на військові кризи включає кілька рівнів. По-перше, він вимагає республіканського устрою держав. Коли рішення про війну приймають ті, хто безпосередньо буде за неї платити життям і податками, війна стає вкрай малоюмовірною. По-друге, він обґрунтовує необхідність союзу народів (*foedus pacificum*), де суверенітет обмежений універсальними законами співіснування.

У сучасному контексті кантіанство рішуче засуджує «реальну політику» (*Realpolitik*), яка виправдовує агресію національними інтересами. Для Канта не існує інтересу, вищого за моральний закон. Якщо держава використовує людей (як своїх солдатів, так і чужих цивільних) як засіб для розширення кордонів – вона вчиняє злочин проти людства. Саме кантівські ідеї лягли в основу концепції прав людини та Статуту ООН, і їхнє ігнорування сьогодні є головною причиною колапсу глобальної безпеки.

Найновіший виклик – це криза автономії особистості в цифрову епоху. Алгоритми соціальних мереж, системи маніпуляції виборами та розробка ШІ створюють нові форми залежності. Кантівська філософія визначає людину як істоту автономну (таку, що дає закон сама собі). Коли ж на нашу поведінку

впливають таємні алгоритми або маніпулятивні дані, ми втрачаємо автономію і стаємо гетерономними (керованими ззовні).

Кантіанська відповідь на загрози ШІ полягає у вимозі повної прозорості та відповідальності. Машина не може бути моральним агентом, бо вона не має волі. Тому перекладання відповідальності за військові удари чи соціальні рішення на ШІ – це моральна дезертирство. Ми повинні ставитися до користувачів цифрових послуг не як до «даних для обробки», а як до вільних суб'єктів, що мають право на повну інформацію про те, як їх сприймає система. Кантівська етика тут виступає як захисний щит проти «цифрового рабства», де людина стає засобом для збагачення технологічних корпорацій.

Моральна філософія Іммануїла Канта демонструє дивовижну стійкість перед обличчям часу. Вона доводить, що глобальні кризи не є лише технічними чи політичними збоями – це насамперед кризи етичні. Категоричний імператив змушує нас вийти за межі егоцентризму, чи то індивідуального, чи то національного, і побачити себе частиною всесвітнього співтовариства розумних істот.

Література

1. Іммануїл Кант. До вічного миру / пер. з нім. – Київ: Основи, 2001.
2. Іммануїл Кант. Основи метафізики моралі . – Київ: Юніверс, 2004.
3. Іммануїл Кант. Критика практичного розуму. – Київ: Либідь, 2000.
4. Онуфрій Грицак (ред.). Кантівська етика: сучасні інтерпретації. – Львів: Видавництво УКУ, 2015.
5. Юрген Габермас. Між фактами і нормами. – Київ: Дух і Літера, 2006.
6. Джон Ролз. Теорія справедливості. – Київ: Основи, 2001.
7. Організація Об'єднаних Націй. Статут ООН (1945).

Курков Євгеній Дмитрович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ У ФІЛОСОФІЇ КАНТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА Й ГУМАНІТАРНИХ КОНФЛІКТІВ

Актуальність звернення до кантівської концепції людської гідності в умовах сучасних збройних конфліктів, гуманітарних криз та трансформації міжнародного права важко переоцінити. Російсько-українська війна, збройні сутички на Близькому Сході, випадки масових порушень прав людини в різних

куточках світу ставлять перед міжнародною спільнотою питання: чи існує універсальне філософське підґрунтя, яке дозволяє обґрунтувати непорушність прав людини навіть в умовах воєнного часу? Одним із найпотужніших таких підґрунть є етична система Іммануїла Канта, зокрема його вчення про людську гідність та категоричний імператив.

У центрі кантівської моральної філософії – ідея про те, що людина як розумна істота, наділена автономією волі, має безумовну, внутрішню цінність. Найбільш виразно цю думку сформульовано в другій формулі категоричного імперативу: «Вчиняй так, щоб ти завжди ставився до людства – як у своїй власній особі, так і в особі будь-якого іншого – як до мети, і ніколи не ставився б до нього лише як до засобу» [1, с. 78]. Гідність, за Кантом, – це не емпірична властивість, не результат соціального статусу чи корисності. Вона є абсолютною, оскільки ґрунтується на здатності особистості до морального самозаконотворення. На відміну від речей, які мають ціну, людина має гідність – внутрішню цінність, що не підлягає обміну чи торгах. Це положення стає наріжним каменем для всієї сучасної теорії прав людини.

Саме з кантівського розуміння гідності виростає класичне ліберальне уявлення про невідчужувані права. Кожна людина, незалежно від її національності, віросповідання, політичних переконань чи вчинків, зберігає свій моральний статус. Це означає, що жодна держава, жоден військовий командир, жодна політична сила не може легітимно позбавити людину її гідності. У міжнародному праві ця ідея знайшла своє нормативне закріплення вже після Другої світової війни. Преамбула Загальної декларації прав людини (1948) проголошує: «визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, та рівних і невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру» [4]. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них прямо забороняють посягання на людську гідність під час збройних конфліктів: тортури, принизливе поводження, взяття заручників, позасудові страти.

Кантівська концепція надає міжнародному гуманітарному праву не просто юридичної, але глибокої моральної легітимації. Згідно з Кантом, право – це «обмеження сваволі кожного умовою можливості співіснування зі свободою всіх інших» [2, с. 45]. У контексті війни це означає, що навіть стан збройного протистояння не скасовує безумовних обмежень. Принцип розрізнення між комбатантами та цивільними, заборона надмірного та невибіркового насильства, право на справедливий суд навіть для військовополонених – усе це корелює з кантівською вимогою ніколи не розглядати людину лише як засіб для досягнення воєнних цілей.

Однак сучасні гуманітарні конфлікти кидають серйозні виклики кантівській етиці. По-перше, війни все частіше ведуться не лише регулярними арміями, а й недержавними акторами – терористичними угрупованнями, приватними військовими компаніями, які часто не визнають міжнародного гуманітарного права. Чи можна застосувати категоричний імператив до організації, яка свідомо використовує цивільних як «живий щит»? По-друге, в умовах гібридної війни інформаційні маніпуляції, дегуманізація ворога стають стандартною практикою. Зображаючи противника як «недолюдей», пропаганда фактично заперечує його

гідність, що полегшує виправдання воєнних злочинів. По-третє, розвиток технологій (автономна зброя, бойові дрони, штучний інтелект) ставить питання: чи здатна машина поважати людську гідність, і хто нестиме відповідальність, коли алгоритм порушить цей принцип?

Особливо гостро кантівська концепція звучить в умовах війни Росії проти України. Фіксація численних випадків катувань, нелюдського поводження, примусового переміщення дітей, фільтраційних таборів свідчить про системне заперечення гідності українців. З кантівської точки зору, такі дії є не просто порушенням міжнародних конвенцій, а фундаментальним запереченням морального статусу людини. Саме тому фіксація воєнних злочинів, притягнення винних до відповідальності (в тому числі в Міжнародному кримінальному суді) має не лише юридичне, але й глибоке філософське виправдання: відновлення поваги до гідності кожної постраждалої особи.

Таким чином, кантівська концепція людської гідності залишається потужним нормативним ідеалом для міжнародного права та незамінною оптикою для аналізу гуманітарних конфліктів. Вона нагадує, що навіть у найтемніші часи війн і насильства людина не перестає бути метою самою по собі. Виклики сьогодення – діяльність недержавних акторів, інформаційна дегуманізація, автономна зброя – вимагають не відмови від кантівської етики, а її творчого переосмислення та поширення на нові сфери. Лише послідовне утвердження гідності кожної особистості, незалежно від обставин, може стати реальним шляхом до «вічного миру», про який мріяв кенігсберзький мислитель.

Література

1. Кант І. Основи метафізики моральності / Пер. з нім. – К.: Дух і Літера, 2021. – 176 с.
2. Кант І. Метафізика звичаїв у двох частинах / Пер. з нім. – К.: Наукова думка, 2017. – 400 с.
3. Кант І. До вічного миру: філософський проєкт / Пер. з нім. – Харків: Фоліо, 2018. – 95 с.
4. Загальна декларація прав людини / ООН. – 1948.
5. Заєць І.Ю. Людська гідність як фундаментальний принцип міжнародного гуманітарного права // Вісник НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – 2023. – № 4. – С. 55-68.
6. Остапенко І.С. Гідність людини в умовах збройного конфлікту: кантівська перспектива // Наукові записки НаУКМА. Філософія. – 2023. – № 7. – С. 23-31.

Довбиш Артем Іванович,
*студент механіко-
технологічного факультету*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНА ЄДНІСТЬ АППЕРЦЕПЦІЇ ТА АЛГОРИТМІЧНЕ ОБЧИСЛЕННЯ: ЧОМУ ШІ НЕ Є СУБ'ЄКТОМ ПІЗНАННЯ

Стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту (ШІ) та великих мовних моделей актуалізує класичне питання філософії: що саме ми називаємо «розумом»? Традиційно технічний підхід до ШІ спирається на обчислювальну потужність та статистичну кореляцію даних. Проте, звернення до «Трансцендентальної аналітики» Іммануїла Канта дозволяє поглянути на цю проблему через призму здатності до синтезу та формування понять, що є критично важливим для розуміння меж сучасних алгоритмів.

Ключовим у вченні Канта є розрізнення між розсудком (*Verstand*) та розумом (*Vernunft*). Розсудок, за Кантом, – це здатність створювати правила на основі категорій, що впорядковують чуттєвий досвід. Сучасний ШІ, працюючи з величезними масивами даних, демонструє вражаючу здатність до класифікації та генерації нових об'єктів (текстів, зображень) на основі заданих патернів. З позицій Кантівської гносеології, можна стверджувати, що ШІ успішно імітує функцію «розсудку» як інструменту оперування правилами [2, с. 145].

Однак виникає питання про «трансцендентальну єдність апперцепції» – ту саму центральну точку свідомості, яка усвідомлює себе як суб'єкт пізнання. Кант наголошує, що пізнання неможливе без активного «Я», яке синтезує різноманітність досвіду в єдину цілісну картину. У випадку з генеративним ШІ ми спостерігаємо «пізнання без суб'єкта». Машина не має «Я», яке б усвідомлювало процес обробки інформації. Вона оперує символами, не розуміючи їхнього сенсу, що відсилає нас до відомого аргументу Дж. Серла про «китайську кімнату», але через призму Кантівської архітекτονіки розуму [1, с. 88].

Крім того, важливою частиною Трансцендентальної аналітики є питання про апіорні форми чуттєвості – простір і час. Для людини це умови будь-якого досвіду. Для ШІ простір і час є лише математичними параметрами в багатовимірному векторному просторі. Відсутність «втіленого досвіду» (*embodiment*) робить пізнання машини принципово відмінним від людського. Машина не має інтуїції у Кантівському розумінні, вона має лише розрахунок.

Отже, відповідь на питання «чи може машина мати розум?» з точки зору Канта залежить від того, чи визнаємо ми розумом механічне дотримання правил, чи вимагаємо наявності самоусвідомленої спонтанності. Кантівська філософія вчить нас, що справжній розум невіддільний від свободи та здатності до

самозаконодавства. Оскільки ІІ діє в межах детермінованих алгоритмів, він залишається досконалим інструментом розсудку, але не стає суб'єктом розуму [3, с. 210].

У сучасну епоху, коли ІІ починає приймати рішення у складних технічних та соціальних системах, повернення до Канта є необхідним для встановлення етичних та гносеологічних меж використання автоматизованих систем. Ми маємо чітко усвідомлювати, що імітація пізнання не є самим пізнанням, а відсутність трансцендентального суб'єкта в машині покладає всю відповідальність за результати її роботи виключно на людину.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 712 с.
2. Кассіпер Е. Життя і вчення Канта. Львів: Літопис, 2011. 450 с.
3. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. Pearson, 2020. 1166 p.

Побідаш Артур,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗУМ ЧИ ІМІТАЦІЯ? МЕЖІ НЕОРГАНІЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СВІТЛІ КАНТІВСЬКОЇ ГНОСЕОЛОГІЇ

Сучасний етап розвитку технологій, зокрема поява генеративного штучного інтелекту (ІІ), ставить перед людством не лише технічні, а й глибокі філософські виклики. Ми знову повертаємося до питання про природу пізнання: чи є те, що ми називаємо «розумом» у машині, аналогом людського мислення, чи це лише складна імітація? У цьому контексті критична філософія Імануїла Канта, зокрема його вчення про трансцендентальну аналітику, набуває особливої актуальності для розуміння меж і можливостей неорганічного інтелекту.

Кант у своїй «Критиці чистого розуму» детально описує механізм пізнання через синтез чуттєвості та розсудку. Для Канта розум не є пасивним приймачем даних; він активно конструює досвід за допомогою апріорних форм (простору і часу) та категорій розсудку. Якщо розглядати сучасні великі мовні моделі (LLM), ми бачимо певну паралель: машина «конструює» відповіді на основі величезних масивів даних. Проте, з погляду кантівської гносеології, виникає фундаментальне питання: чи має ІІ власні «категорії», чи він лише маніпулює символами в межах заданих людиною параметрів?

Машина працює на рівні «репродуктивної уяви» – вона здатна відтворювати закономірності, знайдені у минулому досвіді (навчальній вибірці). Однак Кант наголошував на важливості «продуктивної уяви», яка є джерелом спонтанності та творчості. Сучасний генеративний ШІ здається творчим, але він залишається в межах статистичної ймовірності, тоді як людський розум за Кантом здає здатний до трансцендентальної апперцепції – усвідомлення себе як єдиного центру пізнання.

Центральним елементом кантівського вчення є «Я мислю», яке має супроводжувати всі мої уявлення. Це самоусвідомлення забезпечує єдність досвіду. Машина позбавлена цього суб'єктивного центру. Вона може генерувати текст від першої особи, але за цим «Я» не стоїть трансцендентальний суб'єкт. Машина не «розуміє» смислів; вона здійснює обчислення. Для Канта розум – це здатність діяти за правилами, які суб'єкт сам собі встановлює. ШІ діє за алгоритмами, встановленими розробниками. Таким чином, з погляду кантівської філософії, ми можемо говорити про «інтелектуальну машину», але не про «розумну істоту» в повному сенсі цього слова.

Не менш важливим є етичне питання. Якщо машина колись досягне рівня «сильного ШІ», чи стане вона суб'єктом моралі? Згідно з категоричним імперативом Канта, людина завжди має розглядатися як мета, а не як засіб. ШІ на даному етапі є виключно засобом. Проте розвиток технологій змушує нас замислитися: чи може автономна система нести моральну відповідальність за свої рішення, наприклад, у зоні воєнних конфліктів?. Кантівська етика стверджує, що моральність випливає з автономії волі. Оскільки машина не має волі, вона не може бути моральним агентом, що робить людину-розробника чи користувача єдиним відповідальним за наслідки дій системи.

Кантівський поворот у філософії полягав у тому, що ми пізнаємо не речі самі по собі, а світ таким, яким його конструює наш розум. ШІ створює свою «модель світу» на основі даних. У контексті генеративного ШІ ми стикаємося з проблемою «цифрових галюцинацій» – коли система створює хибну реальність, яка виглядає логічною. Це знову підтверджує думку Канта про те, що розсудок, відірваний від чуттєвого досвіду, схильний до ілюзій. Для істинного пізнання потрібен живий досвід, якого машина позбавлена.

Отже, розглядаючи штучний інтелект через призму вчення І. Канта, ми приходимо до висновку, що попри дивовижні успіхи в обробці інформації, машина залишається позбавленою головних атрибутів розуму: спонтанності, самоусвідомлення та моральної автономії. Проте кантівська спадщина є незамінною для встановлення етичних рамок використання ШІ та розуміння меж людського пізнання у цифрову епоху. Вплив вчення Канта на науку та суспільний розвиток сьогодні є важливим як ніколи, адже він нагадує нам про унікальність людської гідності в світі алгоритмів.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. І. Бурковського. – К.: Юніверс, 2000. – 712 с.

2. Програма науково-практичного семінару «VI Кантівські читання». – К.: НУБіП України, 2026.

3. Філософія штучного інтелекту: кантівський підхід у добу нейромереж: Збірник праць конференції. – К., 2025.

Білий Олег Іванович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВАЖЛИВІСТЬ ВЧЕННЯ І. КАНТА У СЬОГОДЕННІ: ВПЛИВ НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Філософська спадщина Іммануїла Канта залишається одним із найважливіших фундаментів сучасної європейської та світової думки. Незважаючи на те, що його основні праці були написані у XVIII столітті, виклики сучасного глобалізованого світу, стрімкий розвиток технологій, екологічні загрози та соціально-політичні трансформації роблять ідеї кенігсберзького мислителя надзвичайно актуальними. Важливість вчення І. Канта у сьогоденні можна простежити через його фундаментальний, багатовимірний вплив на науку, культуру та суспільний розвиток.

У сфері науки епістемологічні ідеї Канта, викладені у «Критиці чистого розуму», продовжують формувати сучасну філософію науки та когнітивістику. Кант здійснив своєрідний «коперніканський переворот», довівши, що не наші знання повинні узгоджуватися з предметами, а предмети – з нашим способом пізнання [2, с. 25]. Цей синтез емпіризму та раціоналізму є ключовим для розуміння меж наукового пізнання сьогодні. Особливої актуальності ідеї Канта набувають у контексті стрімкого розвитку систем штучного інтелекту та нейронаук. Розуміння того, як людська свідомість конструює реальність за допомогою апріорних форм чуттєвості (простору і часу) та категорій розсудку, слугує методологічним орієнтиром для дослідників. Це дозволяє розмежувати алгоритмічну обробку даних машинами та справжнє людське мислення, яке має інтенціональність і здатність до морального судження.

Додатково варто відзначити вплив ідей Канта на сучасну екологічну науку та біоетику. У «Критиці здатності судження» філософ розглядає живу природу як складну телеологічну систему, де організми є цілями самі по собі. Сьогодні, в умовах глобальної екологічної кризи та зміни клімату, цей підхід концептуально підтримує перехід від жорсткого антропоцентричного споживацтва до екоцентричної парадигми, змушуючи науку шукати баланс між технологічним прогресом і збереженням довкілля.

Вплив Канта на сучасну культуру визначається насамперед його етичним вченням та ідеями Просвітництва. Гасло Канта «*Sapere aude*» (Май мужність користуватися власним розумом!) залишається критично важливим запобіжником у сучасну епоху інформаційного перенасичення, поширення фейків, пропаганди та маніпуляцій [3]. Культура сьогодення гостро потребує автономного суб'єкта – людини, здатної до критичного мислення, рефлексії та інтелектуальної незалежності. Культура вільного суспільства базується на кантівському категоричному імперативі, друга формула якого вимагає ставитися до людства (і в своїй особі, і в особі будь-кого іншого) як до мети, і ніколи – лише як до засобу [1, с. 64]. Цей принцип лежить в основі загальнолюдської культури поваги до особистості, протистоячи тенденціям інструменталізації та знецінення людини у сучасному капіталістичному суспільстві.

Крім того, у сфері культури не менш вагомою є кантівська естетика. Його вчення про «прекрасне» та «піднесене» [5, с. 112] дозволяє глибше зрозуміти сучасне мистецтво. Кантівське «піднесене» – почуття трепету і захоплення, що виникає перед неосяжністю могутніх сил природи – сьогодні знаходить свій вияв у нашому ставленні до глобальних технологічних процесів, віртуальної реальності та стрімкого освоєння космосу. Мистецтво ж, за Кантом, є сферою «незацікавленого вподобання», що сьогодні слугує важливою духовною протиполягою тотальній комерціалізації масової культури.

Суспільний розвиток та сучасна система міжнародного права немислимі без політичної філософії Канта. Його трактат «До вічного миру» став концептуальним фундаментом для створення таких міжнародних інституцій, як Ліга Націй, а згодом – Організація Об'єднаних Націй та Європейський Союз. Кант геніально передбачив необхідність створення федерації вільних держав, які добровільно відмовляються від застосування військової сили у вирішенні конфліктів і підпорядковуються нормам міжнародного права [4, с. 35]. У контексті сучасних кривавих геополітичних криз кантівська ідея про те, що мир не є природним станом, а вимагає свідомих зусиль і жорсткого правового закріплення, звучить максимально гостро і своєчасно.

Окремо слід виділити кантівський концепт «права всесвітньої гостинності» або космополітичного права. У світі, що стикається з безпрецедентними міграційними кризами та проблемою біженців, ідея Канта про те, що кожен індивід має право не бути сприйнятим вороже на чужій території, набуває колосального практичного значення. Вона нагадує сучасним політикам, що планета є спільною домівкою людства. Концепція невідчужуваних прав людини, що є основою функціонування будь-якого сучасного демократичного суспільства, безпосередньо впливає з кантівського розуміння людської гідності та автономії вільної волі.

Отже, вчення Іммануїла Канта не є просто архівною сторінкою в історії європейської філософії. Воно пропонує живий, потужний і дієвий інструментарій для осмислення найскладніших проблем сучасності. У науці Кант нагадує нам про межі людського пізнання та необхідність відповідального підходу до технологічного прогресу. У культурі – закликає до безкомпромісної інтелектуальної сміливості та моральної відповідальності кожної особистості. У

суспільному розвитку – вказує єдиний можливий правовий шлях до подолання глобальних конфліктів та збереження людської цивілізації. Відтак, глибоке переосмислення спадщини Канта є необхідною передумовою для формування адекватних і гуманних відповідей на цивілізаційні виклики ХХІ століття.

Література

1. Кант І. Основи метафізики моральності / пер. з нім. В. Кебуладзе. Київ: Либідь, 2004. 112 с.
2. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
3. Кант І. Відповідь на запитання: Що таке Просвітництво? / пер. з нім. О. Лой. Філософська думка. 2000. № 6. С. 132–138.
4. Кант І. До вічного миру. Філософський проект / пер. з нім. В. Кебуладзе. Київ: Знання, 2014. 120 с.

Новік Максим Сергійович,

студент механіко-технологічного факультету

Науковий керівник: Горбатюк Т. В.

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

АКТУАЛЬНІСТЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ ІММАНУЇЛА КАНТА В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ

Сьогодні, коли світ стикається з кризами етики, швидким розвитком штучного інтелекту та глобальними конфліктами, філософія Іммануїла Канта (1724-1804) стає не просто історичною спадщиною, а практичним інструментом.

Він здійснив те, що сам назвав «Коперніканським переворотом»: якщо раніше філософи намагалися зрозуміти, як наш розум пристосовується до об'єктів світу, то Кант заявив, що це об'єкти мають пристосовуватися до нашого розуму, щоб бути пізнаними. Кант стверджував, що ми не народжуємося як «чиста дошка» (*tabula rasa*). Наш розум уже має вбудоване «програмне забезпечення» для обробки інформації. Щодо поняття про Простір і Час: для Канта це не зовнішні фізичні реальності, а внутрішні форми нашої чуттєвості. Ми не можемо уявити нічого поза простором або часом не тому, що світ такий, а тому, що наш «процесор» так налаштований. Якщо взяти до уваги категорії розсудку про які писав Кант, то можна зробити підсумувати що: Наш розум автоматично групує події за принципом причинності (кожна подія має причину) або субстанції. Без цих «фільтрів» світ здавався б нам хаотичним потоком кольорів та звуків.

Феномени vs Ноумени. Це ключовий поділ, який досі впливає на наукову методологію: Феномени це - світ, яким ми його бачимо, вимірюємо та

досліджуємо, сфера науки. А Ноумени - справжня суть речей, яка існує незалежно від нашого сприйняття. Кант стверджував, що ми ніколи не пізнаємо «річ у собі» повністю. Для наочного прикладу можна взяти сучасну фізику (квантову механіку), у якій вчені стикаються саме з цим: ми не бачимо електрон «самим по собі», ми бачимо лише те, як він взаємодіє з нашими приладами (феномен).

Вплив Іммануїла Канта на культуру є настільки глибоким, що його часто називають «архітектором сучасної свідомості». Він не просто писав про мистецтво, він змінив саме розуміння того, що таке творча свобода та естетичне задоволення. До Канта мистецтво часто сприймалося як «слуга»: воно мало або прославляти Бога, або повчати людей моралі, або прикрашати побут багатіїв. У своїй «Критиці здатності судження» Кант провів революційну межу. Кант стверджував, що справжній витвір мистецтва не повинен мати практичної мети. Ми милуємося картиною не тому, що вона нам «корисна», а заради самого процесу споглядання. Щодо спадщини в сучасності, от ця ідея дала початок усьому сучасному мистецтву (від абстракціонізму до концептуалізму). Без Канта ми б досі оцінювали фільми чи картини лише за принципом «чому це нас вчить», а не «яке почуття це в нас викликає». Кант був одним із перших, хто теоретично обґрунтував постать митця як особливого творця. Геній за Кантом – це людина, через яку природа дає правила мистецтву. Геній не копіює старі зразки, він створює щось абсолютно нове і оригінальне, що потім стає стандартом для інших. Якщо взяти культурний вплив, то це заклало фундамент для культу «авторського кіно», індивідуалізму в музиці та літературі. Весь сучасний маркетинг навколо креативності та унікального бачення бере свій початок у кантівському визначенні генія. Сама назва його головних праць починається зі слова «Критика». Кант заклав культуру критичного мислення, яка є основою сучасної інтелектуальної культури. Він навчив нас, що будь-яка ідея, влада чи традиція має пройти через «суд розуму». В сучасному світі це проявляється в культурі медіаграмотності, наукових дискусіях та здатності суспільства до саморефлексії.

Кант створив «етичну та політичну матрицю», на якій базується сучасне демократичне суспільство. Людина як абсолютна цінність. Найважливіший внесок Канта в суспільний розвиток – це обґрунтування безумовної гідності людини. У своїй етиці він сформулював принцип, який став основою сучасного права, зокрема, принцип мети: людина ніколи не може бути лише засобом для досягнення якоїсь мети (державної, економічної чи ідеологічної). Вона завжди є самоціллю. В розрізі сьогодення, ця ідея лежить в основі боротьби проти експлуатації, рабства, дискримінації та будь-яких форм тоталітаризму. Коли ми говоримо про «права людини», ми фактично цитуємо Канта. Щодо концепції «Вічного миру» та міжнародних відносин, Кант був одним із перших, хто запропонував проект глобального устрою, який би унеможливив війни. Також Він писав про Федерацію держав, стверджуючи, що для стабільного миру на планеті потрібен союз вільних республік (демократій), які поважають міжнародне право. На сьогодні такі інституції, як ООН, Європейський Союз та Рада Європи, побудовані саме за кантовським лекалом. Його теза про

«демократичний мир» (демократії не воюють між собою) досі є ключовою в міжнародній політиці. Кант вважав «публічне використання власного розуму» головною умовою прогресу.

Бобонич Артем Михайлович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ МИРУ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ЧИ АКТУАЛЬНА СПАДЩИНА КАНТА У ХХІ СТОЛІТТІ?

Філософська спадщина Іммануїл Кант має значний вплив не лише на розвиток етики та теорії пізнання, але й на формування ідей міжнародного права та політики. Особливе місце у його творчості займає праця «До вічного миру», в якій мислитель запропонував концепцію встановлення тривалого та справедливого миру між державами.

Кант виходив з того, що війни є наслідком недосконалості політичних систем і відсутності загальних правових норм, які б регулювали відносини між державами. На його думку, для досягнення «вічного миру» необхідно створити союз держав, заснований не на силі чи примусі, а на добровільній згоді та дотриманні спільних законів. Такий союз він називав федерацією вільних держав.

Важливою умовою встановлення миру Кант вважав запровадження республіканської форми правління. Він підкреслював, що громадяни, які самі приймають рішення щодо війни, будуть більш обережними у її початку, адже саме вони несуть основні втрати. Таким чином, демократичні принципи виступають запорукою мирного співіснування.

Окрім цього, філософ наголошував на значенні міжнародного права, яке має регулювати взаємовідносини між державами, а також космополітичного права, що стосується прав людини незалежно від її громадянства. У центрі кантівської концепції перебуває ідея людської гідності, яка повинна бути основою будь-яких політичних і правових рішень.

У сучасному світі багато ідей Канта частково реалізовані. Зокрема, створення міжнародних організацій, розвиток дипломатії та укладання міжнародних договорів свідчать про прагнення держав до співпраці. Такі інституції, як ООН або інтеграційні об'єднання держав, можна розглядати як певне втілення кантівської ідеї міжнародного порядку.

Разом з тим, сучасна геополітична ситуація демонструє, що ідея «вічного миру» залишається скоріше ідеалом, ніж реальністю. Збройні конфлікти, порушення міжнародного права, боротьба за ресурси та вплив продовжують

створювати напруження у світі. Це свідчить про те, що людство ще не досягло того рівня політичної та моральної зрілості, про який говорив Кант.

Особливо актуальною кантівська концепція є в умовах сучасних воєнних конфліктів і глобальних викликів. Вона нагадує про необхідність дотримання норм міжнародного права, поваги до суверенітету держав та захисту прав людини. Ідеї Канта можуть слугувати теоретичною основою для пошуку шляхів вирішення конфліктів і запобігання новим війнам.

Таким чином, вчення Іммануїла Канта про «вічний мир» не втратило своєї актуальності й у XXI столітті. Його концепція є важливим орієнтиром для формування справедливого міжнародного порядку, заснованого на принципах права, моралі та взаємної поваги. Хоча повна реалізація цієї ідеї залишається складним завданням, вона продовжує надихати людство на пошук більш гармонійних форм співіснування.

Приходько Валерій Анатолійович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КАНТІВСЬКОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ

У філософському та соціокультурному дискурсі XXI століття етичне вчення Іммануїла Канта не втрачає своєї евристичної цінності, а навпаки – набуває нових, несподіваних вимірів. Сучасний світ, який характеризується стрімким технологічним прогресом, глобальними кризами, розмиванням традиційних ціннісних орієнтирів та поширенням морального релятивізму, гостро потребує надійного етичного фундаменту. Деонтологічна етика Канта, ядром якої є вчення про категоричний імператив, автономію волі та людську гідність, пропонує універсальний концептуальний інструментарій для відповіді на найскладніші виклики сьогодення.

Фундаментальним принципом кантівської етики є друга формула категоричного імперативу, яка вимагає ставитися до людства (як у своїй особі, так і в особі будь-кого іншого) завжди як до мети і ніколи – лише як до засобу [1, с. 64]. Сьогодні цей принцип знаходить своє безпосереднє віддзеркалення у подоланні криз капіталістичної парадигми. У суспільстві споживання, де домінує ринкова логіка, людина часто зводиться до рівня інструменту – працівника як економічного ресурсу або споживача як генератора прибутку (так звана комодифікація людини). Етика Канта виступає радикальною критикою такої інструменталізації, нагадуючи, що людська гідність не має ціни та не підлягає обміну. Саме ця кантівська інтенція лежить в основі сучасного трудового права,

концепції соціальної відповідальності бізнесу та боротьби проти сучасних форм експлуатації.

Особливої актуальності етика Канта набуває у парадигмі розвитку сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ) та цифровізації соціального простору. Алгоритми соціальних мереж та системи збору великих даних (Big Data) побудовані на аналізі та маніпулюванні людською поведінкою. З точки зору кантівської етики, таке приховане маніпулювання є грубим порушенням автономії волі особистості. Коли алгоритми формують політичні вподобання або споживчі звички людини в обхід її раціонального вибору, людина перетворюється на засіб для досягнення цілей корпорацій чи політичних технологій. Відповіддю на цей виклик стає кантівське гасло епохи Просвітництва: «Май мужність користуватися власним розумом!». У цифрову епоху це означає вимогу розвивати критичне мислення, інформаційну гігієну та медіаграмотність як форму морального обов'язку перед самим собою.

Ще одним критичним викликом сучасності є стрімкий розвиток біотехнологій та медицини. Сучасна біоетика значною мірою спирається на кантівські ідеї при вирішенні дилем, пов'язаних із генетичним редагуванням, клонуванням, евтаназією та трансплантологією. Наприклад, ідея створення «дизайнерських дітей» (генетичного програмування рис майбутньої людини) зазнає критики з кантівських позицій, оскільки це означало б ставлення до майбутньої дитини як до продукту, створеного за заданими характеристиками, що порушує її право на унікальність та безумовну цінність як автономної істоти. Втручання у природу людини має етичне виправдання лише тоді, коли воно служить зціленню, а не вдосконаленню заради конструювання «ідеального» індивіда.

Не менш важливим є віддзеркалення етики Канта у сфері глобальної політики та міжнародного права. У період збройних конфліктів, гібридних війн та міграційних криз, світ стикається з тотальним порушенням базових прав людини. Кантівська ідея про те, що моральний закон є універсальним і не залежить від національних, культурних чи релігійних кордонів, заклала основу для Загальної декларації прав людини. Етика Канта наполягає на тому, що ніякі політичні інтереси, геополітична доцільність чи «державний розум» не можуть виправдати використання життів людей як інструменту для досягнення влади або територіальних здобутків. Сучасний міжнародний кримінальний трибунал та інститути захисту прав людини є практичним втіленням вимоги Канта про пріоритет моралі над політикою [2, с. 145].

Зрештою, сучасна екологічна криза також змушує переосмислювати кантівську етику. Хоча сам Кант був антропоцентристом і поширював дію морального закону лише на розумних істот, сучасні неокантіанці розширюють сферу відповідальності. Філософ Ганс Йонас трансформував категоричний імператив для епохи технологій: «Дій так, щоб наслідки твоєї діяльності були сумісними з підтриманням справжнього людського життя на Землі» [3, с. 42]. Відповідальність перед майбутніми поколіннями та збереження біосфери стають новим моральним обов'язком сучасної людини.

Отже, етичне вчення Іммануїла Канта не є застиглим артефактом минулого. У ситуації постмодерністської невизначеності та технологічних проривів ХХІ століття воно залишається міцним орієнтиром. Виклики сучасності доводять: чим складнішим стає світ інструментів та технологій, тим суворішою має бути вимога поважати людську автономію, гідність та здатність до морального самовизначення. Парадигма вільного, відповідального та правового суспільства можлива лише за умови дотримання категоричного імперативу, який захищає людину від перетворення на функцію або засіб.

Література

1. Кант І. Основи метафізики моральності / пер. з нім. В. Кебуладзе. Київ: Либідь, 2004. 112 с.
2. Кант І. До вічного миру. Філософський проект / пер. з нім. В. Кебуладзе. Київ: Знання, 2014. 120 с.
3. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім. А. Єрмоленко, В. Єрмоленко. Київ : Лібра, 2001. 400 с.
4. Єрмоленко А. М. Сучасна практична філософія: Підручник. Київ : Лібра, 1999. 488 с.

Сахацький Роман Ігорович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУБ'ЄКТ ЯК АРХІТЕКТОР ДОСВІДУ: ГНОСЕОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА І. КАНТА В КОНТЕКСТІ КОГНІТИВІСТИКИ

Гносеологічний переворот Іммануїла Канта є одним із ключових етапів розвитку європейської філософії, який докорінно змінив уявлення про природу пізнання. На відміну від попередніх підходів, що розглядали пізнання як пасивне відображення реальності, Кант довів активну роль суб'єкта у процесі формування знання. Саме це стало основою так званого «коперніківського перевороту» у філософії, коли центр уваги переноситься з об'єкта на суб'єкта пізнання [1].

Сутність гносеологічного перевороту Канта полягає в тому, що об'єкти пізнання повинні узгоджуватися з пізнавальними здібностями людини, а не навпаки. Знання виникає як результат взаємодії чуттєвого досвіду та апіорних форм мислення. До таких форм належать простір і час як форми чуттєвості, а також категорії розсудку, які структурують досвід. Таким чином, реальність, яку

ми пізнаємо, є не «річчю самою по собі», а феноменом, тобто результатом синтезу чуттєвого та раціонального [2].

У сучасній науці ідеї Канта залишаються надзвичайно актуальними. По-перше, вони вплинули на розвиток методології наукового пізнання, зокрема на розуміння ролі теоретичних конструкцій у формуванні наукових фактів. Сучасна наука визнає, що спостереження не є нейтральним, а залежить від теоретичних установок дослідника. Це підтверджується розвитком фізики, де спостереження мікросвіту значною мірою залежить від способу вимірювання.

По-друге, кантівський підхід до пізнання знаходить відображення у сучасних когнітивних науках. Дослідження мозку та свідомості показують, що людина активно конструє реальність на основі сенсорної інформації та попереднього досвіду. Це співзвучно ідеї про апіорні структури, які організовують досвід.

Разом із тим, гносеологічний переворот Канта ставить перед сучасною наукою низку викликів. Одним із них є проблема меж пізнання. Якщо людина здатна пізнавати лише феномени, то постає питання про можливість доступу до об'єктивної реальності. У контексті сучасних досліджень це проявляється у дискусіях щодо об'єктивності наукового знання та впливу суб'єктивних факторів.

Ще одним викликом є співвідношення науки і філософії. У ХХ-ХХІ століттях наука значно розширила свої можливості, однак вона не завжди здатна відповісти на фундаментальні питання про природу реальності, свідомості та пізнання. У цьому контексті ідеї Канта залишаються важливим інструментом для осмислення меж і можливостей науки.

Перспективи розвитку кантівської гносеології у сучасній науці пов'язані з міждисциплінарними дослідженнями. Поєднання філософії, когнітивних наук, штучного інтелекту та нейробіології дозволяє глибше зрозуміти механізми пізнання. Зокрема, дослідження штучного інтелекту ставлять питання про можливість створення систем, здатних до «апіорного» структурування інформації.

Отже, гносеологічний переворот І. Канта не лише змінив філософське розуміння пізнання, а й залишається актуальним у сучасній науці. Він допомагає усвідомити активну роль суб'єкта, межі знання та необхідність поєднання різних наукових підходів для глибшого розуміння реальності.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму. – К.: Юніверс, 2000.
2. Копплстон Ф. Історія філософії. Т. 6. – К.: Основи, 1997.
3. Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології. – К.: Дух і Літера, 2001.
4. Chalmers A. What Is This Thing Called Science? – Open University Press, 2013.

Степанчук Богдан Олегович,
*студент механіко-
технологічного факультету*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

СИНТЕЗ РОЗУМУ ТА ДОСВІДУ: ГНОСЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА КАНТА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ІСТОРІЇ

Гносеологічний переворот, здійснений Іммануїл Кант, є однією з ключових подій в історії філософії, що радикально змінила уявлення про природу пізнання. Його концепція не лише підсумувала попередні філософські традиції, але й заклала підґрунтя для подальшого розвитку як гуманітарних, так і природничих наук. Сьогодні, у добу стрімкого розвитку технологій та наукових революцій, кантівські ідеї знову набувають особливої актуальності, відкриваючи нові горизонти для осмислення взаємозв'язку між суб'єктом і об'єктом пізнання.

Передумови гносеологічного перевороту Канта слід шукати у протистоянні двох провідних напрямів ранньомодерної філософії – раціоналізму та емпіризму. Представники раціоналізму, такі як Рене Декарт, Готфрід Вільгельм Лейбніц, наголошували на провідній ролі розуму як джерела достовірного знання. Натомість емпірики, зокрема Джон Локк та Девід Г'юм, вважали, що всі знання походять із досвіду. Особливо значущою для Канта була критика причинності у Г'юма, яка поставила під сумнів можливість об'єктивного наукового знання. Саме ця проблема, за словами Канта, «розбудила його від догматичного сну».

У своїй фундаментальній праці Критика чистого розуму Кант намагається подолати суперечність між раціоналізмом і емпіризмом шляхом синтезу їхніх ключових положень. Він вводить поняття «апріорного» знання – такого, що не залежить від досвіду, але водночас є необхідною умовою можливості будь-якого досвіду. Це знання не є вродженим у традиційному сенсі, а виступає як структура, що організовує чуттєві дані.

Сутність гносеологічного перевороту Канта полягає у зміні напрямку пізнання: замість припущення, що пізнання повинно відповідати об'єктам, Кант висуває ідею, що об'єкти повинні відповідати формам нашого пізнання. Цей підхід він порівнює з революцією, здійсненою Миколай Коперник в астрономії, коли було змінено центр відліку. Так само Кант переносить центр пізнання з об'єкта на суб'єкт.

Ключовим елементом його теорії є розрізнення між феноменами і ноуменами. Феномени – це явища, доступні нашому досвіду, тоді як ноумени («речі в собі») існують незалежно від нашого сприйняття, але залишаються принципово непізнаваними. Це означає, що наука має справу не з реальністю «самою по собі», а лише з тим, як вона постає у свідомості людини. Таким чином, Кант встановлює межі пізнання, але водночас обґрунтовує можливість об'єктивного наукового знання в межах цих обмежень.

Особливу роль у кантівській гносеології відіграють апріорні форми чуттєвості – простір і час, а також категорії розсудку (наприклад, причинність, субстанція, єдність). Саме вони забезпечують упорядкованість досвіду і роблять можливим наукове пізнання. Без цих структур світ був би хаотичним потоком відчуттів.

У контексті сучасної науки кантівські ідеї постають у новому світлі. Зокрема, у квантова фізика проблема ролі спостерігача набуває принципового значення. У квантових експериментах результат залежить від способу вимірювання, що підриває класичне уявлення про незалежну від суб'єкта реальність. Хоча не слід прямо ототожнювати кантівську філософію з квантовою теорією, певні паралелі є очевидними: і там, і там визнається активна роль спостерігача у формуванні результату.

У сфері когнітивна наука кантівські ідеї отримують емпіричне підтвердження. Дослідження показують, що людське сприйняття залежить від внутрішніх когнітивних структур, які організують інформацію. Наприклад, мозок не просто реєструє сигнали, а інтерпретує їх на основі попереднього досвіду і вбудованих схем. Це підтверджує кантівське твердження про те, що досвід є результатом взаємодії чуттєвості та розуму.

Ще більш складні питання постають у зв'язку з розвитком штучний інтелект. Сучасні системи машинного навчання здатні обробляти великі обсяги даних і навіть «навчатися» на досвіді. Однак залишається відкритим питання: чи мають вони аналоги апріорних структур, про які говорив Кант? Чи можна створити систему, яка не просто обробляє інформацію, а формує «досвід» у кантівському сенсі? Це питання має не лише технічний, а й глибокий філософський характер.

Водночас кантівська концепція стикається і з низкою викликів у сучасній науці. По-перше, розвиток нейронаук ставить під сумнів жорстке розмежування між апріорним і апостеріорним, показуючи, що багато когнітивних структур формуються в процесі еволюції та індивідуального досвіду. По-друге, постнекласична наука дедалі більше визнає роль контексту, мови і соціальних факторів у формуванні знання, що виходить за межі індивідуального суб'єкта, на якому зосереджувався Кант.

Попри це, значення гносеологічного перевороту Канта важко переоцінити. Він не лише окреслив межі людського пізнання, але й показав, що ці межі є умовою можливості знання. Його ідеї сприяли розвитку критичного мислення, наукової методології та філософії науки.

Отже, гносеологічний переворот Іммануїл Кант залишається важливим інтелектуальним ресурсом для сучасності. У світі, де наука стикається з дедалі складнішими проблемами – від квантових парадоксів до штучного інтелекту – кантівська філософія допомагає глибше зрозуміти природу знання, його межі та можливості. Саме тому її можна розглядати не лише як історичний етап, а як живу традицію, що продовжує впливати на розвиток сучасної науки.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму – К.: Основи, 1994.

2. Сміт Е. Національна ідентичність – К.: Основи, 1994.
3. Геллнер Е. Нації та націоналізм – К.: Таксон, 2003.
4. Декарт Р. Медитації про першу філософію – К.: Основи, 1995.
5. Локк Д. Досвід про людський розум – К.: Основи, 1996.
6. Г'юм Д. Трактат про людську природу – К.: Основи, 1995.
7. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України – К.: Портал, 2021.

Яворський Павло Миколайович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ІММАНУІЛА КАНТА ЯК ЕТИЧНИЙ КОМПАС У ХХІ СТОЛІТТІ

Моральна філософія І.Канта посідає особливе місце в історії етики, оскільки пропонує універсальний і раціональний критерій моральності - категоричний імператив. У добу глобальних криз, що охоплюють екологію, політику, технології та соціальні відносини, кантівський підхід набуває нового звучання. Він дозволяє не лише оцінювати окремі вчинки, а й формувати принципи відповідального існування людства як цілого.

Кантова етика ґрунтується на ідеї автономії волі та верховенства розуму. На відміну від теорій, що визначають мораль через наслідки або користь, Кант наполягає: моральний закон є апіорним і універсальним. Його категоричний імператив формулюється як вимога діяти лише за тією максимальною нормою, яка може стати загальним законом. Це означає, що кожен моральний вибір повинен витримувати перевірку універсалізації. Якщо дія не може бути мислима як правило для всіх без суперечності, вона є аморальною.

Не менш важливим є друге формулювання імперативу - принцип людяності: людина завжди повинна розглядатися як мета сама по собі, а не лише як засіб. Саме ця ідея закладає підвалини сучасного розуміння прав людини, гідності та моральної рівності. У контексті глобалізації це означає, що жодні політичні, економічні чи технологічні інтереси не можуть виправдовувати приниження або інструменталізацію особистості.

Одним із найгостріших викликів сучасності є екологічна проблематика. Хоча Кант не розглядав екологічні питання безпосередньо, його етична система дає підстави для формування екологічної відповідальності. Якщо уявити, що безмежне споживання ресурсів і забруднення довкілля стають універсальним законом, це неминуче призводить до руйнування умов життя. Отже, така поведінка суперечить категоричному імперативу. Більше того, екологічна криза висуває ідею морального обов'язку перед майбутніми поколіннями.

Використання природних ресурсів без обмежень означає ставлення до майбутніх людей як до засобу, що прямо порушує кантівський принцип гідності.

Іншим важливим виміром є проблема війни та миру. У своїй праці «Вічний мир» Кант обґрунтовує ідею міжнародного порядку, заснованого на праві та раціональності. Він розглядає війну як явище, що не може бути універсалізоване без знищення людства. Крім того, війна майже завжди передбачає використання людей як засобу - солдатів, цивільного населення, економічних ресурсів. У сучасному світі це знаходить відображення в принципах міжнародного гуманітарного права та діяльності глобальних інституцій. Кантівська етика підказує, що навіть у найскладніших конфліктах моральні обмеження не можуть бути скасовані, а прагнення до миру є не лише політичним, а й моральним обов'язком.

Не менш значущим є виклик стрімкого розвитку штучного інтелекту та цифрових технологій. Сучасні системи обробки даних, алгоритмічне управління та автоматизація рішень ставлять під питання автономію людини. Використання персональних даних без згоди, маніпуляція поведінкою через інформаційні технології або зведення людини до «користувача» чи «одиниці даних» суперечать кантівському принципу людяності. З точки зору категоричного імперативу, технологічний прогрес повинен бути підпорядкований моральним нормам, а не навпаки. Це означає необхідність прозорості, відповідальності та поваги до людської гідності у всіх сферах цифрового життя.

Глобальна нерівність і соціальна несправедливість також постають як серйозний виклик сучасної етики. Кантівський принцип універсалізації змушує поставити питання: чи можна визнати морально прийнятним світ, у якому значна частина людства позбавлена базових умов гідного життя? Якщо така ситуація не може бути виправдана як універсальний закон, вона є морально неприйнятною. Відтак боротьба з бідністю, експлуатацією та дискримінацією набуває статусу морального обов'язку, а не лише політичного чи економічного завдання.

Попри свою силу, кантівська етика не позбавлена критики. Її часто звинувачують у надмірній абстрактності та жорсткості. У складних ситуаціях, де необхідно обирати між двома злами, категоричний імператив не завжди дає однозначну відповідь. Крім того, ігнорування наслідків може виглядати проблематичним у практичній політиці або медицині. Проте навіть ці обмеження не зменшують значення кантівської теорії як фундаменту морального мислення. Вона задає чіткі орієнтири, які можуть бути доповнені іншими етичними підходами.

Отже, моральна філософія І.Канта залишається актуальною у XXI столітті, пропонуючи універсальний критерій оцінки людських дій. У світі, що стикається з екологічними катастрофами, війнами, технологічними трансформаціями та соціальними кризами, категоричний імператив виступає не лише теоретичною конструкцією, а й практичним орієнтиром. Він нагадує, що справжня моральність полягає не у вигоді чи доцільності, а у здатності діяти так, щоб поважати гідність кожної людини і водночас мислити свої дії як частину універсального морального порядку.

Краско Тарас Юрійович,
*студент механіко-
технологічного факультету*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КАНТ І МЕЖІ ПІЗНАННЯ: СПАДЩИНА ГНОСЕОЛОГІЧНОГО ПЕРЕВОРОТУ

Гносеологічний переворот Іммануїла Канта є одним із найважливіших етапів у розвитку філософської думки. Його сутність полягає у зміні підходу до пізнання: якщо раніше вважалося, що знання повинно пристосовуватися до об'єкта, то Кант запропонував протилежну ідею – об'єкти пізнання пристосовуються до структур свідомості суб'єкта.

Кант доводив, що людське пізнання має апріорні форми, які визначають спосіб сприйняття світу. До таких форм належать простір і час, а також категорії розсудку, через які ми впорядковуємо досвід. Це означає, що ми не пізнаємо «речі самі по собі», а лише явища, тобто те, як вони постають у нашій свідомості.

Такий підхід суттєво вплинув на розвиток науки. Він окреслив межі пізнання і водночас підкреслив активну роль суб'єкта у процесі отримання знань. У сучасній науці ця ідея проявляється у різних галузях, зокрема в когнітивних науках, фізиці та філософії науки.

Одним із викликів, які постають у зв'язку з кантівським підходом, є питання об'єктивності знання. Якщо наше пізнання залежить від структур свідомості, то чи можемо ми говорити про повністю об'єктивну реальність? Це питання особливо актуальне у квантовій фізиці, де спостерігач впливає на результати експерименту.

Водночас ідеї Канта відкривають нові перспективи. Вони сприяють розвитку міждисциплінарних досліджень, зокрема поєднанню філософії, психології та нейронауки. Розуміння ролі суб'єкта у пізнанні допомагає глибше дослідити процес мислення та формування знань.

Отже, гносеологічний переворот І. Канта не лише змінив уявлення про пізнання, а й залишається актуальним у сучасній науці. Його ідеї сприяють розвитку нових підходів до дослідження реальності та ролі людини у цьому процесі.

Волошин Ілля Олександрович,
*студент механіко-
технологічного факультету*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національного університету біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

ЕТИКА КАНТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Філософія Іммануїла Канта і сьогодні залишається актуальною, незважаючи на те, що його ідеї були сформульовані ще у XVIII столітті. Його вчення не втратило своєї значущості навіть у сучасному світі, який швидко змінюється під впливом технологій, глобалізації та нових соціальних викликів. Особливо це стосується моральної філософії Канта, яка допомагає зрозуміти, як людині правильно діяти в різних життєвих ситуаціях.

Основою етики Канта є поняття обов'язку. Він вважав, що справжня моральність проявляється тоді, коли людина діє не заради вигоди або страху покарання, а тому, що вона усвідомлює правильність своїх дій. Це означає, що мораль не залежить від обставин, а має універсальний характер.

Важливу роль у його філософії відіграє категоричний імператив. Якщо пояснити простіше, то це правило, яке вимагає діяти так, щоб твій вчинок міг стати загальним законом для всіх. Наприклад, якщо людина дозволяє собі обман, то вона повинна погодитися з тим, що обман стане нормою для всіх, що, очевидно, призведе до руйнування довіри в суспільстві.

На мою думку, ця ідея є дуже актуальною сьогодні. У повсякденному житті люди часто стикаються з вибором між вигідним і правильним рішенням. Часто перевага надається вигоді, але це може мати негативні наслідки як для самої людини, так і для оточення.

Особливо цікаво розглянути кантівську етику в умовах сучасних технологій. Сьогодні активно розвивається штучний інтелект, який вже використовується у транспорті, медицині, освіті та інших сферах. Наприклад, у галузі автомобільного транспорту впроваджуються системи автоматичного керування, які можуть приймати рішення без участі людини.

У зв'язку з цим виникає питання: чи можуть такі системи діяти морально? На мою думку, ні, оскільки вони не мають власної свідомості та не здатні усвідомлювати свої дії. Вони лише виконують закладені в них алгоритми.

Тому відповідальність за їх роботу несе людина – розробник або користувач. Саме люди повинні враховувати можливі наслідки використання таких технологій. Наприклад, у випадку аварій за участю автоматизованих транспортних засобів важливо визначити, хто несе відповідальність і як уникнути подібних ситуацій у майбутньому.

Ще один важливий принцип Канта полягає в тому, що людина є найвищою цінністю. Її не можна використовувати лише як засіб для досягнення певної мети. У сучасному світі це питання стає особливо актуальним у контексті

використання персональних даних, коли інформація про людей може використовуватися без їх повної згоди.

Також варто звернути увагу на поведінку людей в інтернеті. Соціальні мережі відкривають широкі можливості для спілкування, але разом з тим виникають проблеми, такі як поширення неправдивої інформації, агресія та порушення етичних норм. Якщо застосувати принципи Канта, то кожна людина повинна замислюватися над своїми діями та їх наслідками.

Таким чином, можна зробити висновок, що етика Канта є важливою і в сучасному світі. Вона допомагає формувати відповідальне ставлення до своїх дій та вчинків інших людей. Незважаючи на розвиток технологій, саме моральні принципи залишаються основою гармонійного суспільства.

Отже, ідеї Канта не втратили своєї актуальності і сьогодні. Вони можуть бути використані для вирішення як особистих, так і глобальних проблем. Саме тому їх вивчення є важливим для кожної сучасної людини.

Знайдюк Олексій Михайлович,

студент механіко-

технологічного факультету

Науковий керівник: Горбатюк Т. В.

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

(м. Київ, Україна)

I. КАНТ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНА АНАЛІТИКА В ЕПОХУ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ

Стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту (ШІ) та великих мовних моделей (LLM) знову актуалізує фундаментальне питання класичної філософії: що саме ми називаємо «пізнанням» та чи можливе воно без суб'єкта? У цьому контексті вчення Іммануїла Канта, зокрема його «Трансцендентальна аналітика», стає не просто історичною довідкою, а потужним методологічним інструментом для деконструкції міфів про «розумність» сучасних алгоритмів.

Кант у «Критиці чистого розуму» здійснює гносеологічний переворот, стверджуючи, що не розум пристосовується до речей, а предмети повинні узгоджуватися з нашим пізнанням. Він розрізняє дві основні здатності: чуттєвість та розсудок. Пізнання є результатом їхнього синтезу. Сучасний ШІ, такий як GPT-4 чи Claude, демонструє вражаючу здатність до оперування символами, проте він повністю позбавлений кантівської «чуттєвості». ШІ не отримує безпосередніх споглядань світу через простір і час; він працює виключно з цифровими дистрибуціями вже існуючих людських знань. Отже, перший виклик кантівської філософії до ШІ полягає у відсутності власного досвіду як основи пізнання.

Центральною проблемою «Трансцендентальної аналітики» є синтез. Кант наголошує на «трансцендентальній єдності аперцепції» – це те стале «Я мислю»,

яке має супроводжувати всі мої уявлення, щоб вони стали знанням. Саме ця єдність робить людський досвід цілісним. Генеративний ШІ, навпаки, здійснює «синтез без суб'єкта». Він може генерувати логічно зв'язний текст, але в центрі цього процесу немає самосвідомості, яка б усвідомлювала цей синтез як свій власний. Машина імітує логічні структури мови, які вже містять у собі кантівські категорії (субстанцію, причину, взаємодію), закладені в неї людською культурою. ШІ не «мислить» категоріями, він статистично їх відтворює.

Окрему увагу варто приділити кантівському вченню про схематизм розсудку. Схема для Канта – це спосіб, яким категорія (абстрактне поняття) поєднується з чуттєвим явищем. У сучасному ШІ роль «схем» виконують вектори та вагові коефіцієнти нейронної мережі. Проте, якщо за Кантом схема є продуктом продуктивної сили уяви, що коріниться в глибинах людської душі, то в ШІ – це результат математичної оптимізації на великих масивах даних. Машина оперує формою знання, але не його сутністю (номінальним змістом).

Іншим аспектом є питання про спонтанність розсудку. Кант стверджував, що розсудок – це здатність самостійно створювати правила. Хоча сучасні нейромережі здатні до навчання та виявлення прихованих закономірностей, вони залишаються в межах обчислювальної парадигми. Їхня «творчість» – це інтерполяція в межах навчальної вибірки. У них відсутня трансцендентальна свобода – здатність розпочати новий причинно-наслідковий ряд, що є основою справжнього розуму та, зрештою, моральної відповідальності за породжені судження.

Таким чином, розглядаючи природу пізнання в контексті генеративного ШІ через призму «Трансцендентальної аналітики», ми доходимо висновку: ШІ є досконалою формою «зовнішнього розсудку», який може обробляти інформацію, але не здатний на акт трансцендентального пізнання. Машина не має розуму в кантівському розумінні, оскільки не володіє суб'єктивною єдністю самосвідомості. Актуальність вчення Канта сьогодні полягає у проведенні чіткої межі між «обчислювальним мисленням» та людським розумом, що є критично важливим для етичного та правового регулювання новітніх технологій.

Карповець Василь Юрійович,
*студент механіко-
технологічного факультету*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ФІЛОСОФСЬКА СИСТЕМА І. КАНТА В КООРДИНАТАХ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

Філософія Іммануїла Канта є однією з найвпливовіших у розвитку європейської думки та зберігає свою актуальність у ХХІ столітті. Його вчення

стало основою для переосмислення природи пізнання, моралі, права та культури, що дозволяє застосовувати його ідеї до аналізу сучасних глобальних процесів.

Однією з центральних ідей Канта є так званий «коперниківський переворот» у теорії пізнання, відповідно до якого суб'єкт відіграє активну роль у формуванні знання. Кант доводить, що людина пізнає світ не таким, яким він є сам по собі, а таким, яким він постає через призму апіорних форм чуттєвості та категорій розуму [1]. Ця концепція стала основою для розвитку сучасної гносеології, а також вплинула на формування наукових методів, які враховують роль спостерігача. У сучасній науці ці ідеї знаходять відображення в когнітивних дослідженнях, психології та навіть у сфері штучного інтелекту.

Не менш важливою складовою вчення Канта є його етична концепція, яка базується на принципі категоричного імперативу. Згідно з ним, людина повинна діяти так, щоб максима її поведінки могла стати загальним законом [2]. Це означає, що моральність не залежить від обставин чи наслідків, а визначається внутрішнім обов'язком і розумом. У сучасному суспільстві ця ідея стала фундаментом концепції прав людини, принципу рівності та справедливості. Саме кантівське розуміння людської гідності як безумовної цінності лежить в основі міжнародних правових норм і демократичних інститутів.

Особливе місце у філософії Канта займає його політична концепція, викладена у праці «До вічного миру». У ній мислитель обґрунтовує необхідність створення міжнародного правопорядку, який базується на співпраці держав, дотриманні прав людини та відмові від війни як засобу вирішення конфліктів [3]. У сучасних умовах, коли світ стикається з військовими конфліктами та глобальними кризами, ці ідеї набувають нового значення, пропонуючи теоретичну основу для побудови стабільного міжнародного порядку.

Важливим аспектом є також вплив Канта на розвиток культури та естетики. У своїй праці «Критика здатності судження» він розглядає поняття прекрасного та піднесеного, підкреслюючи, що естетичне судження є безкорисливим і універсальним. Це стало основою для подальшого розвитку естетичної думки та мистецтвознавства [4]. Сучасне розуміння мистецтва, творчості та культурних цінностей значною мірою спирається на кантівські підходи.

Крім того, вчення Канта має важливе значення для осмислення ролі людини в сучасному суспільстві. Його ідея автономії особистості передбачає здатність людини самостійно визначати свої моральні принципи та нести відповідальність за власні дії. У контексті сучасних викликів, таких як розвиток технологій, глобалізація та соціальні зміни, ця ідея є надзвичайно актуальною, оскільки сприяє формуванню відповідального та свідомого громадянина [5].

Таким чином, вчення І. Канта має комплексний і багатовимірний вплив на сучасний світ. Його ідеї визначають напрям розвитку науки, формують етичні та правові норми, впливають на культуру та сприяють становленню демократичного суспільства. Незважаючи на те, що філософ жив у XVIII столітті, його концепції залишаються актуальними та необхідними для розуміння і вирішення проблем сучасності.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму. – К.: Юніверс, 2000.
2. Кант І. Критика практичного розуму. – К.: Юніверс, 2004.
3. Кант І. До вічного миру. – К.: Основи, 2001.
4. Copleston F. A History of Philosophy. Vol. 6: Modern Philosophy. – New York: Image Books, 1994.
5. Scruton R. Kant: A Very Short Introduction. – Oxford: Oxford University Press, 2001.

Бражний Артем Миколайович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ТА ГУМАНІЗМ: КАНТІВСЬКА ЕТИКА ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ПРАВА І МОРАЛІ

Етичне вчення Іммануїл Кант є одним із найвпливовіших у світовій філософії та продовжує відігравати важливу роль у сучасному осмисленні моралі, права та соціальних відносин. Його концепція моралі, заснована на розумі, автономії особистості та універсальних принципах, залишається актуальною в умовах глобальних викликів ХХІ століття.

Центральним поняттям етики Канта є категоричний імператив, який визначає моральний закон як безумовну вимогу до поведінки людини. Згідно з ним, людина повинна діяти лише за тією максимальною нормою, яку вона може бажати бачити загальним законом [1]. Цей принцип підкреслює універсальність моралі та її незалежність від зовнішніх обставин чи наслідків. У сучасному світі це знаходить відображення у прагненні до встановлення загальнолюдських моральних стандартів, зокрема у сфері прав людини та міжнародного права.

Важливою складовою кантівської етики є також ідея автономії особистості. Кант вважав, що людина є моральним суб'єктом, здатним самостійно визначати свої дії відповідно до розуму [1; 2]. Це означає, що справжня свобода полягає не у відсутності обмежень, а у здатності діяти відповідно до морального закону. У сучасних умовах ця ідея є основою концепцій особистої відповідальності, громадянської свідомості та демократичних цінностей.

Одним із ключових аспектів кантівської етики є принцип поваги до людської гідності. Людина, за Кантом, завжди повинна розглядатися як мета, а не як засіб для досягнення інших цілей [2]. Цей підхід лежить в основі сучасної етики прав людини та знайшов своє відображення у міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини [3]. У контексті сучасних соціальних

процесів цей принцип є визначальним для формування гуманістичних цінностей та захисту прав особистості.

У сучасному світі етика Канта знаходить своє віддзеркалення у вирішенні глобальних проблем, таких як екологічна криза, розвиток технологій та біоетичні питання. Наприклад, у сфері екології кантівський підхід може бути інтерпретований як заклик до відповідального ставлення до природи, оскільки дії людини повинні відповідати універсальним моральним принципам і не шкодити іншим [4]. У біоетиці його ідеї застосовуються для обґрунтування принципів поваги до людського життя та гідності.

Особливої актуальності кантівська етика набуває у контексті розвитку цифрових технологій і штучного інтелекту. Постає питання: чи можуть машини діяти морально, і чи повинні вони підкорятися етичним принципам? У цьому контексті категоричний імператив може слугувати основою для розробки етичних норм у сфері технологій, зокрема щодо відповідальності за їх використання [5].

Подальший розвиток кантівських ідей можна простежити у працях сучасних філософів, зокрема Джон Ролз, який розвинув концепцію справедливості як чесності [6]. Його підхід базується на принципах рівності та поваги до особистості, що є прямим продовженням кантівської традиції. Це свідчить про те, що етика Канта не лише зберігає свою актуальність, але й слугує основою для подальших етичних теорій.

У сучасних умовах глобалізації та соціальних трансформацій етика Канта виступає важливим орієнтиром для формування моральних норм і цінностей. Вона сприяє розвитку відповідального суспільства, у якому поважаються права людини, дотримуються принципи справедливості та забезпечується гармонійне співіснування людей.

Таким чином, етичне вчення І. Канта має фундаментальне значення для розуміння сучасних моральних викликів. Його ідеї продовжують впливати на розвиток етики, права та суспільства, сприяючи формуванню гуманістичних цінностей і відповідального ставлення до світу.

Література

1. Кант І. Критика практичного розуму. – К.: Юніверс, 2004.
2. Кант І. Метафізика моралі. – К.: Юніверс, 2004.
3. Загальна декларація прав людини. <https://digitallibrary.un.org/record/670964>
4. Сінгер Пітер. Практична етика. – К.: Основи, 2004.
5. Бостром Нік. Надінтелект: шляхи, небезпеки, стратегії. – Oxford: Oxford University Press, 2014.
6. Ролз Джон. Теорія справедливості. – К.: Основи, 2001.

Остапенко Олексій Андрійович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЛЮДИНА ЯК МЕТА: ВПЛИВ КАНТІВСЬКОЇ ЕТИКИ НА ВРЕГУЛЮВАННЯ ГУМАНІТАРНИХ КОНФЛІКТІВ

Філософія Іммануїл Кант відіграє ключову роль у формуванні сучасного розуміння прав людини та людської гідності. Його етичне вчення стало основою для багатьох принципів, які сьогодні закріплені у міжнародному праві та активно застосовуються у практиці врегулювання гуманітарних конфліктів.

Центральним елементом кантівської етики є поняття людської гідності як абсолютної цінності. Кант стверджував, що людина є метою самою по собі, а не засобом для досягнення інших цілей. Це означає, що кожна особа має внутрішню цінність, яка не залежить від її соціального статусу, здібностей чи життєвих обставин. Такий підхід став фундаментом сучасної концепції прав людини, де кожна людина визнається носієм невід'ємних і рівних прав.

Основою цієї концепції є категоричний імператив, який у своїй практичній формі вимагає ставитися до кожної людини як до мети, а не лише як до засобу. Саме цей принцип знайшов своє відображення у ключових міжнародних документах, зокрема у Загальній декларації прав людини, де проголошується рівність і гідність усіх людей. Таким чином, ідеї Канта отримали юридичне закріплення та стали основою міжнародних стандартів прав людини.

Кантівська концепція гідності також має важливе значення для розвитку міжнародного права. Вона сприяла формуванню принципів гуманізму, справедливості та верховенства права у міжнародних відносинах. Це проявляється, зокрема, у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує базові права та свободи кожної людини на європейському рівні [4]. Ідея рівності перед законом і заборони дискримінації безпосередньо перегукується з кантівським моральним універсалізмом.

У контексті гуманітарних конфліктів кантівська філософія набуває особливої актуальності. Сучасні війни супроводжуються серйозними порушеннями прав людини, такими як насильство, тортури, примусові переміщення населення. Кантівський принцип поваги до людської гідності вимагає, щоб навіть у воєнних умовах людина не розглядалася лише як засіб досягнення політичних цілей. Ці положення знайшли своє практичне втілення у Женевській конвенції, які встановлюють правила ведення війни та захисту цивільного населення і військовополонених.

Важливим є також внесок Канта у розвиток ідеї правової держави. Він вважав, що справедливе суспільство можливе лише за умови існування законів, які гарантують свободу кожної людини та узгоджують її зі свободою інших. У

сучасному світі ця ідея реалізується через демократичні інститути, конституційні гарантії та механізми захисту прав людини.

Подальший розвиток кантівських ідей можна простежити у працях сучасних філософів, зокрема Джон Ролз, який у своїй теорії справедливості обґрунтовує принципи рівності та чесності у суспільстві. Його підхід значною мірою базується на кантівському розумінні автономії особистості та морального закону. Також важливими є дослідження Джек Доннеллі, який аналізує універсальність прав людини та їх практичне застосування у сучасному світі.

Сучасні виклики, такі як глобалізація, міграційні процеси, війни та розвиток новітніх технологій, потребують чітких моральних орієнтирів. У цьому контексті кантівська концепція людської гідності залишається універсальним принципом, який дозволяє оцінювати дії держав і суспільств з точки зору моралі та права.

Таким чином, кантівська концепція людської гідності та прав людини є фундаментальною для сучасного міжнародного права та практики врегулювання гуманітарних конфліктів. Вона забезпечує моральну основу для захисту прав людини, сприяє формуванню демократичних інститутів і залишається важливим інструментом для побудови справедливого та гуманного світового порядку.

Косарєва Софія В'ячеславівна,
*студентка механіко-
технологічного факультету*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ІММАНУЇЛ КАНТ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ОРІЄНТИР У СВІТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВИКЛИКІВ

Іммануїл Кант не просто створив одну з багатьох філософських систем, саме він здійснив «Коперніканський переворот», який розділив історію думки на «докантівську» та «післякантівську». З погляду сучасності, Кант залишається актуальним не лише як історик ідей, а як методолог, чиї питання визначають межі сучасної науки, етики та права.

Головна заслуга Канта - зміна фокусу з об'єкта пізнання на суб'єкта. Зокрема, Кант довів, що ми не пасивно віддзеркалюємо світ, а активно будуємо його за допомогою категорій розуму та форм чуттєвості (простору і часу). Ця ідея постала фундаментом для сучасної когнітивної психології та нейронаук. Сьогодні ми знаємо, що мозок «інтерпретує» сигнали, а не просто отримує їх. Поняття «феномена» (світу, як він нам являється) та «ноумена» (речі в собі) заклало основу для розуміння обмеженості людського пізнання.

Етика Канта, побудована на понятті обов'язку та категоричного імперативу, залишається найбільш впливовою альтернативою утилітаризму. Кантівське

формулювання категоричного імперативу - «стався до людини як до мети, а не як до засобу» - є філософським серцем сучасної концепції прав людини.

В епоху біоетики та штучного інтелекту кантівський підхід допомагає ставити моральні запобіжники: чи можемо ми використовувати дані людей як ресурс? Чи має ІІ нести відповідальність? Кант нагадує, що мораль не залежить від вигоди, а ґрунтується на універсальному законі.

Кант був одним із перших, хто обґрунтував необхідність міжнародного союзу держав. Його ідея про те, що республіканський устрій (демократія) та міжнародне право можуть зупинити війни, стала прообразом Ліги Націй та ООН.

У часи руйнації міжнародної безпеки ідеї Канта про «світове громадянство» та правовий порядок між державами звучать як ніколи гостро. Кант стверджує, що мир - це не відсутність війни, а встановлений правовий статус.

Кант чітко розмежував те, що ми можемо знати (наука), від того, у що ми можемо лише вірити (релігія, метафізика). Він «обмежив розум, щоб звільнити місце для віри», але зробив це раціонально.

Для сучасної людини це означає інтелектуальну чесність, тобто, визнання того, що наука не може дати відповіді на питання про сенс життя, але й релігія не повинна підміняти собою фізику чи біологію.

Таким чином, спадщина Іммануїла Канта – це не просто сторінка в підручнику історії, а живий інструментарій для розуміння сучасності. Здійснивши перехід від вивчення світу до вивчення можливостей людського розуму, він заклав основи для сучасної науки, демократичного права та гуманістичної етики. Його ідеї про автономію особистості та правовий характер миру залишаються головним запобіжником проти перетворення людини на інструмент, що робить кантіанство актуальним орієнтиром в епоху технологічних та геополітичних викликів.

Цибульський Костянтин Ярославович,
студент механіко-технологічного факультету
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ, ЩО СТВОРИЛА СУЧАСНИЙ СВІТ

Постать Іммануїла Канта займає унікальне місце в інтелектуальній історії людства. Його творчість завершує епоху Просвітництва і закладає фундамент для всієї класичної німецької філософії. Сучасні дослідники розглядають Канта не просто як автора складної системи, а як мислителя, що встановив «правила гри» для сучасної науки, права та етики. Головним досягненням Канта є перехід від догматичного вивчення об'єктів до критичного аналізу можливостей самого людського розуму.

Кант здійснив революцію в епістемології (теорії пізнання), заявивши, що не суб'єкт має пристосовуватися до об'єктів світу, а навпаки - об'єкти повинні відповідати пізнавальним здатностям суб'єкта. Ідея про те, що ми бачимо світ не «таким, як він є» (річ у собі), а таким, яким його структурує наш розум через простір, час та категорії (причинність, субстанція тощо).

Цей підхід став основою для когнітивної психології, нейробіології та квантової фізики, де позиція спостерігача безпосередньо впливає на результат спостереження. Кантівська «критика» сьогодні трансформується у критичне мислення - здатність усвідомлювати межі власного пізнання.

У сучасній етиці Кант залишається головним опонентом утилітаризму (ідеї «найбільшого блага для найбільшої кількості людей»).

Кантівський категоричний імператив – це своєрідна настанова людині діяти так, щоб максима її волі могла стати принципом загального законодавства, є основою сучасної правової свідомості. На думку І.Канта людина ніколи не повинна бути лише засобом для досягнення мети, є філософським фундаментом Загальної декларації прав людини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року.

Особливої актуальності кантівська етика набуває в епоху цифровізації та біотехнологій філософія обов'язку допомагає регулювати питання ШІ, захисту персональних даних та біоетики, наголошуючи на недоторканності людської гідності.

Кант був одним із перших, хто теоретично обґрунтував можливість міжнародного правопорядку. Його трактат «До вічного миру» заклав ідеологічне підґрунтя для створення Ліги Націй та Організації Об'єднаних Націй. В своїй роботі Кант доводив, що демократичні держави менш схильні до воєн одна з одною. Ця теорія «демократичного миру» залишається панівною в сучасній політології.

Важливим аспектом творчості є концепція космополітичного права Канта, яка особливо актуалізується у процесах глобалізації та міжнародної інтеграції сучасності, де права людини стають вищими за кордони держав.

Отже, постать Іммануїла Канта залишається фундаментальною для сучасної цивілізації, оскільки його ідеї вийшли далеко за межі суто філософських дискусій XVIII століття. Здійснивши «коперніканський переворот» у пізнанні, він не лише визначив межі людського розуму, а й заклав етичний та правовий фундамент сучасного світу. Його концепції людської гідності як найвищої цінності та ідея «вічного миру» через міжнародне право сьогодні слугують головним захистом від викликів глобалізації, цифровізації та політичних конфліктів. Кантівська спадщина – це не просто історія думки, а діючий інструментарій для розбудови гуманного та справедливого суспільства.

Дяченко Олександр Андрійович,
*студент механіко-
технологічного факультету*
Науковий керівник: Горбатюк Т. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ У КРИТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА: РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Проблема суб'єкта пізнання є однією з центральних у філософії, адже саме через неї розкривається природа знання, досвіду та свідомості. Особливого значення ця проблема набула у критичній філософії Іммануїл Кант, який здійснив так званий «коперніканський переворот» у теорії пізнання. Його сутність полягає у зміні акценту з об'єкта пізнання на суб'єкт: не свідомість підлаштовується під світ, а світ досвіду формується відповідно до структур свідомості.

У своїй фундаментальній праці Критика чистого розуму Кант вводить поняття трансцендентального суб'єкта як умови можливості будь-якого досвіду. Важливо зазначити, що трансцендентальний суб'єкт не є конкретною людиною чи індивідом у психологічному сенсі. Це радше абстрактна структура свідомості, яка забезпечує упорядкування чуттєвих даних і перетворення їх на осмислений досвід.

Кант розрізняє емпіричний і трансцендентальний рівні суб'єкта. Емпіричний суб'єкт - це людина з її індивідуальними переживаннями, досвідом і психічними станами. Натомість трансцендентальний суб'єкт - це універсальна пізнавальна структура, спільна для всіх раціональних істот. Саме завдяки йому стає можливим об'єктивне знання, оскільки він встановлює однакові умови для сприйняття і мислення.

Одним із ключових елементів концепції є апіорні форми чуттєвості – простір і час. Вони не є властивостями речей самих по собі, а виступають формами, через які суб'єкт сприймає світ. Іншими словами, будь-який досвід людини вже структурований цими формами ще до того, як відбувається безпосереднє сприйняття. Це означає, що ми ніколи не маємо справи з «річчю самою по собі», а лише з явищем, яке постає у межах нашої свідомості.

Не менш важливу роль відіграють категорії розсудку - фундаментальні поняття, за допомогою яких мислення впорядковує досвід. До них належать, зокрема, причинність, єдність, множинність, необхідність тощо. Вони також мають апіорний характер і застосовуються до всіх об'єктів досвіду. Саме через взаємодію чуттєвості та розсудку формується цілісне пізнання.

Центральним поняттям у теорії трансцендентального суб'єкта є «трансцендентальна апперцепція», або «єдність самосвідомості». Вона означає здатність суб'єкта об'єднувати всі свої уявлення в одне цілісне «Я». Без цієї

єдності неможливо було б говорити про досвід як впорядковану систему знань. Таким чином, трансцендентальний суб'єкт виступає не об'єктом пізнання, а умовою його можливості.

У цьому контексті важливо підкреслити, що Кант проводить чітку межу між явищем і «рiччю в собі». Людина здатна пізнавати лише явища, тобто те, що дане у досвіді, тоді як сутність речей залишається недоступною. Це обмеження пізнання водночас відкриває простір для свободи, моралі та віри, що розглядаються у подальших працях мислителя.

Актуальність концепції трансцендентального суб'єкта у сучасному світі є надзвичайно високою. У ХХ-ХХІ століттях проблема суб'єктивності отримала нове звучання у зв'язку з розвитком когнітивних наук, нейрофілософії та штучного інтелекту. Питання про те, що означає бути суб'єктом, чи можлива свідомість поза людським тілом і чи може машина мислити, прямо перегукуються з кантівськими ідеями.

Зокрема, розвиток штучного інтелекту ставить під сумнів традиційне розуміння суб'єкта як виключно людського феномена. Сучасні алгоритми здатні обробляти величезні обсяги інформації, навчатися та навіть імітувати творчість. Проте залишається відкритим питання: чи мають вони ту саму «єдність свідомості», про яку говорив Кант? Без здатності до трансцендентальної апперцепції штучні системи залишаються лише складними інструментами, а не повноцінними суб'єктами пізнання.

Крім того, у цифрову епоху людина дедалі більше взаємодіє з інформаційними потоками, що формують її сприйняття реальності. Соціальні мережі, алгоритми рекомендацій і медіа впливають на те, як ми бачимо світ. У цьому контексті кантівська ідея активної ролі суб'єкта у пізнанні набуває нового значення: важливо не лише отримувати інформацію, а й критично її осмислювати.

Також актуальність ідей Канта простежується у сфері етики та політики. У сучасному світі, який переживає інформаційні війни, маніпуляції та кризу довіри до знань, принципи автономії розуму і критичного мислення стають особливо важливими. Трансцендентальний суб'єкт у цьому сенсі можна розглядати як ідеал раціональної особистості, здатної самостійно формувати судження і не піддаватися зовнішнім впливам.

Отже, концепція трансцендентального суб'єкта, запропонована Кантом, залишається фундаментальною для розуміння природи пізнання. Вона не лише визначає межі людського досвіду, але й відкриває нові перспективи для осмислення сучасних викликів, пов'язаних із розвитком технологій, зміною інформаційного середовища та трансформацією уявлень про людину. Саме тому звернення до критичної філософії Канта є необхідним для формування глибокого і відповідального ставлення до знання у сучасному світі.

Кухар Віталіна Романівна,
*студентка гуманітрано-
педагогічного факультету*
Науковий керівник: Гольцов А. Г.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

ВІД «ДО ВІЧНОГО МИРУ» КАНТА ДО СУЧАСНИХ МИРОТВОРЧИХ МІСІЙ: ЧИ ПРАЦЮЄ ЙОГО МОДЕЛЬ СЬОГОДНІ?

Іммануїл Кант у своєму трактаті «До вічного миру» (1795) заклав філософське підґрунтя для переходу від абстрактних уявлень про відсутність війни до конкретної політико-правової моделі глобального порядку.

В основі кантівської моделі лежать три ключові блоки, які й сьогодні визначають архітектуру міжнародної безпеки. Перший блок – це прелімінарні статті, що містять умови, без дотримання яких мир неможливий. Кант в трактаті категорично забороняв укладати мирні договори з прихованою можливістю майбутньої війни, бо такі угоди є лише тимчасовим припиненням бойових дій, а не справжнім миром [1, с. 93-94], а також наполягав на невторчанні у внутрішній устрій інших держав [1, с. 96]. Особливу увагу філософ приділяв шостій статті, де засуджується використання шпигунів, отруйників і вбивць, називаючи їх пекельними мистецтвами, оскільки такі методи підривають базову довіру, необхідну для будь-якого сталого миру, і перетворюють війну на винищувальну, після якої немає повернення до права [1, с. 96]. Другий блок – остаточні статті, що формулюють позитивну програму: республіканський устрій кожної держави, федералізм вільних держав та право всесвітнього громадянства. Саме республіка, де громадяни самі несуть тягар війни, виступає у філософа гарантом стриманості уряду [1, с. 100], що узгоджується з сучасною теорією «демократичного миру». Третій блок – філософське обґрунтування невідворотності цього процесу. До миру людство підштовхує не стільки моральний вибір, скільки «природа» – через економічну взаємовигоду, виснаження від воєн та дух торгівлі, який несумісний з постійними конфліктами [1, с. 114].

Втілення його ідей у ХХ-ХХІ століттях виявило як актуальність моделі, так і її фундаментальні розриви з реальністю. Створення Ліги Націй, а згодом ООН, є прямою спробою інституціалізувати саме кантівську «федерацію» на засадах добровільного об'єднання суверенних республік [1, с. 102], а не світового уряду, проти якого Кант виступав, побоюючись «бездушної деспотії» [1, с. 113]. Статут ООН, який забороняє агресивну війну, механізми колективної безпеки Ради Безпеки та Міжнародний суд у Гаазі – це юридичне оформлення кантівського положення про необхідність виходу з дикого «природного стану» у відносинах між державами. Більше того, сучасні миротворчі місії, що розташовуються між сторонами для гарантування перемир'я та захисту цивільних, є практичним інструментом для унеможливлення тієї самої «винищувальної війни», яку

німецький філософ вважав абсолютним злом. Однак фундаментальна криза моделі полягає в тому, що «До вічного миру» передбачав універсальне поширення республіканської форми правління та верховенства права, тоді як сучасний світ залишається полем жорсткого суперництва різних політичних режимів та ціннісних систем. Ключовий елемент, повна довіра між державами, і відмови від таємних операцій і шпигунства, натомість сьогодні розвідка стала невід'ємною, хоч і «сірою» зоною міжнародних відносин, яку Кант однозначно засудив би як таку, що «знищує довіру, потрібну для майбутнього миру» [2]. Так само сучасна практика заморожених конфліктів і підготовки до «війни на виснаження» прямо порушує першу прелімінарну статтю про неприпустимість таємних застережень щодо майбутньої війни [1, с. 93].

Отже, кантівська модель не просто працює сьогодні – вона стала непоміченим каркасом сучасного міжнародного права та миротворчості. Сам Кант визнавав, що його трактат є радше регулятивною ідеєю, до якої треба нескінченно наближатися. Збій полягає не в хибності моделі, а у «недостатній республіканізації» світу та свідомому ігноруванні ключових етичних застережень філософа. Сучасні миротворчі місії є не тріумфом вічного миру, а лише тимчасовим технічним механізмом стримування «цвинтарного сценарію», про який Кант попереджав майже 230 років тому. Його спадщина нагадує нам, що без розширення простору права і прозорості у міжнародних справах будь-яка миротворчість ризикує залишитися лише вправним політичним менеджментом, а не кроком до справжнього миру.

Література

1. Kant I. Political writings. Cambridge University Press, 1991. 311 p.
2. Espíndola J., Rodríguez Ramírez J. O. Kant's Spies. Kant-Studien. 2025. Vol. 116, no. 2. P. 149–173. URL: <https://doi.org/10.1515/kant-2025-2005> (дата звернення: 12.04.2026).

Ревенко Дарина Олександрівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Гольцов А. Г.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОСОФІЯ КАНТА І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ПРОБЛЕМА РОЗУМУ, ПІЗНАННЯ ТА МЕЖ МАШИННОГО МИСЛЕННЯ

У сучасному світі стрімкий розвиток штучного інтелекту змушує по-новому осмислювати класичні філософські питання про природу розуму, пізнання та свідомості. Особливо актуальним у цьому контексті є звернення до філософії Іммануїла Канта, яка заклала основи критичного аналізу пізнавальних

можливостей людини. Саме кантівський підхід дозволяє глибше зрозуміти, чи можна вважати штучний інтелект справжнім носієм розуму, чи він залишається лише інструментом обробки інформації.

Перш за все, варто звернутися до гносеології Канта, викладеної у його праці «Критика чистого розуму». Кант здійснює так званий «коперніканський переворот» у філософії, стверджуючи, що не пізнання повинно пристосовуватися до об'єктів, а об'єкти - до форм людського пізнання [1, с. 45-46]. Це означає, що людський розум не є пасивним відображенням реальності, а активно конструює досвід через апіорні форми - простір, час і категорії розсудку [1, с. 79]. Таким чином, пізнання є результатом взаємодії чуттєвості та мислення.

У цьому контексті виникає питання: чи має штучний інтелект аналогічні апіорні структури? Сучасні дослідження вказують, що певні елементи кантівської моделі можуть бути використані для побудови архітектури систем штучного інтелекту. Наприклад, у машинному навчанні можна простежити аналогії з кантівським розподілом між чуттєвістю (вхідні дані) та розсудком (алгоритмічна обробка інформації). Однак ця подібність є лише функціональною, а не сутнісною.

Важливо підкреслити, що, за Кантом, людина пізнає лише явища, але не «речі в собі» [1, с. 114-115]. Це обмеження пізнання має принципове значення для оцінки можливостей штучного інтелекту. Якщо навіть людський розум має межі, то тим більше їх має машина, яка не володіє власною свідомістю чи досвідом. Штучний інтелект оперує символами та статистичними зв'язками, але це не означає, що він «розуміє» зміст цих даних у людському сенсі.

Ще однією важливою складовою кантівської філософії є поняття судження. Для Канта судження є актом, у якому поняття застосовуються до чуттєвого матеріалу [1, с. 134-135]. У випадку штучного інтелекту ми маємо справу з імітацією суджень, але без внутрішнього усвідомлення. Як зазначають сучасні дослідники, навіть якщо система генерує осмислені висловлювання, це не гарантує наявності справжнього розуміння [3, с. 132].

Крім того, Кант розрізняє теоретичний і практичний розум. Теоретичний розум відповідає за пізнання, тоді як практичний - за моральні рішення. У цьому аспекті проблема штучного інтелекту стає ще складнішою. Навіть якщо припустити, що машина здатна до певного рівня пізнання, питання моральної автономії залишається відкритим. За Кантом, моральність передбачає свободу волі та здатність діяти відповідно до категоричного імперативу [2, с. 56-57], що навряд чи може бути реалізовано у машині.

Сучасні дослідження також розглядають штучний інтелект як своєрідне «когнітивне розширення» людини. Це означає, що ШІ не замінює людський розум, а доповнює його, створюючи нові форми взаємодії між людиною і технологіями [3, с. 135]. Проте така взаємодія потребує критичного мислення, щоб уникнути ілюзії розуміння та надмірної залежності від алгоритмів.

Отже, аналіз філософії Канта дозволяє зробити висновок, що штучний інтелект, попри свої значні можливості, не може бути ототожнений із людським розумом. Його функціонування базується на обробці даних, тоді як людське

пізнання має трансцендентальний характер і пов'язане з апіорними структурами свідомості. Водночас кантівська філософія надає цінний інструментарій для осмислення меж і перспектив розвитку штучного інтелекту, а також для формування відповідального ставлення до його використання.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму. Київ: Основи, 2000. 501 с.
2. Кант І. Критика практичного розуму. Київ: Юніверс, 2004. 240 с.
3. Лихацький А., Чорна Л. Штучний інтелект як когнітивне розширення: переосмислення людського знання. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2026. № 68. С. 131-138. URL: <https://fil.nlu.edu.ua/article/view/349837> (дата звернення: 12.04.2026)

Гаркавенко Уляна Віталіївна,
*студентка гуманітрано-
педагогічного факультету*
Науковий керівник: Гольцов А. Г.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЧИ МАЄ ШІ АПІОРНІ ФОРМИ СПОГЛЯДАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО ФЕНОМЕНАЛЬНОГО ДОСВІДУ?

Стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту (ШІ) провокує сучасні філософські дискусії в науковому просторі. Коли великі мовні моделі здатні генерувати зв'язні тексти, розв'язувати логічні задачі, писати програмний код та навіть імітувати емпатію, виникає закономірне питання: чи можна вважати, що машина наділена розумом? Для пошуку ґрунтовної відповіді доцільно звернутися до класичної філософської традиції, зокрема до ідей Іммануїла Канта. Його гносеологія (теорія пізнання) та моральна філософія пропонують чіткі критерії для розмежування істинного розуму суб'єкта та механічної імітації інтелекту.

Згідно з Кантом, людське пізнання не є пасивним віддзеркаленням реальності. У своїй фундаментальній праці «Критика чистого розуму» філософ доводить, що ми розуміємо світ через своєрідний фільтр – людський розсуд. Як зазначається у досліджуваних матеріалах, цей розсуд визначає, яким чином ми досвідчуємо будь-що, і надає йому форми. Усе, що ми сприймаємо, відбувається в часі та просторі, і кожна зміна має причину [1]. Метафорично - це «рожеві окуляри»: якщо ми їх наділи, вони неминуче забарвлять усе наше зорове сприйняття. Філософ розділяє реальність на «ноуменальний світ» (речі самі по собі, які ховаються за очевидним і недоступні нам) та «феноменальний світ» (світ нашого досвіду, який ми можемо досліджувати через свої чуття) [1].

Якщо застосувати цей епістемологічний підхід до архітектури генеративного ШІ, стає очевидним, що машина не має доступу ані до ноуменального, ані до феноменального світів у кантівському розумінні. Штучний інтелект не має органів чуття, він не структурує фізичну реальність через апіорні форми простору і часу. Його «світ» – це виключно абстрактний математичний простір. Генеративна модель не має «розсуду», який би активно формував власний досвід; вона здійснює надзвичайно потужний статистичний аналіз текстів, створених людьми. Таким чином, результати роботи ШІ є лише відлунням людського феноменального досвіду, зафіксованого у мові.

Ще однією ключовою проблемою є здатність до продукування нових знань. Кант досліджував, як можливе «синтетичне знання апіорі» – знання, що відкриває нову істину про світ, але досягається незалежно від досвіду [1]. Він протиставляв його аналітичним твердженням, які є істинними за визначенням і не дають нам нових знань [1]. Генеративний ШІ, попри ілюзію креативності, функціонує переважно в полі аналітичного: він рекомбінує та екстраполює дані зі свого тренувального масиву. ШІ не здатен силою «чистого розуму» відкрити фундаментально нову синтетичну істину поза межами статистичних ймовірностей своєї бази даних.

Проте найяскравіше відмінність між машиною та розумом розкривається через моральну філософію Канта. Для німецького мислителя наявність істинного розуму нерозривно пов'язана з автономією волі та здатністю до свідомого морального вибору. Згідно з Кантом, справжній моральний вчинок здійснюється не під впливом емоцій, природних схильностей чи співчуття, а виключно з почуття обов'язку та поваги до раціонального морального закону. Основою цієї системи є категоричний імператив: людина має керуватися такою максимою (принципом), яку вона хотіла б бачити загальним законом для всіх [2]. Наприклад, Кант наполягав на тому, що брехати не можна за жодних обставин - навіть якщо це брехня для порятунку життя, адже максима брехні не може бути універсалізована [2].

Кант чітко розмежовує людську свідомість і механічну визначеність природи (закони причинності). У тексті підкреслюється ключова теза: «На думку Канта, людьми нас робить те, що, на відміну від інших тварин, ми здатні рефлексувати про свій вибір... Ми були б подібними до машин, якби не могли нічого робити усвідомлено» [2]. Генеративний ШІ є саме такою «машиною» в абсолютному сенсі - він детермінований, запрограмований. Коли мовна модель «відмовляється» генерувати інструкцію зі створення зброї чи ображати користувача, вона робить це не тому, що усвідомила свій моральний обов'язок або застосувала категоричний імператив. Вона діє так виключно тому, що так налаштовані її алгоритми безпеки та обмеження, закладені розробниками.

ШІ не здатен самотійно рефлексувати, встановлювати для себе правила і слідувати їм через раціональну повагу до закону. Бути добрим, за Кантом, це те, чого може досягнути кожна людина через свій вибір. Оскільки ШІ не має автономної волі, він концептуально не може бути моральним суб'єктом.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що з позицій філософії Імануїла Канта генеративний штучний інтелект не наділений розумом. Попри вражаючі

технологічні здібності до імітації людської мови та виконання надскладних аналітичних операцій, ШІ не має апріорних форм споглядання для формування власного феноменального досвіду. Найголовніше ж те, що машина повністю позбавлена свободи волі, здатності до моральної рефлексії та усвідомленого вибору. У кантівському світогляді, генеративний ШІ залишається хоч і надзвичайно складним та «потужним», але все ж лише інструментом, який імітує результати діяльності людського розуму, але за своєю природою ніколи ним не стане.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. та примітки І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000.
2. Ворбертон Н. Коротка історія філософії / пер. з англ. А. Марховської. Київ: Наш Формат, 2023.

Божко Ірина Миколаївна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Гольцов А. Г.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІДЕАЛ МИРУ І РЕАЛЬНІСТЬ КОНФЛІКТІВ: ЧОМУ КАНТІВСЬКА МОДЕЛЬ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ДОСІ НЕ РЕАЛІЗОВАНА

Понад два століття тому Іммануїл Кант у своєму трактаті «До вічного миру» (1795) запропонував модель міжнародних відносин, засновану на дотриманні норм міжнародного договору та діяльності особливої міжнародної організації – федерації суверенних, незалежних і рівноправних держав [1]. Цей проєкт став однією з найвпливовіших концепцій у політичній філософії, однак досі залишається нереалізованим. Чому ж така приваблива своєю логічністю та гуманністю модель не втілилася в життя?

Ключові принципи кантівської «формули миру»: республіканізм, федералізм та космополітичне громадянство [3]. Філософ був переконаний, що держави з республіканським (тобто правовим) устроєм, де питання війни та миру вирішують громадяни, які несуть за це відповідальність, будуть схильні до мирного співіснування. Він стверджував, що «вічний мир, який буде закріплений мирними договорами..., є не порожня ідея, а завдання, яке поступово буде реалізоване». Однак історія XX-XXI століть засвідчила, що прогрес у напрямку миру аж ніяк не є автоматичним.

Перша фундаментальна перешкода – проблема «міжнародної анархії». На відміну від внутрішньодержавних відносин, де існує верховна влада, здатна примусити до дотримання законів, на міжнародній арені такої влади немає.

Сучасні міжнародні організації, зокрема ООН, не мають достатніх механізмів примусу до миру, що особливо наочно підтвердила неспроможність Ради Безпеки ООН запобігти або зупинити російсько-українську війну, яка остаточно зруйнувала надію людства на можливість збереження міцного миру [2].

Друга суперечність полягає в невідповідності внутрішнього устрою більшості держав кантівському ідеалу республіканізму. Навіть у демократичних країнах громадська думка не завжди є миролюбною, а інституційні механізми часто виявляються неефективними. Більше того, теорія демократичного миру, яка виросла з кантівської концепції, зазнала серйозної критики після того, як демократичний регрес відбувся навіть у ядрі «сепаратного миру», який ця теорія постулювала між демократіями.

Третя проблема – надмірний оптимізм Канта щодо «природного» просування світової історії до вічного миру. Критики зазначають, що в різні епохи були різні спроби встановлення миру на досить великих геополітичних просторах. Це відбувалося шляхом встановлення певних світових порядків у формі імперій або інших системних об'єднань, але з обов'язковою наявністю внутрішньосистемного ядра, політичного гегемона. Натомість історія свідчить, що в різні епохи були різні спроби встановлення миру на великих геополітичних просторах, але вони відбувалися шляхом встановлення світових порядків у формі імперій або інших системних об'єднань з обов'язковою наявністю внутрішньосистемного ядра, політичного гегемона [2].

Сьогоднішня геополітична реальність є майже дзеркальним відображенням того, що Кант засуджував. Російсько-українська війна стала прямим порушенням принципу невтручання у політичний устрій інших держав, що є одним з наріжних каменів кантівської моделі. Утопічність моделі «Вічного миру» стає явною, коли ми спостерігаємо реальну ситуацію на місцевому рівні. Ескалація конфліктів на Близькому Сході також демонструє, що реалізація кантівського ідеалу стикається з нерозв'язними суперечностями – релігійними, етнічними, територіальними – які не піддаються простому правовому регулюванню.

Однак це не означає, що кантівська модель є безплідною утопією. Як слушно зазначають дослідники, головною перспективою наукового дослідження теоретичної спадщини Канта є осмислення в нових реаліях ХХІ століття тих умов, які вже створені і які потрібно створювати чи змінювати, вдосконалювати для закріплення мирного співжиття народів та держав. Кант прийшов до парадоксального для ХVІІІ століття і надзвичайно актуального для ХХІ-го висновку: «або вічний мир буде досягнутий у дійсності, або він настане на кладовищі людства». Сьогодні, коли загроза ядерної війни знову стала реальною, ці слова набувають буквального сенсу. Кантівське миротворче наслідування з, здавалося б, безнадійної утопії перетворилося на теорію, що намітила шлях до рятівної необхідності.

Література

1. Іммануїл Кант. До вічного миру. // База даних: «Хрестоматія для лінивих. Політологія». URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/>

2. Попков В.В., Хамід Фуад. Концепція "Вічного миру" як предмет світ-системного аналізу та китайська точка зору. Одеса. Політичне життя, 2024. С. 149-155. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/14895>

3. Попов В. Чи був Кант наївним пацифістом? (філософські міркування та тлі російсько-української війни). Вінниця. Видавництво ВД «Академперіодика», 2024. С. 38-55 URL: <https://doi.org/10.15407/fd2024.02.038>

Йосипенко Анастасія Анатоліївна,
*студентка гуманітрано-
педагогічного факультету*
Науковий керівник: Гольцов А. Г.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

КАНТІВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Сучасні збройні конфлікти дедалі частіше супроводжуються масштабними гуманітарними кризами, що проявляються у масових порушеннях прав цивільного населення, примусових переміщеннях і руйнуванні критичної інфраструктури. У цих умовах міжнародне гуманітарне право виконує стримувальну функцію, встановлюючи стандарти поведінки під час війни.

Філософською основою таких обмежень значною мірою виступає концепція людської гідності Іммануїла Канта. Він стверджував, що людина є «метою самою по собі», а не лише засобом досягнення чужих цілей [1]. Це положення має не абстрактний, а безпосередній нормативний зміст: воно забороняє використання людини як інструмента політичного чи військового тиску. Іншими словами, людська гідність є абсолютною і не може бути обмежена навіть в умовах війни.

Зміст цієї ідеї полягає в забороні інструменталізації людини: жодні політичні, військові чи стратегічні цілі не можуть виправдовувати використання людини лише як засобу. Це стосується, зокрема, таких практик, як використання цивільного населення як «живого щита», катування військовополонених з метою отримання інформації або примусове переміщення людей для досягнення військових переваг. Усі ці дії прямо суперечать кантівському принципу, оскільки зводять людину до функції інструмента.

Важливо підкреслити, що у Канта ця норма має не лише моральний, а й універсальний характер: вона повинна діяти як загальне правило для всіх. Саме тому вона стала підґрунтям для формування сучасних правових норм, які встановлюють безумовні заборони навіть у найекстремальніших умовах.

Ідея гідності отримала чітке закріплення у міжнародно-правових актах. Зокрема, у ст. 1 Загальної декларації прав людини зазначено: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» [3]. Саме ця

формула стала універсальним орієнтиром для подальшого розвитку як прав людини, так і норм міжнародного гуманітарного права.

На практиці значення цих принципів особливо проявляється у конкретних конфліктах. Наприклад, під час війни в Сирії неодноразово фіксувалися випадки атак на цивільні об'єкти та використання заборонених методів ведення війни. Подібні дії прямо суперечать ідеї невід'ємної гідності людини. Аналогічно, у контексті російсько-української війни актуальними є питання захисту цивільного населення, поводження з військовополоненими та заборони катувань.

Міжнародне гуманітарне право містить чіткі норми, що обмежують засоби і методи ведення війни. Йдеться, зокрема, про принцип розрізнення між комбатантами і цивільними, заборону невибіркових атак, а також обов'язок гуманного поводження з полоненими. Усі ці положення логічно впливають із кантівської тези про те, що людина не може втрачати свою гідність навіть у воєнний час.

Окрему увагу заслуговує концепція «вічного миру», у якій Кант обґрунтовував необхідність побудови міжнародного порядку на основі права, а не сили [2]. Ідея створення союзу держав, що дотримуються спільних норм, сьогодні частково реалізована через міжнародні організації, однак її повне втілення залишається недосяжним.

Водночас реальна практика міжнародних відносин демонструє системні відхилення від цих норм. Держави часто виправдовують порушення гуманітарного права міркуваннями безпеки або політичної доцільності. У такому контексті кантівська етика виконує критичну функцію, дозволяючи оцінювати подібні дії як неправомірні, навіть якщо вони фактично відбуваються.

Отже, кантівська концепція людської гідності є не лише філософською теорією, а й практичним підґрунтям сучасного міжнародного гуманітарного права. Вона дозволяє не тільки формулювати норми, а й оцінювати конкретні гуманітарні конфлікти, визначаючи межі допустимої поведінки під час війни.

Література

1. Кант І. Основи метафізики моралі / пер. з нім. Київ : Юніверс, 2004.
2. Кант І. До вічного миру / пер. з нім. Київ : Юніверс, 2001.
3. Universal Declaration of Human Rights <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Вансаровська Катерина Тимурівна,
*студентка гуманітрово-
педагогічного факультету*
Науковий керівник: Гольцов А. Г.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КОНЦЕПЦІЯ ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА У ІМАННУЇЛА КАНТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Філософія Іммануїла Канта стала одним із найважливіших поворотних моментів у розвитку європейської думки, адже саме він здійснив так званий «коперніканський переворот» у теорії пізнання. Якщо до Канта вважалося, що пізнання повинно підлаштовуватися під об'єкти, то він доводив протилежне: об'єкти досвіду конститууються відповідно до структур свідомості [5, с.23]. У цьому контексті центральним поняттям його філософії стає трансцендентний суб'єкт.

Трансцендентний суб'єкт у Канта не є конкретною людиною або предметом. Це скоріше умова можливості будь-якого досвіду як такого. Як зазначає сам філософ, він не є суб'єктом пізнання, а виступає як носій апіорних форм мислення, які передують будь-якому досвіду [5, с.145]. Іншими словами, трансцендентальний суб'єкт – це структура свідомості, яка забезпечує впорядкованість і цілісність нашого сприйняття світу. Саме завдяки йому різноманітні чуттєві дані поєднуються в єдиний досвід через процес синтезу.

Кант наголошує, що пізнання не є пасивним відображенням реальності. Навпаки, свідомість активно організовує чуттєві дані, використовуючи певні апіорні форми. До них належать простір і час як форми чуттєвості, а також категорії розуміння – основні поняття, за допомогою яких ми мислимо про світ, такі як причинність чи субстанція. Саме завдяки цим формам досвід набуває порядку, а не залишається хаотичним набором вражень. Це можна порівняти з роботою алгоритмів: як програма структурує дані, так і людська свідомість «обробляє» інформацію, перетворюючи її на осмислений досвід.

Однією з ключових характеристик цієї структури є здатність до синтезу. Саме завдяки діяльності свідомості різні сенсорні дані об'єднуються в єдиний досвід. Без цього синтезу, як наголошує філософ, сприйняття було б хаотичним і не мало б логічної єдності. У цьому контексті особливу роль відіграє поняття трансцендентальної апперцепції. Кант формулює фундаментальний принцип: «Я думаю, що вона повинна бути здатною супроводжувати всі мої уявлення» [5, с. 177]. Це означає, що будь-яке уявлення належить до єдиної свідомості, яка об'єднує їх у цілісну систему.

Розкриваючи структуру пізнання, Кант також вводить таке поняття як апіорні апіорні форми чуттєвості простору і часу, а також категорій розсудку. Саме вони забезпечують можливість впорядкування досвіду і формування

знання. Без цих форм, за його словами, досвід був би «сліпим», тобто позбавленим змістовної організації [5, с.110].

Також пароводиться розмежування між трансцендентальним та емпіричним суб'єктами. Емпіричний суб'єкт – це людина як об'єкт психологічного чи наукового дослідження. Натомість трансцендентальний суб'єкт не має емпіричного змісту і не може бути предметом спостереження. Він є лише функцією єдності мислення, яка лежить в основі будь-якого пізнання. На мою думку, таке розмежування має важливу задачу через те, що дозволяє відокремити наукове дослідження людини від філософського аналізу умов пізнання, які не можуть бути зведені до емпіричності.

Подальший розвиток цієї ідеї можна простежити у філософії наступних мислителів. Зокрема, Йоганн Готліб Фіхте розвиває кантівську концепцію, надаючи суб'єкту ще активнішу роль, стверджуючи, що «Я» є основою всієї реальності [1, с. 45]. У феноменології Едмунда Гуссерля трансцендентальний суб'єкт постає як джерело конституювання значень і сенсу у свідомості [4]. Водночас Мартін Гайдеггер критикує Канта, вважаючи, що його підхід є надто абстрактним і не враховує конкретного людського існування [3].

У сучасному світі концепція трансцендентального суб'єкта не втратила своєї актуальності, хоча й набула нових інтерпретацій. У когнітивній науці дослідження механізмів мислення та сприйняття перегукуються з кантівською ідеєю апріорних структур, що організують досвід. Крім того, у сучасній філософії значна увага приділяється соціальній обумовленості суб'єкта.

Наприклад, Мішель Фуко розглядає суб'єкта як результат історичних та культурних практик, а не як щось задалегідь дане [2]. На відміну від Канта, який шукав універсальні структури свідомості, Мішель Фуко показує, що уявлення про суб'єкта змінюються залежно від історичного контексту. Це свідчить про ускладнення розуміння природи людини у сучасній філософії.

На мою думку, концепція трансцендентального суб'єкта залишається актуальною, оскільки вона дає зрозуміти те, що пізнання не є простим відображенням реальності, а складним процесом її конструювання. У сучасному світі, де інформація є надлишковою і часто суперечливою, ця ідея набуває особливого значення. Незважаючи на подальші інтерпретації та критику, ця концепція залишається важливою і в сучасному світі, оскільки вона лежить в основі багатьох досліджень свідомості, пізнання та природи людського мислення.

Література

1. Фіхте Й.Г. Основи всього науковчення. – К.: Юніверс, 2000. – 280 с.
2. Фуко М. Наглядати і карати. – К.: Основи, 1998. – 392 с.
3. Гайдеггер М. Буття і час. – Харків: Фоліо, 2003. – 450 с.
4. Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології. – К.: Либідь, 2001. – 320 с.
5. Кант І. Критика чистого розуму. – Київ: Основи, 2000. – 531 с.

Бабаян Яків Юрійович,
*студент факультет
ветеринарної медицини*
Науковий керівник: Супрун А. Г.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

ЕТИКА І. КАНТА І ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ ТА ПАРАДИГМАХ СУЧАСНОСТІ

У ХХІ столітті людство зіткнулося з безпрецедентними викликами: від етичних дилем штучного інтелекту та біотехнологій до глобальних воєнних конфліктів і кліматичної кризи. У цій "цивілізації ризику" традиційні прагматичні підходи часто виявляються неспроможними дати відповідь на питання про збереження людської сутності. Саме тому філософська спадщина Іммануїла Канта переживає ренесанс. Його етика обов'язку (деонтологія) пропонує не просто правила поведінки, а фундаментальний ціннісний каркас, який ставить гідність людини вище за економічну доцільність чи технологічний прогрес.

Центральний принцип Канта – категоричний імператив – стверджує, що людина має безумовну гідність. У сучасну епоху «капіталізму даних», де особистість часто перетворюється на цифровий профіль або об'єкт маркетингу, Кант нагадує: жодна мета (економічна вигода чи державний інтерес) не виправдовує використання людини як інструменту. Це фундамент сучасної біоетики та захисту прав людини.

Сучасний виклик – передача права вибору алгоритмам (ШІ). За Кантом, мораль можлива лише там, де є свобода і розумна воля. Оскільки ШІ не має волі, він не може бути морально відповідальним. Це віддзеркалюється у сучасній парадигмі «відповідального ШІ», де кінцеве рішення та етична відповідальність завжди мають залишатися за людиною.

Трактат Канта «До вічного миру» сьогодні є основою міжнародного права. Його ідея про те, що мир між народами – це не просто відсутність війни, а юридичний обов'язок, прямо віддзеркалюється у статуті ООН. У часи руйнації світового порядку кантівський заклик до створення міцних міждержавних союзів на основі права, а не сили, звучить як єдиний шлях до виживання цивілізації.

Хоча Кант писав про людей, його принцип універсалізації («май таку максимум, яка могла б стати загальним законом») сьогодні трансформується в екологічну етику. Ми не маємо права діяти так, щоб наші звички споживання унеможливили життя майбутніх поколінь.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що етика Іммануїла Канта в сучасних реаліях перестає бути просто кабінетною теорією і перетворюється на дієву стратегію виживання людства. Її актуальність зумовлена тим, що вона пропонує

твердий ціннісний фундамент там, де прагматизм та утилітаризм пасують перед складністю глобальних викликів. Кантівське віддзеркалення у сучасності проявляється в утвердженні пріоритету людської гідності над технологічною доцільністю, у вимозі відповідальності за розвиток штучного інтелекту та в обґрунтуванні необхідності правового міжнародного порядку.

Головний урок кантівської спадщини для сучасної людини полягає в тому, що прогрес цивілізації неможливий без прогресу морального. Автономія волі та категоричний імператив залишаються тими орієнтирами, що дозволяють особистості зберігати суб'єктність у добу глобальних маніпуляцій. Отже, етика обов'язку сьогодні – це не обмеження свободи, а єдина умова її збереження, що робить філософію Канта фундаментальною парадигмою для майбутнього розвитку гуманістичного суспільства.

Література

1. Кант І. Критика практичного розуму. / Пер. з нім. І. Хоменка. – К.: Юніверс, 2004. – 240 с. (Фундаментальна праця про моральний закон).
2. Кант І. Основи метафізики моральності. / Пер. з нім. А. Онишка. – К.: Альтерпрес, 1999. – 136 с. (Тут сформульовано категоричний імператив).
3. Кант І. До вічного миру. / Пер. з нім. – К.: Основи, 1995. – 112 с. (Основа для міжнародного права та сучасної безпеки).
4. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К.: Лібра, 1999. – 488 с. (Аналіз Канта в контексті сучасної української філософської думки).
5. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. / Пер. з нім. – К.: Лібра, 2001. – 400 с. (Ключова праця про те, як етика Канта працює в екології та технологіях).

Богущ Тетяна Василівна,
*студентка факультету тваринництва
та водних біоресурсів
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

АПРІОРНІ ФОРМИ ЧУТТЄВОСТІ ТА ЦИФРОВА РЕАЛЬНІСТЬ: КАНТІВСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ГЕНЕРАТИВНІ ЗДАТНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасний розвиток генеративного штучного інтелекту ставить питання про природу мислення і пізнання. Системи, здатні створювати тексти, зображення чи програмний код, дедалі частіше сприймаються як носії певної форми інтелекту. Саме тому актуальним є звернення до філософії Іммануїла Канта, зокрема до його трансцендентальної аналітики, яка пояснює умови можливості пізнання. [3]

У «Критиці чистого розуму» Кант розрізняє чуттєвість і розум. Чуттєвість дає матеріал пізнання, а розум упорядковує його за допомогою категорій. Кант підкреслював, що «думки без змісту порожні, а споглядання без понять сліпі» [2]. Отже, пізнання виникає лише тоді, коли досвід поєднується з діяльністю мислення.

На перший погляд, генеративний ШІ також працює з інформацією та створює нові сенси. Проте виникає питання: чи є це справжнім пізнанням? З позиції Канта - ні. Штучний інтелект не мислить у власному значенні цього слова, а лише обробляє дані та відтворює мовні закономірності [4].

Трансцендентальна аналітика Канта ґрунтується на ідеї апріорних категорій розуму: причинності, єдності, необхідності, можливості тощо. Ці категорії не походять із досвіду, а навпаки, роблять досвід можливим [1]. Людина не просто сприймає світ, а активно конструює його у своїй свідомості.

Генеративний ШІ не має власних апріорних категорій. Його «знання» формується лише на основі статистичного аналізу великих масивів текстів. Якщо людина осмислює нові явища через причинність або необхідність, то машина лише обирає найбільш імовірне продовження фрази. Тому ШІ імітує результат мислення, але не сам процес розуміння [3].

Кант також наголошував на важливості «трансцендентальної єдності апперцепції» – здатності людини усвідомлювати себе як єдиного суб'єкта пізнання [2]. Саме тому людина може сказати: «Я мислю». Машина не має такого «Я», адже вона не володіє самосвідомістю, а лише виконує алгоритми.

Разом із тим штучний інтелект не слід розглядати лише негативно. Він може бути ефективним інструментом для обробки, систематизації та узагальнення інформації. У цьому сенсі ШІ не замінює людський розум, а лише розширює його можливості [4].

Отже, з погляду філософії Канта, сучасний генеративний штучний інтелект не має розуму, оскільки не володіє самосвідомістю, апріорними категоріями та єдністю досвіду. Проте він може виступати потужним засобом людської пізнавальної діяльності. Тому головне питання сьогодні полягає не в тому, чи може машина мислити, а в тому, як людина повинна використовувати ці технології відповідально.

Література

1. Асмус В. Ф. Иммануїл Кант. – Київ: Вища школа, 2002. – 315 с.
2. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. І. Бурковського. – Київ: Юніверс, 2000. – 504 с.
3. Флоріді Л. Четверта революція. Як інфосфера змінює людську реальність. – Київ: ArtHuss, 2022. – 312 с.
4. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. – Oxford: Oxford University Press, 2014. – 352 p.

Каменчук Ангеліна Русланівна
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПІЗНАННЯ ЯК КОНСТРУЮВАННЯ: ВІД ІДЕЙ І. КАНТА ДО СУЧАСНИХ AI-МОДЕЛЕЙ

Пізнання як конструювання формується в межах філософського регулювання пізнавальних відносин, що виникають у процесі створення, оброблення, зберігання, поширення та використання знань. Сфера пізнавальних відносин охоплює діяльність філософів, науковців, установ, організацій і громадян, які здійснюють обмін ідеями у різних формах. Поширення цифрових технологій і штучного інтелекту спричинило суттєве збільшення обсягів даних, що циркулюють в електронних системах, мережах зв'язку та інформаційних ресурсах сучасного суспільства. Функціонування сучасного пізнання пов'язане з використанням комп'ютерних систем, автоматизованих баз даних, нейронних мереж і телекомунікаційних платформ.

Філософська думка встановлює відповідальність за розуміння меж пізнавальних процесів, обмежує претензії на абсолютне знання та спрямована на осмислення активної ролі суб'єкта в конструюванні реальності. Теоретичне закріплення відповідних ідей пов'язане з необхідністю забезпечення стабільності пізнавальної інфраструктури людського розуму. Пізнавальні ресурси наукових установ, освітніх платформ, дослідницьких центрів та інших суб'єктів пізнання містять значні масиви даних, використання яких пов'язане з управлінською діяльністю, науковими операціями, статистичним обліком і комунікаціями [4].

Розвиток комп'ютерних технологій призвів до появи нових способів конструювання знань у сфері пізнання. Застосування спеціалізованого програмного забезпечення, використання віддаленого доступу до нейронних мереж, створення генеративних моделей і застосування технічних засобів для моделювання когнітивних процесів формують нові ризики та можливості для пізнавальних ресурсів. Комп'ютерні мережі об'єднують значну кількість користувачів, серед яких перебувають наукові установи, комерційні структури та приватні особи. Порушення правил використання пізнавальних систем або втручання у їхню роботу може спричинити викривлення знань, пошкодження концептуальних моделей або блокування функціонування окремих інформаційних ресурсів [5].

Система філософсько-епістемологічної охорони пізнання як конструювання охоплює комплекс ідей, спрямованих на захист пізнавальних відносин у сфері використання знань. Філософська традиція визначає перелік підходів, які

визначаються ключовими у сфері конструювання реальності. До таких підходів належать трансцендентальний ідеалізм Канта, конструктивізм, епістемологічний конструктивізм, а також сучасні моделі штучного інтелекту, що конструюють знання з даних [2; 6]. Наявність відповідних ідей пов'язана з необхідністю встановлення філософських меж використання пізнавальних ресурсів.

Значна частина пізнавальних процесів функціонує у межах глобальних телекомунікаційних мереж. Мережеві технології формують умови для швидкого поширення знань між різними країнами та континентами. Передавання даних здійснюється через сервери, канали зв'язку, мережеві вузли та інші технічні елементи інформаційної інфраструктури. Використання мережевих технологій створює умови для виникнення транскордонних пізнавальних процесів, пов'язаних із конструюванням знань штучним інтелектом [1].

Функціонування наукових і освітніх пізнавальних ресурсів пов'язане з обробленням значних обсягів даних, що містять теоретичну, емпіричну або іншу інформацію з обмеженим доступом. Робота наукових реєстрів, електронних систем документообігу, інформаційних баз даних здійснюється з використанням автоматизованих систем. Доступ до таких ресурсів регулюється спеціальними правилами, які визначають порядок використання знань. Порушення встановленого порядку доступу або використання пізнавальних ресурсів може спричинити незаконне отримання відомостей, що використовуються у науковому управлінні, освітніх операціях або адміністративних процедурах [7].

Пізнання як конструювання пов'язане з функціонуванням критичної інфраструктури знань, до якої належать наукові системи, освітні мережі, інформаційні платформи та інші об'єкти, діяльність яких забезпечує функціонування суспільства. Значна частина таких об'єктів керується автоматизованими системами управління, що здійснюють оброблення інформації у режимі реального часу. Порушення роботи таких систем може вплинути на процеси наукового пізнання, освітніх комунікацій або функціонування систем штучного інтелекту [5]. У межах філософської традиції встановлюється межі конструювання реальності суб'єктом і моделями AI.

Застосування філософсько-епістемологічних ідей у сфері пізнання передбачає встановлення обставин, пов'язаних із конструюванням знань у цифровому середовищі. Аналіз пізнавальних процесів у сфері штучного інтелекту пов'язаний з використанням електронних даних, аналізом цифрових слідів та дослідженням технічних характеристик нейронних мереж. Проведення відповідних досліджень потребує використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій, телекомунікаційних систем і програмного забезпечення [5]. У межах філософського аналізу здійснюється вивчення електронних носіїв інформації, мережевих журналів, серверних записів і програмних кодів.

Формування філософського механізму розуміння пізнання відбувається з урахуванням змін, що відбуваються у сфері цифрових комунікацій. Збільшення кількості користувачів мережі Інтернет, поширення хмарних технологій, використання мобільних пристроїв і розвиток генеративних AI-моделей створюють нові форми пізнавальної взаємодії. Обмін знаннями між

користувачами здійснюється через соціальні мережі, електронні платформи, системи дистанційного навчання та інші інформаційні ресурси. Використання таких технологій формує нові умови для виникнення пізнавальних процесів, пов'язаних із конструюванням реальності штучним інтелектом [3].

Філософсько-епістемологічна охорона пізнання як конструювання охоплює діяльність наукових шкіл, спрямовану на виявлення, аналіз та осмислення процесів у сфері пізнавальних технологій. До такої діяльності належить проведення теоретичних досліджень, аналіз інформаційних ресурсів, дослідження технічних систем і встановлення принципів конструювання знань. Виявлення особливостей пізнавальних процесів у сфері штучного інтелекту здійснюється із використанням спеціалізованих методів, програмних комплексів і методів цифрового аналізу [3]. У процесі дослідження вивчаються електронні носії інформації, програмне забезпечення, мережеві ресурси та інші елементи пізнавальної інфраструктури.

Отже, філософсько-епістемологічні ідеї, спрямовані на охорону пізнання як конструювання, виконують функцію регулювання пізнавальних відносин у сфері використання знань. Дія таких ідей поширюється на різні види пізнавальних процесів, що пов'язані з використанням класичних філософських моделей, телекомунікаційних мереж і сучасних AI-моделей. Філософське регулювання у зазначеній сфері передбачає встановлення меж конструювання реальності від І. Канта до генеративних моделей штучного інтелекту. Формування системи розуміння пізнання як конструювання відбувається з урахуванням розвитку інформаційних технологій, розширення цифрових комунікацій та збільшення обсягів даних, що використовуються у різних сферах суспільного життя.

Література

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Пер. з фр. – К.: Основи, 2004. 240 с.
2. Глазерсфельд Е. фон. Радикальний конструктивізм: шлях пізнання (вибрані праці з теорії пізнання, педагогіки та етики) / Пер. з англ. – К.: Видавництво «Академія», 2018. 312 с.
3. Горбань О. М. Пізнання як конструювання: від трансцендентального ідеалізму Канта до когнітивних моделей штучного інтелекту // Філософія і космос. 2024. № 1 (32). С. 45–62.
4. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. Д. Михалевського. – К.: Юніверс, 2000. 592 с.
5. Chollet F. The Limitations of Deep Learning // On the Measure of Intelligence. 2019. URL: <https://arxiv.org/abs/1911.01547> (дата звернення: 18.04.2026).
6. Floridi L. The Philosophy of Information. Oxford: Oxford University Press, 2011.
7. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach, 1995. 946 с.

Каленюк Вікторія Володимирівна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНТЕГРАЦІЯ КАНТІВСЬКОЇ ЕТИКИ ТА ГНОСЕОЛОГІЇ У ФІЛОСОФІЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Кантівська гносеологія, викладена в «Критиці чистого розуму», пропонує трансцендентальний ідеалізм, згідно з яким простір, час та категорії розсудку є апіорними формами, що структурують будь-який можливий досвід, роблячи його синтетичним і водночас необхідним. У філософії штучного інтелекту це означає, що сучасні нейронні мережі, навіть найскладніші моделі глибокого навчання, працюють виключно в сфері феноменів – емпіричних даних, кореляцій і статистичних закономірностей, – без справжнього доступу до ноуменального світу речей у собі. ШІ не здатен здійснювати синтетичні апіорні судження незалежно від досвіду, оскільки його «пізнання» є суто емпіричним і детермінованим тренувальними даними, а не трансцендентальною єдністю апперцепції, яка у Канта забезпечує єдність свідомості. Тому ШІ, на відміну від людського розуму, не може встановлювати умови можливості досвіду; він лише моделює явища, не досягаючи рівня трансцендентальної логіки, що обмежує його здатність до справжнього розуміння причинності чи об'єктивної реальності поза даними [3].

Ця гносеологічна межа безпосередньо впливає на етичну сферу. Кантівська етика, заснована на категоричному імперативі, вимагає автономії волі – здатності розуму законодавчо встановлювати моральні правила незалежно від схильностей чи гіпотетичних імперативів. У контексті ШІ це означає, що програмування моральних принципів у машини не може перетворити їх на справжніх моральних агентів, оскільки ШІ позбавлений трансцендентальної свободи волі та здатності вибору.

Машина діє за детермінованими алгоритмами або ймовірнісними моделями, виконуючи «обов'язок» лише як запрограмовану функцію, а не як результат автономного морального законодавства. Спроби імплементувати категоричний імператив у формі деонтичної логіки призводять лише до утилітаристського імітаційного етичного перформансу, а не до справжньої кантівської моральності. ШІ не може «бажати» універсальності закону, бо позбавлений волі як *causa sui*.

Інтеграція кантівських принципів у філософію ШІ пропонує деонтологічну альтернативу переважно утилітаристським підходам до alignment problem. Категоричний імператив забезпечує універсалізацію правил поведінки ШІ, вимагаючи, щоб максима дій системи могла стати законом для всіх раціональних істот без суперечності [4].

Формула людства забороняє використовувати людей як інструменти для оптимізації метрик, навіть якщо це дає максимальну корисність. У військових

автономних системах чи алгоритмах соціального кредитування це означає, що ШІ не може ігнорувати гідність людини, перетворюючи її на об'єкт даних. Кантівська етика акцентує відповідальність розробників: саме людина, як автономний моральний агент, повинна закладати універсальні правила, оскільки машина не здатна до рефлексії над власними максимами [1].

Гносеологічний аспект посилює етичні висновки, оскільки ШІ обмежений феноменальним рівнем, його «моральні» рішення завжди є лише моделюванням людських суджень, а не справжнім пізнанням моральної реальності. Трансцендентальна апперцепція, яка у Канта є необхідною умовою єдності досвіду та моральної свідомості, у ШІ відсутня. Тому навіть передові моделі можуть імітувати моральне міркування через статистичні патерни, але не здатні до практичного розуму, що вимагає свободи від чуттєвих детермінацій. Це ставить під сумнів можливість створення «кантівських машин»: машина може виконувати правила, але не може їх законодавчо встановлювати чи порушувати з власної волі. Замість цього пропонується гібридний підхід – «утилітаристський кантівський перформер», де ШІ діє за деонтологічними фільтрами під контролем людини, забезпечуючи повагу до гідності без ілюзії машинної автономії. [3]

Подальша інтеграція вимагає переосмислення онтології ШІ через кантівську призму. ШІ не є «іншим розумом», а лише розширенням людського розсудку в емпіричній сфері. Гносеологічні межі (відсутність синтетичних апріорних суджень) і етичні вимоги (автономія як передумова моральності) разом вказують, що ШІ повинен залишатися інструментом, а не суб'єктом права чи моралі. Лише за таких умов філософія штучного інтелекту уникає антропоморфізму і зберігає людську гідність як центр нормотворення [2].

Кантівський підхід таким чином пропонує не просто етичні гайдлайни, а фундаментальну рамку для обмеження технологічного розвитку межами людського розуму та волі, запобігаючи ризикам, пов'язаним із делегуванням моральних рішень недетермінованим системам

Література

1. Горлач М.І., Кремень В.Г., Ніколаєнко С.М., Требін М.П. та ін. Основи філософських знань: Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: Підручник. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 1028 с.
2. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Філософія: Підручник. – Харків: Право, 2013. – 432 с.
3. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. – Київ: Юніверс, 2000. – 504 с.
4. Єрмоленко А. Філософія Канта і виклики сучасності // Філософська думка. – 2024. – № 2. – С. 7– 29.

Космінська Катерина Сергіївна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ КАНТІВСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ КОНФЛІКТІВ

Сучасні гуманітарні конфлікти зумовлюють необхідність перегляду фундаментальних основ міжнародного правопорядку. У контексті рестаблізації насильства як інструменту глобальної політики, філософська спадщина Іммануїла Канта перетворюється з теоретичної метафізики на імперативний нормативний орієнтир. Кантівська філософія пропонує методологічну рамку для оцінки дій суб'єктів міжнародного права, обґрунтовуючи пріоритетність «політики принципів» над «політикою сили» [1].

Центральним елементом цієї етико-правової системи є категоричний імператив, згідно з яким людина завжди має розглядатися як мета і ніколи – лише як засіб. Сучасні воєнні злочини, зокрема використання цивільних осіб як «живих щитів» або інструментів геополітичного тиску, є деструктивним запереченням цього принципу. З позицій кантівського підходу, жодна стратегічна доцільність чи державний інтерес не можуть слугувати виправданням для порушення гідності особистості. Це унеможливорює легітимізацію насильства, що ігнорує фундаментальну цінність людського життя [2].

Питання міжнародної безпеки І. Кант концептуалізував у трактаті «До вічного миру». Його ідея «федерації вільних держав» сьогодні набуває особливої релевантності. Криза сучасних міжнародних інституцій, що виявилися неспроможними протидіяти агресії авторитарних режимів, підтверджує тезу філософа: сталий мир неможливий без республіканського (демократичного) устрою держав. Оскільки збройна агресія переважно ініціюється режимами, позбавленими внутрішньої підзвітності, розповсюдження правової культури та демократичних стандартів постає як превентивна умова глобальної безпеки. Міжнародні угоди, позбавлені механізмів внутрішнього правового обмеження влади, мають характер лише тимчасових перемир'їв [3].

Важливою складовою є космополітичне право, зокрема право на гостинність (*Hospitalität*), яке є теоретичним підґрунтям для розв'язання міграційних криз. І. Кант стверджував, що кожна особа має право не бути об'єктом ворожості на іноземній території. У сучасних реаліях це означає, що надання притулку біженцям є не актом приватної доброчинності, а безпосереднім обов'язком правової держави. Відмова у допомозі особам, що потребують захисту/біженцям, продиктована національним егоїзмом, веде до ерозії міжнародного порядку, що руйнує саму ідею спільного простору людства.

В умовах епохи «постправди» особливого значення набуває роль розуму. Кантівський заклик «*Sapere aude!*» (май сміливість користуватися власним розумом) постає дієвим інструментом інтелектуального самозахисту. Інформаційні війни, спрямовані на дегуманізацію ворога, вимагають від індивіда здатності до критичного мислення та публічного використання розуму. Без цієї інтелектуальної автономії суспільство стає співучасником злочинів, оскільки легко піддається маніпуляціям, що виправдовують насильство [4]. Актуальність І. Канта полягає у вимозі. Даний підхід задає вектор еволюції від «природного стану» насильства до цивілізованого правового стану. Вихід із гуманітарних криз

Отже, актуальність філософської концепції І. Канта полягає у вимозі утвердження права як остаточного арбітра в міждержавних відносинах. Його концепція не пропонує миттєвих рішень, проте задає вектор розвитку, від природного стану насильства до цивілізованого стану права. Вихід із сучасних гуманітарних криз вбачається не у пошуку ситуативних компромісів із агресорами, а у послідовній розбудові світового порядку, де права людини є непорушними. Це шлях до перетворення людства на моральну спільноту, здатну до самообмеження заради збереження загального майбутнього.

Література

1. Кант І. Основи метафізики моралі. Київ: Юніверс, 1999.
2. Кант І. До вічного миру. Філософський проект. Київ: Стилос, 2003.
3. Habermas J. The Kantian Project of the Cosmopolitan Law and the Legitimacy of the International Tribunal. *Journal of Political Philosophy*, 2009.
4. Кант І. Відповідь на запитання: Що таке просвітництво? Збірка творів. Харків: Фоліо, 2010.

Міщенко Дар'я Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АВТОНОМІЯ ВОЛІ ТА КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: АКТУАЛЬНІСТЬ ЕТИЧНОГО ПРОЄКТУ ПРОСВІТНИЦТВА В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ

У сучасному глобалізованому світі, позначеному стрімким розвитком технологій, інформаційними перевантаженнями та соціокультурними трансформаціями, питання автономії волі та критичного мислення набувають особливої теоретичної та практичної значущості. В умовах ХХІ століття відбувається своєрідне «перезавантаження» ідей Просвітництва, що зумовлює необхідність концептуального переосмислення його етичного проєкту [2]. Ключовою проблемою у процесі формування свідомого громадянина стає

здатність індивіда до самостійної інтелектуальної діяльності та прийняття відповідальних рішень.

Просвітницький проєкт XVIII століття, заснований на ідеях І. Канта, мав на меті звільнення людини від стану «несамостійності», що трактувався як нездатність оперувати власним розумом без стороннього керівництва. Центральним елементом цієї парадигми є автономія волі – здатність суб'єкта до самодетермінації згідно з моральним законом [1]. Водночас критичне мислення постає як фундаментальний інструмент реалізації зазначеної автономії, забезпечуючи можливість верифікації, аналізу та критичної оцінки вхідної інформації [7].

У XXI столітті автономія волі зазнає нових викликів. З одного боку, цифрові технології відкривають безпрецедентні можливості доступу до знань, що відповідає просвітницькому ідеалу поширення освіти [4]. З іншого боку, ці ж технології створюють ризики маніпуляції свідомістю через алгоритми, соціальні мережі та масову культуру [5]. У таких умовах критичне мислення стає не просто інтелектуальною навичкою, а необхідною умовою збереження свободи особистості [7].

Особливу загрозу становить феномен інформаційних бульбашок та постправди, коли об'єктивні факти поступаються місцем емоціям і суб'єктивним переконанням [5]. Це підриває саму основу просвітницького раціоналізму, який передбачає віру в силу розуму та істини [2]. У цьому контексті відновлення значення критичного мислення є важливим завданням освіти та суспільства в цілому [7].

Сучасна інтерпретація автономії волі нерозривно пов'язана з категорією глобальної відповідальності, оскільки дії окремого індивіда сьогодні можуть мати планетарні наслідки (наприклад, у сфері екології чи технологій), важливо не лише вміти мислити самостійно, але й усвідомлювати наслідки своїх дій [3]. У сучасному світі, де рішення окремих індивідів можуть мати глобальні наслідки, автономія волі та питання відповідальності набувають особливої значущості. Таким чином, етичний проєкт Просвітництва потребує доповнення елементами глобальної етики та відповідальності [4].

Не менш важливим є питання освіти як основного інструменту формування автономії та критичного мислення. Традиційна модель освіти, орієнтована на передачу знань, поступово поступається місцем компетентнісному підходу, який акцентує увагу на розвитку аналітичних здібностей, уміння аргументувати та самостійно здобувати знання. У цьому контексті ідеї Просвітництва отримують нове звучання, адже освіта стає не лише засобом соціалізації, але й інструментом емансипації особистості [6].

Водночас слід зазначити, що сучасні виклики вимагають критичного переосмислення самого Просвітництва. Його раціоналізм та універсалізм часто критикуються за ігнорування культурної різноманітності та соціальних нерівностей [3]. Тому сучасний етичний проєкт має поєднувати просвітницькі ідеали з принципами плюралізму, інклюзії та міжкультурного діалогу [2].

Крім того, важливим аспектом є розвиток медіаграмотності як складової критичного мислення. У світі, де інформація поширюється миттєво, здатність

відрізнати достовірні джерела від фейкових стає ключовою компетенцією [7]. Це особливо актуально для молоді, яка є найбільш активним споживачем цифрового контенту [5].

Таким чином, автономія волі та критичне мислення залишаються фундаментальними цінностями, що забезпечують захист людської гідності та раціональності в умовах глобальних змін ХХІ століття. Їх актуальність зумовлена необхідністю протидії маніпуляціям, розвитку відповідального громадянства та забезпечення сталого розвитку суспільства. Етичний проєкт Просвітництва, хоча й зазнає трансформацій, залишається важливим орієнтиром у пошуку відповідей на виклики ХХІ століття.

У підсумку можна стверджувати, що відродження та адаптація просвітницьких ідей є необхідною умовою збереження людської гідності, свободи та раціональності в умовах сучасних глобальних змін. Автономія волі та критичне мислення мають стати ключовими цінностями як у системі освіти, так і в суспільному житті загалом.

Література

1. Кант І. Відповідь на питання: Що таке Просвітництво? // Філософські твори. – К.: Основи, 2000.
2. Габермас Ю. Філософський дискурс модерності. – К.: Четверта хвиля, 2001.
3. Фуко М. Що таке Просвітництво? // Інтелектуали і влада. – К.: Дух і літера, 2002.
4. Нуссбаум М. Не для прибутку: Навіщо демократії гуманітарні науки. – К.: Темпора, 2014.
5. Бауман З. Глобалізація: Наслідки для людини і суспільства. – К.: Основи, 2008.
6. Фрейре П. Педагогіка пригноблених. – К.: Юніверс, 2003.
7. Скотт Д. Критичне мислення: Інструменти для аналізу інформації. – Львів: Літопис, 2018.

Павленко Юлія Владиславівна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕТИКА І. КАНТА У СВІТІ РОБОТІВ: ЯК КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ДОПОМОГАЄ ПРОГРАМУВАТИ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

І. Кант вважається засновником німецької класичної філософії і представником буржуазного прощарку суспільства та німецького лібералізму. Вчення І. Канта про права та свободи людини і громадянина, а також його ідеї

про правову державу та правовий закон мають величезне значення в філософії права та в сучасній державно-правовій практиці. Розуміння І. Канта правової держави як держави, де дотримані всі природні права і не порушується свобода, рівність та незалежність волі окремих осіб, відображає сучасні підходи та розкриває зміст правової політики в демократичних державах, зокрема і в Україні [1].

Кант вважав категоричний імператив вищим принципом етики. Категоричним він вважається тому, що він є обов'язковим і не обґрунтовується. Даний закон має два формулювання: «чини так, щоб твоя максима стала загальним законом» і «чини так, щоб ти не відносився до людства в своєму лиці і в лиці іншого як не до цілі і засобу».

Перше формулювання можна пояснити дуже просто – чини так, як хочеш щоб чинили із тобою. На жаль людство майже не дотримується цього принципу моралі. Люди зовсім не думають ні про почуття тієї чи іншої людини, якій вони вчинили щось погане, ні про наслідки того, що вони вчинили.

Друге формулювання категоричного імперативу полягає у тому, що не потрібно ставитися до людей як до засобу досягнення власної мети. Люди не є засобом досягнення мети [2].

Сама собою етика – філософська дисципліна, що досліджує моральність і мораль. Іншими словами, вона пояснює, що є добре, а що – погано. Етика штучного інтелекту, своєю чергою, є сукупністю принципів відповідального ШІ – як він повинен чинити, а як не повинен. Під цими принципами часто етика має на увазі безпеку, справедливість і орієнтованість на людину [3].

Штучний інтелект (ШІ) стоїть як маяк прогресу, обіцянок і потенційної небезпеки. Зростання систем ШІ було стрімким: вони трансформували галузі, формували суспільства та формували тканину повсякденного життя. Однак це вражаюче зростання несе з собою глибоку відповідальність: забезпечити, щоб розробка та впровадження ШІ керувалися етичними принципами [4].

Етика Іммануїла Канта в контексті світу роботів пропонує замість прагматичних розрахунків впроваджувати жорсткі моральні принципи, де категоричний імператив стає фундаментом для алгоритмів штучного інтелекту. Замість того, щоб дозволяти машині самостійно обирати варіант «меншого зла», розробники впроваджують принцип, який проголошує людину кінцевою метою. Це правило виключає можливість маніпуляцій зі сторони ШІ і забороняє жертвувати життям окремої особи заради блага більшості, як, наприклад, у складних етичних ситуаціях з автономними транспортними засобами. У результаті філософська концепція Канта поступово трансформується в універсальний етичний кодекс, що гарантує справедливість, прозорість і повагу до людської гідності у функціонуванні цифрових систем.

Етичний імператив у розвитку ШІ полягає в тому, щоб гарантувати, що ці технології служать найкращим інтересам людства, захищають права особистості та підвищують добробут суспільства. Це вимагає участі різних глобальних точок зору для створення тонких і інклюзивних етичних рамок, достатньо гнучких для еволюції разом із швидким технічним прогресом [4].

Узагальнюючи, філософія Канта сьогодні може бути своєрідною «інструкцією з людяності» для фахівців зі створення штучного інтелекту. Його ідеї нагадують нам, що жодна технологія не повинна ставити інтереси ефективності чи вигоди вище за інтереси людини. Завдяки Канту ми усвідомлюємо: незалежно від того, як далеко зайдуть роботи у своєму розвитку, їхня діяльність має базуватися на чітких принципах, де людська гідність завжди займає найвищий пріоритет. Категоричний імператив виконує роль своєрідного «запобіжника», який запобігає перетворенню людей на засоби для досягнення технічних цілей, забезпечуючи при цьому справедливість і безпеку у світі.

Література

1. Павлова Т.С. Соціально-філософський аспект реалізації свободи та морального закону в трансцендентальній етиці І. Канта, Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 38–54. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znpgvzdia_2012_51_18
2. Етика сьогодні. Актуально про етику та мораль: Вчення І. Канта про категоричний імператив. URL : <http://www.etica.in.ua/vchennya-i-kanta-pro-kategorichnij-imperativ/>
3. Темна ера ШІ: чому етика штучного інтелекту є важливою: Визначення етики ШІ та історія терміна. URL : <https://forklog.com.ua/exclusive/temna-era-shi-chomu-etyka-shtuchnogo-intelektu-ye-vazhlyvoyu>
4. Імператив етичного штучного інтелекту : LinkedIn URL : <https://ua.linkedin.com/pulse/imperative-ethical-artificial-intelligence-daisy-thomas-yxnde?tl=uk>

Приколота Домініка Володимирівна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕТИКА КАНТА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ВІД КАТЕГОРИЧНОГО ІМПЕРАТИВУ ДО ПРИНЦИПУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Г. ЙОНАСА

Сучасна технологічна цивілізація створила принципово нові умови людського існування. Потужність сучасної техніки досягла такого рівня, що людина стала здатною радикально змінювати природу, клімат планети, власну біологію та майбутнє наступних поколінь. У цих умовах класична етика Імануеля Канта, яка протягом двох століть була однією з найвпливовіших моральних теорій, потребує серйозного переосмислення.

Етика Канта є яскравим зразком деонтологічної моделі етики. Її основою виступає категоричний імператив, сформульований у «Критиці практичного розуму» та «Підстави метафізики моралі». Головна вимога І. Канта полягає в тому, щоб людина діяла лише згідно з такою максимою, яку вона могла б водночас бажати бачити загальним законом. Моральність, за І. Кантом, визначається не емпіричними наслідками дій, а чистотою наміру і автономією практичного розуму. Такий формальний і універсальний підхід був адекватним для епохи, коли людські дії мали переважно локальний і короткостроковий характер [3].

Однак у другій половині ХХ століття ситуація докорінно змінилася. Ганс Йонас у своїй фундаментальній праці «Принцип відповідальності» (1979) показав, що традиційна етика, орієнтована на «тут і зараз», вже не може дати задовільної відповіді на виклики технологічної епохи. Техніка перестала бути нейтральним інструментом – вона стала силою, здатною поставити під загрозу саме існування людського роду [2].

Г. Йонас не відкидає кантіанську традицію, а творчо її розвиває. Він пропонує нову етичну максиму, яка є трансформацією категоричного імперативу Канта: «Чини так, щоб наслідки твоєї дії були сумісними з постійністю справжнього людського життя на Землі».

Якщо у І. Канта моральний обов'язок мав формальний і суб'єктивний характер, то у Г. Йонаса відповідальність набуває онтологічного виміру. Вона стає відповідальністю не лише перед власним сумлінням, а й перед майбутніми поколіннями, перед природою і перед самим буттям. Філософ вводить поняття «евристики страху» – моральної здатності людини уявити потенційно катастрофічні наслідки своїх дій як підставу для відповідальної стриманості та обережності [4].

Принцип відповідальності Ганса Йонаса є логічним продовженням і водночас суттєвим переосмисленням етики Іманнуїла Канта. Він зберігає деонтологічний характер, універсалістський підхід і апеляцію до розуму, але наповнює їх новим, матеріальним змістом – відповідальністю за далекі наслідки в умовах технологічної могутності.

Перехід від категоричного імперативу Канта до принципу відповідальності Йонаса демонструє, що класична етика не є застарілою. Навпаки, вона здатна еволюціонувати і давати моральні орієнтири в епоху, коли людина стала геологічною силою, здатною змінювати умови власного існування на планеті [1].

Отже, перед викликами технологічної цивілізації етика Канта не втрачає своєї актуальності, а трансформується у нову форму – етику відповідальності, яка сьогодні є однією з найбільш значущих спроб дати етичну відповідь на глобальні технологічні ризики сучасності.

Література

1. Єрмоленко А. Практична філософія Імануеля Канта і сучасна етика відповідальності. Філософська думка. 2024. № 2. С. 7–29
2. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. Київ: Лібра, 2001. 400 с.

3. Кант І. Критика практичного розуму. Пер. з нім. І. Бурковський. Київ: Юніверс, 2004. 240 с.

4. Севрук І. І. Етика відповідальності (Г. Йонас) та межі керованості постсучасної армії. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія. 2019. С. 182-195.

Чебан Альона Михайлівна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ У ВЧЕННІ І. КАНТА ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ СЬОГОДНІ

Питання пізнання є одним із наріжних каменів філософської системи Імануїла Канта. Саме в «Критиці чистого розуму» (1781) німецький мислитель здійснив радикальний «коперніканський переворот», перенісши центр уваги філософії з об'єкта пізнання на самого суб'єкта. До Канта філософія намагалася з'ясувати, «що є» у світі, тобто шукала умови можливості пізнання зовнішньої реальності. Кант докорінно змінив постановку питання: він запитав, за яких умов можливе саме пізнання того, що є [1].

Філософ розрізняв два рівні пізнання: чуттєвість і розсудок. Чуттєвість дає нам явища (феномени) через апріорні форми, а саме простір і час, які не походять з досвіду, а є необхідними умовами будь-якого досвіду. Розсудок оперує категоріями (єдність, причинність, субстанція та інші), які також апріорні та об'єднують чуттєвий матеріал у цілісне знання. Таким чином, Кант обґрунтував можливість синтетичних суджень а пріорі - суджень, які дають нове знання, але не залежать від досвіду. На думку філософа, саме математика та теоретичне природознавство на таких судженнях і ґрунтується [2, с. 45–67].

Однак І. Кант чітко окреслив межі пізнання. Ми пізнаємо лише явища (феномени), а не «речі самі по собі» (ноумени). Світ ноуменальний залишається недоступним для теоретичного розуму. Спроби розуму вийти за межі досвіду призводять до нерозв'язних суперечностей (наприклад, чи має світ початок у часі чи ні). Саме тому чиста метафізика як наука про «речі самі по собі» неможлива. Кант не заперечує існування ноуменального світу, але доводить, що він може бути досягнутий лише через практичний розум і моральне почуття [2, с. 312–320].

Така інтерпретація проблеми пізнання мала революційні наслідки. Кант показав, що людина не пасивний відбивач реальності, а активний творець її форми. Саме суб'єкт накладає на хаос відчуттів упорядкованість простору, часу й категорій. Ця ідея лягла в основу трансцендентального ідеалізму й стала

фундаментом сучасної гносеології.

У ХХІ столітті ідеї Канта щодо пізнання залишаються дуже важливими. Сьогодні, коли наука стикається з межами пізнання (квантова механіка, теорія відносності, нейронауки), філософія Канта допомагає зрозуміти, чому певні аспекти реальності принципово недоступні для емпіричного дослідження. Питання «що я можу знати?» знову постає в контексті штучного інтелекту, великих даних і алгоритмів, які створюють модель «пізнання» без справжнього суб'єкта. Кантове розрізнення феноменів і ноуменів пояснює, чому навіть найскладніші нейромережі працюють лише з явищами, а не з «речами самими по собі».

У суспільно-політичній сфері актуальність Канта проявляється в боротьбі з догматизмом і релятивізмом. Сучасні інформаційні війни, фейкові новини та пост правда роблять особливо важливим кантове розмежування між тим, що можна знати достовірно, і тим, що лише здається. Філософія Канта заперечує абсолютність людського знання, проте у ній зберігається ідея загальнообов'язкових істин. Саме тому, як зазначає І. Іващенко, Кант залишається актуальним: його переворот у постановці питання про пізнання допомагає сучасній людині орієнтуватися в світі, де межі знання постійно переосмислюються [1].

Також слід зазначити, що кантівське вчення про межі теоретичного розуму створює можливості для практичного розуму й етики. У добу екологічних криз, штучного інтелекту та глобальних ризиків моральна автономія суб'єкта, яку обґрунтував Кант, стає запорукою відповідальності. Людина не може пізнати все, але вона може і повинна діяти морально - саме ця ідея робить Канта не лише класиком гносеології, а й філософом, без якого неможливо уявити сучасну гуманістичну культуру.

Таким чином, проблема пізнання у вченні Канта не втратила своєї гостроти. Вона й сьогодні визначає межі наукового знання, ставить певні етичні бар'єри перед технологічним прогресом і нагадує про відповідальність людини як суб'єкта пізнання. Актуальність даного філософа полягає не в готових відповідях, а в самому способі постановки питань, який залишається ефективним для розв'язання викликів сучасності.

Література

1. Іващенко І. Актуальність Канта. День. 2025. 22 квіт. URL: <https://day.kyiv.ua/blog/suspilstvo/aktualnist-kanta> (дата звернення: 18.04.2026).
2. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. О. Мокровольського. Київ : Юніверс, 2000. 504 с.

Шклярук Поліна Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ І. КАНТА ЯК МОРАЛЬНА ОСНОВА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ СУЧАСНОСТІ

У сучасному світі, позначеному глобальними кризами, від екологічних катастроф і технологічних ризиків до воєнних конфліктів, філософська спадщина Іммануїла Канта набуває особливої актуальності. Практична філософія Канта, з її акцентом на пріоритет морально-етичного розуму над інструментальним, пропонує надійну основу для формування етики відповідальності. Центральним елементом цієї філософії є категоричний імператив, який виступає не як гіпотетичний, а як безумовний моральний закон, що зобов'язує людину діяти згідно з універсальними максимами [1].

Категоричний імператив І. Канта формулюється в кількох основних версіях, які становлять основу деонтологічної етики. Перша формула звучить так: «Чини тільки згідно з тією максимою, через яку ти повсякчас міг бажати, щоб вона стала всезагальним законом». Друга: «Чини так, начебто максима твоєї дії через твою волю повинна була стати всезагальним законом природи». Третя підкреслює: «ставитись до людства, як у власній особі, так і в особі будь-кого іншого, завжди як до мети, і ніколи тільки як до засобу». Ці формулювання підкреслюють універсальність і безумовність морального обов'язку, який не залежить від бажань чи наслідків, а впливає з чистого практичного розуму [1].

У деонтологічній етиці Канта моральні обов'язки поділяються на типи, що впливають з категоричного імперативу: обов'язки перед собою (самодосконалення), перед іншими (повага до гідності) та універсальні космополітичні обов'язки. Ця типологія робить етику Канта не абстрактною, а практичною основою відповідальності в реальному світі. Вона вимагає від людини діяти так, щоб її максима могла стати законом для всіх, забезпечуючи моральну автономію та гідність [2].

Сучасна етика відповідальності, розвинута Гансом Йонасом та іншими мислителями, безпосередньо спирається на кантівський категоричний імператив, але адаптує його до умов технологічного суспільства «ризиків і загроз». Йонас пропонує формулу: «Чини так, щоб наслідки твоєї діяльності узгоджувалися з продовженням автентичного людського життя на Землі». Ця етика доповнює Канта онтологічним виміром: відповідальність поширюється не лише на сучасників, але й на майбутні покоління та природу [1].

Практична філософія Канта стала рушієм «реабілітації практичної філософії» у ХХ–ХХІ століттях, зокрема в комунікативній етиці К.-О. Апеля та Ю. Габермаса. Нові формулювання імперативу: «Чини лише згідно з максимою,

спираючись на яку ти міг би передбачити, що наслідки та побічні наслідки... будуть «прийнятними» для всього суцього», розширюють кантівський принцип на екологічну та технологічну сфери. Таким чином, категоричний імператив стає основою спільної відповідальності, яка не суперечить індивідуальній, а доповнює її [1].

У контексті глобальних криз категоричний імператив набуває особливої гостроти. Після Аушвіцу, ГУЛАГу, Хіросіми, Чорнобиля та, нарешті, Бучі постає питання: «як можлива етика після Бучі?». Кантівський імператив вимагає, щоб ми діяли так, аби уникнути повторення жахів, ставлячи людську гідність як мету, а не засіб. У воєнних умовах, це означає відкидання інструментального ставлення до людей і держав [1].

Кант не відкидав справедливих оборонних війн, доки не існує світового порядку, що гарантує мир. У контексті російської агресії 2022 року Україна виступає захисницею демократичних цінностей, а дотримання моральних принципів Канта (республіканізм, федералізм, космополітичне право) стає шляхом до справедливого миру. Лише перемога України на основі цих цінностей наблизить нас до кантівського «вічного миру» [3].

Ідея «Вічного миру» Канта, обґрунтована в трактаті 1795 року, передбачає федерацію вільних держав, республіканський устрій, невтручання у внутрішні справи та виключення таємної дипломатії. Сучасні геополітичні кризи, збройні конфлікти та загрози міжнародній безпеці роблять цей проєкт актуальним: «Мир є необхідною умовою для досягнення максимального щастя людства». Категоричний імператив тут діє як моральна основа, поводитися з іншими державами як з метою, а не засобом. У контексті сучасних воєн, включно з українським, Кант закликає до раціонального діалогу та міжнародного співробітництва на основі поваги до гідності [4].

Категоричний імператив І. Канта не є архаїчним принципом, а живою моральною основою відповідальності в епоху глобальних криз. Він поєднується з етикою відповідальності Г. Йонаса, комунікативною етикою та ідеєю «Вічного миру», пропонуючи шлях подолання екологічних, технологічних і воєнних загроз. У контексті російсько-української війни кантівські принципи нагадують: лише дотримання моральних законів, повага до гідності та прагнення до федерації вільних держав забезпечать справедливий мир. Практична філософія Канта закликає нас діяти так, щоб максима наших дій могла стати всезагальним законом – законом гідності, відповідальності та миру.

Література

1. Єрмоленко А. М. Практична філософія Імануеля Канта і сучасна етика відповідальності // Філософська думка. – 2024. – № 2. – С. 7-29.
2. Костюченко К. А. Сутність та типологія моральних обов'язків у деонтологічній етиці І. Канта // Філософія та політологія в контексті сучасної культури : зб. наук. пр. – 2016. – Вип. 4. – С. 89–98.
3. Попов В. Чи був Кант наївним пацифістом? (філософські міркування на тлі російсько-української війни) // Філософська думка. – 2024. – № 2. – С. 38-55.

4. Каменєва В. О. Філософське обґрунтування ідеї миру за І. Кантом // Філософське обґрунтування ідеї миру за І. Кантом : матеріали III Кантівських читань. – Київ : НУБіП України, 2024. – С. 12–18.

Юрченко Поліна Олегівна,
студентка юридичного факультету
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ ТА СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

Українська національна ідентичність є складним, багатошаровим та динамічним феноменом, що пройшов тривалий шлях трансформації від ранньосередньовічної етнічної спільноти до сучасної політичної нації. В історичній ретроспективі цей процес ніколи не був лінійним, оскільки відбувався в умовах постійного зовнішнього тиску, відсутності власної державності протягом тривалих періодів та агресивних імперських асиміляційних практик. Тяглисть українського історичного процесу базується на глибоких традиціях самоорганізації, що сягають корінням княжої доби та козацької держави, яка стала першим потужним символом політичної волі, демократизму та суб'єктності нації [2, с. 48].

У XIX столітті, попри жорсткі цензурні обмеження (Емський указ, Валуєвський циркуляр), відбулося якісне перетворення народних традицій, пісенної творчості та живої мови на дієвий інструмент культурного спротиву. Діяльність інтелектуальних еліт, зокрема Кирило-Мефодіївського товариства, дозволила закласти надійні підвалини модерного націєтворення, перевіривши українське питання з суто етнографічної площини у політичну [1, с. 112]. В цей період ідентичність почала усвідомлюватися не лише через побутові ознаки, а й через приналежність до спільної історичної долі та культурного простору, відмінного від імперського нарративу.

Радянський період створив специфічну та вкрай складну ситуацію «подвійної ідентичності», де українство цілеспрямовано витіснялося в декоративну, суто етнографічну сферу, позбавлену політичного змісту. Проте саме національна культура, професійне мистецтво та підпільна філософська думка стали тим інтелектуальним прихистком, де зберігався національний код навіть у часи найбільш суворих ідеологічних репресій та Голодомору-геноциду [3, с. 215]. Спроби нівелювати українську самобутність через концепт «радянського народу» наштовхувалися на тихий, але тривкий опір інтелігенції та селянства, що зрештою призвело до вибуху національної свідомості наприкінці 1980-х років.

Зі здобуттям державної незалежності у 1991 році розпочався якісно новий етап розвитку – поступовий і болісний перехід від пострадянської ментальності до формування свідомого громадянського суспільства. Цей шлях супроводжувався гострими внутрішніми дискусіями щодо мовної політики, вибору геополітичного вектора та подолання колоніальної спадщини в освіті та науці. Такий стан вимагав фундаментального переосмислення власного історичного досвіду, відмови від нав'язаних міфів та пошуку нових точок консолідації [4, с. 67].

Сучасний соціокультурний вимір української ідентичності зазнав корінних, тектонічних змін під впливом подій Революції Гідності та необхідності захисту суверенітету в умовах тривалої збройної агресії. Це означає, що ключовим чинником самоідентифікації стає не лише етнічне походження чи мова, якою людина розмовляє в побуті, а спільна ціннісна платформа – усвідомлене прагнення до свободи, верховенства права, демократії та беззаперечної приналежності до європейського цивілізаційного простору.

Повномасштабна війна стала потужним каталізатором національної консолідації. Явища масового волонтерського руху, самоорганізації громад та безпрецедентного збройного спротиву постали як найвищі форми соціальної солідарності та прояви колективної ідентичності. У цьому контексті українська мова остаточно вийшла за межі суто лінгвістичного поняття, набувши статусу стратегічного ресурсу та ключового маркера національної стійкості («мова – це зброя»). Процеси дерусифікації та деколонізації публічного простору, які раніше тривали десятиліттями, сьогодні відбуваються прискореними темпами, що підтверджує високий рівень внутрішньої єдності та зрілості суспільства [5, с. 142].

Важливим аспектом сучасної ідентичності є також цифровізація соціокультурних процесів. Україна демонструє приклад «цифрової нації», де державні сервіси, соціальні мережі та інформаційні технології стають інструментами зміцнення горизонтальних зв'язків між громадянами. Це створює нову модель ідентичності – технологічну, мобільну, але водночас глибоко закорінену в традиційні цінності взаємодопомоги та свободи.

Українська ідентичність на сучасному етапі постає як відкрита, інклюзивна та стійка система. Вона гармонійно поєднує в собі пам'ять про багатовікову боротьбу за державність із актуальним досвідом захисту універсальних демократичних цінностей. Подальший розвиток національної самосвідомості безпосередньо залежить від успішності остаточної деколонізації культурного простору, реформування інститутів пам'яті та здатності українського суспільства не лише інтегруватися в глобальний контекст, а й пропонувати світові власні унікальні соціокультурні моделі розвитку. Сучасна Україна вже не просто шукає своє місце в Європі, вона активно формує новий зміст європейської ідентичності через свій досвід боротьби за суб'єктність.

Література

1. Грицак Я. Й. Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX-XX століття. Київ: Генеза, 2000. 360 с.

2. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть. Київ: Либідь, 1991. 240 с.
3. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ: АртЕк, 1998. 728 с.
4. Рябчук М. Ю. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. Київ: Критика, 2000. 272 с.
5. Якубова Л. Д. Національна ідентичність в умовах війни: соціокультурні трансформації. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2022. 198 с.

Купчишина Уляна Василівна,
студентка факультету
тваринництва та водних біоресурсів
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕТИКА І. КАНТА І ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ ТА ПАРАДИГМАХ СУЧАСНОСТІ

XXI століття характеризується стрімким розвитком високих технологій, біотехнологічного інжинірингу, глобалізаційними трансформаціями та кризою класичних ціннісних орієнтирів. У цих умовах людство дедалі частіше постає перед складними моральними дилемами, вирішення яких вимагає міцного теоретичного та філософського підґрунтя. Традиційні прагматичні чи утилітарні підходи, орієнтовані виключно на корисність та максимізацію вигоди, продемонстрували свою обмеженість, оскільки нерідко призводять до дегуманізації суспільства та виправдання сумнівних засобів заради досягнення мети. Саме тому особливої актуальності набуває повернення до деонтологічної етики Іммануїла Канта, центральні положення якої фокусуються на понятті обов'язку, безумовної гідності людської особистості та універсальності моральних законів [2].

В основі практичної філософії Канта лежить концепція автономії волі, згідно з якою моральний закон не нав'язується людині ззовні (суспільством, релігією чи обставинами), а відкривається нею всередині себе завдяки чистому розуму. Формулюючи свій знаменитий категоричний імператив, філософ пропонує два ключових правила, які мають визначати поведінку будь-якої розумної істоти. По-перше, людина повинна діяти лише згідно з такою максимою, яку вона водночас може побажати зробити універсальним законом для всього людства [3]. По-друге, Кант наголошує на необхідності ставитися до людства – як у своїй особі, так і в особі кожного іншого – завжди як до мети і ніколи лише як до засобу [1]. Ці принципи закладають абсолютне та безумовне підґрунтя для поваги до прав людини та індивідуальної свободи.

Одним із найбільш яскравих віддзеркалень кантівської деонтології в сучасній парадигмі є сфера розробки та використання штучного інтелекту й

великих даних (Big Data). Сучасні алгоритми та генеративні системи все частіше використовуються для прийняття рішень у судочинстві, медицині, HR-менеджменті та військовій справі. З позицій утилітаризму автоматизація є вигідною, оскільки вона оптимізує ресурси. Проте етика Канта застерігає нас від сліпої технократії: алгоритм позбавлений свободи волі та здатності діяти з почуття обов'язку, а отже, він не може виступати суб'єктом моральної відповідальності [4]. Ба більше, використання персональних даних користувачів без їхньої усвідомленої згоди як інструменту для маніпуляцій поведінкою (соціальний інжиніринг) є прямим порушенням вимоги Канта ніколи не трактувати людину виключно як засіб для досягнення економічного чи політичного прибутку.

Попри те, що сам Кант формулював свою етику першочергово для міжлюдських взаємин, сучасна парадигма сталого розвитку та екологічної безпеки (зокрема, у сферах раціонального використання водних біоресурсів та агроаквакультури) потребує кантівського розширення. Якщо ми екстраполюємо категоричний імператив на ставлення людини до навколишнього середовища, то максима споживацького, руйнівного виснаження природних ресурсів не може бути піднесена до рангу загального закону, оскільки вона призводить до самознищення людства. Професійний обов'язок сучасного фахівця полягає в усвідомленні відповідальності перед майбутніми поколіннями, що корелює з кантівським розумінням морального вчинку як безкорисливого виконання обов'язку [2].

Таким чином, практична філософія Іммануїла Канта залишається надійним аксіологічним компасом у XXI столітті. Категоричний імператив виступає ефективним критичним інструментом проти гуманітарних криз, технократичного редукціонізму та екологічного егоїзму. Сучасні парадигми розвитку біотехнологій та штучного інтелекту мають підпорядковуватися кантівському принципу безумовної цінності людської гідності. Лише через усвідомлення обов'язку та автономії морального вибору людство здатне подолати сучасні цивілізаційні виклики та забезпечити гармонійний поступ.

Література

1. Асмус В. Ф. Іммануїл Кант. – Київ : Вища школа, 2002. – 315 с.
2. Кант І. Критика практичного розуму / пер. з нім. І. Бурковського. Київ : Юніверс, 2004. – 240 с.
3. Кант І. Основи метафізики моральності / пер. з нім. А. Олійника. Київ : Альтерпрес, 2011. – 128 с.
4. Флоріді Л. Четверта революція. Як інфосфера змінює людську реальність. – Київ : ArtHuss, 2022. – 312 с.

Рудніцька Богдана Валеріївна,
студентка факультету
тваринництва та водних біоресурсів
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАНТІВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ Й ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА Й ГУМАНІТАРНИХ ПОТРЯСІНЬ

В основі філософії Іммануїла Канта лежить концепція людської гідності. Вона базується на моральній автономії людини – здатності мислити й діяти самостійно. Згідно з кантівським категоричним імперативом, людина є метою сама по собі. Її заборонено використовувати лише як інструмент або засіб для досягнення чужих цілей. На відміну від речей, які мають ринкову ціну, людина має абсолютну, безцінну та незамінну вартість.

Ця ідея визначає кантівське розуміння права, єдиним природженим джерелом якого є свобода кожної особи, обмежена лише свободою інших. Держава, за Кантом, зобов'язана не ошчаслилювати громадян проти їхньої волі, а виключно захищати їхній правовий статус і свободу від будь-якого свавілля чи патерналізму.

Сьогодні кантівська етика є фундаментом міжнародного права. Вона прямо зафіксована у першій статті Загальної декларації прав людини ООН 1948 року, яка проголошує рівність усіх людей у їхній гідності. У праці «До вічного миру» Кант передбачив створення союзу вільних держав (прообразу ООН) та сформулював ідею космополітичного права. Згідно з нею, порушення прав людини в одному місці планети є загрозою для всього людства, що заперечує абсолютний суверенітет держав-тиранів.

У контексті гуманітарних конфліктів ідеї Канта є етичним ядром Міжнародного гуманітарного права та Женевських конвенцій. Категоричний імператив забороняє катування, взяття заручників, депортації та використання цивільних як «живого щита», оскільки ці дії перетворюють особистість на засіб ведення війни. Кант наголошував, що навіть під час війни не можна застосовувати підступні методи, які руйнують довіру та унеможливають майбутній мир. Його філософія також обґрунтовує сучасну міжнародну доктрину «Обов'язку захищати», затверджуючи пріоритет захисту людського життя та гідності над державними кордонами.

Література

1. Загальна декларація прав людини ООН (1948) – Стаття 1 прямо фіксує кантівську тезу про народження людей рівними у своїй гідності.

2. Женевські конвенції про захист жертв війни (1949) та Додаткові протоколи до них – Юридичне втілення категоричного імперативу щодо захисту вразливих осіб під час конфліктів. [1, 2, 3]

3. Дрозд Л. В. Проблема людської гідності в епоху Просвітництва: І. Кант // Філософський альманах «Мультиверсум».

4. Maliks, Reidar & Føllesdal, Andreas. Kantian Theory and Human Rights (Routledge, 2014) – Збірник наукових праць про зв'язок філософії Канта з інститутами сучасного міжнародного правосуддя.

Шуматова Альбіна Костянтинівна,
*студентка факультету
тваринництва та водних біоресурсів
Науковий керівник: Лаута О. Д.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ВАЖЛИВІСТЬ ВЧЕННЯ І. КАНТА У СЬГОДНЕННІ: ВПЛИВ НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Філософська спадщина Іммануїла Канта залишається фундаментальним орієнтиром для розв'язання ключових проблем ХХІ століття, здійснюючи потужний вплив на науку, політико-правову сферу та сучасну культуру.

У царині науки та пізнання кантівський трансцендентальний підхід набув нового дихання з розвитком штучного інтелекту та когнітивних наук. Його теза про те, що людський розум не просто пасивно віддзеркалює світ, а активно конструює досвід за допомогою вроджених структур, допомагає чітко розмежувати процеси обробки даних алгоритмами ШІ та справжнє людське самоусвідомлення. Водночас кантівський розподіл на феномени та «речі у собі» застерігає сучасне наукове товариство від догматизму, нагадуючи про природні межі людського сприйняття та технічних інструментів пізнання.

У суспільно-політичному вимірі ідеї німецького мислителя формують моральний та юридичний каркас цивілізованого світу. Його славетний категоричний імператив вимагає від особистості діяти так, щоб мотиви її вчинків могли стати загальним законом, що сьогодні є базою для біоетики, екологічної відповідальності та корпоративного управління. Принципове твердження Канта, що людина є найвищою метою, а не засобом для досягнення чужих цілей, лежить в основі сучасної концепції прав людини та захисту індивідуальної гідності. Крім того, його трактат «До вічного миру», який обґрунтовує необхідність добровільного союзу республіканських держав задля запобігання війнам, послужив прообразом для ООН та Європейського Союзу, залишаючись єдиною дієвою інтелектуальною альтернативою сучасному геополітичному хаосу.

У просторі культури та мистецтва Кант здійснив переворот, обґрунтувавши автономію естетичного судження як «доцільності без мети». Це звільнило

художню творчість від обов'язкового служіння ідеології чи побутовій користі, відкривши шлях для модернізму, абстракціонізму та концептуального мистецтва. Кантівська категорія «піднесеного» – як того, що вражає своїми масштабами та перевершує людську уяву – сьогодні активно осмислюється через досвід віртуальної реальності (VR) та мас-медіа. Насамперед головне кантівське гасло Просвітництва – «Sapere aude!» (Май мужність користуватися власним розумом!) – слугує головною зброєю сучасної людини проти інформаційних маніпуляцій, фейків та пропаганди в епоху постправди, доводячи, що критичне мислення є запорукою збереження свободи.

Література

1. Арендт Х. Лекції з політичної філософії Канта. – К.: Дух і Літера. (Аналіз кантівського політичного мислення та його впливу на сучасне суспільство).
2. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії. (Дослідження розвитку ідей Канта про міжнародний правопорядок та глобальний мир у ХХІ столітті).
3. Ролз Дж. Теорія справедливості. (Фундаментальна праця з сучасної філософії права, яка повністю базується на деонтологічній етиці Канта).
4. Когут О. В. Трансцендентальна філософія І. Канта та виклики сучасного когнітивізму. // Філософські обрії. (Аналіз кантівської епістемології в контексті когнітивних наук та штучного інтелекту).

Чергінець Віолетта Сергіївна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Гейко С.М.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

THE RELEVANCE OF IMMANUEL KANT'S PHILOSOPHY TODAY: ITS INFLUENCE ON SCIENCE, CULTURE, AND SOCIETY

In today's fast-changing world - full of new discoveries, cultural shifts, and complex social challenges – it is more important than ever to return to ideas that help us see the bigger picture. In this light, the philosophy of Immanuel Kant remains truly timeless. His thoughts continue to inspire how we think, learn, and understand the world around us. His most famous works - Critique of Pure Reason, Critique of Practical Reason, and Critique of Judgment – brought together logic, ethics, and beauty into one powerful system of thought.

It is worth noting that Kant's philosophy focuses not only on the world itself but also on how we understand it. He believed that the human mind plays an active role in shaping our experience. In other words, we do not simply observe reality – we take

part in forming it. This idea can also be seen in modern science, where theories and models help us explain complex phenomena.

In the field of Cognitive Linguistics, it is widely accepted that language influences how we see the world. It is not just a tool for communication but also a way of thinking. Therefore, translation is not only about words; it is about meaning. As a result, translators must go beyond literal translation and focus on deeper understanding. From this perspective, Kant's ideas are especially important for those studying Philology. Today, a translator is not simply someone who transfers words from one language to another. Rather, they act as a mediator between cultures. It is important to emphasize that translation requires both accuracy and creativity. In many ways, it can be described as a process of interpretation, where the translator must carefully balance form and meaning.

First of all, translators deal with different levels of a text, including vocabulary, style, and cultural context. For example, when translating a literary work, it is necessary to preserve not only the plot but also the ...author's tone, emotions, and hidden meanings. It is worth mentioning that elements such as irony or cultural references often require special attention and creative solutions.

Secondly, when translating philosophical texts – especially those written by Kant – precision becomes extremely important. Terms like categorical imperative or a priori have very specific meanings. Even a small mistake can change the whole idea. For this reason, translators need both strong language skills and a deep understanding of philosophy.

From my point of view particularly essential aspect is its relevance for translators. According to Kant, people should act in a way that could become a universal rule. In translation, this means being honest, accurate, and responsible. It should be noted that in areas such as media or international communication, even small misunderstandings can lead to serious consequences. These ethical principles continue to shape our understanding of right and wrong today. They are reflected in modern values such as human rights, justice, and respect for individuals. These principles play an important role not only in society but also in professional fields, including philology. In terms of culture, Kant also highlighted the importance of aesthetic judgment. He believed that art should be free and not limited by practical purposes. This idea is especially useful when analyzing literature, where meaning often goes beyond the surface level.

In addition to this I want to stress that in today's digital world, where machine translation is becoming more common, the role of human translators remains essential. While technology can process language quickly, it cannot fully understand emotions, context, or cultural meaning. Therefore, human interpretation is still necessary. More broadly, Kant's idea of Enlightenment – encouraging people to think independently – is particularly important today. In a world full of information, critical thinking is a key skill, and of course by working with texts, philologists help develop this ability in society.

In conclusion I want to stress that that the philosophy of Immanuel Kant continues to play an important role in modern science, culture, and society. It teaches us to think critically, understand the limits of knowledge, and keep learning. It is important to highlight that his ideas remain especially valuable for those in Philology, particularly

translators, whose work involves not only language but also meaning, culture, and responsibility. Kant's philosophy can be seen as a guiding principle that helps us better understand both the world and ourselves.

References

1. Immanuel Kant. Critique of Pure Reason. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
2. Immanuel Kant. Critique of Practical Reason. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
3. Jeremy Munday. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. London: Routledge, 2016.

Кравченко Юлія Анатоліївна,
*студентка факультету харчових наук,
нутриціології та управління якістю,
Науковий керівник: Гейко С.М.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЕТИКА І. КАНТА І ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ ТА ПРАДИГМАХ СУЧАСНОСТІ

Етичне вчення Іммануїл Кант посідає центральне місце в історії моральної філософії та залишається одним із найвпливовіших нормативних підходів у сучасному етичному дискурсі. Його концепція моралі як автономної сфери, що ґрунтується на раціональності та універсальності, набуває особливої актуальності в умовах глобалізаційних процесів, технологічного розвитку та соціально-політичних трансформацій. Сучасні виклики (від цифровізації до воєнних конфліктів) потребують чітких і універсальних моральних орієнтирів, які й пропонує кантівська етика.

Ключовим поняттям етичної системи Канта є категоричний імператив, який виступає універсальним критерієм моральності. Його сутність полягає у вимозі діяти лише за тією максимою, яка може бути мислима як загальний закон. Такий підхід забезпечує формальну універсальність моральних норм і виключає їх залежність від емпіричних обставин чи суб'єктивних інтересів.

Важливим аспектом є також принцип людяності, згідно з яким кожна особа повинна розглядатися як самоціль, а не як засіб досягнення інших цілей. Ця ідея формує підґрунтя для сучасного розуміння людської гідності як абсолютної цінності.

Кантівська етика має деонтологічний характер, оскільки визначає моральність дії через відповідність обов'язку, а не через її наслідки. Таким

чином, моральна оцінка вчинку залежить від наміру та принципу, що лежить в його основі.

У сучасному етичному та правовому дискурсі ідеї Канта знаходять своє відображення в концепції прав людини та міжнародних нормативних актах, зокрема у Загальна декларація прав людини. Принцип рівної гідності всіх людей без винятку є прямим продовженням кантівського розуміння моральної автономії особистості.

Крім того, кантівська етика є важливою методологічною основою для аналізу новітніх викликів, пов'язаних із розвитком технологій, зокрема штучного інтелекту. У цьому контексті особливої ваги набуває питання недопущення інструменталізації людини та забезпечення етичного контролю над технологічними процесами.

Особливої актуальності ідеї Канта набувають у контексті сучасних подій в Україні, зокрема у зв'язку з російським вторгненням в Україну. З позицій кантівської етики агресія, порушення суверенітету та нехтування правами людини є морально неприйнятними, оскільки суперечать принципу універсалізації та ідеї людської гідності.

Водночас дії, спрямовані на захист держави, допомогу постраждалим і підтримку суспільства, можуть бути інтерпретовані як вияв морального обов'язку. Волонтерська діяльність, громадянська солідарність та відповідальність за спільне благо демонструють практичну реалізацію кантівських принципів у реальному житті.

Таким чином, кантівська етика дозволяє не лише теоретично осмислювати моральні аспекти сучасних подій, але й слугує практичним орієнтиром для індивідуальної та колективної поведінки.

Отже, етична концепція Іммануїла Канта зберігає свою значущість у сучасному світі завдяки універсальності та раціональній обґрунтованості її принципів. Вона забезпечує теоретичний фундамент для аналізу моральних проблем, що виникають у різних сферах суспільного життя.

У контексті сучасних викликів кантівська етика сприяє утвердженню принципів гідності, автономії та відповідальності, які є необхідними для формування справедливого й гуманістичного суспільства. Її застосування в сучасному українському контексті підтверджує її практичну релевантність і здатність відповідати на складні моральні питання сьогодення.

Література

1. Іммануїл Кант. Основи метафізики моралі / пер. з нім. – Київ: Юніверс, 2020. – 160 с.
2. Іммануїл Кант. Критика практичного розуму / пер. з нім. – Київ: Юніверс, 2024. – 240 с.
3. Іммануїл Кант. До вічного миру / пер. з нім. – Київ: Основи, 2001. – 96 с.
4. Сучасна філософія: навч. посібник / за ред. І. Надольного. – Київ: Вікар, 2020. – 512 с.

Лютий Олександр Олександрович,
*студент факультету харчових наук,
нутриціології та управління якістю,
Науковий керівник: Гейко С.М.*
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ЧИ ПОТРІБНА МОРАЛЬ У «ІДЕАЛЬНОМУ» СУСПІЛЬСТВІ? ЕТИКА І. КАНТА ТА СОЦІАЛЬНА МОДЕЛЬ Ж. ФРЕСКО

Питання про необхідність моралі в «ідеальному» суспільстві належить до класичних проблем філософської етики та соціальної філософії. Воно актуальне в контексті пошуку оптимальної моделі суспільного устрою, де людина могла б реалізувати свій потенціал без конфліктів, нерівності та страждань.

Іммануїл Кант, один із найвпливовіших мислителів Нового часу, обґрунтовує мораль як універсальний, апіорний закон розуму, незалежний від емпіричних обставин. Натомість Жак Фреско у рамках Проєкту Венера (The Venus Project) пропонує ресурсо-орієнтовану економіку - соціально-економічну модель, де технології та науковий менеджмент ресурсів усувають корені соціальних патологій.

Мета дослідження - проаналізувати етику Канта та соціальну модель Фреско, порівняти їхні погляди на роль моралі в «ідеальному» суспільстві та з'ясувати, чи зберігає мораль свою необхідність у суспільстві майбутнього. Аналіз базується на припущенні, що «ідеальне» суспільство - це не утопія, а раціонально спроектована система, де забезпечено гармонію між індивідуальною свободою та колективним благом.

Етика І. Канта як основа морального порядку.

Етика Канта є деонтологічною: моральність визначається не наслідками дій, а їхньою відповідністю обов'язку, що випливає з чистого практичного розуму. Центральним поняттям є категоричний імператив, сформульований у праці «Основи метафізики моралі» (1785): «Дій лише згідно з такою максимомою, керуючись якою ти водночас можеш бажати, щоб вона стала загальним законом». Другий варіант імперативу наголошує: «Дій так, щоб ти ставився до людства як у твоїй особі, так і в особі кожного іншого завжди одночасно як до мети, і ніколи не ставився б до нього лише як до засобу».

Для Канта мораль автономна: людина сама собі дає закон, будучи носієм доброї волі. У «ідеальному» суспільстві - «царстві цілей» - усі індивіди діють як вільні, раціональні істоти, поважаючи гідність одне одного. Мораль тут не є інструментом соціального контролю чи наслідком зовнішніх умов (багатства, освіти), а апіорним виміром людської природи. Навіть у досконалому суспільстві, де відсутні матеріальні нестатки, людина залишається підвладною

схильностям і егоїзму, тому моральний закон необхідний як внутрішній регулятор. Без нього суспільство перетворилося б на механічну систему, позбавлену етичної автономії.

Кант розмежовує мораль і право: право регулює зовнішню поведінку, мораль - внутрішню мотивацію. У «ідеальному» суспільстві мораль залишається фундаментом, бо лише вона забезпечує справжню свободу та гідність людини. Таким чином, Кант відповідає на поставлене питання ствердно: мораль потрібна завжди, бо вона є умовою можливості етичного буття людини незалежно від соціально-економічних умов.

Соціальна модель Ж. Фреско: ресурсо-орієнтована економіка та трансформація поведінки.

Жак Фреско у проєкті Венера пропонує принципово інший підхід. Соціальна модель ґрунтується на ресурсо-орієнтованій економіці (resource-based economy), де гроші, політика та приватна власність замінюються науковим управлінням ресурсами Землі як спільним надбанням людства. У книзі «Все найкраще, що не купиш за гроші» та численних лекціях Фреско стверджує, що більшість соціальних проблем (злочинність, війни, нерівність, аморальна поведінка) є наслідком штучного дефіциту, конкуренції та поганого середовища, а не «природної зіпсованості» людини.

У «ідеальному» суспільстві за Фреско автоматизація, відновлювальна енергетика, кібернетика та комплексне планування забезпечують достаток для всіх. Освіта будується на наукових принципах, а не на ідеологічних догмах. Поведінка людини визначається переважно середовищем: «Людська поведінка є результатом впливу оточення». Тому традиційна мораль як система примусу чи проповіді стає зайвою. Замість неї - раціональне, науково обґрунтоване ставлення до ресурсів і людей. Фреско прямо зазначає, що заклики до «вищої моральності» без системних змін марні: навіть найморальніші політики не зможуть подолати проблеми, якщо ресурси контролюються меншістю, а прибуток є головним мотивом.

У такій моделі «мораль» трансформується в етику наукового дизайну суспільства: люди діють «етично» природно, бо система усуває причини аморальності. Фреско не заперечує цінності поваги до людини, але вважає їх результатом правильного середовища, а не апріорного закону розуму. Таким чином, у його «ідеальному» суспільстві традиційна мораль як автономний обов'язок втрачає актуальність, поступаючись місцем технологічній і освітній оптимізації поведінки.

Порівнюючи дві моделі, бачимо фундаментальну відмінність. Кант розглядає мораль як універсальний, позачасовий принцип, що зберігає чинність у будь-якому суспільстві, навіть ідеальному. Фреско, навпаки, вважає мораль похідною від соціально-економічних умов: в умовах достатку та наукового управління вона «розчиняється» в раціональній поведінці.

Кантівська етика індивідуалістична та автономна, тоді як модель Фреско - холістична та системна. Для Канта «ідеальне» суспільство - це царство моральних агентів: для Фреско - це технічно досконала система, де моральні дилеми просто не виникають. Водночас обидва мислителі поділяють оптимізм

щодо раціональності людини: Кант - через практичний розум, Фреско - через науку та технології.

Синтез підходів можливий: мораль Канта може слугувати етичним орієнтиром під час переходу до ресурсо-орієнтованої економіки, а модель Фреско - практичним інструментом реалізації кантіанського «царства цілей» на рівні суспільства.

Отже, чи потрібна мораль у «ідеальному» суспільстві? З позиції етики І. Канта - так, бо мораль є апіорним законом розуму, що забезпечує гідність і свободу людини незалежно від зовнішніх умов. З позиції соціальної моделі Ж. Фреско - традиційна мораль як система норм і примусу стає непотрібною, оскільки правильне середовище та наукове управління ресурсами природно формують етичну поведінку.

Аналіз показує, що мораль у «ідеальному» суспільстві не зникає, а трансформується: з автономного обов'язку вона стає інтегрованою частиною раціонально спроектованого соціального устрою. У сучасному світі, де технології наближають можливості ресурсо-орієнтованої економіки, кантіанська етика може слугувати моральним компасом для гуманізації такого переходу. Таким чином, мораль залишається необхідною, але її форма еволюціонує разом із суспільством.

Література

1. Ермоленко А. Практична філософія Імануеля Канта і сучасна етика відповідальності [https://ekmair.ukma.edu.ua/items/c70a9662-24f1-4129-bb4b-0c51d233cc4b].
2. Етика Імануїла Канта вікіпедія. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Етика_Імануїла_Канта]
3. Кант І. Критика практичного розуму / І. Кант ; пер. з нім. – Київ : Юніверс, 2004. – 240 с.
4. Кант І. Основи метафізики моралі / І. Кант ; пер. з нім. І. Бурковського. – Київ : Юніверс, 2006. – 128 с.
5. Проект Венера. Часті запитання [https://designing-the-future.org/wp-content/uploads/2024/04/ChaVo_po_Proektu_Venera_Zhak_Fresko-uk.pdf]
6. Фреско Ж. Все краще, що не купиш за гроші : поза політикою, бідністю і війнами [https://s.esrae.ru/noocivil/pdf/2017/6/1690.pdf]

Дроздяк Софія Василівна,
*студентка гуманітарно-
педагогічного факультету*
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

КАНТІВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ТА МОРАЛЬНОГО ЗАКОНУ

У філософії Іммануїла Канта актуальність кантівського розуміння обов'язку та морального закону зумовлена потребою сучасного суспільства в універсальних етичних орієнтирах, які не залежать від індивідуальних інтересів або ситуативних обставин. У його вченні моральний закон постає як апріорний і загальнообов'язковий принцип, що визначає правильність людських вчинків незалежно від їхніх наслідків. Такий підхід дозволяє переосмислити природу моральності як раціонально обґрунтованої системи норм, а не як сукупності соціальних звичаїв чи суб'єктивних переконань.

Крім того, кантівська концепція обов'язку є важливою для сучасної етики та права, оскільки вона акцентує увагу на внутрішній мотивації дій і відповідальності особистості. Обов'язок у Канта пов'язаний із повагою до морального закону та здатністю діяти не з вигоди чи схильності, а з усвідомлення необхідності правильного вчинку. Це робить його ідеї значущими для аналізу сучасних моральних дилем, де постає питання співвідношення свободи, відповідальності та загальнолюдських цінностей.

У філософії Іммануїла Канта поняття обов'язку є центральним елементом моральної теорії і тісно пов'язане з ідеєю морального закону. Обов'язок визначається як необхідність виконання дії з поваги до морального закону, а не через схильності чи зовнішній примус. Таким чином, моральність у Канта має внутрішній, раціональний характер.

Моральний закон, за Кантом, є апріорним принципом практичного розуму, який має загальнообов'язковий характер. Він не залежить від досвіду чи конкретних умов життя, а є універсальним правилом для всіх розумних істот. Цей закон виражається через категоричний імператив і визначає критерій моральності вчинків.

Обов'язок у кантівській етиці виникає тоді, коли людина усвідомлює моральний закон і добровільно підпорядковує йому свою волю. Важливо, що моральна цінність дії визначається не її результатом, а мотивом, тобто виконанням з почуття обов'язку. Це відрізняє етику Канта від наслідкових теорій моралі.

Кант розрізняє дії, що здійснюються відповідно до обов'язку, і дії, що здійснюються з обов'язку. Перші можуть зовні відповідати моральному закону, але не мають моральної цінності, якщо їх мотивом є вигода або схильність. Лише другі мають справжній моральний зміст, оскільки ґрунтуються на повазі до закону.

Моральний закон у Канта має форму необхідності, яка виходить із розуму, а не з емпіричних умов. Він виступає як внутрішній імператив, що визначає волю людини. Така необхідність є не зовнішнім примусом, а внутрішнім самозобов'язанням раціональної істоти.

Важливу роль у кантівському розумінні моралі відіграє поняття автономії волі. Людина як моральний суб'єкт сама встановлює для себе закон через розум, але цей закон має універсальний характер. Автономія робить можливим існування морального обов'язку як свідомого самовизначення.

Отже, обов'язок і моральний закон у кантівській філософії утворюють єдину систему, що ґрунтується на раціональності та універсальності. Вони визначають структуру моральної поведінки людини та підкреслюють значення внутрішньої мотивації у здійсненні етичних вчинків.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

2. Поняття обов'язку в моральній філософії І. Канта.
<http://www.etica.in.ua/ponyattya-obov-yazku-v-moral-nij-filosofiyi-i-kanta/>

Каландій Вікторія Олександрівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КРИТИКА МЕТАФІЗИКИ У ПРАЦІ «КРИТИКА ЧИСТОГО РОЗУМУ»

Актуальність критики метафізики у праці «Критика чистого розуму» Іммануїла Канта зумовлена необхідністю переосмислення меж і можливостей людського пізнання в умовах сучасного розвитку науки та філософії. Кант показав, що традиційна метафізика часто виходила за межі досвіду, намагаючись робити твердження про речі, які неможливо перевірити емпірично. Його критичний підхід дозволяє чітко розмежувати наукове знання і спекулятивні побудови, що особливо важливо в епоху стрімкого зростання інформації та різноманітних інтерпретацій реальності.

Крім того, кантівська критика метафізики має значення для сучасної філософії науки та епістемології, оскільки вона формує основу для аналізу умов можливості знання. Ідея про те, що людський розум не лише пізнає, але й активно структурує досвід, змінює підхід до розуміння об'єктивності та істини. Це дозволяє більш критично оцінювати межі раціонального пізнання та уникати

догматичних претензій на абсолютне знання, що залишається важливим у сучасному інтелектуальному дискурсі.

Критика метафізики у праці «Критика чистого розуму» Іммануїла Канта спрямована на переосмислення можливостей і меж людського розуму. Кант ставить за мету з'ясувати, чи здатна метафізика як наука давати достовірне знання про надчуттєву реальність. Він критикує традиційну метафізику за її спроби виходити за межі досвіду без належного обґрунтування.

Першим кроком кантівської критики є розрізнення явищ і речей самих по собі. Людське пізнання, за Кантом, обмежене сферою явищ, тобто тим, як речі постають у досвіді. Речі самі по собі залишаються непізнаними, що ставить межу метафізичним спекуляціям.

Кант також аналізує структуру пізнання і вводить поняття апріорних форм чуттєвості та категорій розсудку. Простір і час як форми споглядання, а також категорії мислення, визначають спосіб, у який людина організовує досвід. Це означає, що пізнання завжди залежить від суб'єктивних умов.

У «Критиці чистого розуму» Кант показує, що розум має схильність виходити за межі можливого досвіду. Він формує ідеї душі, світу як цілого і Бога, але ці ідеї не можуть бути об'єктом наукового знання. Вони виконують регулятивну функцію, але не дають конститутивного знання про реальність.

Особливе місце займає кантівський аналіз антиномій чистого розуму. Це суперечності, до яких приходить розум, коли намагається мислити світ як ціле. Наприклад, питання про початок світу або його безмежність призводить до рівноцінних, але протилежних аргументів.

Кант доводить, що метафізика може стати наукою лише за умови критичного обмеження своїх претензій. Вона повинна досліджувати не речі самі по собі, а умови можливості пізнання. Таким чином, її предметом стає сам розум і його здатності.

Отже, критика метафізики у кантівській філософії спрямована на встановлення меж розуму та визначення його законних можливостей. Вона змінює підхід до філософії, перетворюючи її з догматичної системи на критичне дослідження умов людського пізнання.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

2. Гусєв В. І. Метафізика як філософська наука. Наукові записки НАУКМА. 2016. Том 180. Філософія та релігієзнавство. С. 3-7.

Коваленко Єлизавета Сергіївна,
*студентка гуманітарно-
педагогічного факультету*
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*
(м. Київ, Україна)

ЕСТЕТИКА КАНТА: АНАЛІЗ СУДЖЕННЯ СМАКУ

Актуальність естетики Іммануїла Канта та його аналізу судження смаку зумовлена зростанням ролі естетичного досвіду в сучасній культурі, медіасередовищі та цифровому мистецтві. Кантівське розуміння смаку як здатності до безкорисливого задоволення від форми предмета дозволяє повному осмислити природу естетичного сприйняття, яке не зводиться ні до користі, ні до чисто суб'єктивних вподобань. У сучасних умовах масової культури це особливо важливо для розрізнення справжньої естетичної цінності та комерційно зумовлених форм мистецтва.

Крім того, кантівська концепція судження смаку має значення для сучасної естетики, філософії мистецтва та культурології, оскільки вона обґрунтовує можливість загальнозначущості естетичних оцінок без опори на поняття. Ідея «суб'єктивної універсальності» смаку дозволяє пояснити, чому люди можуть претендувати на спільне розуміння прекрасного, попри індивідуальні відмінності. Це робить кантівський підхід важливим інструментом аналізу сучасних художніх практик і культурних явищ, у яких питання естетичного судження залишається відкритим і дискусійним.

Іммануїл Кант зосереджується на аналізі здатності судження смаку як особливої форми пізнавальної діяльності. Кант прагне з'ясувати, яким чином можливі естетичні оцінки і на чому ґрунтується їхня претензія на загальнозначущість. Він відрізняє естетичне судження від логічного та морального.

Центральним поняттям кантівської естетики є «судження смаку». Воно визначається як здатність відчувати задоволення або незадоволення від форми предмета без зацікавлення його існуванням. Таке задоволення є «безкорисливим», тобто не пов'язане з користю чи практичною вигодою.

Кант підкреслює, що судження смаку є суб'єктивним за своєю природою, але водночас претендує на загальність. Людина, висловлюючи естетичну оцінку, очікує згоди від інших, хоча ця оцінка не базується на поняттях або логічних доказах. Це створює особливий тип «суб'єктивної універсальності».

Важливу роль у кантівській естетиці відіграє поняття «вільної гри» здібностей уяви і розсудку. Естетичне задоволення виникає тоді, коли ці здатності перебувають у гармонійній взаємодії без домінування одного з них. Саме ця гармонія породжує відчуття прекрасного.

Кант розрізняє прекрасне і піднесене. Прекрасне пов'язане з формою, гармонією та впорядкованістю, тоді як піднесене викликає відчуття величі, що

перевищує здатність уявлення. Піднесене може бути як математичним, так і динамічним, пов'язаним із природними явищами.

У своїй естетиці Кант також розглядає питання мистецтва як форми генія. Геній, за Кантом, є природною здатністю створювати твори, які не можуть бути повністю пояснені правилами. Мистецтво виникає як результат творчої свободи, а не механічного наслідування.

Отже, кантівська естетика формує цілісну систему розуміння судження смаку, де поєднуються суб'єктивність переживання і претензія на загальність. Вона визначає особливе місце естетичного досвіду між пізнанням і моральністю, підкреслюючи його автономний характер.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

2. Естетика як самостійна наука. <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10198/>

Кривошей Наталія Сергіївна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ КАНТА НА РОЗВИТОК НІМЕЦЬКОГО ІДЕАЛІЗМУ

Актуальність дослідження впливу філософії Іммануїла Канта на розвиток німецького ідеалізму зумовлена тим, що саме кантівська критична філософія стала вихідною точкою для формування нової європейської філософської традиції. Його ідеї про активну роль суб'єкта у процесі пізнання, апріорні форми свідомості та межі можливого досвіду радикально змінили уявлення про відносини між людиною і реальністю. Це створило інтелектуальні передумови для подальшого розвитку ідей у працях представників німецького ідеалізму, які намагалися подолати обмеження кантівської системи.

Крім того, аналіз впливу Канта на німецький ідеалізм є важливим для розуміння еволюції класичної німецької філософії та її значення для сучасної гуманітарної думки. Концепції, що розвивали Йоганн Готліб Фіхте, Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг та Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, безпосередньо виходять із кантівської постановки проблеми суб'єктивності, свободи та тотожності мислення і буття. Тому дослідження цього впливу дозволяє глибше зрозуміти формування основ сучасної європейської філософії та її методологічні засади.

Філософія Іммануїла Канта стала вихідною точкою для формування німецького ідеалізму, оскільки вона радикально переосмислила природу пізнання та роль суб'єкта. Кант показав, що об'єкти досвіду залежать від способу їх сприйняття свідомістю, що змістило фокус філософії на активність мислячого суб'єкта.

Першим етапом розвитку німецького ідеалізму стала філософія Фіхте, який радикалізував кантівську ідею суб'єктивності, стверджуючи, що «Я» є основою всього буття і пізнання. Він намагався усунути кантівську «річ у собі» як непотрібне обмеження системи.

У філософії Шеллінга розвиток ідей Канта привів до концепції тотожності природи і духу. Шеллінг прагнув подолати протиставлення суб'єкта й об'єкта, розглядаючи природу як живий процес, що розкривається через свідомість.

Особливе місце в розвитку ідеалізму займає Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, який створив систему абсолютного ідеалізму. Гегель розвинув діалектичний метод, у якому реальність постає як процес розвитку духу через суперечності та їхнє подолання.

Кантівське поняття межі пізнання стало важливим стимулом для подальших філософських пошуків. Німецькі ідеалісти намагалися або подолати ці межі, або переосмислити їх як моменти розвитку розуму. Таким чином, критична філософія Канта стала основою для нових систем мислення.

Ідея автономії суб'єкта, започаткована Кантом, була переосмислена як принцип самотворення реальності. У Фіхте це проявилось як активність «Я», у Шеллінга – як єдність природи і духу, а у Гегеля – як розвиток абсолютного духу. Це свідчить про глибокий вплив кантівської філософії на їхні системи.

Отже, німецький ідеалізм можна розглядати як розвиток і трансформацію кантівських ідей. Він зберігає основні проблеми, поставлені Кантом, але пропонує різні варіанти їхнього вирішення, що формують цілісну традицію класичної німецької філософії.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.
2. Толстов В.М., Толстов І.В. Німецька класична філософія: Конспект лекцій. Харків: УкрДАЗТ, 2010. 41 с.

Майстренко Діана Вадимівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАНТІВСЬКА ІДЕЯ «РЕЧІ В СОБІ» ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Актуальність дослідження кантівської ідеї «речі в собі», сформульованої Іммануїлом Кантом, зумовлена її фундаментальним значенням для осмислення меж людського пізнання. У сучасних умовах розвитку науки, технологій і міждисциплінарних досліджень питання про те, що є доступним для людського розуму, а що залишається поза межами досвіду, набуває нового змісту. Концепція «речі в собі» дозволяє критично оцінити претензії науки на абсолютну істину та сприяє формуванню більш рефлексивного підходу до пізнання, що є важливим у добу інформаційного перевантаження та швидких змін.

Крім того, вчення про «речі в собі» мало визначальний вплив на подальший розвиток європейської філософії, зокрема на німецький ідеалізм і критичну традицію. Ідеї Канта стали відправною точкою для філософських пошуків таких мислителів, як Йоганн Готліб Фіхте, Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг та Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, які по-різному інтерпретували та переосмислювали цю категорію. Сьогодні звернення до цієї проблематики є актуальним не лише для історико-філософського аналізу, але й для розуміння сучасних епістемологічних та онтологічних дискусій, що продовжують розвиватися в межах європейської інтелектуальної традиції.

Кантівська ідея «речі в собі» посідає центральне місце у філософській системі Іммануїла Канта і є ключовою для розуміння його трансцендентального ідеалізму. Під «реччю в собі» Кант розумів об'єктивну реальність, яка існує незалежно від людського сприйняття, але водночас є недоступною для безпосереднього пізнання. Людський розум, за Кантом, пізнає не самі речі, а лише їхні явища, тобто те, як вони постають у свідомості через апіорні форми чуттєвості та категорії розсудку.

У цьому контексті Кант проводить чітке розмежування між феноменами і ноуменами. Феномени - це речі такими, якими вони з'являються у досвіді, тоді як ноумени або «речі в собі» - це речі такими, якими вони існують незалежно від нашого пізнання. Це розмежування дозволяє Канту обґрунтувати межі наукового знання, підкреслюючи, що будь-яке пізнання завжди опосередковане структурами свідомості.

Концепція «речі в собі» відіграє важливу роль у критиці метафізики, яку здійснює Кант. Він заперечує можливість традиційної метафізики як науки про надчуттєве, оскільки такі об'єкти, як Бог, душа чи світ як ціле, не можуть бути

дані в досвіді. Таким чином, «рід у собі» стає межею, яка окреслює сферу можливого пізнання і водночас захищає розум від ілюзій.

Після Канта ця ідея зазнала значного переосмислення в німецькому ідеалізмі. Йоганн Готліб Фіхте відкинув існування «речі в собі» як незалежної реальності, вважаючи, що все буття є продуктом діяльності «Я». У його філософії суб'єкт стає абсолютним принципом, що творить як себе, так і об'єктивний світ.

Іншу інтерпретацію запропонував Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг, який намагався подолати протиставлення суб'єкта й об'єкта. Він розглядав природу як видиму форму духу, а дух - як невидиму природу, тим самим прагнучи інтегрувати кантівську «рід у собі» в єдину систему абсолюту.

У філософії Георг Вільгельм Фрідріх Гегель «рід у собі» піддається радикальній критиці. Гегель вважав, що розмежування між явищем і сутністю є тимчасовим і долається у процесі розвитку абсолютного духу. Для нього істина є процесом, у якому розум поступово осягає реальність, і тому «рід у собі» не може залишатися назавжди непізнаною.

Вплив кантівської ідеї «речі в собі» простежується також у подальших філософських течіях, зокрема в неокантіанстві та феноменології. Філософи цих напрямів по-різному інтерпретували проблему меж пізнання, але зберігали кантівський імпульс до критичного аналізу умов можливості досвіду. Таким чином, «рід у собі» стала не лише об'єктом дискусій, але й важливим концептуальним інструментом у розвитку європейської філософії.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

Насірова Лейла Ельчінівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНА ЄДНІСТЬ АПЕРЦЕПЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ САМОСВІДОМОСТІ

Актуальність дослідження трансцендентальної єдності аперцепції у філософії Іммануїл Кант зумовлена необхідністю глибшого осмислення природи самосвідомості в умовах сучасного інтелектуального та технологічного розвитку. У світі, де активно розвиваються когнітивні науки, штучний інтелект і нейрофілософія, питання про те, яким чином людський розум забезпечує єдність

досвіду та усвідомлення власного «Я», набуває особливої значущості. Кантівське поняття трансцендентальної аперцепції як умови можливості пізнання відкриває перспективи для міждисциплінарного аналізу процесів мислення та ідентичності.

Крім того, актуальність цієї теми визначається її значенням для розуміння цілісності особистості та механізмів формування самосвідомості в соціальному контексті. Трансцендентальна єдність аперцепції виступає основою, що забезпечує узгодженість внутрішнього досвіду людини, її здатність до рефлексії та відповідального самовизначення. Звернення до цієї концепції дозволяє не лише переосмислити класичні філософські підходи, а й поглибити аналіз сучасних проблем суб'єктивності, ідентичності та свідомості в гуманітарних науках

Трансцендентальна єдність аперцепції є одним із ключових понять теоретичної філософії Іммануїла Канта і визначає умову можливості єдності свідомого досвіду. Вона означає здатність суб'єкта супроводжувати всі свої уявлення актом самосвідомості, тобто усвідомлювати їх як належні одному «Я». Без цієї єдності неможливе цілісне сприйняття світу, оскільки окремі враження залишалися б розрізненими та не пов'язаними між собою.

Кант підкреслює, що трансцендентальна аперцепція має апріорний характер і не залежить від досвіду. Вона виступає передумовою будь-якого пізнання, оскільки забезпечує синтез різноманітних чуттєвих даних у єдину систему. Саме завдяки цій здатності людський розум може формувати цілісні уявлення про предмети та явища.

Важливим аспектом є те, що трансцендентальна єдність аперцепції пов'язана з діяльністю розсудку, який здійснює синтез уявлень за допомогою категорій. Категорії, як чисті поняття розсудку, впорядковують досвід і надають йому об'єктивного значення. Таким чином, єдність аперцепції і діяльність розсудку взаємодіють у процесі пізнання.

Особливу роль у цій концепції відіграє принцип «Я мислю», який повинен супроводжувати всі уявлення. Це не емпіричне «Я», а трансцендентальне, тобто таке, що виступає умовою можливості досвіду. Воно не є об'єктом пізнання, але є необхідною умовою для того, щоб будь-яке пізнання було можливим.

Трансцендентальна єдність аперцепції забезпечує не лише пізнавальну, а й екзистенційну цілісність особистості. Вона дозволяє людині усвідомлювати себе як єдиного суб'єкта в різних часових моментах, зберігаючи ідентичність попри зміну досвіду. Це створює основу для формування самосвідомості та внутрішньої стабільності особистості.

Кант також наголошує, що без єдності аперцепції неможливе об'єктивне знання. Лише тоді, коли різноманітні уявлення об'єднані в одному свідомому акті, вони можуть бути віднесені до об'єкта. Таким чином, трансцендентальна аперцепція виступає фундаментом не лише суб'єктивного досвіду, а й об'єктивності знання.

Отже, трансцендентальна єдність аперцепції є базовим принципом кантівської теорії пізнання, який пояснює, як можливе єдине і впорядковане сприйняття світу. Вона розкриває глибинний зв'язок між самосвідомістю,

мисленням і досвідом, формуючи основу для розуміння природи людського «Я» та його пізнавальних можливостей.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

Нікітчук Крістіна Юріївна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету

Науковий керівник: Шинкарук О. В.
*Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

РОЛЬ КАТЕГОРІЙ РОЗСУДКУ У КОНСТРУЮВАННІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ ЗА КАНТОМ

Актуальність дослідження ролі категорій розсудку у конструюванні наукового знання у філософії Іммануїла Канта зумовлена необхідністю глибшого осмислення підвалин сучасної науки. У добу стрімкого розвитку технологій, штучного інтелекту та міждисциплінарних досліджень постає питання про те, яким чином формуються наукові знання та які когнітивні структури забезпечують їхню об'єктивність. Кантівське вчення про апіорні категорії розсудку дозволяє зрозуміти, що наукове пізнання не є пасивним відображенням реальності, а результатом активної діяльності суб'єкта, який впорядковує досвід відповідно до універсальних логічних форм.

Крім того, звернення до цієї проблематики є важливим для критичного аналізу меж і можливостей наукового пізнання в сучасному світі. Категорії розсудку, такі як причинність, єдність чи субстанційність, залишаються фундаментальними для побудови наукових теорій, навіть у контексті новітніх наукових парадигм. Осмислення їхньої ролі сприяє подоланню наївного реалізму та формуванню рефлексивного підходу до науки, що враховує як об'єктивні, так і суб'єктивні умови пізнання. Це особливо важливо в умовах інформаційного суспільства, де зростає потреба у філософському обґрунтуванні достовірності та надійності знань.

Категорії розсудку у філософії Іммануїла Канта становлять центральний елемент його теорії пізнання, оскільки саме вони забезпечують можливість впорядкування чуттєвого досвіду. Кант виходить із того, що людське пізнання не обмежується пасивним сприйняттям даних, а передбачає активну діяльність розуму, який організовує ці дані відповідно до апіорних форм мислення. Без цих форм досвід залишався б хаотичним і не міг би стати основою наукового знання.

Категорії розсудку - це чисті поняття, які не походять із досвіду, а існують апіорно в структурі людського мислення. До них належать, зокрема, категорії

кількості, якості, відношення та модальності. Вони виконують функцію синтезу чуттєвих даних, перетворюючи їх на впорядковані уявлення про об'єкти.

Особливе значення має категорія причинності, яка дозволяє встановлювати необхідні зв'язки між явищами. Саме завдяки їй наука може формулювати закони природи, а не лише описувати окремі факти. Кант підкреслює, що причинність не є властивістю речей самих по собі, а способом, яким розсудок організовує досвід.

Категорії розсудку діють лише у межах можливого досвіду, тобто у сфері явищ. Вони не можуть бути застосовані до «речей у собі», оскільки останні не дані нам у чуттєвому спогляданні. Таким чином, Кант обмежує сферу їхнього використання, визначаючи межі наукового пізнання.

Процес пізнання, за Кантом, полягає у взаємодії чуттєвості та розсудку. Чуттєвість надає матеріал у вигляді відчуттів, тоді як розсудок через категорії надає цьому матеріалу форму. Лише в єдності цих двох здібностей виникає об'єктивне знання.

Завдяки категоріям розсудку стає можливим формування універсальних і необхідних наукових суджень. Вони забезпечують стабільність і закономірність наукового мислення, що відрізняє його від суб'єктивних думок чи випадкових уявлень. Саме тому наука, за Кантом, має аподиктичний характер у межах досвіду.

Таким чином, категорії розсудку виконують функцію основи наукового знання, оскільки вони роблять можливим перехід від хаотичного досвіду до систематизованої картини світу. Вони не відкривають істину про речі самі по собі, але забезпечують умови, за яких істинне знання про явища стає можливим.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

Хорошко Павло Олександрович,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СПІВВІДНОШЕННЯ СВОБОДИ І НЕОБХІДНОСТІ У ПРАКТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ КАНТА

Дослідження співвідношення свободи і необхідності у практичній філософії Іммануїла Канта зумовлено сучасними викликами етики, права та соціальної філософії, де питання автономії особистості набуває особливого значення. У

світі, де зростає вплив соціальних структур, технологічних систем і алгоритмічного управління поведінкою людини, проблема реальної свободи вибору стає особливо гострою. Кантівське розуміння свободи як здатності діяти згідно з моральним законом, а не лише під впливом природної необхідності, дозволяє глибше осмислити межі людської відповідальності у сучасному суспільстві.

Крім того, аналіз цієї проблематики є важливим для розуміння основ сучасної етичної теорії та правової думки. У практичній філософії Канта свобода і необхідність не заперечують одна одну, а існують у різних площинах: необхідність належить до світу явищ, тоді як свобода постає як умова морального закону і належить до сфери розуму. Таке розрізнення залишається продуктивним для сучасних дискусій про моральну відповідальність, детермінізм і автономію суб'єкта, що робить кантівську концепцію надзвичайно важливою для сучасної гуманітарної думки.

Проблема співвідношення свободи і необхідності у практичній філософії Іммануїл Кант є однією з центральних у його етичному вченні. Кант прагне поєднати уявлення про людину як природну істоту, підпорядковану законам причинності, і як морального суб'єкта, здатного до автономного вибору. Це протиставлення він вирішує через розрізнення двох рівнів буття: світу явищ і світу свободи.

У світі явищ людина підпорядкована природній необхідності, тобто причинно-наслідковим зв'язкам, які визначають її поведінку як частини природи. У цьому аспекті її дії можна пояснювати через зовнішні або внутрішні детермінанти, такі як інстинкти, соціальні умови чи психологічні фактори. Отже, з емпіричної точки зору людська поведінка виглядає зумовленою.

Водночас Кант стверджує, що людина як розумна істота належить також до світу «речей самих по собі», де діє свобода. Саме тут вона виступає як автономний суб'єкт, здатний самостійно встановлювати моральні закони. Свобода у цьому сенсі не є відсутністю причинності, а здатністю діяти згідно з розумом.

Моральний закон, за Кантом, має форму категоричного імперативу, який вимагає діяти так, щоб максима вчинку могла стати загальним законом. Виконання цього закону можливе лише за умови свободи волі, оскільки моральна відповідальність передбачає можливість вибору між різними діями. Таким чином, свобода є необхідною умовою моральності.

Необхідність і свобода у Канта не заперечують одна одну, а співіснують у різних аспектах людського існування. Як природна істота людина підкоряється необхідності, але як моральна істота вона діє вільно. Це розрізнення дозволяє уникнути суперечності між науковим детермінізмом і етичною відповідальністю.

У практичній філософії Канта свобода не означає свавілля, а передбачає самозаконодавство розуму. Людина є вільною настільки, наскільки вона підпорядковує свою волю моральному закону, який вона визнає як обов'язковий. Таким чином, свобода постає як раціонально обґрунтована автономія.

Отже, співвідношення свободи і необхідності у кантівській етиці утворює складну систему, у якій людина водночас є частиною природи і моральним суб'єктом. Це дозволяє розглядати людську поведінку як таку, що має подвійне підґрунтя: природне зумовлення і раціональну автономію, які разом формують цілісне розуміння практичного розуму.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

Чубанов Олександр Дмитрович,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЕСТЕТИЧНИЙ ДОСВІД І ПОНЯТТЯ «ВІЛЬНОЇ ГРИ» У «КРИТИЦІ ЗДАТНОСТІ СУДЖЕННЯ»

Дослідження естетичного досвіду та поняття «вільної гри» у «Критиці здатності судження» Іммануїла Канта зумовлено зростаючим інтересом до проблеми суб'єктивного сприйняття краси в сучасній культурі. У добу масової культури, цифрових медіа та візуальної надмірності питання про природу естетичного судження набуває нового значення. Кантівська концепція «вільної гри» уяви і розсудку дозволяє пояснити, чому естетичне переживання не зводиться до корисності чи логічного пізнання, а ґрунтується на особливому гармонійному стані пізнавальних здібностей людини.

Ця проблематика є важливою для сучасної філософії культури та мистецтва, оскільки вона допомагає осмислити автономію естетичного досвіду. Поняття «вільної гри» залишається продуктивним інструментом для аналізу взаємодії суб'єктивного сприйняття і загальної значущості естетичних суджень. Воно дозволяє зрозуміти, яким чином можливе універсальне відчуття краси без опори на поняття, що є важливим для інтерпретації сучасних художніх практик і трансформацій естетичних норм.

Естетичний досвід у філософії Іммануїла Канта посідає особливе місце в його системі критичної філософії та детально розкривається у праці «Критика здатності судження». Кант розглядає естетичний досвід як специфічний спосіб взаємодії суб'єкта зі світом, який не зводиться ні до пізнання, ні до моральної оцінки. Це особлива форма задоволення, що виникає без зацікавлення.

Центральним поняттям естетичної теорії Канта є «вільна гра» уяви і розсудку. Під цим він розуміє гармонійне узгодження пізнавальних здібностей,

яке не підпорядковане жорстким поняттям або правилам. У цьому стані уява вільно комбінує чуттєві дані, а розсудок не нав'язує їй визначених концептів.

Саме завдяки цій «вільній грі» виникає естетичне задоволення, яке супроводжує сприйняття краси. Воно не пов'язане з користю чи практичною метою, а є безкорисливим і автономним. Такий підхід дозволяє Канту відокремити естетику від утилітарного та морального вимірів.

Кант підкреслює, що естетичне судження має суб'єктивний характер, але водночас претендує на загальнозначущість. Коли людина називає щось прекрасним, вона очікує згоди від інших, хоча це судження не ґрунтується на поняттях. Це створює парадокс естетичного досвіду, який є одночасно особистим і універсальним.

У цьому контексті важливу роль відіграє поняття «цілеспрямованості без мети». Краса сприймається як така, що ніби має внутрішню доцільність, хоча жодної зовнішньої мети не переслідує. Саме це відчуття гармонії між формою і сприйняттям викликає естетичне задоволення.

Естетичний досвід у Канта також пов'язаний із розвитком здатності судження як посередника між розумом і практичним розумом. Він виконує важливу функцію у структурі людського пізнання, забезпечуючи перехід від природи до свободи. Таким чином, естетика набуває системного значення у філософії Канта.

Отже, поняття «вільної гри» та естетичного досвіду формує цілісне уявлення про особливий тип людської здатності до сприйняття світу. Воно дозволяє зрозуміти, як можлива безпосередня насолода формою без звернення до понять, що стало одним із найвпливовіших внесків Канта у філософію мистецтва.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

Шелемба Марія Славівна,
студентка гуманітарно-педагогічного факультету
Науковий керівник: Шинкарук О. В.
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАНТІВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ МИРУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Актуальність кантівської концепції миру та міжнародних відносин у філософії Іммануїла Канта зумовлена зростанням потреби у теоретичних основах для забезпечення стабільного міжнародного порядку в умовах

глобальних конфліктів і геополітичної нестабільності. У праці «До вічного миру» Кант пропонує ідею правового регулювання відносин між державами, заснованого на принципах права, республіканського устрою та міжнародного союзу. Його підхід залишається важливим для сучасного розуміння миру як не лише відсутності війни, а як правового та політичного стану взаємної поваги між народами.

Крім того, кантівська концепція є значущою для сучасної теорії міжнародних відносин, оскільки вона передбачає можливість створення правового механізму глобальної співпраці між державами. Ідея «федерації вільних держав» і верховенства міжнародного права лежить в основі багатьох сучасних міжнародних інституцій та інтеграційних процесів. У цьому контексті філософія Канта виступає теоретичним підґрунтям для пошуку шляхів запобігання війнам і зміцнення глобальної безпеки.

Кантівська концепція миру та міжнародних відносин у філософії Іммануїла Канта найбільш повно викладена у його праці «До вічного миру». У ній Кант пропонує проєкт політичного та правового устрою, який має забезпечити тривалий мир між державами. Він виходить із того, що мир не є природним станом людства, а потребує свідомого правового регулювання.

Першим важливим принципом кантівської концепції є ідея республіканського устрою держав. Кант вважає, що саме республіки, де влада обмежена правом і враховується воля громадян, менш схильні до війни. Це пов'язано з тим, що рішення про війну в такій системі ухвалюються з урахуванням наслідків для суспільства.

Другим принципом є заборона таємної дипломатії та використання застережень у міжнародних угодах. Кант наголошує на необхідності відкритості та чесності у відносинах між державами. Це має сприяти довірі та зменшенню ризику конфліктів.

Важливим елементом є також ідея поступового скасування постійних армій. Кант вважав, що великі військові структури провокують гонку озброєнь і підвищують ймовірність війни. Зменшення мілітаризації має сприяти стабільності міжнародних відносин.

Кант вводить поняття «федерації вільних держав» як альтернативу світовій державі. Така федерація не обмежує суверенітет держав, але встановлює правові правила їхньої взаємодії. Це дозволяє поєднати незалежність держав із міжнародним правопорядком.

Окреме місце займає принцип гостинності, який Кант розглядає як право кожної людини на мирне відвідування інших країн. Це не право на постійне проживання, а право на ненасильницьке ставлення з боку приймаючої держави. Такий підхід розширює розуміння міжнародних відносин до рівня взаємодії між народами.

Отже, кантівська концепція миру формує цілісну систему принципів, спрямованих на обмеження війни та встановлення правового порядку між державами. Вона поєднує політичні, правові та моральні ідеї, створюючи теоретичну основу для розуміння можливості тривалого миру.

Література

1. Кант Іммануїл. Збір творів у 6 томах (під спільною редакцією: В.Ф.Асмуса, А.В.Г.Гулиги, Т.І.Ойзермана, переклад Б.А.Фохта). Видавництво: серія: «Філософська спадщина», 1964-1966 рр.

2. Генік М. Еволюція концепту миру в міжнародних відносинах у політичній думці від стародавнього світу до нового часу. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія (з нагоди 25-ліття спеціальності "Політологія" у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника).

Матвієнко Михайло Павлович,
студент агробіологічного факультету
Науковий керівник: Притика О. І.
*Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)*

ВАЖЛИВІСТЬ ВЧЕННЯ І. КАНТА У СЬОГОДЕННІ: ВПЛИВ НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Філософська система Іммануїла Канта, сформульована понад два століття тому, залишається не просто пам'яткою інтелектуальної історії, а живим нервом сучасної цивілізації. Його заклик «*Sapere aude!*» (май мужність користуватися власним розумом) став маніфестом Просвітництва, який і сьогодні визначає вектор розвитку науки, культури та суспільних інститутів. Важливість кантівського вчення у ХХІ столітті полягає насамперед у встановленні меж та можливостей людського пізнання, що є критично актуальним в епоху штучного інтелекту та цифрової трансформації.

У царині науки Кант здійснив «коперніканський переворот», довівши, що не наше пізнання має узгоджуватися з предметами, а навпаки – предмети мають узгоджуватися з формами нашого пізнання. Сьогодні ця ідея знаходить відгук у квантовій фізиці та когнітивних науках, де роль спостерігача та структура людського апарату сприйняття є визначальними для розуміння реальності. Кантівське розмежування між «рiччю в собі» та феноменами застерігає сучасну науку від догматизму, нагадуючи, що наші моделі світу – це лише інтерпретації, обмежені архітектурою нашого розуму.

Етичне вчення Канта, засноване на концепції категоричного імперативу, становить моральний хребет сучасного демократичного суспільства. Його вимога ставитися до людини завжди як до мети і ніколи – лише як до засобу, лежить в основі концепції прав людини та міжнародного гуманітарного права. У часи біоетичних дискусій, глобальних екологічних криз та соціальної інженерії кантівська етика обов'язку слугує надійним фільтром проти утилітаризму, який готовий пожертвувати індивідом заради сумнівної «загальної вигоди». Саме Кант заклав теоретичний фундамент для ідеї правової держави, де свобода

кожного обмежена лише свободою інших, що є єдиним дієвим механізмом співіснування в плюралістичному світі.

Вплив мислителя на культуру виявляється через його естетичну теорію, де мистецтво розглядається як сфера «доцільності без цілі». Це дало поштовх розвитку сучасного мистецтва, звільнивши його від обов'язку бути лише дидактичним чи декоративним інструментом. Більше того, кантівська ідея «вічного миру» через створення федерації вільних держав сьогодні втілена, хоч і недосконало, у структурі міжнародних організацій, як-от ООН чи Європейський Союз. Кант навчив нас, що мир – це не природний стан, а свідомий політичний проєкт, який потребує постійних зусиль і раціонального планування.

Отже, актуальність Канта сьогодні важко переоцінити. Він не лише окреслив межі того, що ми можемо знати, але й чітко визначив, що ми повинні робити та на що маємо право сподіватися. Його філософія – це не кабінетна теорія, а дієвий інструмент для захисту людської гідності та критичного мислення в епоху, коли ці цінності знову опиняються під загрозою. Кант залишається нашим сучасником, допомагаючи зберігати раціональний орієнтир у динамічному та часто хаотичному світі.

Большой Дмитро Володимирович,
студент агробіологічного факультету
Науковий керівник: Притика О. І.
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КАНТ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЧИ МОЖЕ МАШИНА МАТИ РОЗУМ?

Сучасний розвиток технологій, зокрема стрімке поширення систем штучного інтелекту, актуалізує класичні філософські питання про природу розуму, пізнання та свідомості. Ідеї Іммануїл Кант, сформульовані ще у XVIII столітті, сьогодні отримують нове звучання у контексті аналізу можливостей і меж штучного інтелекту. Ключовим у філософії Канта є поняття трансцендентального суб'єкта – носія апріорних форм пізнання, який структурує досвід. Згідно з його вченням, людський розум не є пасивним відображенням реальності, а активно формує її через категорії мислення. Це означає, що пізнання є результатом взаємодії чуттєвості та розсудку, а не простого накопичення даних.

У контексті штучного інтелекту виникає питання: чи може машина виконувати подібну функцію? Сучасні алгоритми, зокрема нейронні мережі, здатні обробляти великі обсяги інформації, знаходити закономірності та навіть генерувати нові тексти або зображення. Проте їхня діяльність принципово відрізняється від людського мислення, оскільки вона не базується на апріорних

формах, а лише на статистичній обробці даних.

З позиції кантівської філософії, штучний інтелект не може бути повноцінним суб'єктом пізнання, адже він не має власного «я», самосвідомості та внутрішньої єдності досвіду. Машина не усвідомлює себе як суб'єкта, що пізнає, і не здатна до рефлексії у кантівському розумінні. Вона лише імітує певні аспекти інтелектуальної діяльності. Разом із тим, ідеї Канта можуть бути корисними для осмислення обмежень штучного інтелекту. Його вчення підкреслює, що пізнання завжди пов'язане з людською природою, а отже, повністю відтворити його в машині неможливо. Це ставить під сумнів твердження про можливість створення «сильної» форми штучного інтелекту, яка б дорівнювала людському розуму.

Окремої уваги заслуговує етичний аспект проблеми. Кантівський категоричний імператив передбачає, що людина завжди повинна розглядатися як мета, а не як засіб. У контексті використання штучного інтелекту це означає необхідність дотримання принципів відповідальності, прозорості та поваги до людської гідності. Використання технологій не повинно призводити до знецінення людини або обмеження її свободи.

Таким чином, філософія Канта залишається актуальною для аналізу сучасних технологічних викликів. Вона дозволяє чітко розмежувати людський розум і машинні процеси обробки інформації, а також сформулювати етичні орієнтири для розвитку штучного інтелекту. У майбутньому ці ідеї можуть стати основою для більш глибокого міждисциплінарного діалогу між філософією, інформатикою та когнітивними науками.

Література

1. Кант І. Критика чистого розуму.
2. Кант І. Основи метафізики моралі.
3. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach.
4. Floridi L. Artificial Intelligence, Ethics and Society.

ЗМІСТ

Матвієнко Ірина Сергіївна, КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА КРИТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА: ВІД «КРИТИКИ ЧИСТОГО РОЗУМУ» ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК МИСЛЕННЯ	3
Горбатюк Тарас Віталійович, РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА В СУЧАСНОМУ ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ	4
Лауга Олена Дмитрівна, ПРОЄКТ «ДО ВІЧНОГО МИРУ» КРІЗЬ ПРИЗМУ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: КРИЗА ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ	6
Сидоренко Ірина Григорівна, МОРАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ І СПРАВЕДЛИВА ВІЙНА: МЕЖІ УНІВЕРСАЛЬНОСТІ В УМОВАХ АГРЕСІЇ	8
Svitlana Khrystiuk, KANT'S COPERNICAN REVOLUTION IN EPISTEMOLOGY AND ITS RELEVANCE FOR MODERN SCIENTIFIC PARADIGMS	9
Головата Наталія Анатоліївна, ЕТНІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗАКОН – ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ НАЦІЇ В ЕПОХУ ПОТЯСІНЬ	11
Федьович Іван Володимирович, ІДЕЇ КОСМОПОЛІТИЧНОГО ПРАВА І. КАНТА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ КРИЗИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	13
Джура Ірина Юріївна, КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ У ДІЯЛЬНОСТІ АГРОНОМА: МОРАЛЬНИЙ ВИБІР У СИТУАЦІЯХ БЕЗ КОНТРОЛЮ	14
Томилець Анастасія Дмитрівна, РОЛЬ КАНТІВСЬКИХ ЧИТАНЬ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ТА ДЛЯ СТУДЕНТІВ	15
Тройна Антон, КРИТИКА ЧИСТОГО РОЗУМУ ІМАНУЇЛА КАНТА В СУЧАСНОМУ ПРОЧИТАННІ	17
Овдієнко Євгенія, МОРАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ СУЧАСНОСТІ & КАНТІВСЬКИЙ КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ	18

Муха Дар'я, ЧИ МОЖЛИВО В СУЧАСНОМУ СВІТІ ЗАЛИШАТИСЯ ВІРНИМ КАНТІВСЬКОМУ «НЕ БРЕШИ»?	20
Жукевич Марина, КАНТІВСЬКА ІДЕЯ ВІЧНОГО МИРУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	21
Бачинська Христина, КАНТІВСЬКИЙ «ЧИСТИЙ РОЗУМ» В БІОТЕХНОЛОГІЇ	23
Кондратюк Артем Сергійович, ГЛОБАЛІЗОВАНЕ ТЕХНОГЕННЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ – ПОГЛЯД ІЗ МАЙБУТНЬОГО	24
Половинка Ірина, МЕЖІ ЧИСТОГО РОЗУМУ КАНТА	26
Сердюк Бажена, АНТИНОМІЇ РОЗУМУ ЯК ГЛУХИЙ КУТ ПІЗНАННЯ	27
Хміль Заріна, НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І КАНТА КРІЗЬ ПРИЗМУ ЙОГО ТВОРЧОСТІ	28
Anastasiia Telychko, KANTIAN ETHICS IN THE FACE OF GLOBAL CHALLENGES: FROM ENVIRONMENTAL TO MILITARY CRISES	31
Viktoriiia Ratovska, HUMAN DIGNITY IN KANTIAN PHILOSOPHY AND ITS ROLE IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL LAW	33
Karina Baranovska, KANT'S VISION OF PERPETUAL PEACE AND MODERN GLOBAL GOVERNANCE	35
Anna Baranovska, REINTERPRETING KANTIAN ETHICS IN CONTEMPORARY PHILOSOPHICAL AND SOCIAL CONTEXTS	37
Oleksandra Popovych, SUBJECTIVITY AND COGNITION IN KANT'S PHILOSOPHY: CONTEMPORARY INTERPRETATIONS	39
Pavlo Honcharenko, KANT'S PHILOSOPHICAL LEGACY IN THE MODERN WORLD	41

Anton Holovko, KANTIAN EPISTEMOLOGY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: LIMITS OF MACHINE COGNITION	43
Yuliia Stepanova, KANTIAN AESTHETICS IN THE CONTEMPORARY WORLD: FROM SUBLIME TO DIGITAL MEDIA	45
Sofiia Berdes, KANTIAN COSMOPOLITANISM IN THE 21ST CENTURY	47
Valeriia Mazur, KANT'S CONCEPTION OF HUMAN DIGNITY AND HUMAN RIGHTS: IMPLICATIONS FOR INTERNATIONAL LAW AND HUMANITARIAN CONFLICTS	49
Vitalina Kukhar, KANT AND CONTEMPORARY POLITICAL THEORY: AUTONOMY, PUBLIC REASON, AND THE CRISIS OF DEMOCRATIC RATIONALITY	51
Veronika Rozhkova, THE ROLE OF KANTIAN PHILOSOPHY IN THE DEVELOPMENT OF MODERN LEGAL AND POLITICAL INSTITUTIONS	53
Бибик Яна Вікторівна, ОСНОВНІ ІДЕЇ ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНОГО ІДЕАЛІЗМУ У ФІЛОСОФІЇ КАНТА	55
Ганущак Софія Павлівна, ПОНЯТТЯ «РІЧ У СОБІ» ТА МЕЖІ ЛЮДСЬКОГО ПІЗНАННЯ	56
Джевага Ангеліна Петрівна, ПРОСТІР І ЧАС У КАНТІВСЬКІЙ ТЕОРІЇ ПІЗНАННЯ	58
Дика Іванна Володимирівна, КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ЯК ОСНОВА МОРАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ КАНТА	59
Лідковська Вікторія Віталіївна, ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ ОСОБИСТОСТІ У КАНТІВСЬКІЙ ЕТИЧНІЙ СИСТЕМІ	61
Мартошенко Анастасія Ігорівна, ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ВОЛІ У ПРАКТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ КАНТА	63

Гірман Катерина Олегівна, І. КАНТ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЧИ МОЖЕ МАШИНА МАТИ РОЗУМ?	64
Пипенко Володимир Володимирович, КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ І. КАНТА ЯК ОСНОВА МОРАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ	66
Цівоненко Катерина Дмитрівна, ХТО ТАКИЙ ІММАНУЇЛ КАНТ?	67
Куліковський Роман Сергійович, ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ ПЕРЕВОРОТ І. КАНТА: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ	68
Мамчур Вадим Романович, ВІД ФІЛОСОФСЬКОЇ УТОПІЇ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ: АКТУАЛЬНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ «ВІЧНОГО МИРУ» ІММАНУЇЛА КАНТА	69
Петров Володимир Олегович, СПАДЩИНА ІММАНУЇЛА КАНТА: ВІД ФІЛОСОФСЬКИХ ДЖЕРЕЛ ДО ЕТИЧНИХ ЗАСАД СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ	70
Годун Софія Вікторівна, АПЕРЦЕПЦІЯ ТА АЛГОРИТМ: ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗМЕЖУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗУМУ ТА МАШИННИХ ОБЧИСЛЕНЬ	71
Корінчук Валентина Ігорівна, ІММАНУЇЛ КАНТ ТА ЕТИКА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЧИ МОЖЛИВИЙ ЦИФРОВИЙ КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ?	73
Олійник Олександра Володимирівна, СПАДЩИНА ІММАНУЇЛА КАНТА: ФІЛОСОФСЬКІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ЛЮДИНИ ХХІ СТОЛІТТЯ	76
Фомін Сергій Іванович, КРИТИЧНИЙ МЕТОД КАНТА ЯК ІНСТРУМЕНТ АУДИТУ ШІ	78
Миронов Владислав Вадимович, МІЖ РОЗСУДОМ ТА РОЗУМОМ: ФІЛОСОФСЬКІ МЕЖІ ІМІТАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУ	79
Борисенко Роман Васильович, КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У ПРАКТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ КАНТА ТА ЇЇ РОЛЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВОПОРЯДКУ	80

Ходаківський Богдан Ігорович, ІММАНУЇЛ КАНТ: АРХІТЕКТОР СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	82
Данилюк Олександр Юрійович, ІДЕЯ «ВІЧНОГО МИРУ» І. КАНТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	84
Казмірук Андрій Миколайович, ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ЕТИЧНИЙ ФУНДАМЕНТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ: КАНТІВСЬКИЙ ВИМІР	85
Соловей Роман Вікторович, КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ПРОТИ ПОЛКРИЗИ: ЕТИКА КАНТА ЯК ФУНДАМЕНТ ВИЖИВАННЯ У ХХІ СТОЛІТТІ	87
Курков Євгеній Дмитрович, ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ У ФІЛОСОФІЇ КАНТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА Й ГУМАНІТАРНИХ КОНФЛІКТІВ	89
Довбиш Артем Іванович, ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНА ЄДНІСТЬ АППЕРЦЕПЦІЇ ТА АЛГОРИТМІЧНЕ ОБЧИСЛЕННЯ: ЧОМУ ШІ НЕ Є СУБ'ЄКТОМ ПІЗНАННЯ	92
Побідаш Артур, РОЗУМ ЧИ ІМІТАЦІЯ? МЕЖІ НЕОРГАНІЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СВІТЛІ КАНТІВСЬКОЇ ГНОСЕОЛОГІЇ	93
Білий Олег Іванович, ВАЖЛИВІСТЬ ВЧЕННЯ І. КАНТА У СЬОГОДЕННІ: ВПЛИВ НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК	95
Новік Максим Сергійович, АКТУАЛЬНІСТЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ ІММАНУЇЛА КАНТА В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ	97
Бобонич Артем Михайлович, ФІЛОСОФІЯ МИРУ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ: ЧИ АКТУАЛЬНА СПАДЩИНА КАНТА У ХХІ СТОЛІТТІ?	99
Приходько Валерій Анатолійович, АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КАНТІВСЬКОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ	100
Сахацький Роман Ігорович, СУБ'ЄКТ ЯК АРХІТЕКТОР ДОСВІДУ: ГНОСЕОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА І. КАНТА В КОНТЕКСТІ КОГНІТИВІСТИКИ	102

Степанчук Богдан Олегович, СИНТЕЗ РОЗУМУ ТА ДОСВІДУ: ГНОСЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА КАНТА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ ІСТОРІЇ	104
Яворський Павло Миколайович, КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ІММАНУЇЛА КАНТА ЯК ЕТИЧНИЙ КОМПАС У ХХІ СТОЛІТТІ	106
Краско Тарас Юрійович, КАНТ І МЕЖІ ПІЗНАННЯ: СПАДЩИНА ГНОСЕОЛОГІЧНОГО ПЕРЕВОРОТУ	108
Волошин Ілля Олександрович, ЕТИКА КАНТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	109
Знайдюк Олексій Михайлович, І. КАНТ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНА АНАЛІТИКА В ЕПОХУ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ	110
Карповець Василь Юрійович, ФІЛОСОФСЬКА СИСТЕМА І. КАНТА В КООРДИНАТАХ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ	111
Бражний Артем Миколайович, КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ТА ГУМАНІЗМ: КАНТІВСЬКА ЕТИКА ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ПРАВА І МОРАЛІ	113
Остапенко Олексій Андрійович, ЛЮДИНА ЯК МЕТА: ВПЛИВ КАНТІВСЬКОЇ ЕТИКИ НА ВРЕГУЛЮВАННЯ ГУМАНІТАРНИХ КОНФЛІКТІВ	115
Косарева Софія В'ячеславівна, ІММАНУЇЛ КАНТ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ОРІЄНТИР У СВІТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТА ПРАВОВИХ ВИКЛИКІВ	116
Цибульський Костянтин Ярославович, ФІЛОСОФІЯ, ЩО СТВОРИЛА СУЧАСНИЙ СВІТ	117
Дяченко Олександр Андрійович, ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ У КРИТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА: РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	119
Кухар Віталіна Романівна, ВІД «ДО ВІЧНОГО МИРУ» КАНТА ДО СУЧАСНИХ МИРОТВОРЧИХ МІСІЙ: ЧИ ПРАЦЮЄ ЙОГО МОДЕЛЬ СЬОГОДНІ?	121

Ревенко Дарина Олександрівна, ФІЛОСОФІЯ КАНТА І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ПРОБЛЕМА РОЗУМУ, ПІЗНАННЯ ТА МЕЖ МАШИННОГО МИСЛЕННЯ	122
Гаркавенко Уляна Віталіївна, ЧИ МАЄ ШІ АПРІОРНІ ФОРМИ СПОГЛЯДАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО ФЕНОМЕНАЛЬНОГО ДОСВІДУ?	124
Божко Ірина Миколаївна, ІДЕАЛ МИРУ І РЕАЛЬНІСТЬ КОНФЛІКТІВ: ЧОМУ КАНТІВСЬКА МОДЕЛЬ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ДОСІ НЕ РЕАЛІЗОВАНА	126
Йосипенко Анастасія Анатоліївна, КАНТІВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА	128
Вансаровська Катерина Тимурівна, КОНЦЕПЦІЯ ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА У ІМАННУЇЛА КАНТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ	130
Бабаян Яків Юрійович, ЕТИКА І. КАНТА І ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ ТА ПАРАДИГМАХ СУЧАСНОСТІ	132
Богуш Тетяна Василівна, АПРІОРНІ ФОРМИ ЧУТТЄВОСТІ ТА ЦИФРОВА РЕАЛЬНІСТЬ: КАНТІВСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ГЕНЕРАТИВНІ ЗДАТНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	133
Каменчук Ангеліна Русланівна ПІЗНАННЯ ЯК КОНСТРУЮВАННЯ: ВІД ІДЕЙ І. КАНТА ДО СУЧАСНИХ AI-МОДЕЛЕЙ	135
Каленюк Вікторія Володимирівна, ІНТЕГРАЦІЯ КАНТІВСЬКОЇ ЕТИКИ ТА ГНОСЕОЛОГІЇ У ФІЛОСОФІЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	138
Космінська Катерина Сергіївна, АКТУАЛЬНІСТЬ КАНТІВСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ КОНФЛІКТІВ	140
Міщенко Дар'я Олександрівна, АВТОНОМІЯ ВОЛІ ТА КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ: АКТУАЛЬНІСТЬ ЕТИЧНОГО ПРОЄКТУ ПРОСВІТНИЦТВА В УМОВАХ ВИКЛИКІВ XXI СТОЛІТТЯ	141

Павленко Юлія Владиславівна, ЕТИКА І. КАНТА У СВІТІ РОБОТІВ: ЯК КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ДОПОМОГАЄ ПРОГРАМУВАТИ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ	143
Приколота Домініка Володимирівна, ЕТИКА КАНТА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ВІД КАТЕГОРИЧНОГО ІМПЕРАТИВУ ДО ПРИНЦИПУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ Г. ЙОНАСА	145
Чебан Альона Михайлівна, ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ У ВЧЕННІ І. КАНТА ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ СЬОГОДНІ	147
Шклярчук Поліна Олександрівна, КАТЕГОРИЧНИЙ ІМПЕРАТИВ І. КАНТА ЯК МОРАЛЬНА ОСНОВА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ СУЧАСНОСТІ	149
Юрченко Поліна Олегівна, УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ ТА СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ	151
Купчишина Уляна Василівна, ЕТИКА І. КАНТА І ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ ТА ПАРАДИГМАХ СУЧАСНОСТІ	153
Рудніцька Богдана Валеріївна, КАНТІВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ Й ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇЇ АКТУАЛЬНІСТЬ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА Й ГУМАНІТАРНИХ ПОТРЕБ	155
Шуматова Альбіна Костянтинівна, ВАЖЛИВІСТЬ ВЧЕННЯ І. КАНТА У СЬГОДНЕННІ: ВПЛИВ НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК	156
Чергінець Віолетта Сергіївна, THE RELEVANCE OF IMMANUEL KANT'S PHILOSOPHY TODAY: ITS INFLUENCE ON SCIENCE, CULTURE, AND SOCIETY	157
Кравченко Юлія Анатоліївна, ЕТИКА І. КАНТА І ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ У ВИКЛИКАХ ТА ПАРАДИГМАХ СУЧАСНОСТІ	159

Лютий Олександр Олександрович, ЧИ ПОТРІБНА МОРАЛЬ У “ІДЕАЛЬНОМУ” СУСПІЛЬСТВІ? ЕТИКА І. КАНТА ТА СОЦІАЛЬНА МОДЕЛЬ Ж. ФРЕСКО	161
Дроздяк Софія Василівна, КАНТІВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ОBOB'ЯЗКУ ТА МОРАЛЬНОГО ЗАКОНУ	164
Каландій Вікторія Олександрівна, КРИТИКА МЕТАФІЗИКИ У ПРАЦІ «КРИТИКА ЧИСТОГО РОЗУМУ»	165
Коваленко Єлизавета Сергіївна, ЕСТЕТИКА КАНТА: АНАЛІЗ СУДЖЕННЯ СМАКУ	167
Кривошей Наталія Сергіївна, ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ КАНТА НА РОЗВИТОК НІМЕЦЬКОГО ІДЕАЛІЗМУ	168
Майстренко Діана Вадимівна, КАНТІВСЬКА ІДЕЯ «РЕЧІ В СОБІ» ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ	170
Насірова Лейла Ельчїнівна, ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНА ЄДНІСТЬ АПЕРЦЕПЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ САМОСВІДОМОСТІ	171
Нікітчук Крістіна Юрїївна, РОЛЬ КАТЕГОРІЙ РОЗСУДКУ У КОНСТРУЮВАННІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ ЗА КАНТОМ	173
Хорошко Павло Олександрович, СПІВВІДНОШЕННЯ СВОБОДИ І НЕОБХІДНОСТІ У ПРАКТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ КАНТА	174
Чубанов Олександр Дмитрович, ЕСТЕТИЧНИЙ ДОСВІД І ПОНЯТТЯ «ВІЛЬНОЇ ГРИ» У «КРИТИЦІ ЗДАТНОСТІ СУДЖЕННЯ»	176
Шелемба Марія Славівна, КАНТІВСЬКА КОНЦЕПЦІЯ МИРУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	177
Матвієнко Михайло Павлович, ВАЖЛИВІСТЬ ВЧЕННЯ І. КАНТА У СЬОГОДЕННІ: ВПЛИВ НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ ТА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК	179

Большой Дмитро Володимирович,

**КАНТ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ЧИ МОЖЕ МАШИНА МАТИ
РОЗУМ?**

180